

FIRDOÛSI

ŞAH-NAMÈ

(CRONICA ŞAHILOR)

Firdoûsi
ŞAH-NAMÈ
(CRONICA ŞAHILOR)

www.sterero.ro

Coperta
VASILE SOCOLIUC

Vignetele
FLORIN IONESCU

Ilustrația de pe copertă și planșele
au fost reproduse după:
LA GUIRLANDE DE L'IRAN
— FLAMMARION —

Culegerea
ŞAH-NAMÈ
(CRONICA ŞAHILOR)
de FIRDOÛSI
a fost tălmăcită după
LE LIVRE DES ROIS,
traduit par Jules Mohl,
Paris,
Imprimerie Nationale,
MDCCCLXXVIII.

Firdoûsi

ŞAH-NAMÈ

(CRONICA-ŞAHILOR)

Culegere din epopeea persană
întocmită și tălmăcită de

GEORGE DAN

Cuvînt înainte de
VIRGIL CÂNDEA

EDITURA PENTRU LITERATURĂ UNIVERSALĂ
București, 1969

Cuvînt înainte

În anii de început ai domniei lui Mahmud Ibn Sabukteghin (998—1030), sultanul Persiei din vestita dinastie a Gaznavizilor, un poet din Tus, pe numele său Abu'l Kasim Mansur, veni la curtea împărătească din Gazna să-și spună păsurile, să-și caute dreptatea dar mai ales, pare-se, să-și afle în lumea de faimă a literelor locul cuvenit talentului său.

Călătorul avea o vîrstă destul de coaptă cînd își părăsise casa pentru marea aventură a vieții lui. Născut după 932, trebuie să fi fost om de peste șaiszeci de ani, dar el se socotea încă destul de tînăr pentru a începe o operă covrșitoare prin exigențe și întindere. Fecior al lui Maulana Ahmed din Sadab, el primise o educație aleasă prin grija tatălui său care era un om înlesnit. Cunoștea, în afara persanei natale, limba arabă și pahlavi. Din anii uceniciei, în care învășase să iubească vechile scrieri și mai cu seamă versurile, îi rămăsese dorința de a săvîrși o operă de mare folos pentru semenii săi. Singurul lui meșteșug era acela de poet, adevărata lui chemare, dar el voia să înfăptuiască mai mult și mai pușin în același timp: să construiască un dig de piatră care să asigure buna irigare a pămînturilor din regiunea lui.

Știm prea puține despre tinerețea poetului nostru. Primele sale îndelniciri literare au pornit de la bogata zestre a tradițiilor epice, deosebit de vii în Persia chiar după cîteva secole de la pătrunderea Islamului. Asprelor interdicții ale legii lui Mahomed, care nu putea cultiva amintirea unor eroi « închinători ai focului », persanii le-au rezistat cu o tenacitate pilduitoare în istoria culturii mondiale. Și astfel, ca pentru orice tînăr poet, ucenicia lui începea cu baladele populare, legendele, vechile istorisiri transmise de generații. Aceste tradiții, care povesteau despre șahi înțelepți înconjurăți de filozofi și artiști, de războinici viteji, de domnișe frumoase, de ctitorii orașelor și palatelor strălucitoare, din care se păstrau atîtea urme, dobîndiseră o faimă ce străbătuse dincolo de hotarele lumii persane. Cărturarul armean Moise din Choren le amintea în cronica sa încă din secolul al V-lea e.n. Spre sfîrșitul veacului următor, cînd vechea Persie își trăia ultimele decenii de glorie sub șahii dinastiei Sasanizilor, Khosro I Anușirvan (531—579) porunci ca legendele ce cuprindeau cea mai prețioasă moștenire a poporului să fie adunate de pretutindenii, notate în frumoși codici și păstrate în biblioteca palatului împărătesc. Această înțeleaptă măsură luată de un suveran remarcabil nu numai prin luptele sale pentru mărirea și întărirea politică a Persiei, dar și prin aplicarea unui nou sistem

fiscal și prin mai buna administrare a țării, răspundea unei reînnoiri a autorității vechilor tradiții zoroastriene. Khosro impune întoarcerea la credința străbună, pedepsește abaterile, persecută pe propovăduitorii creștinismului și poruncește să fie întocmită o tălmăcire exegetică în limba populară (pahlavi) a cărților sfinte (Avesta), ca un depozit și îndreptar al dreptei credințe; dar deopotrivă, întreprinde culegerea legendelor despre gloria bătrînilor eroi. În civilizația iraniană sosise, de altfel, timpul unui asemenea prețios inventar. În chiar anii domniei lui Khosro, pe la 570, se naștea la Mekka, în umila familie a unui caravangiu, Mahomed, gînditorul și omul politic ale cărui doctrină și program aveau să impună un curs cu totul nou în istoria milenară a imperiului persan.

Yezdegherd al III-lea, nepot al lui Khosro și ultimul suveran sasanid voi să desăvîrșească opera de cultură a bunicului său. El încredință legendele de curînd adunate lui Danișver, unul dintre cei mai învățați și nobili dintre curtenii săi, cu porunca de a alcătui din acele scrieri, completîndu-le lipsurile cu ajutorul altor cărturari și cu propria sa știință, o istorie a suveranilor persani. Danișver aparține vechii aristocrații a țării, aceea a dihkanilor, cuvînt care înseamnă « latifundiar » dar și « istoric », de unde numele sub care l-au cunoscut urmașii: Danișver Dihkan. El scrie în pahlavi cartea poruncită și-i puse numele, în această limbă, Khodai Namé (Cronica Șahilor), pentru că ea cuprindea istoria vechilor șahi, de la legendarul Kai Umors, pînă la Khosro Parviz. Toși poezii care i-au reluat subiectul inspirîndu-se din opera sa, ca Ibn al-Moqaffa, Ali, Abu Mansur sau Firdoûsi și-au intitulat la fel alcătuirile.

Abia scrisă, Cronica Șahilor a lui Danișver Dihkan cade în mîinile cuceritorilor arabi. După cîțiva ani de lupte (633—641) împărăția persană intră în stăpînirea Califatului. În 650 țara este în întregime cucerită. Yezdegherd al III-lea, ultimul sasanid, cade ucis anul următor în Merv. Vreme de un secol și jumătate Persia este cîrmuită de căpeteniile califilor, iar poruncile îi vin mai întîi de la Medina, apoi din Bagdad. Înlocuită de credința nouă a lui Mahomed, vechea religie zoroastriană pierе în Persia, refugiuîndu-se în India, la Bombay.

Cucerirea arabă în Iran fusese cu puțință datorită slăbiciunii militare și politice a imperiului obosit de îndelungate războaie cu Bizanțul, subminat de luptele interne pentru un tron prea rîvnit. Incapabilă să reziste forței unui popor înflăcărat de o misiune religioasă și politică, țara se supune noilor stăpîni de la care a luat credința, scrisul arab, literatura și jumătate din grai cu care se formă noua persană. Dar o civilizație milenară nu putea pieri și amintirea veacurilor de glorie făcea iluzorie ambiția de a prefăce Persia. Pretutîndeni vechile monumente, dar mai ales legendele, tradițiile orale povesteau despre anii de mîndră libertate și strălucitoare creație.

Islamizarea Persiei era, astfel, superficială și orice prilej a fost folosit pentru redobândirea independenței.

La numai câteva decenii după cucerirea țării, voința sa separatistă se manifestă prin acte cu neașteptate consecințe. Moartea califului Muawiya, în 680, naște aprige dispute pentru succesiune. Noul calif Yazid I este contestat de urmașii lui Ali — văr, fiu adoptiv și ginere al lui Mahomed — care pierise asasinat la Kufa, în 661. Fiul său Husein, căsătorit cu fiica ultimului rege Yezdegherd, avea o dublă vocație să domnească în Persia, ca descendent al Profetului și ca soț al unei prințese sasanide. Înfruntat la Kerbela, aproape de Tigru, ucis împreună cu fratele său Hasan, el devine, ca și Ali, martirul schismaticilor (șiiții) cum s-au numit cei desprinși din islamul ortodox (sunnit). Doctrina șită exprima la început numai refuzul de a recunoaște legitimitatea califilor începând cu Omar. Ea dobîndi apoi notele unei credințe locale cuprinzînd și urme ale vechii religii persane. Negarea drepturilor lui Omar, cuceritorul arab al Persiei, îndepărtarea de ortodoxia islamică, răspîndirea spre sfîrșitul celui de al optulea secol al sufismului, doctrină a unirii cu Dumnezeu, a izolat mereu mai mult Persia de restul civilizației arabe în epoca Ummayazilor (660—750). În Khorasanul persan porni lupta Abbasizilor împotriva califilor ummayazi, siliți să abandoneze celor dintîi puterea politică și religioasă în lumea Islamului.

« Convertirea Persiei la Islam nu a atras deci absorbirea ei de către Islam, cum s-a întîmplat cu țările mediteraniene. Ea intră în Islam și se regăsi Persia, dar o Persie înnoită prin contribuțiile mondiale ale Islamului, degajată de naționalismul său strîmt, întărită cu tot ceea ce avea ca energie și imbold spre acțiune revoluția musulmană, înzestrată cu o sensibilitate mai delicată, mai neliniștită și mai pasionată. Mahomedanismul a avut în această privință în Iran același rol ca și creștinismul în Apus: cele două religii semitice, fiecare în zona sa, au înviat o Persie musulmană și o Europă creștină înfinit mai complexe și mai bogate decît Iranul sasanid și lumea greco-romană. Aceasta datorită faptului că, prin însăși împotrivirea lor față de geniul național, acele culte străine aduceau în conștiința rasei un element de diversitate, motive de îndoială, conflicte de sentimente adică pasiune și viață. » (René Grousset, *Les civilisations de l'Orient*, t. I, Paris 1929, p. 166—167.)

Sub guvernarea califilor abbasizi care conduceau din Bagdad, Khorasanul devenea mereu mai independent. Guvernatorii săi taherizi, saffarizi, apoi samanizi luptau pentru reînțemeierea unui stat persan liber de dominația arabă. Împrejurările politice favorizau aceste lupte. Abbasizii domneau în imediata vecinătate a Iranului, la Bagdad, orașul întemeiat în 762 de al-Mansur, al doilea calif abbasid. Principalii dregători ai imperiului au fost, pentru aproape un secol, membrii familiei persane de origină și senti-

mente a barmakizilor. În 813 ei au reuşit să impună drept calif pe al-Mamun, fiul unei persane. Epoca abbasidă — ilustrată prin domnia plină de strălucire a lui Harun al-Raşid (786—809), prin înflorirea economică, fastul vieţii de curte, frumuseţea monumentelor, înţelepciunea gînditorilor şi farmecul literaturii — a însemnat triumful unei civilizaţii noi, arabo-persană. Biruinţa geniului grec asupra celui roman din antichitatea europeană se repeta acum în Occidentul Mijlociu prin confruntarea inegală dintre puternica tradiţie creatoare a persanilor şi proaspăta energie, determinantă în politică, începătoare în civilizaţie a noilor stăpîni arabi.

Autenticitatea culturii născute din această fertilă întîlnire de rase era, fireşte, şi mai mare în provinciile orientale.

La curtea samanidă din Buĥhara se dezvoltă în al X-lea secol o cultură în limba ţării. Poezii (Rudaĥi, Daĥiĥi, precursori ai lui Firdouşi) creau într-o limbă persană purificată de arabisme.

Aceleaşi erau, în Persia Apuseană, strădaniile familiei Buyizilor care îşi întemeiasă creaţia culturală pe însemnate succese politice. Către sfîrşitul veacului ea reuşeşte să unifice ţara. Adad ad-Daula (949—982) îşi luă succesiv titlul de sultan, rege, apoi rege al regilor (şahinşah) şi cuceri Meso-potamia.

Un cuceritor afgan, Mahmud din Gazna avea să dea Persiei unitate şi tărie politică. El smulge mai întîi samanizilor Khorasanul şi Transoxiana, apoi ocupă întînsa regiune buyidă Irak Adĥemi. La curtea sa poeţi, artiştii în slujba acestui puternic mecenat dau o viaţă nouă străvechii civilizaţiei persane. «Este curios de constatat — observa René Grousset — că sub o dinastie turcă a fost compusă epopeea naţională iraniană. Nimic nu arată mai bine continuitatea culturii persane de-a lungul tuturor vicisitudinilor politice» (op. cit., p. 222).

Ne întoarcem, după această scurtă incursiune istorică menită să ne familiarizeze cu lumea arabo-persană, la Şah Namê.

În prada de război a cuceritorilor arabi din anul 641 se găsisă şi preţioasa culegere de tradiţii din care Danişver Dihĥan alcătuişă Cronica Şahilor. Scrierea fusese trimisă califului Omar care puse să i se tâlmăcească unele părţi pentru a-şi da seama de valoarea operei. Mulţumit de fragmentele citite, el porunceşte să se alcătuiască o traducere completă a cărţii, dar pasajele despre cultul focului îl determină să renunţe la hotărîrea sa.

Cartea a rămas probabil în Persia, pentru că, puţin după aceea, Ibn al-Moĥaffa se folosi de ea pentru o nouă Istorie a şahilor, astăzi pierdută. Cultivarea vechilor tradiţii nu se stînsese deci. Alţi poeţi continuau să culeagă legendele ţării şi pornind de la aceste culegeri compuse Ali, fiul lui Mahomed, fiul lui Ahmed din Balk, o altă Cronică a şahilor, folosită apoi şi de cronicarii arabi.

Luptele pentru reînțemeierea unei Persii libere erau însoțite de un puternic reviriment al mândriei naționale. Toți cîrmuitorii politici ai Persiei din epoca abbasidă au cultivat vechile tradiții epice și au încurajat răspîndirea lor. Yakub ben Layt, fondatorul dinastiei saffaride porunci vizirului său Abu-Mansur Ab-durr-azak, să tîlmăcească în persană Cronica Șahilor a lui Danișver și să o completeze cu cronica anilor de la Khosro Parviz pînă la Yezdegherd. Abu-Mansur încredință această sarcină lui Saud Ibn-Mansur al-Moamri și altor patru poeți persani care alcătuiră o nouă Cronică a șahilor răspîndită apoi în Khorasan și Irak.

Samanizii au arătat aceeași dragoste pentru legendele țării. Abu-Salih Mansur îi cere poetului Daқиki din Tus să versifice opera realizată prin strădaniile lui Abu-Mansur. Dar Daқиki nu reușește să compună decît vreo două mii de versuri și piere ucis de un sclav. Aici se oprește redactarea epopiei persane cînd puterea trece în mîinile lui Mahmud Gaznavi.

Puternicul suveran înțelege să adauge independenței politice a țării o cultură națională proprie. Sub domnia lui persana devine limbă oficială. Numeroși poeți sînt chemați la curte și încurajați în creația lor literară. Din toate părțile țării încep să fie adunate vechi manuscrise sau tradiții orale, ca în timpul lui Khosro Anușirvan. Mahmud organizează concursuri pentru a descoperi poetul vrednic prin arta lui și prin dragostea pentru tradiții să alcătuiască opera pe care o dorea. După multe încercări ce dădeau farmec reuniunilor literare de la curtea sultanului din Gazna, el se hotări pentru poetul și prietenul său favorit Onsorî. Acesta mărturisî însă suveranului că se află în Persia un poet mult mai vrednic decît el pentru uriașa lucrare și că acesta este Abu'l Kasim din Tus.

Poetul se îndeletnicea de mulți ani cu versificarea Cronicii Șahilor, dar mai ales moartea lui Daқиki concetățeanul său, îi aprinsese dorul de a-i continua opera. Proiectul său cerea procurarea legendelor culese din porunca sultanului și, apoi, aflarea unui mecenat capabil să-i asigure traiul și să-i răspîlătească măiestria. Încurajat de prieteni, sfătuit de puternicii din Tus, Abu'l Kasim își începu opera, pare-se, la treizeci și șase de ani. Cu toată taina în care își învăluia creația, vecinii mai întîi, concetățenii săi și însuși guvernatorul din Tus, Abu-Mansur, aflîndu-i îndeletnicirea, au vrut să-i asculte opera. Vreme de peste douăzeci de ani talentul și faima lui se răspîdesc mereu, pînă ce ele ating treptele tronului lui Mahmud. Sultanul mecenat și poetul trebuiau să se întîlnească.

Primirea lui Abu'l Kasim la curte nu a fost dintre cele mai binevoitoare. Cei șapte poeți care își cîștigaseră prețuirea lui Mahmud nu vedeau cu ochi buni pe noul competitor care își demonstra mereu mai sigur superioritatea. Dar un vers improvizat în cinstea lui Ayaz, un favorit al sultanului, îi cuceri prietenia acestuia și numele de Firdouși, pentru că — spuse Mahmud

— el reuşise să facă din reuniunile poetice de la curte un adevărat paradis (Firdoûsi).

În primele zile de la venirea poetului la Gazna şi-a dat el marele examen de măiestrie şi inventivitate. Trei dintre poezii curţii care ospătau în grădină plănuiesc să-l umilească pe Firdoûsi. Când acesta le caută prietenia, ei îi declară că-l vor accepta în societatea lor numai dacă le va da dovada talentului şi-i propun să alcătuiască fiecare câte un vers cu aceeaşi rimă, Firdoûsi rămânând ultimul. Dar pentru rima aleasă (şen) în persană existau numai trei cuvinte, iar cei trei poeţi (Onsorî, Farrokhi, Asadi) se grăbesc, fireşte, să le folosească în versurile lor. Fără să ezite Firdoûsi completă catrenul apelînd la numele unuia dintre eroii Cronicii Şahilor: Peşen. Iar cum confrăjii nu-i înţeleg aluzia, poetul le recită întreaga luptă dintre Giv şi Peşen, cucerindu-le astfel prietenia şi admiraţia.

Cei treizeci şi cinci de ani petrecuţi de Firdoûsi la curtea lui Mahmud, pînă în 1011, cînd şi-a încheiat opera, nu au fost însă ani de pace şi siguranţă. În afară de invidia curtenilor, preţuirea suveranului îi atrăgea ura vizirului Hasan Meimandi. Dregătorul avea poruncă să plătească lui Firdoûsi cîte o mie de piese de aur pentru fiecare mie de versuri; dar cum poetul spuse că preferă să fie plătit la urmă, o avere imensă începea să i se acumuleze în visteria regală. Atenţia ce-i acorda prinţul Rostam, fiul lui Kakhâr ad-Daula Dailamitul — care, ca şi Firdoûsi, era şiiit — îi atrage denunţuri calomnioase din partea vizirului, sunnit ca şi Mahmud. Mai bine decît preţuirea sultanului sau prietenia favoritului său Ayaz, pe Firdoûsi îl apăra însă talentul fără egal şi opera care trebuia încheiată. Desăvirşirea ei avea să însemne însă şi începutul anilor grei, de bătrîneţe tristă, ai marelui poet.

Firdoûsi a încredinţat Cronica Şahilor lui Ayaz pentru a o înfăţişa sultanului. Fericit că şi-a văzut împlinit visul său de mecenat, Mahmud i-a poruncit lui Hasan Meimandi să dea poetului cît aur putea să ducă un elefant, dar invidiosul vizir îl convinge pe monarh că o povară de argint înseamnă o răsplată suficientă. Când Ayaz îi duse lui Firdoûsi cele 60.000 de direme de argint, poetul se afla la baia publică. Dîndu-şi seama de felonia sultanului şi a vizirului său, el rugă pe Ayaz să-i transmită lui Mahmud că nu şi-a creat opera pentru bani. Dărui 20.000 de direme lui Ayaz, 20.000 băieşului, iar cu restul plăti o cupă de bere fogha unui vînzător uluit de atîta dărnicie.

Înainte de a părăsi Gazna, Firdoûsi merse la moschee şi scris pe perete în dreptul stranei lui Mahmud: «Fericita curte a lui Mahmud, regele Zabulistanului, este ca un ocean. Ce ocean! Nu i se pot vedea ţărmurile. Dar dacă aruncîndu-mă în el n-am găsit nici un mărgăritar, de vină a fost steaua mea iar nu oceanul.»

Întors acasă el arde ciornele câtorva mii de versuri, netranscrise încă, apoi își ia rămas bun de la Ayaz încredinșându-i o misivă pentru sultan cu rugămintea de a i-o înmîna la douăzeci de zile după plecarea sa. Cînd Mahmud desfăcu scrisoarea poetul era departe, pe drumurile Mazandaranului, căuțînd apărarea la Kabus, prințul Jurjanului. Numai aceasta l-a scăpat de mînia lui Mahmud care citea neputincios aspra satiră așezată apoi în fruntea oricărei copii a Cronicii Șahilor.

Kabus a chibzuit însă că nu trebuie să-și atragă disgrația lui Mahmud, așa încît îl îndepărtă pe Firdouși de la curtea sa. Ajuns la Bagdad, poetul intră în grațiile califului căruia îi dedică un poem. Califul păstra însă o bănuială împotriva acestui șiiit care lauda în măiestrite versuri pe păgînii de altădată și atunci, se pare, a alcătuit Firdouși, pe o temă din Coran, poemul — pe care unii autori i-l contestă — Yusuf și Zuleikha în care povestește dragostea dintre Iosif și soția lui Putifar.

Mînia lui Mahmud îl ajunse însă la Bagdad și Firdouși fu nevoit să se refugieze din nou, de data aceasta în Ahvaz, o provincie a Irakului persan, unde închină guvernatorului poemul Yusuf și Zuleikha. Iar de acolo plecă la vechiul său prieten Nasir Leğ, guvernatorul Kohistanului, care reuși prin scrisori meșteșugite să modifice sentimentele lui Mahmud față de Firdouși.

Dar înainte ca sultanul, regretîndu-și atitudinea, să fi reușit să-l convingă despre prietenia lui, Firdouși ajunsese acasă, în Tus. Bătrîn, bolnav, el muri curînd (1020). Opera care avea să-i perpetueze numele i-a atras suspiciuni pînă în pragul mormintului. Șeicul din Tus a refuzat să-i citească rugăciunile morților sub cuvînt că Firdouși a proslăvit în Cronica Șahilor pe păgînii zoroastrieni, închinători ai focului. Și, se zice, numai o viziune în care poetul i s-a arătat în paradis, îmbrăcat în veșmintele verzi ale sfinților, l-a făcut pe șeic să-și schimbe hotărîrea.

Cînd Firdouși călătorea pe drumul din urmă, spune legenda că s-au arătat și trimișii lui Mahmud. Ei aduceau vestea pedepsirii vistiernicului Hasan Meimandî, un caftan de preț pentru poet și plata cuvenită de o sută de mii de galbeni. Primul îndemn al ficei lui Firdouși a fost să refuze răs-plata prea tirziu venită, dar o mătușă îi aminti dorința tatălui de a construi digul de piatră. Cu banii primiți marele vis al lui Firdouși a fost împlinit.

Dintele necruțător al vremii a surpat piatra digului din Tus, dar filele firave ale scrierii lui s-au dovedit mai trainice. Încă din anii creației lui Firdouși versurile sale erau citite mai întîi sultanului mecenat, apoi erau răspîndite în întreaga țară. În pragul morții, stihurile satirice la adresa lui Mahmud erau cîntate de copii în bazar. Ce a dat operei poetului puterea de a străbate mari întinderi, de a învinge atîtea secole?

Firdouşi însuşi mărturiseşte în predoslovie că « tradiţiile fuseseră povestite fără să se fi uitat nimic din ceea ce era vrednic să fie transmis. Am să-ţi repovestesc, aşadar, numai o parte din ceea ce a fost de mult spus. Tot ce voi spune eu, l-au povestit alţii care au cules mai înainte roadele grădini conştiinţei. » Dincolo de frumuseţea versului lui Firdouşi, tăria tradiţiei pe care o repovestea el a dat viaţă operei sale, ca oricărei epopei, de la Ramayana şi Odiseea pînă la vikingele saga sau Viteazul în blană de tigru. Artist de rară măiestrie, Firdouşi a avut şi clarviziunea poezilor vates: aceea de a-şi fi ales teme perene, temele care hrăneau de veacuri sufletul poporului său. Cu atît mai meritorie este deci rîvna lui de a slăvi la curtea unui monarh mahomedan ortodox memoria predecesorilor lui de altă credinţă, aparţinînd altei civilizaţii, civilizaţia impunătoare a Persiei preislamice. Şi tocmai această fidelitate faţă de culegerea lui Danişver Dihkan, faţă de legendele istorisite de numeroşii săi informatori chemaţi la curte, fidelitate pe care i-o reproşau zelatorii musulmani, atenţi la toate accentele « păgine », « idolatre » ale operei sale, au scos-o în evidenţă cercetările moderne, unanime în lauda respectului lui Firdouşi pentru izvoarele sale.

Cronica Şahilor cuprinde istoria legendară a Persiei de la facerea lumii pînă la ultimii suverani sasanizi şi cucerirea arabă. Întîlnim, pe rînd, în paginile ei, figura lui Gayomar (Kai Umors) întîiul om, Adamul androgin al civilizaţiilor semitice; eroii dinastiei fabuloase a pişdadienilor — Huşang, Tahmuras, Geamşid — creatori ai meşteşugurilor şi ctitorii primei civilizaţii; începutul istoriei iraniienilor înşişi în conflictele lor seculare cu popoarele scitice din nord, explicate prin mitul fiilor lui Geamşid, Iradj — părintele rasei iraniene şi Tur — al celei turanice. Ucis de Tur, Iradj este răzbumat de Manucehr, unul din urmaşii săi, dar luptele între cele două rase continuă şi peripecţiile lor sînt ilustrate de eroicele isprăvi ale lui Rostam, « Hercule şi Roland al Persiei » cum l-au numit istoricii zilelor noastre.

Fiu al lui Zal, regele Sistanului, Rostam aduce la tronul Persiei dinastia keianizilor din care fac parte regii mitici Kei-Kobad, Kei Kāvus, Kei Khosro, Lohrasb, Goştasb, Esfandiar, Bohman, regina Humay şi Darab (Darius). Lupta ancestrală cu turanienii este, adesea, întreruptă de neaşteptate pasiuni ca aceea a lui Rostam pentru prinţesa turaniană ce-i va dăruia pe Sohrab, sau fermecătoare idile care robesc pe neînfricatul Bijan farmecelor lui Manijeh, fiica lui Afrasiab regele Turanului. Din aceste nefericite dragoste între două rase neîmpăcat duşmane nasc drame ca lupta dintre Rostam şi fiul său Sohrab, a cărui înfrîngere şi moarte prilejuiesc lui Firdouşi dovezi supreme ale talentului său, ca şi în paginile închinat nefericitului Esfandiar ce cutezase cu preţul vieţii să se măsoare cu Rostam.

Aflăm în Cronica Şahilor, într-un curios veşmint, şi personaje familiare din literatura noastră populară, ca Alexandru Macedon. În opera poetului

persan el este însă un prinț ahemenid, fiu al lui Darab (Darius) și al unei prințese macedonene. Alexandru (Eschandar) își cucerește tronul legiuit biruindu-și fratele vitreg Darab (Darius Codoman) și trece, apoi, prin aceleași peripeții din lumea fantastică a Alixândriei noastre.

Sasanizii, cu a căror dinastie se încheie epopeea, apar în aceeași aură legendară, învăluind eroii pe care închipuirea populară i-a evocat fermecată mai ales pentru biruințele lor în dragoste: Bahram Gur, iubitul prințeselor din cele șapte climate, sau Khosru Parviz, fericitul îndrăgostit de frumoasa Șirin. Peripețiile nenorocitului Yezdegherd al III-lea, cu care ultima dinastie a Persiei libere se stinge, au la sfârșitul cărții rezonanțe istorice încă vii și prilejuiesc evocarea unei drame pe care generația lui Firdouși o depășise: căderea țării sub jugul califului Omar.

Fără a se depărta deci de vechile tradiții — uneori reproducându-le și erorile, ca atunci când confundă pe Zoroastru cu patriarhul Avraam sau îl crede pe Alexandru cel Mare creștin — Firdouși știe să le completeze lacunele, din izvoare tot tradiționale. Așa, pentru istoria marelui cuceritor macedonean el a folosit traduceri arabe din autori greci; cunoștea, se pare, și alte scrieri ale civilizațiilor antice mediteraneene, din care apar ecouri în Cronica Șahilor. Mahmud ghicise în el admiratorul și îndrăgostitul de tradiție căruia-i putea încredința turnarea lor într-un monument literar nepieritor. La un veac după moartea lui Firdouși, autorul anonim al cronicii Modjmel al-Tewarikh, om cu un remarcabil spirit critic, îi laudă ca izvor istoric cartea « care este o rădăcină din care alte cărți (scrise apoi) formează ramurile ». Toate creațiile literaturii persane medievale care au luat ca temei Cronica Șahilor sînt tot atîtea omagii aduse fidelității tradiționale a marelui poet, în opera căruia se confundau idealurile, mîndria, înțelepciunea și geniul poporului lor.

O întregă literatură a răsărit, abundentă, variată, din ogorul rodnic al Cronicii Șahilor. Isprăvile a numeroși eroi cărora Firdouși le închinase un fragment au devenit apoi subiectul unor cărți ale căror autori se căzneau, fără a reuși niciodată, să-și depășească modelul. Gherșasp-namè, Sam-namè, Gihanghir-namè, Barzu-namè, Faramurz-namè, Bahman-namè sînt numai cîteva din operele care atestă Cronicii Șahilor o creație continuă. Operă încheiată, ea era în același timp rezervor și punct de plecare pentru alte creații menite să perpetueze și să îmbogățească nepieritoarea tradiție epică a poporului persan. Sînt rare exemplele de literatură care să datoreze atît de mult unei opere.

Din lumea persană căreia îi era adresată, Cronica Șahilor a pătruns în zestrea culturală a altor popoare. Spre sfârșitul secolului al XII-lea, Kaşam ed-Din Abu'l Fatah o traduce parțial în arabă. În 1510 Tatar-Ali Effendi o tălmăci în turcă, iar Mahdi în 1621, pentru a doua oară, din

porunca sultanului Otman al II-lea. O prescurtare în persană a publicat Tawakkol-beg în 1653.

Pentru că vorbea persana, cita din opera lui Saadi și a scris o carte despre civilizația musulmană necesară campaniei lui Petru cel Mare în Persia din 1722, sîntem îndreptățiți să credem că Dimitrie Cantemir cunoștea opera lui Firdouși, fie în textul original, fie în traducere turcă. Abia în 1774 a publicat însă W. Jones la Londra fragmente din Cronica Şahilor, în ale sale Comentarii poeseos asiaticae, împreună cu o traducere latină. Unsprezece ani mai tîrziu J. Champion încercă să o traducă în engleză, dar nu reușește să publice decît începutul epopeii. În aceeași vreme Ludolf traduce cîteva fragmente în germană, iar puțin mai tîrziu (1801) altele, compatriotul său Hagerman.

Cronica Şahilor a servit ca izvor istoricului Mouradzea d'Ohsson pentru al său Tableau historique de l'Orient (Paris, 1802, 2 vol.). Originalul a fost tipărit pentru prima oară (numai un volum însă) la Calcuta, în 1811, prin grija Companiei engleze a Indiilor. Cea dintîi traducere completă într-o limbă europeană a fost aceea a lui Turner Macan (The Shahnameh, an heroic poem by Abou-Kasim Firdousi, vol. I—IV, Calcutta, 1829), iar a doua — și cea mai reputată pînă astăzi — traducerea lui Jules Mohl (Le Livre des rois par Abou'l Kasim Firdousi, t. I—VII, Paris 1876—1878), de care s-a servit și George Dan pentru versiunea sa românească.

Prin erudiția lui Mohl și talentul de stihuitor al lui George Dan literatura noastră se îmbogățește cu încă una din marile cărți ale lumii. Vreun iranizant-poet va relua, cîndva, opera lui Firdouși, încercînd să ne-o redea în întregime și după textul original. Pentru autenticitatea tălmăcirii de față avem, mai întîi, mărturisirea lui Jules Mohl: « Am încercat să traduc pe cît am putut mai cuvînt cu cuvînt, fără să vatăm canoanele limbii franceze; dar limita este, în chip necesar, ceva cam vagă, și puțin arbitrar se strecoară în concesiile pe care ești obligat să le faci, cînd dorinței de a reda riguros expresiile originalului, cînd exigențelor limbii în care traduci. Intenția mea statornică a fost să dau preferință exprimării exacte a sensului, iar nu eleganței stilului. » Tălmăcitorul român, dînd Cronicii Şahilor veșmîntul ales al stihului, a optat pentru cealaltă preferință.

Opera lui Firdouși se adaugă astfel mai vechii imagini despre civilizația persană pe care românii și-au format-o prin sporadice dar foarte vechi legături. Un rege ahenid, Darius, ajunsese la Dunăre pe la 513 înaintea erei noastre, după cum ne povestește Herodot, și ne întîlnise aci strămoșii geți. Românii medievali i-au întîlnit urmașul, Darius al III-lea, în paginile Alixăndriei, călătorind cu eroul macedonean în strălucita țară a Persiei. Un sultan turcoman al Persiei Apusene, Uzun Hasan, trimetea

în 1472 soli la Ștefan cel Mare propunând campanii comune antiotomane. Prin Stambulul deschis deopotrivă civilizațiilor orientale și apusene contactele s-au înmulțit apoi în așa măsură, încît o pitorească imagine a devenit proverb: « Nimic mai frumos decît tînăr persan pe cal moldovenesc ». Era, poate, aci, amintirea vitejilor pahlivani care împodobesc cu isprăvile lor atîtea din paginile lui Firdousi, al căror ecou ne-a rămas apoi numai în înțelesul micșorat al « ștregarului » pehlivan.

Dimitrie Cantemir și-a familiarizat cititorii prin a sa Sistemă a religiei mahomedane (Petersburg, 1722) cu multe din realitățile persane: poezia, credințele, arta. Traducerea Geografiei lui Bouffier de către Amfilohie Hotiniul, în 1795, dădea cititorilor români o imagine veridică asupra întregii Persii. În veacul al XIX-lea presa aduce informația variată pe care o dorea societatea românească modernă. Albina românească traducea în 1840 din Charles Texier impresii de călătorie în Persia. Teodor Codrescu dădea în 1846, în Icoana lumii, o Ochire asupra Persiei. În același an Universul publica tălmăcirea autobiografiei poetului Șemseddin. Călătoriile, relațiile economice și politice în continuă dezvoltare au făcut din Iranul contemporan o realitate familiară românilor. Între mărturisirile alese de simpatie, scrise cu o mare sensibilitate și un adînc respect pentru trecutul civilizației persane se cuvin amintite notele de drum pe care G.M. Cantacuzino le publică în 1938 sub titlul Pătrar de veghe.

Cronica Șahilor ne deschide acum poarta unei lumi de legendă și de vechi frumuseți prin care ne călăuzește unul dintre cei mai mari poeți ai lumii. Prilej de desfătare, epopeea pe care s-a urzit, de un mileniu, întreaga artă și literatură persană este, în același timp, document și breviar pentru cunoașterea unei generoase civilizații. Ea ne tălmăcește atîtea din poemele lirismului persan de mai tîrziu, al lui Saadi, Omar Khayyam sau Hafiz, atîtea din încîntătoarele miniaturi ale lui Bihzad sau Agha Mirek, vădindu-ne o dată mai mult virtutea marilor epoei de a-și păstra, peste timp, tinerețea.

VIRGIL CÂNDEA

Cuvîntul tălmăcitorului

Culegerea din epopeea ŞAH-NAMĚ (CRONICA ŞAHILOR) am făcut-o după cea mai bună versiune franceză, în proză, LE LIVRE DES ROIS, a savantului iranolog Jules Mohl, traducere completă în 7 volume.

Originalul epopeii cuprinde 60.000 distihuri, versuri rimate de câte 9 silabe. Acestei prozodii persane i se potriveşte — credem — metrica baladei noastre populare, adică versuri trohaice de 8 şi 7 silabe. Am contopit aceste versuri într-un vers de 15 silabe, despărţite de cezură:

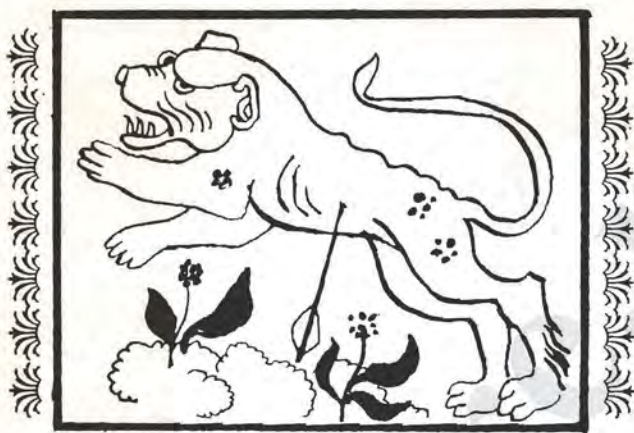
„*Vreau să zugrăvesc în stihuri şi sfîrşitul lui Rostam*“.

Din uriaşa epopee firdoûsiană am ales şi am tradus episoadele create de Firdoûsi în tinereţe, şi anume cele care au avut drept izvor legendele şi cîntecele străvechi ale eposului iranian preschimbat — prin geniul rapsodului din Tus — în epopeea naţională a Iranului postislamic.

Am urmărit obîrşia şi isprăvile eroului principal, Rostam, „împărţitorul de tronuri“, simbolul vitejiei poporului din patria privighetorilor şi rozelor de Şiraz. De asemenea, am tălmăcit mai toate „predosloviile“ din cuprinsul epopeii, interesante prin datele biografice dăruite din belşug de acest „Omer al Persiei“. Culegerea de faţă fiind cea dintîi care apare în limba română, am găsit de cuviinţă să transcriu fonetic numele proprii persane.

Numele autorului se pronunţă corect *Fer-do-ù-si* sau *Fir-do-ù-si* — nu „Firdu-si“, cum greşit s-a citit în pronunţare franţuzească (ou = u), stîlcindu-se astfel numele celui mai mare rapsod al Iranului.

G. D.

SATIRA ÎMPOTRIVA ȘAHULUI MAHMUD¹

O, Mahmud, ce cucerit-ai
lumea, -atotputernic șah,
dacă teamă n-ai de nimeni,
teme-te atunci de-Allah!
Cum șahia-n lumea asta
pămînteană-i doar a ta,
va să-ntrebi mirat: „Au cine
strigă spre-a mă tulbura?”
Nu-mi știi inima de flăcări?
și nici paloșu-mi de-oțel
sîngerînd? (vorbesc de pană
și cerneală) fugi de el!

¹ Mahmud Sabuktęgin (998-1030) șah care lărgeste hotarele Iranului cucerind părți din Asia Mijlocie și jefuind India. S-a ridicat din garda de mercenari a dinastiei Samanizilor, întemeind-o pe cea a Gaznavizilor. Sub domnia și la curtea lui și-a scris Firdousi uriașu-i epopee ȘAH-NAME. (Notele aparțin traducătorului.)

Zisu-mi-ai « răucredinciosul »,
 « rătăcitul »¹ . . . ? Şah zevzec,
 eu sînt leul ce răcneşte
 iară tu îmi zici berbec !
 M-au pîrît că, rău-de-gură,
 mi-aş spurca şi mi-aş huli
 însăşi dragostea-mi din cuget
 pentru *Mohamed*² şi-*Ali*³.
 Rob le-oi fi pin' răsări-va
 Ziua Marii Judecăţi,
 chiar şi dacă şahu-mi smulge
 mădularele-n bucăţi !
 Nu-mi calc dragostea-n picioare
 pentru-aceşti Stăpîni din cer,
 chiar şi dacă şahu-mi trece
 drept prin cap tăiosu-i fier !
 Rob smerit, mi-ador Profetul
 şi pe bravii lui urmaşi,
 dar şi lui Ali îi laud
 colbul sfinţilor săi paşi;
 cine pentru-Ali nutreşte
 ură în lăuntru său —
 spune-mi, nu-i pe faţa lumii
 cel mai mare nătărău ?
 M-ameninţi că sub picioare
 de-elefanţi o să-mi zdrumici
 trupul, preschimbat în mare
 vineţie, cu băşici . . . ?
 Nu mi-i teamă cît în cuget
 amîndurora mă-ncred,
 şi cît inima mi-i plină
 de Ali şi Mohamed !
 Oare ce ne-a spus Acela
 ce lumină ne-a adus
 şi porunci ne-a dat, canoane,
 pentru fiece supus ?

¹ Ortodocşii musulmani, *sunniții*, îi prigoneau pe schismaticii *şiiți*. Firdouși era *şitt*.

² *Mahomed*, întemeietorul islamismului (570—630) și autorul *Coranului* (cartea sfîntă a mahomedanismului).

³ *Ali* este unul dintre cei patru succesori (califi) ai lui Mahomed, văr și ginere al profetului. *Şiiții* îl recunosc doar pe Ali drept urmaș al Profetului, ceilalți trei califi fiind uzurpatori. Deține puterea între 656 și 661.

„Sînt Cetatea-atotștiinței
lui Allah, iar Poarta mea
este-Ali“ — grăi Profetul,
și eu pot învedera
că un tainic gînd și-ascunde
miezul în acest verset;
parcă la ureche-mi sună
glasul marelui Profet.
Dacă ai nițică minte
și ai temeri de-nțelept,
ia-ți un loc între Acela
și Ali, șezînd drept.
Dacă din ce-ți spun păți-vei
vre un rău, de vină-s eu.
Iată,-aceasta mi-i credința,
și acesta-i drumul meu,
m-am născut întru acestea,
și-ntru-acestea voi muri.
Află deci că sînt doar colbul
de sub talpa lui Ali,
doar spre el se-nalță gîndu-mi,
și doar astfel voi grăi!
Dacă el, Mahmud, din calea
spre lumină, s-a întors,
mintea lui atunci nu face
nici cît bobul cel de orz.
Cînd Allah, acolo-n ceruri,
întrona-va pe-amîndoi,
Mohamed și-Ali, în tronul
Judecătii de Apoi —
eu, din viață-adeverindu-mi
dragostea, o, șah, m-auzi?
aș putea atunci să apăr
și o sută de Mahmuzi!
Fi-vor șahi cît fi-va lumea,
dar eu șahilor din veac
ce-or purta pe frunți coroană,
lor, strigarea mea le-o fac:
eu, rapsodul de pe vremuri,
Firdouși de la Tus,
printre cei fără prihană,

acest hronic nu l-am spus
 pentru-a lui Mahmud mărire.
 Ci acelor doi Profeți,
 Mohamed și-Ali, cinstire
 aducînd, precum vedeți,
 le-nșirai pe firul minții
 boabe de mărgăritar,
 giuvaeruri de cuvinte
 șlefuite cum mai rar . . .
 Dacă pruncul Firdoûsi-n
 lume nu s-ar fi ivit,
 lumea ar fi fost de vină
 că norocu-i n-a-nflorit.
 N-ai zvîrlit un ochi pe cartea-mi,
 și-acum, șahule, acum
 ascultînd clevetitorul ¹,
 mi te-ai și întors din drum.
 Jòsnicii ce-mi înjosiră,
 prin batjocuri, vers cu vers,
 Roata stelelor învîrtă-i
 tot pe jos prin Univers!
 Scris-am cronica persană-a
 șahilor din alte vremi
 în cuvinte-nestemate
 încrustate-n diadem.
 Cînd aproape-și rotunjise
 plinul anii mei optzeci,
 visul de-o întregă viață
 mi s-a spulberat pe veci!
 Ani și ani, pe-această lume
 trecătoare, am tot scris,
 o comoară vrînd să capăt,
 precum șahul mi-a fost zis.
 Prin șaizeci de mii ori două
 stihuri limpezi — povestii
 despre fel-și-chip și-atitea
 sîngeroase bătălii,
 despre spadă și săgeată,
 despre arc și despre-arcana,
 despre buzdugan și despre

¹ Aluzie la vizirul Hasan Meimandi, detractorul lui Firdoûsi.

paloșul cel năzdrăvan;
 despre-armuri-de-cai și zale,
 despre coifu-mpăunat¹,
 despre mare și pustiuri,
 despre rîuri ce-au secat;
 despre lup, despre leoaică,
 elefant și leopard,
 despre vraci, despre balene
 și balaurii ce ard;
 despre *Ghul*² și vicleșugu-i,
 despre *Div*³, cernitul duh,
 de-ale cărui vrăji o lume
 naltă răcnete-n văzduh;
 despre-acei bărbați războinici,
 despre falnicii viteji
 ce cîntau cînd vîlvătaia
 luptei îi lua-n vîrtej;
 despre șahi vestiți în lume:
 Salm și Tur și-Afrasiab;
 șahul Fereidun mintosul;
 Kei Kobad și șahu-arab
 zis Zohhak necredinciosul
 și nedreptul; Garșasb, Sam,
 fiul lui Nariman — aprigi
*pahlivani*⁴ din neam de neam;
 Hūșang, Thamurès ce-n lanțuri
 și pe *Div* l-a cetluit;
 Manucehr și legendarul
 și slăvitul șah Geamșid.
 Kāvus, Kei Khosro, viteazul
 ce primi coroana-n dar;
 falnicul Rostam și mîndrul
 „trup-de-bronz“, Esfandiar;
 și Gudārz cu feciorandrii
 lui, optzeci de călăreți,
 toți pe cîmpul de bătaie:

¹ Adică, împodobit cu pene de păun.

² *Ghul*, animal fabulos din mitologia persană.

Div (sau denumit altfel *Ahriman*), diavolul mitologiei persanilor.

Pahlivan, la origine: „căpetenie-de-hotar“; în epopeea firdoșiană apelativ pentru „brav“, „erou“.

lei răzbunători de vieţi;
 şah Lohrasb; Zarir, şoimanul,
 căpetenia-de-oşti;
 Goştasb, Gemasb: dintre zodii
 strălucind îi recunoşti,
 ca pe Soare şi pe Lună;
 Darai-Darab¹ şi Bahman;
 şi Escandar² care-i şahul
 şahilor, machidonean;
 şahul Ardeşir³, fecioru-i
 luptător numit Şapur⁴;
 şah Nuşiravan cel Mare⁵;
 vinătorul Bahram-Gur⁶;
 Hormozd⁷ şi Pirùz⁸ şi fiu-
 acestuia numit Kobad⁹;
 şi Khosrò¹⁰ ce după tată
 nume de Parviz şi-a dat...
 Iată,-aţişi vestiţi „gît-mîndru“,
 „frunte-n cer“ şi „braţ-călit“ —
 despre fiecare-n parte
 cîte-o faptă-am pomenit.
 Toţi pieriseră în veacuri
 de uitare-ntr-un mormînt,
 spusele-mi le înviară
 chipuri, nume — din pămînt!
 Precum Isa¹¹ pe-aceşti Lazări
 morţi, erou după erou,
 i-am adus din nou la viaţă,
 nume dîndu-le din nou!

¹ *Darai-Darab*, Darius III (Codoman) (336—331 î.e.n.) sub domnia lui ia sfîrşit imperiul persan cucerit de Alexandru cel Mare.

² *Escandar*, Alexandru cel Mare, rege al Macedoniei (356—323 î.e.n.), iubit de persani şi inclus printre şahi autohtoni.

³ *Ardeşir Babekan*, Artaxerxes I (Mină Lungă) (465—424 î.e.n.) fiul lui Xerxes.

⁴ *Şapur*, Sapor I (241—272 e.n.).

⁵ *Nuşiravan*, Nuşirvan, Chosroes I (531—579 e.n.).

⁶ *Bahram-Gur*, Varanes V (421—440 e.n.), pasionat vinător de coluni („gur“ înseamnă onagru, colun, măger sălbatic).

⁷⁻¹⁰ (Hormisdas III, Peroses, Cavades şi Chosroes II), şahi din dinastia Sassanizilor.

¹¹ *Isa*, numele persanizat al lui Isus; Coranul a preluat profetii din *Biblie*, după care l-a inserat pe Mahomed.

Zi și noapte,-n lungă slujbă,
ți-am slujit, stăpîne șah,
amintirea să-ți rămînă
vie-n lume, veac de veac.
Trainice și mari seraiuri
de granit surpa-se-vor
măcinate și de ploaie
și de soarele-arzător;
eu durai serai mai trainic
din distihuri ce nicicînd
nu s-or nărui de ploaie,
nici de vîntul șuierînd.
Veacuri răsfoi-vor cartea-mi,
și-nțelepții, mai virtos.
Ani, treizeci și cinci, din viață,
sărăcia m-a tot ros,
rupt, flămînd și frînt de trudă,
mi-adăstam răsplata mea.
Vai, de la stăpinul lumii
m-așteptam la altceva!
N-aibă parte de zi bună
cel ce răul mi-l urzi,
toate spusele-mi de bine,-n
rău mi le răstălmăci!
Chipu-n fața-mpărătească
mi-l sluți cu dinadins,
și dintr-un aprins jăratric,
mă făcu tăciune stins.
De-ai fi fost, Mahmud, un jude,
minte-n cumpănă să ții,
drămuind ca pe-o balanță —
cronica-mi despre șahii,
n-ascultai de vorbe goale,
și-ai fi zis că eu prin har
și cuvinte măiestrite —
lumii i-am adus un dar.
Prin distihuri — *Paradisul*¹
pogorît-am pre Pămînt —

¹ Aluzie la propriu-i pseudonim, Firdouși (Paradisul), după numele grădinii lui Suri-ben-Moss unde total răpsodului era grădinar. Grădina se numea Firdouși, adică *Paradisul*.

nimeni n-azvîrli atîtea
 mii, seminţe de cuvînt.
 Mulţi nainte-mi semănară
 vorbe multe să dea spic,
 dar deşi au fost puzderii,
 despre ei n-auzi nimic...
 Ani, treizeci, pe vechi hirşoage,
 aşudai, an după an,
 şi în grai *parsi*¹ trezit-am
 măreţia ta, Iran² !
 El, stăpînul lumii, dacă
 n-ar fi neam de-nguste mîini,
 m-aşeza pe tron, alături,
 amîndoi să fim stăpîni.
 Cum din tată-n fiu nu poartă
 al coroanei luciu nimb,
 nici nu-şi poate-aduce-amînte
 craii cum se poartă-n schimb.
 Crai dac-ar fi fost şi tatăl
 lui Mahmud, atunci încai
 însuşi era crai, şi-n creştet
 mi-ar fi pus cununi de crai;
 muma craiului, crăiţă
 de-ar fi fost din neam de neam,
 astăzi în argint şi-n aur
 pînă la genunchi şedeam.
 Dar cum dintr-o viţă-aleasă
 nu se trage cît de cît,
 cînd de-un nume-ales aude,
 îi şi viră ghiara-n gît.
 Palma şahului din „sînge-
 albastru“, fără de zăpis,
 strînge nouă peste nouă,
 trei pe patru (pumn închis).³

¹ *Parsi*, limba vechilor perşi din vremea lui Cyrus şi Darius. După *parsi* a urmat *avesta* şi *pahlavi*.

² Textual *Ageam* (în arabă înseamnă *mut*) poreclă dată poporului iranian, care nu ştia limba arabilor cötropitori şi islamizatori. (De la *ageam*, prin filieră turcă, avem *ageamiu*.)

³ Este vorba de un semn făcut cu pumnul închis pentru a arăta zgîrcenia cuiva. Cifrele „9 peste 9“ se formează la extremităţile pumnului din încreţiturile degetului gros şi degetului mic. Cifrele „3 pe 4“ indică cele 3 falange din rîndul al doilea (falanga arătătorului fiind acoperită de degetul gros) şi 4 falange, vizibile toate, din rîndul al treilea de falange ale pumnului.

Ani, treizeci, la epopeea
persiană am dat zor,
o comoară să-mi dea șahul,
să n-ajung un cerșetor,
și-ntre frunțile înalte,
fruntea să-mi ating de-o stea!
Drept comoara ce de-o viață
truda mea o adăsta,
șahul îmi zvirlă doar prețul
unei cupe de *fogha*,
din comoara-i, doar de-o bere,
asta mi-i răsplata, vai,
și de-aceea-n drum o bere,
doar o bere,-atît lui.
O pară chioară nu face
șahul fără de obraz,
șah ce n-are nici credință,
n-are lege, și nici haz!
Dintr-o sclavă n-o să-ți iasă
făt de lume lăudat,
chiar de-o fi s-ajungă tat-său
cap de șah încoronat.
Capetele celor josnici,
ca pe colbul de pe drum,
dacă-l salți, și tragi nădejde
de la el, e ca și cum
după capătul frînghiei
ce-ai scăpat-o,-alergi, hapsîn,
ca și cum pe sub cămașă
șarpele-ncălzești la sîn.
Chiar cînd vei sădi-n grădina
raiului vre un puiet,
care din pămînt își soarbe
mustul lui de-amar oțet —
poți să-i torni, în loc de apă,
miere dulce și nectar
din pîriul *Chold*¹ — puiandrul
leagă rod cu must amar.
Cînd, ușure,-atingi, în treacăt,

¹ *Chold*, pîriu de miere din paradisul islamic.

chihlimbarul lucitor,
 duci o undă de mireasmă
 pe veşmintu-aromitor;
 dar pe-un cărbunar, în treacăt,
 chiar şi dacă-abia-l atingi,
 alba-ţi haină se-nnegreşte
 de mangal şi de funingi.
 Nu te mire că-nrăitul
 din născare-ţi face rău;
 nu-ncerca să-i jùmuli nopţii
 fulgii beznelor din hău.
 Pe născuţii-n mirşăvie,
 cînd te sprijini, te înşeli;
 un harap nu se albeşte
 nici c-o mare de-l tot speli.
 De la cel din rea sãmîntă
 binele de-aştepţi, gemînd,
 e ca şi cînd, singur, ochii,
 ți-i îmbulgări cu pămînt¹.
 Dacă el, stăpinul lumii,
 de mărire-ar fi fost demn,
 ar fi preamărit ştiinţa
 prin al cărţii mele-ndemn;
 şi-ascultînd atîtea stihuri
 răsunîndu-i în urechi,
 despre şahi, cum se purtară,
 şi străbuni, şi datini vechi —
 mi-ar fi-ntîmpinat dorinţa,
 dulce surîzînd, blajin,
 şi pe truda mea de-o viaţă
 n-azvirlea atît venin.
 Iată de ce-am scris aceste
 stihuri grele la auz:
 şahul meu să ia aminte,
 şi să afle-acum, mofluz,
 ce puternic e cuvîntul

¹ Aluzie la spusele lui Hasan Meimandi către şah, cînd l-a înştiinţat cum şi-a „risipit” Firdoûsi cei 60.000 de bani de argint, în loc de dinari de aur: „*Darul oricît de mic venind din mîinile şahului — este pămîntul de leac pentru ochii oricărui supus*”. Mai tirziu, şahul recunoscîndu-şi greşurile, a dat poruncă să fie ucis vizirul detractor.

cu tășuri și-ascuțimi,
și s-asculte de moșneagul
ce-i dă sfaturi din vechimi,
și să nu mai urgisească
vrun rapsod cu-obrajii trași,
și cinstindu-se pe sine,-i
va cinsti pe-înaintași;
căci, rănită cînd e lira,
își revarsă în șuvoi
vii batjocuri ce-or rămîne
pînă-n Ziua de Apoi !...
...Gem și lacrimi vărs la tronul
lui Allah Cel-prea-Mărit,
pulberi presărînd pe capu-mi,
strig din pulberi, umilit:
„Doamne, pîrjolește-i duhu-n
focul vecinicei văpăi,
și învăluie-n lumină
robul tău pe drepte căi !...“

PREDOSLOVIA LUI FIRDOÛSI

LAUDĂ ÎNTELEPCIUNII¹

Înțeleptule, acesta-i locul de-a grăi molcôm
 despre cît prețaluiește-nțelepciunea la un om.
 Deci vorbește și arată ceea ce-i în mîntea ta,
 dă-i merindă în ureche celui ce te-o asculta.
 Ea, priceperea, e darul, dintre daruri mari, cerești,
 cel mai bun, și-i faptă bună-n laude s-o preamărești.
 Ea, priceperea, în viață-i călăuza tuturor,
 inima îmbucurîndu-ți, ea îți sare-ntr-ajutor
 și în lumea pămînteană și în lumea de apoi.

¹ Predoslovia incepe cu inchinarea: „În numele Domnului milostiu și îndurător”.

Judecata ți-i izvorul care-aduce în şuvoi:
bucurie și mihnire, folosință și ponos.

Dar dacă făclia-și stinge, omul cel mai luminos
nu-și mai află mulțumire. Astfel zice-un om deștept,
plin de însușiri, cuvinte ce-l hrănesc pe înțelept:

„Omul care nu ascultă-al judecății sale glas,
singur s-o sminti pe sine, singerînd la orice pas;
înțeleptul îi va spune că-i nebun și de nimic,
și ai săi o să-l socoată printre ei: un venetic“.

Prin pricepere tu prețui și ai merite de soi
și în lumea pămînteană și în viața de apoi,
și acel a cărui minte sfărîmată zace zob,
cade-n mrejele robiei și ajunge un neghiob.
Judecata este ochiul duhului, și de socoți,
trebuie să vezi că, fără acest ochi, tu n-o să poți
nici o clipă să ocîrmi lumea de pe-acest pămînt !

Tu pricepe că din cîte zămislite-s de cuvînt,
ea, lumina cugetării, plămădită-i cea dintii.

Peste suflet ea e paznic treaz veghind la căpătii;
ei îi datorezi deapururi mulțumiri, și mulțumiri
adu-i prin grăirea-ți dulce, prin aprinsele-ți priviri.

Doar prin ea îți vin atîtea bune dar și rele-ți vin.

Sufletul și chibzuința cin' le-o lauda deplin?

De-aș putea eu, oare, fi-voi înțeles? Cum nimeni nu-i
gîndului să-i deie haină potrivită, să ne spui,
omule-nțelept, cum lumea s-a făcut dintru-nceput.

Ești făptură dintru-Acela care lumea au făcut,
știi și cele-atotștiute și ce-n taină s-a ținut.

Ia-ți deapururi chibzuința călăuză-n drumul tău,

ea te-o sprijini departe să te ții de ce e rău;

cată-ți calea după vorba celor care multe știu;

mergi prin lume, le grăiește tuturor; cuvîntul viu

bine cînd îl vei pricepe de la toți cei înțelepți,

fără de răgaz învață ! Cînd putea-vei să-ți îndrepți

ochii-n ramuri din copacul vorbeii care dă lumini,

vei simți că-atotștiința nu-i pătrunde-n rădăcini.

(.....) ¹

¹ Urmează Cum a fost creată lumea și Cum a fost creat omul.

CUM A FOST CREAT SOARELE

Bolta-albastră-i zămislită din rubine de văpăi,
 nu din vînt și nu din apă, nu din colb sau fum din văi.
 Cu această măreție și cu sferele-i de foc,
 cerul parcă-i o grădină-n *Noo-Ruz*¹. Drept în mijlîc
 se rotește uriașul Astru al întregii firii,
 inima din om vrăjind-o, zilei dindu-i străluciri.
 El își saltă dimineța, zi de zi, din Răsărit,
 capu-ncins în joc de flăcări: scut de aur înroșit.
 El, o lume înveșmintă-n mătii de lumini, făcînd
 să lucească în privire negrii bulgări de pămînt.
 Cînd din Răsărit el urcă și coboară spre Apus,
 dinspre Răsărit, hoțește, Noaptea-și saltă capul sus!
 Niciodat' c-un pas nainte nu și-o iau; în Univers
 mai cuminte nimic nu e decît veșnicul lor mers.
 O, tu, carele ești Soare și răsari de mii de ori,
 cum se face că pe mine nici o rază nu cobori?

CUM A FOST CREATĂ LUNA

E o lampă pregătită să lumine-al nopții hău:
 omule, cît poți, te-nfrînă, nu călca pe drumul rău!
 Zile două și nopți două, chipu-i pierе și degrab'
 zici că și-a sfîrșit rotirea; dar s-arată palid, slab,
 cum la trup e-ndrăgostitul ros și chinuit de dor;
 de-abia o zărești și iarăși se ascunde ca-ntr-un nor.
 Noaptea-apoi, abia se vede, luminîndu-te puțin;
 după paisprezece zile, crește-n rotunjimi deplin,
 strălucind ca mai nainte; și-apoi iarăși chipul tras,
 zi de zi, tot mai aproape-i de al Soarelui obraz.
 Tatăl lumii rînduit-au felul ei de-a fi astfel,
 și-oricit va dura prin vreme, firea îi va fi la fel.
 (.....)²

¹ *Noo-Ruz*, Ziua-Nouă cu care începe anul nou în luna martie, după calendarul Orientului islamic.

² *Urmează Laudă Profetului (mila Domnului să pogoare asupra lui!)*

CUM A FOST CREATĂ « CRONICA ŞAHILOR »

Datini vechi, din gură-n gură, povestite-au fost în şir, vrednic ce-i de-mpărtaşire nu plăti uitării bir. Povesti-voi din nou parte din ce s-a mai povestit. Tot ce înşira-voi şi-alţii au mai spus, necontenit din grădina conştiinţei roadele strângînd cu sîrg. Eu? Nici n-oi atinge poala pomului cel greu de pîrg, fiindcă vlagă n-am destulă; totuşi, chiar de va şede omul sub un pom puternic, ocroti-va-l umbra-i grea. Poate că din chiparosul ce-şi azvirle umbra-n zări, voi atinge-o creangă joasă, şi-ăstfel, peste depărţări, prin această carte despre şahi cu mîndre străluciri — voi lăsa o umbră-n lume, umbra unei amintiri ... Nu-s în cronica mea scrise nici minciuni şi nici scorniri; dar nu crede că pe lume toate merg pe-acelaşi crug. Cei mintoşi găsi-vor hrană în cuvinte, din belşug, chiar de-or trebui să-mi cate-n ele semne-nţelepţeşti. Fost-au din vechimi un hronic c-o mulţime de poveşti. Toţi *mubezii*¹-aveau o parte din aceste vechi scripturi, şi-orice minte luminată mai păstra ceva frînturi. Fost-au dintre căpetenii-de-hotar un *pahlivan* înţelept, vestit, puternic şi din tată-n fiu *dihkan*²; drag i-a fost să scoată fapte din bătrîni, şi i-a fost drag să adune laolaltă povestiri străvechi, şirag. El chemă de pe meleaguri cîte un *mubed* cărunţ, şi, din părţi, ei închegară hronicul cu de-amănunt; le ceru să-nşire-obîrşii, şahi de şahi, şi mari viteji, cum îşi întocmiră lumea la-nceput, şi, val-vîrtej, dusu-s-au, lăsînd-o-n starea vrednică de plîns, şi cum, sub o stea ferice, zilnic, săvîrşiră trebi duium. Toţi mai-marii povestiră dinainte-i, rînd pe rînd, datini de la şahi şi grele vremuri lumea preschimbînd. Ascultîndu-i, făurit-a hronicul vestit, şi-ăstfel, umbra-aducerii-aminte, fericit, lăsat-a el printre oameni, şi o lume pe deapururi laude-l!

¹ *Mubed*, înţelept, vizionar, prooroc în Persia medievală.

² *Dihkan*, nobil vechi, proprietar de pămînturi şi sate, şi păstrător de tradiţii istorice. Aici e vorba de Danişver Dihkan.

DESPRE RAPSODUL DAKIKI¹

Mulți rapsozi cîntară-n lume multe dintre întimplări
 scrise-n hronic, și-ndrăgit-a lumea astfel de cîntări;
 toți cei luminați la minte și în inimi plini de-avînt
 le-ndrăgiră.-Atunci un tînăr, harul graiului avînd,
 și o minte-ntraripată, și cuvînt scăpărător,
 spuse că el stihui-va cronica, și tuturor
 inima le-aprinse. Trîndav, și pășind pe rele căi,
 el trăi în cîrdășia celor desfrînați și răi,
 și deodată năvălit-a Moartea-asupra-lui și, hap!
 îi zvîrli, din întuneric, neagră chivără pe cap.
 Și urmîndu-și povîrnișul către rău, își dăruie
 duhul dulce, cînd de lume nu se bucurase-o zi.
 Soarta bună părăsindu-l, mîini de rob l-au fost ucis.
 Se sfîrși . . . și epopeea nu și-a isprăvit de scris . . .
 Soarta bună ce-l veghease adormi deapururi, vai!
 Doamne, iartă-l de păcate și dă-i cin înalt în Rai!

CUM A FOST ÎNCEPUTĂ EPOPEEA

Cugetul cînd mi se-ntoarse de la cel slăvit mai sus,
 lîngă tronul și Stăpînul lumii am căzut, supus.
 Vream de mult străvechea carte-n graiul meu s-o talmăcesc.
 Am cerut-o tuturoră-n grai persan s-o stihuiesc;
 tremuram privind cum Roata cerului se tot rotea,
 mult temîndu-mă că dacă lungă n-o fi viața mea,
 scrierea mi-o las la alții. De-altfel s-ar putea să scap
 printre degete comoara-mi; poate nimeni n-are cap
 să-mi dea preț pe-această muncă: lumea sîngeră-n cetăți,
 și nu-s zodii norocoase pentru cei visînd răsplați . . .

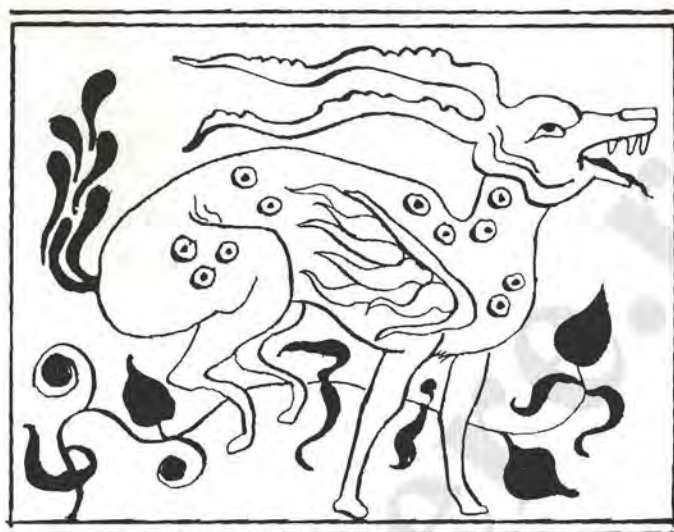
¹ *Abu Mansur Dakiki* (nu i se cunosc nici locul nici data nașterii) a fost poet la curtea șahului *Fahr-ed-Doule*. A început epopeea *SAH-NAMĒ* din care a scris doar 2000 de stihuri pe care *Firdouși* le-a inclus în epopeea sa, trecînd la loc de cinste numele autorului ucis prin jîrul anului 976.

Astfel a trecut o vreme-n taină planu-mi frămîntînd,
 vrednic negăsind pe nimeni să-i destăinui ce-am de gînd.
 Ce-i mai bun decît cuvîntul bucurînd şi mari şi mici?
 Dacă Cel-de-Sus cuvîntul bun nu-şi arăta aici,
 cum ar mai fi fost Profetul călăuz acestui neam?
 În cetatea mea şi-n lume un prieten¹ bun aveam:
 mai să zici că într-o piele amîndoi ne-am fi născut!
 Zisu-mi-a: „E straşnic planul, şi să mergi neabătut
 pînă-l duci la împlinire! Hronicul în *pahlavi*²
 însumi eu şi-l voi aduce. Grijă ai şi nu dormi!
 Graiul dulce-l ai, eşti tînăr, despre cei străbuni eroi
 spune tot. Repovesteşte cartea veche-n stihuri noi,
 şi prin ea să-ţi cauţi lauri la cei mari“. Şi mai apòi
 hronicul vestit mi-aduse, şi în miini cînd mi l-a dat,
 de pe cugetu-mi tristeţea-n bucurie s-a schimbat.
 (.....)³

¹ E vorba de prietenul autorului, Mohammed Leschkeri.

² *Pahlavi*, dialect născut în Mesopotamia din amestecul de limbi semitice şi persane; *limbă-de-hotare* cum o arată însuşi numele.

³ Urmează *Laudă lui Abu-Mansur, fiul lui Mahmud* şi *Laudă şahului Mahmud*.

I

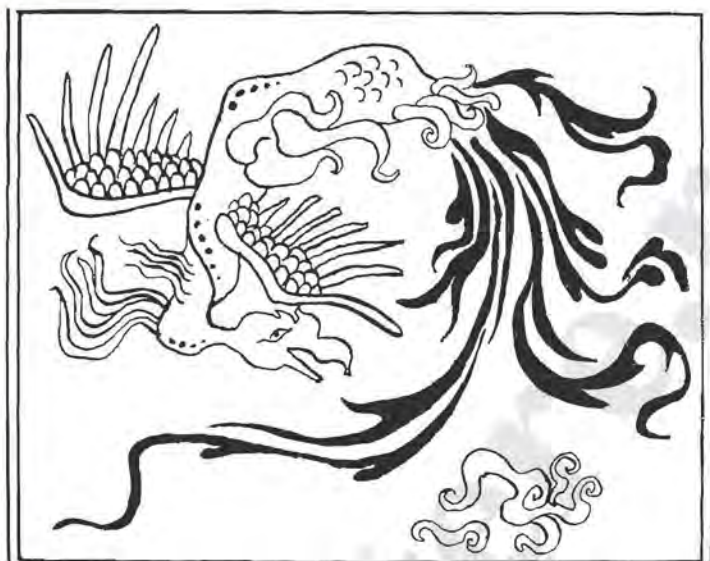
KAIUMORS

(șahia lui a durat treizeci de ani)

CEL DINTÎI ȘAH

Cum *dihkan*-ul povestește, cine cel dintîi și-ntîi,
oare,-a căutat coroana stăpînirii pre pămînt?
Cine și-a fost pus pe frunte luminosul diadem?
Nimeni din întreaga lume amintirea nu-i păstră,
doar dacă un fiu primit-a de la tata datini vechi
și din spusa părintească-ți pomenește de acel
care și-a durat puterea falnică și, între șahi,

cel dintii atinse piscul stăpînirii pre pămînt.
Doar un om cetind în hronic unde-s multe povestiri
despre mulţi viteji, ne spune că anume *Kaiumors*
tron şi-a înălţat, cunună, şi a fost întiul şah.
Soarele pe cînd pătrunse-n zodia Berbecelui,
lumea străluci-n lumină şi în drepte cumpăniri;
sus, în zodia Berbece, Soarele luci-ntr-atît
că întineri Pămîntul: chiar atunci el, *Kaiumors*,
se-nălţă stăpîn al lumii. La-nceput şezu în munţi;
tronul lui şi-atotputinţa-i răsăriră între munţi,
el întii şi tot poporu-n piei de tigru s-a-nvelit.
El ne-a dat deprinderi bune: trupul să ţi-l înveşmînţi
şi să ţi-l hrăneşti, pe-atuncea fost-au obiceiuri noi.
Ani, domni, de trei ori zece. Mîndru se ivi în tron,
precum Soarele-n amiază! Şi pe tronu-i străluci,
precum Luna, cînd răsare-n cele două săptămîni
drept deasupra unui chipreş ce se-avîntă spre ţării!
Şi cum îl zăriră fiare fioroase din păduri
şi sirepe dobitoace de prin lume, lîngă tron
se tîrîră preaplecate, astfel aducînd dovezi
cît de mare-i măreţia lui şi marele noroc;
toţi şi toate îl slăviră: de la el primiră legi.
(.....)

II

HUŞANG

(şăhia lui a durat patruzeci de ani)

(.....)

„SĂRBĂTOAREA FOCULUI“

Bunii noştri-aveau credinţă şi pe-atunci a te-nchina
Domnului era o cinste. Cum arabii se întorn,
cînd se roagă, spre o piatră¹, ei, străbunii, s-au întors

¹ Aluzie antiislamică la „sfinţa piatră neagră“, meteoritul zidit în sanctuarul Kaaba, de la Mecca, vechii peryi fiind adoratorii focului lui Zoroastru înainte de năvălirea arabilor islamizatori.

către-a focului văpaie și spre mîndrele-i luciri !
 Focu,-nlănțuit în piatră, slobod a ieșit zvîrlind
 strălucirea lui în lume ! . . . Zice-se că într-o zi
 șahul merse pe un munte cu cițiva dintre supuși.
 Și văzu din depărtare ceva lung și-ntunecat,
 trupul negru cum își mișcă solzii, iute-alunecînd !
 Doi ochi scăpărau pe țeastă-i ca fîntîni de sînge viu,
 lumea-ntunecînd cu fumul fumegîndei sale guri !
 Șahul *Hușang* ațintindu-și trejii ochi prevăzători,
 prinse-o piatră și fu gata la un pas de-a se-nfrunta.
 Piatra el zvîrli cu brațul și puterea-i de viteaz
 în balaurul cel negru, care lumea pîrjolea,
 șahul să-și întindă astfel stăpînirea pre pămînt.
 Piatra-i mică pe cea mare cînd căzu șuierător,
 ele-atunci se zdrumicară și-o scînteie izbucni
 din ciocnire, și-acest fulger piatra-n inimă-nroși !
 Nu-l ucise pe balaur, focul doar îl slobozi
 din cea temniță de piatră ce-l ținea mereu ascuns ;
 și cum cineva lovește-adeșea piatra cu un fier,
 scăpără doar o scînteie. Șahul lumii rugî nălță
 către Ziditorul lumii, preamărindu-l în cîntări,
 pentru darul lui : scînteia ! Șahul porunci la toți
 rugăciunea să-și îndrepte către foc, zicînd astfel :
 „Iată-aceasta e scînteia dată de Acel din cer ;
 preamăriți-o pe deapururi, dacă sînteți înțelepți !“
 Și cum noaptea pogorîse, el aprinse-un foc înalt
 citu-i muntele ! Și șahul și poporu-nconjurînd
 focul, din această noapte o serbare și-au făcut,
 bînd din cupe vinul roșu. Numele *Sadè* i-au pus
 sărbătorii-nflăcărate, și de-atunci, de la *Hușang*,
 ne-a rămas spre amintire *Sărbătoarea Focului*.
 (.....)

IV GEAMȘID

(șăhia lui a durat șapte sute de ani)

(.....)

Zise: „Port pe trup podoaba focului dumnezeiesc, șah sînt și *mubed*; opri-voi răii să mai facă rău, duhuri bune îndruma-voi spre cereștile lumini”. Mai întii cu arme lucii de război — se-nvrednici, calea deschizînd spre lauri celor ce vor fi viteji. Cu putere-mpărătească fierul tare-l înmuie făurindu-și pentru oaste: coifuri, suliiți, platoșe, zale dese și pieptare pentru mîndrii telegari. Toate-acestea doar prin duhu-i de lumină le sfîrși; în cincizeci de ani își strînse o comoară de-arme noi. Alți cincizeci de ani gîndit-au cum veșminte se-ntocmesc, bine trupul să-nveșminte la serbări și bătălii. Pînză el țesu, mătasă, și postav, și scump brocart: în și borangic, și lînă, și-asprul castorului păr;

şi-i deprinse şi pe oameni cum se toarce fir pe fus,
cum se trece firu-n natră, şi cînd ştofa s-a ţesut,
îi deprinse cum se spală, taie, coase un veşmint.
După săvîrşirea-acestor, un alt lucru începui;
prin el lumea fericind-o, însuşi el se ferici.
Strînse, după meşteşuguri, din meleaguri cei supuşi,
şi-astfel petrecîndu-şi vremea, s-au mai scurs cincizeci de ani.
Cea dintîi e casta celor ce-i numim *Amusian*:
ei sînt hărăziţi să facă slujbe pentru Cel-de-Sus.
Şahu-i smulse din mulţime, hotărîndu-le pe munţi
loc spre a-l sluji pre Domnul, şi-n credinţă mistuiţi,
să se-afunde-n cugetare-n faţa Celui luminos . . .
De-altă parte este casta ce-o numim *Nisarian*:
sînt vitejii care luptă bărbătoşi ca nişte lei,
care strălucesc în fruntea oştilor de pe meleag,
care tronului stau strajă, care ţin deapururi verzi
laurii de vitejie . . . Casta-a treia s-a numit
Nasudi: ei, plecăciune nimănuia nu-i aduc;
ară, seamănă, strîng boabe, se hrănesc din truda lor
fără crîcnet. Nimănuia nu-s robiţi, au straiul rupt,
dar nicicînd nu le răsună vreo sudalmă în urechi.
Slobozi sînt şi plugăritul numai lor li-l datorăm;
n-au duşmani, nici hărţuială . . . Zice liberu-nţelept:
„*Lenea-i face rob pe-aceia care slobozi ar zburda*”.
Cea de-a patra castă este-a celor *Ahnukhūşi* numiţi,
care-s dornici de cîştiguri şi lipsiţi sînt de obraz,
sînt dibaci în meşteşuguri, dar sînt roşi mereu de griji.
Ani cincizeci trecură încă-n vremea căroră *Geamşid*
tuturora binefaceri le făcu şi din belşug.
Hotări la fiecare locul bine-meritat,
calea arătînd să-şi ştie fiecare cinul său
şi ce-i mai presus de dinşii şi ce este mai prejos.
(.)
Altă vreme scormonit-au printre pietre spre-a găsi
pe acelea nestemate, şi iscoditorul şah
le învăpăie sclipirea; el răpi tot ce-i de preţ:
bulgări de rubin şi aur şi argint şi chihlimbar.
El, din vatra lor de piatră, le desprinse doar prin vrăji,
taina-acestor minerale s-o destăinuie la toţi.
Apoi născoci miresme bune la miros, precum:
dulcele balsam, şi camfor, şi neprihănitul mosc;

chilimbar, aloe, apă limpede de trandafiri.
 Născoci tămăduirea, leacuri pentru orice boli,
 cum să-ți aperi sănătatea și să-ți vindeci rele răni.
 Tot ce-a fost pe lume taină o destăinuî la toți —
 lumea n-a avut asemeni om ca el iscoditor!
 Mai pe urmă, n vas cu pînză, se porni pe mări în larg,
 grabnic străbătînd ostroave și meleag după meleag.
 Și-ăstfel se-mpliniră anii numărînd încă cincizeci,
 nici un merit *dinlăuntru* nu-i rămase tănuit.
 După ce și toate-aceste lucruri mari le-nfăptui,
 singur în întreaga lume, doar pe sine se văzu;
 după ce îi izbutiră toate cîte-a izvodit,
 încercă, de la-nălțime, să se nalțe mai presus.
 Tron își făuri cu multe nestemate încrustat;
 la poruncă-i, *divi* săltară tronul lui de la pămînt
 pînă-n bolta cea albastră. Și stătu poruncitor,
 cum stă cerului la mijloc Soarele pe la nămiezi!
 Oamenii i-nconjurară tronul, -uimiți de-atîta noroc,
 și pe cap îi presărară giuvaeruri din belșug,
 și numiră ziua-aceea *Ziua-Nouă (Noo-Ruz)*:
 ziua-n care-ncepe Anul Nou, în luna *Farvardin*¹,
 cînd de trudă-și uită trupul, uită și de dușmăni.
 Cei suspuși cu voioșie pregătiră un ospăț,
 și cerură vin în cupe, și cerură cîntăreți;
 și această strălucită sărbătoare s-a păstrat
 din vechime pînă astăzi amintîndu-ni-l pe șah.
 Așfel vremuiră anii, ani, trei sute, și-n estimp
 moartea încă printre oameni neștiută a rămas.
 (.....)
 Lumea-ntreagă-i se supuse, șahu-n tron de șahi șezu,
 dar deodată ochiul rece, țepăn, el și-l aținti
 către tronul-Atotputerii, și-n întreaga lume, el,
 singur și pe sine însuși, doar pe sine se văzu;
 el, ce pînă-atunci aduse laude lui Dumnezeu,
 se-ngîmfă și rupse lanțul și se lepădă de Cer!
 Strînse din împărăție pe toți marii capi-de-oști,
 și le spuse la voroave celor vîrstnici încă verzi:
 „Eu mă recunosc Stăpînul lumii și n-am alți stăpîni;
 doar din fruntea mea știința-i zămislită-n Univers,

¹ *Farvardin*, în persană, luna martie.

şah asemeni mie tronul şahilor n-avu nicicînd;
 eu am pus orîndă-n lume, şi pămîntul s-a schimbat
 în tot ce se vede astăzi numai prin voinţa mea.
 Mie-mi datorăţi şi hrană, mie,-odihnă, mie, somn;
 mie-mi datorăţi veşminte, şi plăceri şi bucurii.
 Tronul şi împărăţia numai ale mele sînt!
 Cine va-ndrăzni să spună că-i alt şah precum sînt eu?
 Numai eu, prin vrăji şi leacuri lumea am tămăduit,
 încît molimă şi moarte nici un om n-a mai atins:
 care dintre şahii lumii, şahi cît lumea va avea,
 va putea s-alunge moartea, dacă şahul n-oi fi eu?
 Cuget, eu v-am dat, şi minte; şi doar cei ce negrul duh
 către *Ahriman*¹ şi-nclină, închinare nu-mi aduc.
 Şi cum ştiţi că toate-acestea numai eu vi le-am făcut,
 recunoaşteţi toţi în mine pe al lumii Ziditor!“
 Toţi *mubezii* îşi plecară capetele-n jos, tăcuţi,
 nimeni n-a ştiut dintr-înşii să îngaima un răspuns.
 Cum rosti aceste vorbe, harul Domnului s-a rupt
 de pe creştetu-i, şi-ndată omenirea s-a-nvrăjbit.
 De la poarta-mpărătească faţa toţi şi-au înturnat,
 nimeni dintre căpetenii lingă tron n-a mai rămas,
 şi-oştile-au ţinut departe douăzeci şi trei de ani.
 Cugetul, cînd nu-şi apleacă fruntea-n faţa Domnului,
 îşi atrage-asupra-şi focul nimicindu-se pe loc.
 Bine zice înţeleptul: „*Chiar fiind tu împărat,*
te smereşte către Domnul; cine nu-l va preamări,
din orice ungher l-adastă doar ai grazei lui fiori“.
 Ziua se schimbă în noapte pentru ochii lui Geamşid,
 şi puterea-i ce o lume luminase, s-a fost stins;
 singe-i lăcrimară ochii, singe şuvoind pe piept;
 Domnului cerşi iertare: mila-i însă-l părăsi
 şi-l robi pe dinlăuntru groaza celui ce-a ucis.

¹ *Ahriman*, geniul răului, opusul lui *Ahuramazda* (*Ormuz*), geniul binelui, din dualismul religiei lui Zoroastru.

POVESTEA LUI ZOHhak ȘI A TATĂLUI SĂU

Și au fost în vremea-aceea un bărbat într-un pustiu vînturat de călăreții cei cu sulii înarmați: mare șah, tare-n virtute, temător de Cel-de-Sus, carele-i Stăpînul lumii. Șahul se numea *Mardàs*. Drept era, nespus de darnic. Mii de mulgătoare-avea; cite-o mie de cămile, și de capre, și de oi, și pe toate-acest cucernic, la păstori, le-ncredința. Mai avea și vaci de lapte, herghelii de cai arabi mai frumoși ca niște îngeri; lapte-oricine îi cerea, îi dădea peste măsură. Și cucernicul avea doar un fiu pe care-n brațe-l alintase lingă piept: *Zohhak* se numea feciorul lui cel tare îndirjit, zvelt, viteaz și fără pășuri. Denumit și *Peiverasp* (nume-n *pahlavi* ce-nseamnă *Zece-mii-de-bidivii*) zece mii, cu frîu de aur, telegari arabi avînd, care sînt vestiți în lume. Zi și noapte sta în șea, vrînd putere să-și adune, dar nu spre a face rău. Într-o bună zi-n seraiu-i se înfățișă *Eblis*¹, preschimbat la-nfățișare într-un om plăcut și bun; de pe drumul către bine cugetul i l-a întors, tînărul plecînd urechea la șoptirile-i drăcești. Dulce îi păru și graiul lui *Eblis*; nu bănuia cite renghiuri o să-i joace: el îi dăruie pe loc gînd și inimă senină, presărîndu-și colb pe cap. Cînd văzu că-și dăruise sufletul în vînt, *Eblis* chicoti de bucurie. Vorbe dulci, cuvîncios, îi șopti acestui tînăr, cap de-nțelepciune sec. „Multe știu — *Eblis* îi spuse — și pe lume nici un om n-ar putea să mi te-nvețe, cite eu te-oi învăța!” Tînărul îi și răspunse: „Haide, zi-mi, nu-ntîrzia, omule ce-mi dai povețe!” *Eblis* îi ceru întîi jurămînt, făgăduindu-i vorbe-adevărate-apoi. Tînărul, sărac cu duhul, l-ascultă și îi dădu jurămîntul, cum ceruse: „Jur că taina ți-oi păstra și ți-oi fi supus și pururi din cuvîntu-ți n-oi ieși!”

¹ *Eblis*, nume arab dat lui *Ahriman*, ceea ce dovedește că *Firdousi* s-a folosit de o legendă persană trecută mai întîi prin filieră musulmană.

„Pentru ce — Eblis îi zise — ar mai fi un alt stăpîn decît tine prin seraiuri, o, tu, preamărite prinţ? Preţ mai are un părinte, cînd avem ca tine-un fiu . . . ? Hai acum şi-ascultă-mi sfatul. Viaţa ăstui şah bătîrn s-o lungi şi-n vremea asta-n umbra lui vei adăsta. Pune mina, smulge-i tronul cel puternic; numai tu binemerîţi să-i iei locul; şi povaţa mea urmînd, va s-ajungi stăpînul lumii! . . . ” Cînd Zohhak îi auzi spusele, căzu-n visare, inima-i se-nduioşă de-al părintelui său sînge . . . Zise ăstfel lui Eblis: „Asta nu e cu putinţă; cere-mi orice altceva, nu, aceasta nu se poate!” Eblis îi dădu răspuns: „Dacă nu-mi ascuţi porunca, şi făgăduiala-ţi calci şi credinţa juruită, jurămîntul tău mi-i ştreang atîrnînd pe după gîtu-ţi; josnic om vei fi, pe cînd taică-tău la loc de cinste”. ăstfel dracul prinse-n mreji capu-arabului acesta şi tîrindu-l îl sili să-i dea oarbă ascultare. Zohhak grabnic întrebă ce drum trebuie s-apuce, şi din nou făgădui cu nimic să nu se-abată din povaţa ce-i va da. Zise Eblis: „Iată, drumul ţi-l voi netezi să-ţi urci fruntea dincolo de Soare; tu, numai să taci: atit. N-am nevoie de-ajutorul nimănu; cu mîna mea săvîrşi-voi totul bine; ție-atîta doar îţi cer: vezi, ai grijă ca din teacă spada vorbeii să n-o tragi!” Şahu-avea-n serai grădină care duhu-i desfăta; după cum se-obişnuise, se trezea cu noaptea-n cap, şi se pregătea de rugă, în grădină, mai pe-ascuns, capul, trupul să şi-l spele, fără ca vrun slujitor c-o făclie să-i lumine. Dracul josnic şi stricat chiar în drum săpă o groapă mare, puse mărăcini peste a capcanei gură, puse bulgări de pămînt. Noaptea cînd veni, araba căpetenie,-acest prinţ preamărit, semeţ, puternic, spre grădină se-ndreptă; cînd se-apropie de buza gropii, steaua i-a pălit: vai! se prăbuşi-n prăpaste, sfărîmîndu-se de tot! ăstfel se sfîrşi preabunul, credinciosul om. Niciînd nu-l muştra pe fiu, nici bine şi nici rău cînd făptuia. L-a crescut la sîn cu-alinturi şi cu grijă, zi de zi; mulţumit era de-odraslă şi comori i-a dăruit; şi-ăstfel fiul, păcătosul şi nemernicul de fiu,

n-a răspuns la părinteasca mîngiere, cum dator ar fi trebuit să-i fie, de rușine cel puțin.
 S-au făcut părtaș la moartea celui ce l-a zămislit!
 Auzit-am pe-nțeleptul om zicînd că un fecior rău, mai crîncen decît leul, sîngele tătîne-său nu-ndrăznește să i-l verse. Dacă-n taina-aceasta e vrun cuvînt să o destaine, cel iscoditor atunci va-ntreba-o doar pe mama despre *tainicul cuvînt*¹.
 Astfel fiul, ucigașul și bicisnicul Zohhak, ridicatu-s-au pe tronul tatălui, punînd pe cap a Arabiei coroană, și norodu-și cîrmui cînd spre rău și cînd spre bine. Diavolul, cînd își văzu mîrșăvia împlinită, prinse alta a-i urzi lui Zohhak zicîndu-i: „Iată, inima cum ți-ai întors către mine, tot ce-n lume ți-ai dorit, ți s-a-implinit; dacă vrei din nou de mine să te legi cu jurămint, dacă vrei s-ascuți porunca-mi și supus să mă urmezi, lumea-ntreagă la picioare fi-va-mpărăția ta; fiară, pasăre și pește — toate ale tale-or fi!”
 Cum grăi în chipu-acesta, ceva nou și născoci, o urzeală mai drăcească, vicleșug mai uimitor.

EBLIS SE ÎNFĂȚIȘĂ CA BUCĂȚAR

Se schimbă-ntr-un mîndru tinăr, avînd darul de-a grăi, ager fiind el la minte și la trup neprihănit.
 Se înfățișă naintea lui Zohhak și îi rosti vorbe dulci, cuviincioase: „Fie să-i plac șahului!
 Sînt un bucătar de seamă și-s curat: mărgăritar”.
 Șahul l-ascultă primindu-l bucuros și-i arătă locul la bucătărie, și-apoi chei de la cămări îi dădu măritul stolnic. Nu erau pe-atunci mîncări felurite, fiindcă lumea carne încă nu minca, ci din cîte dă țărîna — cu legume se hrănea².

¹ Aluzie voaleță în stil oriental cu semnificația că numai mama fiului poate spune cine i-a fost tată.

² În Asia Occidentală se atribuie șahului Nimrod introducerea obiceiului de a se hrăni cu carne de vită.

*Ahriman*¹ cu-ntunecate şi drăceşti precugetări, hotări să taie vite. Pe Zohhak şi-l va hrăni tot cu cărnuri, zeci de soiuri; pe-ndelete-i va găti păsări şi-apoi dobitoace. Pentru a-i sădi curaj, tot cu sînge-o să-l hrănească, ghiftuindu-l ca pe-un leu; rob, el i se va supune şi, la cel mai mic cuvînt, inima pleca-va-şi roabă la porunca lui Zohhak.

Începu să-i dea la masă numai gălbenuşuri moi, ce-l făcură-n scurtă vreme, zdravăn, rumen şi vioi; şahul îmbuibat ferice-i mulţumi lui *Ahriman* pentru cele desfătate. Zise cel înşelător:

„Fie-n veci ca şahinşahul să-şi înalţe fruntea sus, şi în veci de veci trăiască! Miine îi voi pregăti o mîncare mai gustoasă“. Şi se duse cugetînd toată noaptea ce bucate minunate-i va găti pentru-a doua zi... Cupola cerului de peruzea, cînd aduse-n lume roşul său rubin, bucătări feluri noi de potîrniche şi de argintiu fazan; i le-aduse, şi-a nădejde, inima-i bătea voios.

Şahu-Arabiei purcese a înfuleca fripturi, orb lăsîndu-şi spre prăpaste duhu-n mîna lui Eblis, care,-a treia zi,-i gătise miel şi păsări la un loc.

Ziua-a patra, pentru masă, născocise un alt fel: fierse spată de mînzată în balsam de trandafir², mosc, şofran şi vin vechi. Şahul după ce se ospătă, de priceperea acestui ins mirîndu-se,-i grăi:

„Om bun, orişice dorinţă ai, pe loc ți-o-ndeplinesc!“
Bucătarul îi răspunse: „O, luminăția-ta,

fie ca în veci, puternic, să trăiești, și mulțumit!

Inima-mi de tine-i plină, și o clipă să te văd,
e dorința mea fierbinte! Şahului atît îi cer,

deşi cinstea o să fie decît mine mai presus:

dacă vrea să-mi deie voie, buze, ochi şi chip să-mi pun
în sărut, pe ai săi umeri . . .“ Zohhak vorba-i auzînd

şi nebănuind nimica din drăcescu-i, tainic ţel:

„Fie! Ți-implinesc dorința! Poate astfel, cît de cît,

numele tău crește-n cinste“. Şahul îi îngădui,

ca şi cum i-ar fi prieten, să-i sărute umerii.

¹ E vorba tot de Eblis, căruia acum Firdouşi îi spune *Ahriman*.

² Textual „*golab*“ (apă de trandafiri). Persanii își miresmează bucatele cu felurite mirodenii. La chebab servesc salată din frunze de busuioc verde.

Ahriman dădu sărutul, și se mistui-n pământ;
 nimeni n-a văzut vreodată ceva mai uluitor!
 Se iviră doi șerpi negri din umerii lui Zohhak,
 care-ncremeni, și leacuri pretutindeni căută;
 pîn' la urmă (ce să facă?) de pe umeri și-i tăie
 (dar pe drept cuvînt te miră) odrăsliră iar la loc,
 negrii șerpi ca două ramuri odrăslind din trunchi de șah!
 Vrăci și doftori se-adunară și-i dădură, rînd pe rînd,
 sfaturi, multe-i descintară, nimeni nu i-a dat de leac.
 Dar, viclean, Eblis de-ndată dinaintea lui Zohhak
 se-arată în chip de doftor și îi zise: „Nu-i nimic
 de făcut. Mai bine șerpii nu-i tăia și lasă-ți-i
 cit avea-vor viață-ntr-înșii. Zilnic să le pregătești
 hrană bună, s-o mănince pînă se vor potoli;
 doar acesta-ți este leacul, singurul și cu folos.
 Nu le da lor de mîncare decît creieri omenești,
 poate că hrănindu-i astfel, hrana îi va omori“.
 Care i-a fost, oare, gîndul căpeteniei *divilor*
 în această-nvălmășeală...? Ce urzea prin așt îndemn,
 decît tainitul mijloc lumea de-a o-mpuțina?

MOARTEA LUI GEAMȘID

După-aceasta, clocotit-a-n vuiet lung Iranul tot,
 și din patru zări porniră hărțuieli și învrăjbiri;
 ziua cea strălucitoare-n neagră noapte se schimbă,
 și-oamenii se dezlegară de șahia lui Geamșid;
 mila Domnului se strînse de pe capu-i, și căzu
 într-o cruntă silnicie și-o pornire de nebun.
 Și din patru părți de zare se sculară zeci de șahi;
 din hotare în hotare răsăriră capi-de-oști,
 care-și strînseră puhoai de oștiri pentru-a lupta,
 fiindcă și-au fost smuls din inimi dragostea pentru Geamșid.
 Cit clipești ieși o oaste din Iran și se-ndreptă
 către-Arabia. Acolo auziseră de-un om
 crud, cu față de balaur. Și războinicii persani

toți cătînd un şah anume, se-ndreptară spre Zohhak.

Lui, smeriți, i se plecară, socotindu-și-l stăpîn,
și-l înscăunară-ndată şah al Persiei întregi!

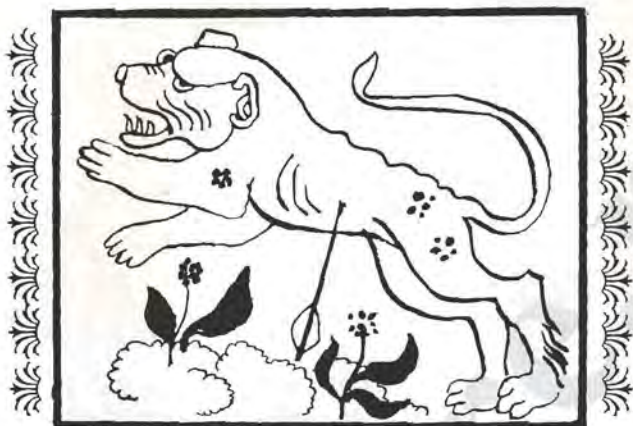
Omul cel cu chip de șarpe năvălit-a în Iran
iute ca un vînt, să-și puie diadem de şah pe cap,
aducîndu-și mare oaste din Iran și-Arabia.

Ochii și-aținti șerpește către tronul lui Geamșid,
și rotunda lume-și trase ca pe deget, un inel.

Soarta bună-l părăsise pe Geamșid, iar şahul nou
pas cu pas, pascîndu-i urma, el fugi și îi lăsă:
tron, coroană și putere, diadem, haznă¹ și oști;
urma și-o pierdu și lumea-n ochii lui se-ntunecă,
de cînd tronul și coroana i le înșfăcă Zohhak.

(.....)

¹ Tezaur domnesc, vistierie.

V

ZOHHAK

(șahia lui a durat o mie de ani)

Zohhak¹ stăpîni pe tronul șahilor o mie de-ani; lumea-ntreagă-i se supuse, și-ăstfel vremuiră vremi. Datinile de ispravă, rînd pe rînd, s-au irosit, și-au rămas să-și împlinească poftele cei păcătoși. Sub dispreț căzu virtutea, și urcă magia-n cin, bunul simț își trase vâlul, vițiu-n plină zi ieși. *Divii* se-mputerniciră în a face rău oricui, și-ndrăzneai doar pe șoptite despre bine s-amintești. Smulseră două mlădițe din seraiul lui Geamșid limpezi, tremurînd ca frunza plopului, două surori, ale lui Geamșid copile. Amîndouă-s diadem pentru fruntea frumuseții preafrumoaselor făpturi!

¹ Persanii, după obiceiul lor, au înglobat în familia Kaiumörs și dinastia arabă reprezentată prin Zohhak în tradiția eposului iranian.

Una *Şahrinaz* pe nume, şi cealaltă, *Arnavaz*, după văluri amîndouă: chip de Lună răsărint.
 Le tîrîră în haremul lui Zohhak, să i le dea gădinei cu cap de şarpe, care doar pe rele căi, în magie şi desmăţuri ticălosul le-ndrumă, că el nu punea la cale decît dragostea de rău, nimicirea şi omorul şi pîrjolitorul foc...
 Bucătaru-n orice noapte îi aduse în serai cîte doi flăcăi: o dată din umili părinţi născuţi, şi-altă dată din neamuri bune, *leac* să-i facă lui Zohhak. Îi ucise şi le smulse creierii bucătărind pentru cei doi şerpi: bucate. Mai erau în ţară-atunci doi neprihăniţi (de viţă) din străvechiul neam Parsi: unul, *Irmail*, adîncul, se numea iar celălalt, *Guirmail*, clarvăzătorul. Se-ntîlniră într-o zi şi de cite sint în Lună şi în Soare şi-au vorbit, despre şahul strîmb şi oastea-i, despre crîncenu-i nărav demn numai de-ntunecimea-i. Unul dintre ei a zis: „Noi datori sîntem prin arta de-a bucătări, la şah să ne furişăm şi-un mijloc să-ncercăm a dibui din cei doi meniţi pierzării, zilnic, unul să scăpăm.“ Şi cum ziseră, făcură, şi de-ndată au deprins arta de-a găti bucate şi-a le potrivi la gust. Şi atunci cei doi prieteni ageri şi prevăzători bucătari la şah intrară, bucurîndu-se-ntr-ascuns. Cînd a fost să verse sînge jertfelor, şi dulci vieţi să le smulgă bucătarii, le aduseră tîriş doi flăcăi în floarea vîrstei prinşi de paznici ucigaşi, care-n brînci îi azvîrliră jos cu faţa la pămînt. Inima în piept se strînse meşterilor-bucătari, ochii le-notară-n sînge, capul greu se-nvirteji de dorinţa răzbunării. Se ţintiră, ochi în ochi, şi-i cuprinse mare scîrbă de cruzimea celui şah. Doar pe-un tînăr doborîră (mijloace n-aveau de-ales) creieri omenesti cu creieri de berbec amestecînd. Celuilalt lăsîndu-i viaţa, ei, frăţeşte, i-au şoptit: „Pierde-ţi urma-n mare taină; caută să te fereşti de-a rămîne-ntr-o cetate unde oamenii sînt mulţi; partea ta în lume fi-va muntele, deşertul gol.“ L-au scăpat, luîndu-i capul unui josnic dobitoc, şi gătiră o tocană pentru cei doi negri şerpi.

Și-astfel izbăviră tineri, cam treizeci pe lună și s-adunară două sute; iar cei doi, vreo câteva oi și capre le dădură (tinerii nebănuind cine le trimite darul) și-i mînară în deșert. Din acești fugari se trase neamul *kurzilor*¹ nomazi, care nu-și durează case, cortul este casa lor, care în adînc de cuget nu se tem de Cel-de-Sus. Dacă Zohhak, desfrînatul, pizmuia pe un viteaz, îl și trimetea la gîde și din urmă îi striga: „Faci cu *divii* cîrdășie!” Cel ucis de-ar fi avut vreo fecioară-n frumusețe fără seamăn, după vâl ascunzîndu-și neprihana nurilor fără cusur, sclavă și-o făcea degrabă. Vrednic nu era de șah, și călca-n picioare pravili, căci nimica sfînt n-avea.

ZOHhak ÎL VĂZU ÎN VIS PE FEREIDUN

Cînd i-au mai rămas din viață încă patruzeci de ani, iată Domnul ce-i trimise-n creștet, noaptea, cînd dormea, colo-n patul din haremul șahilor lîngă-Arnavaș: el văzu cum din copațul cel domnesc deodată-n vis odrăsliră trei războinici: doi în vîrstă și-ntre ei, unul tînăr și asemeni unui mîndru chiparos, chip de șah, și cingătoare, și la mers precum un prinț cumpănindu-și buzduganul ghintuit c-un cap-de-bou. Spre Zohhak veni să lupte și-l izbi cu ghioaga-n cap; și-apoi tînărul războinic îi înfășură-n cureaua trupul, de la tălpi la creștet, și de brațe îl legă ca pe un pietroi, și jugul i-l băgă pe după cap lui Zohhak. Sub munți de-ocară și de zbucium se zbătu și-asudă de-atîtea chinuri; pulbere-i zvîrli pe cap, și spre Damavand² purtîndu-l, după el îl tîrnui val-vîrtej zorînd prin gloată... Cel bicisnic de Zohhak

¹ Astăzi locuitori în Irak.

² *Damavand*, pisc vulcanic din munții Alborz care străjuie cu conu-iveșnic înzăpezit Teheranul.

se tot zvîrcoli în somnu-i tremurînd şi-apoi săltă
capul şi un răcnet scoase de se zguduiră toţi
cei o sută de pilaştri din seraiul adormit.

(.....)

Lumea mai zăcea în noaptea, precum pana unui corb,
cînd din munţi zbugni lumina Soarelui, de ai fi zis
că din el se revărsară mii rubine prin azur.

De oriunde, pe-nţelepţii şi prevăzători *mubezi*,
şahul îi făcu să vină de prin depărtate ţări,
şi cu inima zdrobită visul crud li-l povesti.

Îi chemă şi-i strînse-olaltă şi-ajutorul li-l ceru,
să-i aline suferinţa care-n piept îi tot creştea.

Zise: „Daţi-ne îndată sfatul vostru şi-ndrumaţi
duhul nostru spre lumină!” Tainic el îi întrebă
spre-a-şi cunoaşte viitorul ce-l aşteaptă, bun sau rău:

„Cum sfîrşi-va veacul nostru? Oare, ale cui vor fi
toate-acestea: diademul, cingătoarea, mîndrul tron?
Ne dezvăluîţi, voi, taina, ori de viaţă vă scăpaţi!”

Toţi *mubezii* îşi simţiră buza iască, obrajii pali,
limba slobodă, şi-n inimi chinul cel sfîşietor.

Ei îşi ziseră: „Noi, dacă, viitorul i-arătăm,
duhul şi-l va da pe dată, şi e totuşi viaţa sa
minunatul lumii bine; dacă nu-i vom arăta

viitoru,-atunci vietii va să-i spunem bun rămas!”
Astfel scursu-s-au trei zile şi nici unul nu-ndrăzni
vreo povaţă să rostească. În a patra zi Zohhak

crunt se-aprinse de minie pe *mubezi* ce trebuiau
calea să-i călăuzească. Şahul îi ameninţă
că de vii i-atîrnă-n ştreanguri, viitorul de nu-i spun.

Toţi *mubezii* îşi lăsară capetele-n jos, pîlînd;
inimile-aveau zdrobite, ochii-n lacrimi, sîngerînzi.

Însă printre înţelepţii mari şi de prevederi plini,
fost-a unu-al cărui cuget treaz era, clarvăzător,
om cu vajnică purtare, înţelept şi priceput;

se numea *Zirak* şi-nţîiul era el printre *mubezi*;
inima-i încet se strînse dar nu teama-l stăpîni;
limba-şi dezlegă naintea lui Zohhak şi-i glăsui:

„Scoate-ţi de prin căpăţînă al înfumurării vînt,
nimeni nu-i născut de-o mumă decît pentru a muri.

Fost-au şahî şi mai nainte-ţi vrednici de-al puterii tron,
şi-au avut destule păsuri şi destule bucurii;

zilele lor lungi trecură și-acum zac într-un mormint.
 Chiar de-ai fi tu meterezul cel care-i durat din fier,
 Roata cerului de-asemeni te-o zdrobi și vei pieri!
 Va să-ți moștenească tronul altul și norocul tău
 va să ți-l răstoarne. Șahul numi-se-va *Fereidun*,
 și va stăpîni pămîntul, precum Cerul de măreț!
 N-a ieșit încă din sinul mamei sale, și-ncă nu-i
 vremea să te temi de dînsul, nu e vremea să suspini.
 Cel vlăstar născut din mumă virtuoasă crește-va
 pom sortit să poarte roade; și cînd fi-va un bărbat,
 fruntea-i va atinge Luna, apoi o să ceară el
 cingătoare și coroană, tron și diadem de șah.
 Și va fi statura-i zveltă, cum e naltul chiparos,
 și își va purta pe umăr buzduganul de oțel.
 El te va trăzni cu ghioaga-nchipuind un cap-de-bou,
 și te va tîrî în lanțuri, te va smulge din serai“.
 Întrebă Zohhak, mîrșavul: „De ce, oare, ne-ar lega?
 Din ce pricină anume el ne va urî-ntr-atît?“
 Nenfricatul om îi zise: „Dacă minte-ai fi avut,
 ai fi chibzuit din vreme, fără pricini, să faci rău;
 chiar de mîna ta pieri-va tatăl său, și-adînc rănit,
 fiul te-o urî de moarte. Și se va găsi pe-atunci
 o juncană preafrumoasă care doică îi va fi,
 alăptîndu-l pe stăpînul lumii dintru viitor.
 Ea, de-asemenea, ucisă fi-va tot de mîna ta,
 dar ca să-și răzbune doica, el va prinde-un buzdugan
 care va purta la capăt măciulia cap-de-bou“¹.
 Zohhak își plecă urechea ascultîndu-i vorbele,
 dar se prăbuși din tronul său și căzu într-un leșin.
 De la tronul său puternic, grabnic cel *mubed* vestit
 se și-ndepărtă, de teamă să nu pată vrun necaz.
 Cînd iar își veni în fire, șahul se urcă în tron
 și de-ndată puse-n lumea-ntreagă de-a se iscodi,
 și pe față și în taină, urmele lui *Fereidun*;
 nu avu nici pic de tihnă, și nici foame, și nici somn,
 și chiar lucitorul Soare-n ochii săi se înnegri.
 (.....)

¹ În amintirea doicii sale, adică a vacii care l-a alăptat, *Fereidun* a poruncit să i se toarne din oțel o măciulie la buzdugan în formă de cap-de-bou.

POVESTEA CU ZOHAK ŞI FAURUL KAVÈ

Nu-ncetă Zohhak, zi, noapte, de-a grăi de Fereidun; spaima-i povîrnise mîndra lui statură la pămînt, inima-i e-ngrijorată doar gîndind la Fereidun.

Într-o zi sezu în tronul lui de fildeş, şi pe cap puse mîndra-i diademă de turcoaze strălucind şi chemă mai-marii-n juru-i de prin depărtate ţări, ei să-i sprijine domnia. Zise astfel spre *mubezi*:

„O, voi oameni de virtute, neam ales, prevăzători!
Noi avem un duşman tainic cum ştiu toţi cei înțelepți.
Nu disprețuim vrăjmaşul, chiar de-o fi fiind el slab;
dar ne tîmem că Norocul schimbător ne va-nşela.

Întări-vom paza noastră şi cu *divi* şi cu *pari*¹.
Da, voim doar într-o oaste oameni s-adunăm şi *divi*.

Trebuie-ne ajutoare, altcum n-om putea răbda liniştiţi asemeni zbucium. Trebuie-ne chiar acum mărturie să ne scrieţi cuprinzînd că, noi, ca şah, semănat-am doar grăunţii binelui, că n-am rostit decît adevăr în vorbe, că noi n-am voit nicicînd dreptatea să o-nfrîngem“. Toţi mai-marii-nfricoşaţi ascultară tot ce şahul le ceruse, şi, cu toţi, tineri, vîrstnici, iscălire mărturia de mai sus după bunul plac al celui şarpe mîrşav şi spurcat. Dar deodată de la poartă, în serai se auzi pînă lingă tron un strigăt de dreptate-al unui rob.

Îl chemară dinaintea şahului pe-acel jălbaş care se plîngea de-oprelişti, şi naintea celor mari l-aşezară. Cel puternic şah umindu-se i-a zis:

„Dă-ne numele acelui care ți-a adus sminteli!“

Omul scoase iar un răcnet şi îşi trase pumni în cap:

„O, măria-ta, dreptate! Sînt *Kavè*! Dreptate-ți cer!
Fă-mi dreptate că-ntr-un suflăt am venit şi-amarnic gem
şi te-vinui doar pe tine! Dacă-ai vrea să fii drept,
oh, mărite şah, spori-vei însuţi marele-ți noroc.
De atît amar de vreme, an de an, mă asupreşti,
şi adesea-ți simt jungherul drept în inimă înfipt.

¹ *Pari*, zînă în mitologia Islamului.

Dacă n-ai vrut asuprirea-mi, de ce mâna ți-ai întins
 spre feciorii mei? Avut-am șaptespie feciori, și-acum
 mi-a rămas doar unul singur. Dă-mi pe cel din urmă fiu!
 Cugetă c-o viață-ntreagă inima-mi va arde-n chin.
 Luminate șah, răspunde-mi ce rău, oare, ți-am făcut...?
 Și de n-am greșit, tu, price nu-mi căta cu dinadins.
 Oh, mărite șah, la anii mei gîndește-te puțin,
 și nu-mi grămădi pe creștet droaie de nenorociri.
 Vremea frîntu-m-a din șale, și în suflet nu mai simt
 nici un licăr de nădejde, capu-mi de durere-i greu.
 Nu mai am nici tinerețe, nici feciori, și nici un dor
 nu ne leagă-n lumea asta, cum ne leagă de copii.
 Însăși nedreptatea are-un început dar și-un sfîrșit,
 și chiar asuprirea însăși are și ea un temei;
 spune-mi din ce pricini, oare, verși pe mine nenoroc?
 Sînt nevinovat, un faur; șahu-n cap îmi zvîrle jar!
 Chiar dacă ești șah și dacă ești balaur rău la chip,
 trebuie să-mi faci dreptate cel puțin cu-acest prilej.
 Ești stăpîn pe cele șapte părți¹ din lume; de ce noi
 parte-avem doar de necazuri, parte de nenorociri?
 Socoteală-ți cer, stăpîne, pentru cîte-ai făptuit,
 și mira-se-va o lume. După ce socoată-mi dai,
 lumea va vedea ce soartă mi-a fost dată pe pămînt:
 șerpîi să-ți hrănesc cu creieri de la toți feciorii mei!"
 Șahul se holbă la faur și-ascultă tot ce i-a spus,
 și se ului de cîte-i răsunară în urechi;
 îi dădu-napoi feciorul și se strădui de zor
 să-l cîștige pe părinte cu mieroase cuvîntări.
 Șahul îi ceru la urmă să-ntărească mărturia,
 cum făcuseră mai-marii. Kavê o ceti, pe loc,
 spre bătrînii-mpărăției se întoarce și strigă:
 „Oh, voi cîrdășiți cu *divul*, voi, păgîni, care v-ați smuls
 dintru inimă-orice teamă de Stăpînul cel din cer,
 v-ați întors spre iad cu trupul iară duhul l-ați supus
 la poruncile-i cumplite! Așt hrisov n-ai iscăli,
 că de șah nu-mi este teamă!" Se sculă, răcni prelung,
 și-ntr-un tremur de minie, rupse cel hrisov zdrobind
 sub picioarele-i pecetea; și urmîndu-l pe fecior,
 curtea părăsi și-n uliți urlat scoase ca turbat.

¹ Textual *șapte zone*; astrologii vremii împărțeau lumea în șapte zone corespunzătoare celor șapte planete din sistemul solar cunoscut pe atunci.

Cei mari dovedindu-i cinste şahului, i-au glăsuir:
 „O, slăvite şah al lumii! Nici un vînt n-ar cuteza
 năvălind din hău pe creştet, să vă facă vre un rău,
 în zi grea de bătălie. De ce, oare, l-aţi cinstit
 pe Kavè, murdar la vorbă, ca pe un prieten bun?
 Rupt-a el şi mărturia care ne lega de voi,
 şi a rupt orice supuneri care vi le datora.
 Dusu-s-a purtînd în pieptu-i şi în capu-i doar un dor,
 dor de răzbunare; parcă, parte-i ia lui Fereidun.
 N-am văzut ceva mai groaznic nicicînd; sîntem uluiţi!”
 Preaslăvitul şah al lumii le-a răspuns în chip vîoi:
 „Va să auziţi acuma lucru şi mai uimitor!
 Cînd Kavè era subt poartă, cînd urechea-asurzitor
 ne-a izbit-o cu strigarea-i, aţi fi zis că-n sală,-aici,
 între el şi noi crescut-a piscul muntelui de fier;
 cînd cu pumnii-n cap îşi trase (asta-i chiar de ne-nţeles!)
 inima ne-a covîrşit-o. Nu ştim ce se va-nţimpla,
 nimeni încă nu cunoaşte taina zodiilor din cer!”
 După ce Kavè afară-n uliţele mari ieşi,
 gloata-n jurul lui se strînse, căci bazarul era-n toi;
 el strigă, cerînd mulţimii, ea, să-i sară-ntr-ajutor,
 şi chemă întreaga lume, dreptate, ea, să-i dea.
 Şmulse şorţul cel de piele ce fierarii şi-l încing
 dinainte, cînd ciocanul bate fierul înroşit,
 şi-l înfipse-n vîrf de lance, colbul din bazar stîrnind.
 Şi cu lancea-i într-o mîină merse faurul strigînd:
 „Oameni, voi, cu falnic nume, voi, închinători la Cer,
 voi, care-n adînc de inimi îl iubiţi pe Fereidun,
 care vreţi să rupeţi toate lanţurile lui Zohhak;
 haideti să pornim de-a valma lingă prinţul Fereidun,
 şi la umbra măreţiei sale să ne odihnim!
 Spuneţi că stăpînul vostru este însuşi *Ahriman*,
 şi că-n inima lui neagră este Domnului vrăjmaş!
 Acest şorţ, această treanţă, ne va face cunoscut
 glasul mulţilor prieteni, dar şi-al mulţilor duşmani!”
 Se-avîntă-ntre bravi şi-o gloată se şi strînse-n jurul său.
 Prinse veste în ce parte se-află prinţul Fereidun;
 fruntea-n piept punînd de-a dreptul spre-acest loc se îndreptă.
 Şi-au ajuns pîn' la seraiul tînarului şah şi cum
 îl zăriră de departe, ca un tunet au strigat.
 El văzu în vîrf de lance şorţu-acela şi-l primi

ca pe-un semn de fericire. Șorțul îl împodobi
 cu brocart din *Rum*¹ și-i puse herb de aur ciocănit
 și bătut în pietre scumpe; lancea-n vîrf i-o ncoronă
 cu un glob lucios ca Luna, îi menî un bun noroc,
 și să fluture îi puse lungi eșarfe purpurii,
 galbene și violete; *steagul lui Kavè* i-a zis.
 De-atunci toți cei ce urcară-n tronul șahilor și toți
 care-și puseră coroană-mpărătească pe-al lor cap,
 mai adaoseră și-alte giuvaeruri din belșug
 șorțului umil de faur și brocarturi de-aur greu,
 și mătăsuri zugrăvite; și-astfel *steagul lui Kavè*
 s-a-ntocmit și-n noaptea neagră, Soare mîndru străluci,
 și o lume își aprinse inima nădăduind².
 (.....)

FEREIDUN VĂZU FETELE LUI GEAMȘID

Fereidun cu buzduganu-i ghintuit cu cap-de-bou,
 sparse piepturile celor care îi tinură piept;
 sfărîmă cu buzduganu-i greu la căpățîni de vraci,
divii de prin tot seraiul, toți vestiți și preamăriți;
 se-așeză în tronul celui ce la idoli se-nchina,
 și își puse talpa-n tronul lui Zohhak, își însuși
 -mpărăteasca lui coroană și în locul lui șezu.
 Scotoci seraiul mare dar nici urmă de Zohhak;
 scoase din harem *perechea* minunatelor femei
 cu ochi negri și cu fața Soarelui în miez de zi!
 Porunci întii să-și spele trupurile lor și-apoi
 le spală de întunerice duhurile. Le-arătă
 calea Celui sfînt ce este-al lumilor judecător,
 și le curăți de pete rușinoase; au crescut

¹ *Rum* numeau persanii Bizanțul, Roma. Apusul creștin.

² Legendarul șorț a rămas flamura imperiului persan pînă la căderea dinastiei Sasanizilor. De-a lungul veacurilor șahii au trebuit să-l lungească și lățească pentru a putea cuprinde giuvaerele adăugate, steagul ajungînd la o lungime de 7 m și o lățime de 5 m. În bătălia de la Kadesiah, din anul 15 de la Hegiră (637), steagul căzu în mîinile arabilor islamizatori, care-l rupseră în mici fiții împărțindu-l ca pradă de război tuturor ostașilor.

printre spûrcați idolatri avînd duhul tulburat,
cum îl au cei ce se-mbată. Fetele lui şah Geamşid
cu ochi de narcisi udară-obrajii lor de trandafiri,
gura deschizînd naintea şahului, grăiră-astfel:
„Fie să rămii tot tînăr pînă lumea s-o-nvechi!
Care-i steaua-ți fericită, care-i ramul ce purtă
un asemeni rod ca tine? Pe culcușul unui leu
te-așezași venind, războinic, omule viteaz și bun!
Oh! Cît rău și cite chinuri îndurarăm de la cel
ce lui *Ahriman* se-nchină și-are umerii șerpești!
Roata cerului rotit-a peste noi — de cîte ori? —
cît am îndurat necazuri de la un smintit de vraci.
N-am văzut un om pe lume dăruit cu harul tău
și cu-atîta vitejie să se-ncumete-a privi
tronul lui Zohhak dorindu-și să se-așeze-n locul lui!“
Fereidun le-a spus: „Norocul și-acest tron n-or rămînea
nimănuia pe vecie. Sînt feciorul lui Abtin,
lui Abtin preafericitul, cel pe care l-a fost prins
Zohhak vînturînd Iranul. Crud, pe tata l-a ucis,
și-am pornit acum spre tronul lui Zohhak să mă răzbun.
El ucise însăși vaca Purmajë, care mi-a fost
doică, și avea ea trupul fără seamăn¹. Ce-a dorit
omul scîrnav de la duhul necuvîntătoarei vaci?
Mă-narmai, de luptă gata, și pornii de prin Iran
pentru cruntă răzbunare! Țeasta i-o voi sfărîma
fulgerîndu-mi ghintuitul buzdugan cu cap-de-bou;
nici iertare și nici milă de la mine n-o afla!“
Ascultînd aceste vorbe (duhul ei neprihănit
a-nșeles întreaga taină) îi răspunse Arnavaz:
„O, tu, Fereidun, ești şahul hărăzit de-a nimici
vracii și vrăjitoria, cel de-al cărui aprig braț
trebuie Zohhak să piară, cel ce trebuie luptînd
lumea să ne-o mîntuiască. Sîntem surioare noi,
lujeri fără de prihană, os din os de şahi, și lui
ne-am supus de frica morții. Şahule, cine-ar răbda
să se culce, să se scoale c-un balaur drept bărbat?“
Fereidun răspunse: „Cerul dacă îmi va da de sus
direptate după voie, smulge-voi de pe pămînt
ghiaara gădinei spurcate, lumea s-o neprihănesc!

¹ În episodul *Nașterea lui Fereidun* Firdouși descrie vaca astfel: „Fiecare fir de păr strălucea-ntr-altă culoare, semănînd cu un dăun“

Trebuie acum să-mi spuneți unde-i șarpele procler?"
 Și femeile cu fața mîndră-i spuseră gîndind
 că-n sîfșit cel cap de șarpe va să cadă sub tăiș.
 Ziseră: „S-a dus în țara vrăjilor, în Hindustan¹,
 vrăji să facă. Și pe-acolo, de pe umeri vor zbură
 mii de capete de oameni ce-or muri nevinovați;
 teme-se de nenoroace de pe cînd un înțelept
 îi prezise că pămîntul mîntuit va fi de el,
 că altcineva veni-va să-i ia scaunul de șah
 și-o să facă să-i pălească tot norocul de acum.
 Inima îi arse-n flăcări și de-această piază rea
 viața-i se făcu amară; și-atunci sînge el vărsă
 de la biete dobitoace, de la bieții muritori,
 și umplînd cu sînge-o baie și-n ăst chip nădăjduind
 că va-ntoarce zodia rele, zodieri cum i-au prezis,
 își spală în sîngiuri capul și tot trupu-și îmbăie.
 În estimp, de-acele chinuri care le-ndura din vremi
 de la șerpui de pe umeri, mintea i se tulbură;
 el fugi din țară-n țară, însă cazna celor șerpi,
 geană nu-i lăsă în geană să le-nchidă pentru somn.
 Dar acum veni sorocul de-a se-ntoarce printre noi,
 căci nicicînd un loc statornic pre pămînt nu-și va găsi.“
 Astfel, inimă zdrobită, preafrumoasa-i povesti
 taina-aceasta și viteazul cel cu fruntea lingă cer
 își plecă-ncordat urechea, vorbele-n auz sorbind.

FEREIDUN ÎL PUSE-N LANȚURI PE ZOHhak

(.....)²

Mîniat de-aceste vorbe, Zohhak se și pregăti
 să se-ntoarne. De îndată porunci să-i pună șea
 calului ușor ca vîntul și cu ochi străpungători.
 Lute se porni cu oastea lui de *divi* și de viteji.

¹ *Hindustan*, numele indian al Indiei.

² Părăsind tronul, Zohhak își lasă locșitor pe Kanderev. Acesta fugi la Zohhak și-i stîrni gelozia povestindu-i cum fetele lui Geamsid au devenit țitoarele lui Fereidun.

Năvăli pe ocolite căi şi-ajunse la serai
 pe terase, lângă poartă, dus de-al răzbunării gând.
 Cînd zăriră-n zare oastea tînărului Fereidun,
 toţi s-au furişat pe-aceste ocolite căi sărînd
 de pe cai de bătălie — pe-o fişie de pămînt.
 Porţi, terase, erau toate-ncoronate cu mulţimi
 din cetate, cu oricine mai ţinea o spadă-n miini;
 toţi îl ridicară-n slavă pe Fereidun, fiindcă toţi
 singeraseră în inimi de-asuprirea lui Zohhak.
 De pe mûri şi coperişuri se porniră-n ropot ploii
 cu olane şi pietroaie; şi plouă-n cetate cu
 izbituri de lucii spade; şi săgeţi din lemn de plop
 ca o grindină căzură dintr-un nour de catran;
 nimeni, de-nturna pămîntul, nu-şi găsea vrun adăpost.
 Toţi cei tineri din cetate, toţi cei vîrstnici şi căliţi
 în războaie — se uniră cu-ai lui Fereidun viteji,
 şi scăpară de puterea vrăjitorului Zohhak.
 Munţii răsunară-n clocot de războiniciei strigînd,
 şi pămîntul subt copite tremură-n galop de cai.
 Peste creşete, deasupra, nor de pulberi se stîrni
 şi cei vajnici despicară-n inimi stîncile cu lănci.
 Izbucni prelung un strigăt chiar din templul focului:
 „Dacă fiara din stihie s-ar fi ridicat pe tron,
 noi i-am fi-mplinit porunca, tineri şi bătrîni, supuşi,
 dar nu-l mai răbdăm în tronul-nici o clipă pe Zohhak,
 scîrnarul ai cărui umeri poartă cei doi negri şerpi!”
 Oastea şi locuitorii din cetate, cot la cot,
 toţi se-ncinseră la luptă, mulţi şi-asemeni unor munţi,
 pînă cînd peste cetatea strălucită se-nălţă
 negură de colb amarnic, Soarele întunecînd.
 Gelozia aţîţîndu-l pe Zohhak se-ncumetă
 oastea să şi-o părăsească, să se-ntoarcă la serai;
 el, din tălpi şi pînă-n creştet, puse platoşa-i de fier
 nimeni să nu-l recunoască din mulţime şi urcă
 iute în seraiul falnic aducîndu-şi un arcan
 de şaizeci de coţi lungime. O văzu pe Şahrinaz
 cu ochi negri — aşezată lângă şahul Fereidun —
 galeşă intruchipare de vrăjite gingăşii;
 cu obraji frumoşi ca ziua între plete: două nopţi;
 buzele-i şopteau blesteme împotriva lui Zohhak,

El recunoscu în sine-a-i că e-n voia Domnului și că n-are vreo nădejde să se mîntuie de rău. Gelozia îi încinse creierul; își azvîrli după meterez arcanul și nemaigîndînd la tron, preț nemaipunînd pe viață, de pe falnicul serai se-aruncă-nlăuntru, trase un jungher din teacă dar taina nu-și trădă și gura și-o-nceală strîngînd în pumn luciul său pumnal și, dornic sînge de-a vedea curgînd dintr-un sim de floare crudă și cu față de *pari*, se-azvîrli de la-nălțime. Prăvălindu-se de sus și-atingînd din zbor pămîntul — precum vîntul, Fereidun prinse iute buzduganul ghintuit cu cap-de-bou și-l izbi în cap pe Zohhak, încît chivăra-i plezni! Dar în grabă fericitul *Seroş*¹ se-arătă șoptind: „Nu-l ucide, căci sorocul încă nu i s-a-implinit! L-ai sfărmat, acuma leagă-l fedeleș ca pe-un pietroi și-l du pînă unde două stînci s-or strînge-n fața ta. Cel mai bine-i să-l înlanțui înăuntru-acestor stînci, unde nu vor mai pătrunde nici prieteni, nici părtași.“ Fereidun îl înțelese și, nezăbovind de loc, o curea tăie din pielea unui leu și îi legă mîinile și pe la mijloc, astfel că un elefant groaznic nu putea să rupă strașnicile-i legături.

(.....)

Oastea se porni să iasă din cetatea ce-ndură pacostea amar de vreme, și-l tirî încātușat pe Zohhak și-acoperindu-l de ocară, îl zvîrli pe-o spinare de cămilă. Fereidun îl însoți pînă la Șir-Khan. Aceasta dacă tu poți să pricepi, cugetă cît de bătrînă-i lumea, cîte vieți de vieți au trecut pe munții-aceștia și pe-aceste șesuri, și, cîți vor trece încă și-ncă...

(.....)

... Și îl duse Fereidun iute, bidiviu de cursă, pe Zohhak și-l cetlui sus pe munte, pe vulcanul Damavand; cînd îi trecu peste legături noi lanțuri, răul sorții nu lăsă nici o diră-n omenire². Și-astfel numele Zohhak

¹ *Seroş*, duh bun din mitologia persană.

² Cu alte cuvinte, soarta a încuviințat pedepsirea lui Zohhak, nepedepsind restul semenilor de se pămînt.

josnic deveni ca praful, lumea se şi lecu
de tot răul ce-i făcuse; smuls, Zohhak, dintre ai săi
şi supuşi, avu lăcaşul pe o stîncă-nlănţuit.
Fereidun alese-n munte locul strîmt şi dibăci
între stînc o văgăună groaznică şi fără fund.
Cuie grele-aici aduse şi le-nfipse-n el adînc,
fără să-i străpungă ţeasta; braţe încă-i pironi
pe cea stîncă să rămînă viu în chinul lui prelung.
Astfel răstignit rămase, pieptu-i sînge şi roind
pe pămînt. Vai! să nu facem rău pe lume cît trăim;
doar spre bine să ne-ntoarcem mîinile, căci bun şi rău
s-or sfîrşi pe totdeauna: cel mai bine e să laşi
fapte de ispravă-n urmă-ţi. Nu mi te vei bucura
pe deapururi de-avuţie, de-aur şi seraiuri mari,
dar vei rămînea în graiul lumii ce te-o aminti,
şi aceasta să nu-ţi pară chiar un lucru fără preţ.
Fereidun n-a fost un înger — numai chihlimbar şi mosc,
ci fiind şi drept, şi darnic, nume bun şi-a cîştigat.
Fii şi drept, şi fi şi darnic, şi vei fi un Fereidun.
Început făcînd din faptă, lumea mîntui de rău.
Cea mai mare dintre fapte fost-a că l-a pedepsit
pe Zohhak cel strîmb şi mîrşav; cea de-a doua faptă-a fost
că şi-a răzbunat pe tata şi pămîntu-a prîmenit;
cea de-a treia, că o lume mîntui de-atîţi smintiţi,
şi o smulse din spurcata ghiară-a celor ticăloşi.

VI

FEREIDUN

(șăhia lui a durat cinci sute de ani)

(.....)

FEREIDUN ÎȘI ÎNCERCĂ FECIORII

Fereidun prinzînd de veste că tustrei feciorii-i vin, se și puse în mișcare; vru să-i cerce de-au curaj, să-și alunge îndoiala. În balaur s-a schimbat, de ziceai că nu-i în stare să-l înfrunte nici un leu; el răcni, și cu pornire iute spumegînd cumplit, revărsă pe gură flăcări; cînd feciorii lui tustrei și-i văzu mai de aproape prin colb mare întotînd,

ca trei munți de întuneric, pulberea o răscoli
 prin turbatele lui zbateri, și prin urlete prelungi
 lumea o umplu de vuiet; și se năpusti întii
 la cel mare, rang de seamă, diadem purtînd pe cap.
 Prințul zise: „Înțeleptul și prevăzătorul om
 nu dă piept chiar cu balauri!” El se înturnă pe loc
 și fugi de matahală; taică-său cătă atunci
 la ceilalți. Cînd mijlociul îl văzu, din spate-și luă
 arcul și-ncordîndu-l, zise: „Nevoit de ești să lupți,
 ce-are-a face de-i leu groaznic sau vrun cavaler viteaz?”
 Dar mezinul cînd ajunse lingă ei și cînd zări
 gădina, un răcnet scoase și într-astfel glăsui:
 „Piei din ochii noștri! Nu poți, crocodil cu trup solzos,
 să stai leilor în cale! Dacă vei fi auzit
 despre Fereidun o vorbă, te păzește ca nicicînd
 să nu te mai porți asemeni, căci sintem feciorii săi,
 cîteșitrei armați cu sulii, și la luptă nenfricați!
 Părăsește-această cale care nu-i a bine, nu-i,
 sau cununa dușmăniei ți-o voi îndesa pe cap!”
 Preamăritul lor părinte, cînd văzu și auzi,
 firea tuturor ghicind-o, ca-n pămînt se mistui.
 Se ivi, schimbat în tată, cu alaiu-i cuvenit,
 timpine¹ duruitoare și-elefanții nemblinziți
 și în mină buzduganul ghintuit cu cap-de-bou.
 Dinapoia lui mai-marii oastei se ținură drepți,
 lumea parcă înflorise sub privirea lui de șah.
 Cînd măriții prinți veniră dinaintea lui, pe jos
 alergară sărutîndu-i urma tălpilor în colb,
 buimăciți și de țimbale și de elefanți răgînd.
 Tatăl le întinse mîna și pe rînd îi mîngîie,
 dăruindu-i fiecărui cinstea ce și-o merita.
 Cînd se-ntoarse în seraiul strălucit, el se rugă
 Domnului în taină mare, laude-aducînd prelungi
 Ziditorului, și-n sinea-i își șopti că bună, rea,
 soarta vine de la Domnul; și chemă cei trei feciori
 îmbiindu-i să se-așeze pe strălucitorul tron,
 și le zise: „Cel balaur groaznic care-amenința
 lumea-n suflu-i s-o cuprindă, fost-am însumi eu și-am vrut

¹ Timpină, un fel de tobă cu zurgălăi întrebuințată în Orient la sărbători și la întimpinarea dușmanului pe cîmpul de luptă.

să cunosc tăria voastră; cunoscînd-o, am pierit bucurîndu-mă în taină. Vreau acuma să vă dau nume mîndre cuvenite unor oameni chibzuiți. Tu, cel mare, să porți nume *Salm* (fie ca orice dor să ți se-mplinească-n lume!) pentru că ai căutat teafăr să te scapi din ghiara crîncenului crocodil, și te-ai dat din cale-n lături; cine nu dă înapoi cînd dă ochi cu elefantul sau cu leul singeros, spuneti-i că mai degrabă e nebun decît viteaz. Cel de-al doilea-arătîndu-și încă de la început vitejia și curajul decît focul mai aprins, *Tur* numi-l-voi, leul vajnic și pe care-un elefant spumegînd nu-l va învinge; pentru cel ce-o sta în tron i se cere-ntii virtutea de-a fi om cutezător, altcum n-o purta coroană cînd lipsit e de curaj. Cel mezin, cu ochii-n patru și viteaz e priceput să dea zor și să-ntîrzie; între foc și-ntre pămînt și-a ales la mijloc locul, ca un bun sfătuitor; pe cît de viteaz, se-arată îndrăzneț și grijiului, lumea trebuie ca fala să i-o-nalțe-n preamăriri. *Iradj* este demnu-i nume; fie-i singurul lui gînd a puterii poartă, fiindcă firea blindă-și dovedi mai întii, dar și-ndrăzneala-n ceasul de primejdie. Și-acum vreau cu bucurie buzele-mi să le deschid pentru a le da un nume ficelor Arabiei¹ cu îmbujorate fețe de *pari*". Și-apoi numi pe-a lui *Salm* femeie mîndră, *Arzu*, pe a lui *Tur*, *Mah Azadeh Khui*, și pe-a lui *Iradj* o numi *Sahi* cu picioare norocoase, ei, strălucitoarea stea *Suhail*², în frumusețe, biată slujitoare-i e. Apoi *Fereidun* aduse zodiacul semnelor rotitoare-n hău, din care zodierii ne prezic; puse cartea dinainte-i și ceti pentru feciori semnele zodiacale; și găsi că fiul *Salm* n-are-n horoscop planetă alta decît *Jupiter* drept în semnul de lumină al *Săgetătorului*. Trecu și la horoscopul lui *Tur*, fiul cel măreț, și-l găsi sub mîndrul *Soare* drept în semnul *Leului*,

¹ Cele trei fiice ale șahului din Yemen pețite de cei trei feciori ai lui *Fereidun*.

² *Suhail*, *Kanopus*, *Canope*, cea mai strălucitoare stea, după *Sirius*, de pe bolta emisferei sudice.

prevestindu-i vitejie. Aruncîndu-şi, în sfîrşit,
ochii şi pe horoscopul norocosului Iradj,
îl văzu sub schimbătoarea Lună-n semnul *Scorpiei*.
Zodia-asta veninoasă arată că i-a urzit
doar nenorociri şi lupte lui Iradj, mezinul fiu.
Şahul se mîhni de-aceea şi amar din piept oftă.
El văzu că doar urgie Ceru-aduce lui Iradj
şi de loc nu se apleacă peste el mai drăgăstos,
şi că gîndurile sale,-asupra-acestui fiu ce-n piept
are-un cuget de lumină, doar răuvoitoare-i sînt.
(.....)¹

ŞTAFETA LUI SALM ŞI TUR CĂTRE FEREIDUN

Îşi aleseră atuncea un *mubed* clarvăzător,
cap avînd de-ajuns şi darul de-a grăi şi-a învăţa
pe de rost o cuvîntare; alungară dintre ei
pe străini şi uneltiră vicleşuguri fel-de-fel.
Salm vorbi apoi cu-asprime, izgonind din ochii săi
tot ce-i bună-cuviinţă pentru însuşi taică-său.
Solului îi zise: „Grăbnic să mi te porneşti la drum,
şi să nu mi te atingă nici furtună şi nici colb;
mîna mai dihai ca vîntul pină-ajungi la Fereidun,
de nimica să nu-ţi pese, drumul doar să-ţi urmăreşti.
Cînd vei fi ajuns acolo, în serai la Fereidun,
dă-i închinăciuni din partea celor doi feciori zicînd:
«Temători să fim deapururi de cel Nalt şi pre pămînt
şi în ceruri. Tineretea slobodă-i a năzui
să apuce bătrîneţea, însă părul coliliu
niciodată n-o s-apuce să mai fie negru-corb.
Cu cît prelungeşti şederea pe acest tărîm îngust,
cu atît ţi se-ngustează vecinicul lăcaş din cer.

¹ Urmează episodul *Fereidun împărţi lumea între feciorii săi*, din care reiese că Salm luă Bizanţul şi Soarele-Apone, Tur luă Turkestanul şi Kitiul (China), iar Iradj luă Iranul.

Domnul sfânt ți-a dat Pământul de la Soarele-orbitor
 pînă la țărîna neagră; dar din toate ți-ai ales
 calea, sfatul lăcomiei, și tu seama n-ai ținut
 de a Domnului poruncă, silnic te-ai purtat și strîmb,
 și la împărțirea lumii n-ai cătat să fi drept.
 Trei băieți aveai acasă, toți viteji și grijulii,
 care din copii cum fost-au, se schimbară-n trei bărbați;
 la nici unul nu aflat-ai vre un merit osebit,
 capul să și-l sumețească decît frații mai presus.
 Dar pe unii doborîndu-i cu veninul tău cumplit,
 l-ai săltat în nori pe altul, și coroană-n cap i-ai pus,
 și l-ai așezat în scaun, și-ochii tăi se odihnesc
 bucuroși numai pe dînsul. Noi nu-i sîntem mai prejos,
 nici prin tată, nici prin mamă, nici n-am fost nedemni de tron.
 Oh, tu şahinșah al lumii, de dreptăți împărțitor,
 fie ca astfel de faptă laude să n-aibă-n veci!
 Cînd coroana va să cadă de pe-acest cap de-o pară,
 și cînd lumea izbăvită fi-va de acest Iradj,
 dă-i atunci și lui, departe, un ungher pe-acest pămînt,
 să se-așeze, slab, acolo, dat uitării, precum noi;
 de nu-i dai, noi călăreții vom mîna din Turkestan
 și Kitai, și toți vitejii cei din Rum care-s setoși
 de al răzbunării sînge, și-oastea de străjeri cumpliti
 fulgerînd din buzdugane, și-om zdrobi noi pe Iradj
 și Iranul, mîndra-i țară!» Și *mubedul* ascultînd
 o ștafetă-atît de aspră, buze, de pămînt, lipi
 și plecă; sărînd în scară și pe șea porni-n galop,
 de țîsniră din potcoave, lungi, scînteile pe vînt.
 (.....)

RĂSPUNSUL LUI FEREIDUN CĂTRE FECIORII SĂI

Fereidun cu încordare vorbele i le-ascultă
 și i se încinse mintea pe măsură ce-a-nțeles.
 Către sol acestea zise: „O, tu, omule-nțelept,
 n-ai de ce să-mi ceri iertare în aceste trebi, de fapt
 m-așteptam demult la ele, inima mi le șoptea.

Spune-le acestor oameni mîrșavi și nesăbuiți,
Ahrimanilor acestor doi cu gîndul înrăit:
 « Fereidun se fericește firea că v-ați arătat.
 Credeți c-adăstam eu, oare, de la voi închinăciuni?
 De-ați zvirlit din mîntea voastră sfaturile ce v-am dat,
 n-ați deprins voi nici o boabă din ce este înțelept.
 N-aveți frică nici rușine-n fața Celui preainalt,
 fără nici o îndoială n-aveți alte plănuiri
 decît ce mi-ați dat de veste. Părul meu a fost cîndva
 negru și lucios ca smoala, și statura mea a fost
 dreaptă cum e chiparosul, și-a fost Lună chipul meu;
 însă cerul ce spinarea mi-a încovoiat-o mult,
 dăinuie și se rotește cum deapururi s-a rotit.
 Viața merge-n fața voastră darnică dar nu va fi
 pe deapururi și aceeași. Pe Acela preainalt
 și preasfînt, pe mindrul Soare și pe rodnicul Pămînt,
 și pe tron și pe coroană, pe Luceafăr și Crai-Nou —
 jur că nici o nedreptate, nici un rău nu v-am făcut!
 Adunat-am în divanul meu la sfat pe înțelepți,
 pe *mubezii* și-nvățații cetitori în zodiac;
 multă vreme cheltuit-am pentru a-mpărți drept
 lumea după dreptate; și noi toți am căutat
 să o facem cum se cade, nedreptatea pentru noi
 nefiind nici începutul, nici sfîrșitul nefiind;
 temerea de Domnu-n inimi ne cutremura adînc;
 n-am vrut pre pămînt să facem decît bine orișicui.
 Dacă doar prin străduința-mi oamenii au semănat
 țarina cea roditoare, n-am voit de loc să las
 neamurile-n patru unghiuri să se-mprăștie și-atunci
 zisu-mi-am: Vreau ca puterea tronului s-o-ncredințez
 celor trei feciori preavrednici! Însă astăzi *Ahriman*
 de la cugetu-mi și de la părintești povățuiri
 v-a întors spre strîmbătate și spre oarbe-apucături.
 Vedeti dacă,-atotputernic, Domnul va voi și El
 cele încuviințate doar de voi și înde voi.
 Doar o vorbă vă voi spune dacă ascultare-mi dați:
 veți culege-ntotdeauna ceea ce ați semănat.
 Astea-mi spuse călăuzul vieții mele: « *Pentru noi
 e un alt lăcaș ce-i vecinic.* » Voi doriți să v-așezați
 pe-un tron șubred și vremelnic; de ce astfel voi pe *Div*
 l-ascultați ca pe un sfetnic? Țst balaur, teamă mi-i,

duhul că vi-l prinde-n ghiare, să nu scape de-acest trup.
Mi se-apropie sorocul lumea să o părăsesc,
și de-acuma pentru-asprime și minie n-am răgaz.
Iată, ascultați voi sfatul ce vi-l dăruie-un bătrîn,
tată-a trei feciori de vază: cînd din inimă s-a stins
patîma învăpăiată, atunci pulberi de pe drum
și-ale șahilor haznale sînt la fel, același preț;
cine fratele își vinde pentr-un petec de pămînt,
nu-i în ochii noștri-odraslă dintr-un neam neprihănit.
Lumea a văzut și încă va să vadă mulți ca voi,
dar n-o rămînea, supusă, nimănui de pre pămînt.
Bine știți că Ziditoru,-n ziua Marii Judecări,
poate să vă dea iertare; căutați-l, vă-ngrijiți
de-astă cuminecătură, și cătați adînc de-aici,
scurtă să vă fie-osînda!» Solul ascultînd smerit
vorbele acestea-ndată buze, de pămînt, lipi
și se-ntoarse. Părăsindu-l pe Fereidun, se porni
parcă înfrățit cu vîntul. Cum pieri acel trimis
al lui Salm, el, șahinșahul, taina și-o dezvălui.
Lîngă el chemă în față pe Iradj, măritul prinț,
arătîndu-i viitorul și zicîndu-i: „Frații tăi
însetați amar de lupte, către noi s-au fost pornit
dinspre Soare-Apune unul, altul dinspre Zori-de-Zi.
Zodiile le ursiră să-ndrăgească răul fapt;
ăpoi ei primit-au parte două țări fără de rod.
Fratele nu-ți va rămînea frate-atîta vreme cît
ai pe capul tău coroană; nu se vor mai aduna
lîngă tron, cînd rumeneala de pe chip îți va păli.
Dacă spada te îmbie, capu-ți buimăci-se-va
de atîta dezbinare. Asta-i taina ce-am aflat
de la doi feciori din două margini de pămînt și cer.
Spre război de simți imbolduri, te gătește de război,
și haznaua ți-o deschide, brațele spre-a le-narma.
Mîna-ntinde-ți-o spre cupă dimineața cînd te-nfrupți,
altcum ei cina-vor seara biruind asupra ta.
Fiul meu! în largul lumii nu-ți căta apărători,
căci te-or apăra dreptatea, nevinovăția ta!”
Virtuosul Iradj, fiul drăgăstos, privi adînc
pe slăvitul său părinte, și într-ăstfel îi grăi:
„O, tu, șahinșah, gîndește ce lipsită-i de temeii
viața noastră ce va trece peste noi precum un vînt!

Omul cu-nțeleaptă minte poate, oare,-a se mihi?
 Mersul vremii vesteji-va trandafirii din obraji
 și întuneca-va ochiul duhului strălucitor.
 Viața la-nceput comoară-i, grea osîndă-i la sfîrșit,
 pînă vom lăsa în urmă trecătoru-acest lăcaș.
 Fiindcă pat ne-o fi țărîna și-om avea drept așternut
 cărămida, de ce, oare, astăzi să sădim un pom,
 pom a cărui rădăcină sînge roșu va sorbi,
 ca să pîrguiască rodul răzbunării peste vreme?
 Lumea a văzut mulțime de stăpîni cum sîntem noi,
 cu pecete și cu spadă, și-o să vadă după noi
 mulți stăpîni, dar răfuiala n-a intrat în obicei
 la cei șahi ce ne lăsară moștenire tronul lor.
 Vrînd să fiu cu șahu-asemeni în frumoasele-i purtări,
 nu-mi voi pierde trecătoarea viață spre a face rău.
 Și nu-mi pasă de coroană, nici de tron și diadem;
 mă voi duce dinaintea celor doi neînarmat,
 și grăi-le voi acestea: « O, voi fraților vestiți,
 care-mi sînteți dragi ca ochii trupului și duhului!
 Price nu-mi cătați și-n taină împotriva-mi nu urziți
 gînd răzbunător; n-au ură cei ce cred în Cel-de-Sus.
 Nu vă puneți voi nădejdea-n lumea asta, și vedeți
 cît rău lui Geamșid i-aduse, care pînă la sfîrșit
 fu silit să lase lumea, fără-ai fi de vrun folos:
 tron, coroană, cingătoare — nu i-a mai rămas nimic.
 Voi, de-asemeni și eu însumi trebui-vom la sfîrșit
 să-ncercăm aceeași soartă. » Le-oi întoarce inima
 cea de răzbunare plină iar pe drumul de lumini;
 oare, aș putea pe dinșii mai virtos să mă răzbun?“
 Șahul Fereidun îi zise: „Înțeleptul meu fecior,
 frații tăi rîvnesc doar vrajba, tu, doar sărbători rîvnești!
 Mi-amintesc de-această spusă: « Nu mi te mira de loc
 că strălucitoare-i Luna »; dacă-ți place ăst răspuns
 către frați, plin de virtute, văd că singur ai ales
 dragostea și legătura singelui din citeșitrei.
 Dar cel cu-nțeleaptă minte, cînd își lasă al său cap
 fără preț sub răsufierea unei gădine cu solzi,
 la ce poate să s-aștepte? La venin mistuitor
 de balaur: asta-i firea care i-a fost dată lui
 de Acel Atotputernic. Însă, dragul meu fecior,
 dacă hotărît-ai ăstfel, pregătește-te de drum;

poruncește-le, din oaste, la câțiva din slujitori
bravi pe drum să te-nsoțească. Eu voi scrie, tremurînd
în neliniștea-mi din cuget, o scrisoare către frați,
și nădejde trag ca teafăr, sănătos să te întorni,
fiindcă inima-mi va bate fericită să te văd”.

IRADJ PURCESE CĂTRE FRAȚII SĂI

Șahișahul lumii scrise un răvaș la cei doi șahi,
unul de la Soare-Apune, altul de pe la Kitai.
Pe-a scrisorii frunte puse-o rugă spre Cel vecinic viu.
Zise el: „Aceste rînduri fie să dea bunul sfat
celor doi sori preaputernici, celor doi mari înțelepți,
doi viteji, doi șahi ai lumii, doi stăpînitori de tron:
în Kitai și-n Soare-Apune, de la cel care văzu
lumea-n fel și fel de chipuri, scoase tot ce-a fost ascuns,
cumpăni în mîină-i spada grea și greul buzdugan,
și cu strălucire-ncinse strălucitele cununi;
cel ce poate să preschimbe noaptea într-un miez de zi,
poate la haznă deschide poarta spre nădăjduiri
sau spre grozăvii cumplite, el cel care-a ușurat
chinurile toate, lumii dîndu-i slavă doar prin el.
Nu vă cer nici diademuri, nici comori ce-ați adunat,
nici coroane, și nici tronuri; cer atît: tustrei feciori
traiau să și-l ducă pașnici și ferice prin acest
rod al chinurilor mele. Frațiorul vostru mic,
căruia vă-mpotrivirăți, cu minie, pe cînd el
n-a făcut rău nimănuia, iată-l, alergă la voi
pentru-a voastră grea mîhnire; dornic de a vă vedea,
de pe cap zvîrli coroana, mai de preț fiindu-i voi,
cum stă bine unui frate. Coborît-a de pe tron,
și sări în șea pe calu-i, și supunerea și-a-ncins.
Fiindcă el e cel mai tînăr, fiindcă el e cel mai demn
de o gingașă iubire, cinste-i dați, fiți buni cu el,
voi, un cuget zămislîți-i, cum eu trupu-i zămislîi;
după ce trei-patru zile va petrece lîngă voi,

trimiteti-mi-l acasă și mai plin de noi virtuți.“

Puse-a șahului pecete pe scrisoare, și Iradj părăsi palat și tată și își căută de drum.

Își luă câțiva în ceată și mai tineri și bătrâni, după cum e trebuința când mi te călătorești.

Când la frații săi ajunse, nici în gând nu bănuia neagra lor precugetare. Frații, după obicei,

îl întâmpinară-n cale; lepădară-n fața lui armele zăngănitore; când văzură chipu-i plin

de-o frățească duiosie, -ntunecatele priviri și le-ntunecară încă; el sclipind de dragăstos, ei mocnind de reavoință, prinseră a-l întreba într-un fel la care dînsul nu putu să dea răspuns.

Clocotiră-n ei de ură, el netulburat de loc, și-astfel cîteșitrei intrară frații într-un mîndru chioșc.

Ochii tuturor din oaste se-ndreptară spre Iradj, intrucît era el vrednic de coroană și de tron.

Inimile lor bătură mai avan, atît de mult îl și îndrăgîră-oștenii; duhul lor și ochii lor

străluciră de iubire, de icoana lui vrăjiți.

Rînduri rupseră vitejii și-adunați, doi cîte doi,

laolaltă și în taină, preamăriră pe Iradj

și își ziseră: „El singur de împărăție-i demn,

diademul stăpînirii fie ca să-l poarte el!“

Salm pe-ascuns pîndindu-și oastea, mintea i se tulbură de-a vitejilor simțire. Buzna el intră în cort,

plin fu pieptu-i de mînie, plin ficatu-i de venin,

plină fruntea-i de-ncruntare; slobozi pe cei din cort.

Salm și Tur se așezară și sfătuiții lor.

Flecăriră pe șoptite despre-ntreaga stare-a lor,

despre țară și coroane ale celorlalte țări.

Zise Salm lui Tur în miezul tainicei întrevorbiri:

„De ce luptătorii noștri se-adunară cîte doi,

muți, doar din priviri grăindu-și? N-ai văzut, cînd ne-am întors,

cum, din toți cei de pe cale, nimenea de pe Iradj

nu-și mai dezlipea privirea? Altele-au fost două oști

a doi șahi pe cînd ieșit-au, și-altele pe cînd intrau.

Inima cernitu-mi-s-a din pricina lui Iradj,

gînduri grămădind pe gînduri se-nălțară-n duhul meu.

Privind oștile a două țări ce ale noastre sînt,

am văzut că amîndouă ascultare vor să-i dea

numai șahului cel tânăr. De nu-l smulgi din rădăcini,
prăbuși-te-vei din tronu-ți drept sub talpa lui Iradj!¹
Mai apoi se ridicară și de-a lungu-ntregii nopți
se trudiră laolaltă întocmindu-și planul lor.

IRADJ ESTE UCIS DE FRAȚII SĂI

Grea, perdeaua de-ntuneric de pe Soare se săltă,
și de-ndată Aurora-n lume somnul risipi,
și cei doi ardeau de dorul lor nebun de a-și spăla
ochii-n sîngele rușinii. Merseră cu pas trufaș,
și spre corturi se-ndreptară, corturile lui Iradj.
Șahul îi văzu din chioșcu-i, și naintea lor ieși
inima lui iubitoare. Ei intrară-n cort cu el,
și de-ndată-l încolțiră c-o mulțime de-ntrebări.
Tur îi zise: „Cînd mai tânăr decît noi ești tu, de ce
ți-ai pus diadem pe creștet? Bine-i în Iran să stai
sus pe tronu-mpărăției, cînd eu gata-s de-a pica
rob la poarta turkomană¹? Vîrstnicul tău frate, vai!
se mîhnește-n Soare-Apune surghiunit, iar tu, fălos,
ți-i coroana-n naltul frunții și sub talpă stringi comori!
Iată ce-mpărțeață strîmbă ne-a făcut cel însetat
de-asuprire; doar spre tine, cel mai fraged dintre fi,
fața și-a întors moșneagul.” Cînd Iradj îi auzi
spusele lui Tur, răspunse glăsuind în graiu-i sfînt:
„O, stăpîn flămînd de faimă! Dacă-n inimă dorești
să te simți ferice, cată clipa dulcelui răgaz.
Nu mai vreau de-acum coroana de pe fruntea-atîtor șahi,
nu vreau tron, nu vreau putere, nu vreau faimă și nici oști,
nu mai vreau eu nici Iranul, nici Apus, nici Răsărit,
și nici larga față-a lumii! O domnie de-o sfîrși-n
dezbinări va fi o cinste, biata, vrednică de plîns!
Chiar cînd însăși nalta boltă-a cerului îți va purta
șeaua, la sfîrșitul vieții vei avea drept așternut

¹ Adică la poarta Turanului, Turkestanul de astăzi.

doar atît: o cărămidă. Dacă-n tron, peste Iran,
 şah am fost, mă lepăd astăzi de coroană şi de tron,
 şi vă dăruî diademuri şi peceti împărăteşti;
 dar nu-mi mai cătaţi pricină. N-am venit să vă izbesc,
 nici cu braţe de războinici, şi nu vreau eu inima
 nimănui să se-ntristeze. Nu cer lumea-a stăpîni,
 dacă asta vă mîhneşte, nici cînd nu ne-om mai vedea.
 Sînt deprins cu umiliinţa, legea-mi spune să fiu om".
 Tur, aceste vorbe sfinte, le-ascultă precum un surd.
 Nu luă nimic amînte, duhul împăciuitor
 al lui Iradj nu-i plăcuse. De pe scaunu-i sări
 mînios, drept în picioare, mai la fiecă cuvînt.
 El lăsă deodată locul unde mai întîi şezu,
 prinse-n mină greu-i scaun de-aur şi-l izbi în cap
 pe Iradj, stăpînul lumii, care-i mai ceru-n genunchi
 îndurare pentru viaţă: „Teamă n-ai de Cel-de-Sus,
 milă n-ai de-al tău părinte? Asta e voinţa ta?
 Nu mă omorî, căci Domnul la sfîrşit te va sili
 doar prin cazne să răscumperi sîngele ce mi-l vărsaşi!
 Nu te face ucigaşu-mi: de-astăzi nu vei mai vedea
 nici o urmă din fiinţa-mi. Te înduplecă puţin,
 şi-ai să poţi aceste două lucruri să le-mpaci acum:
 că tu ai primit viaţa, şi că altuia i-o iei!
 Nu fă rău la o furnică ce tîrăşte-un bob de grîu;
 are-n trupu-i o viaţă dulce, singurul ei bun.
 Mulţumi-mă-voi din lume cu cel mai umil ungher,
 unde cîştiga-voi pîinea-mi doar prin truda-acestor mîini.
 De ce te-ai încins tu grabnic pentru-al fratelui omor?
 De ce vrei să-i arzi tu pieptul celui tată-mbătrînit?
 Ai rîvnit la stăpînirea lumii, iat-o stăpîneşti;
 nu vărsa frăţescul sînge, nu te răscula păgin
 împotriva Celui care-i Şahişah pe Unvers!"
 Ascultînd aceste vorbe, mijlociul n-a răspuns;
 pieptu-i plin era de fiere, capu-i plin era de vînt.
 Trase un jungher din cizmă, şi-l umplu de sus în jos
 pe Iradj c-un val de sînge, spintecînd întregu-i piept,
 pieptul tînărului frate cu pumnalu-i de oţel
 arzător precum otrava. Sînge-i curse de pe chip,
 din obraji ca trandafirii şi-al pămîntului stăpîn
 tînăr încetă din viaţă... Ticălosul despărţi
 cu jungheru-i căpătîna-ncoronată — de-acest trup

falnic cum îi elefantul, și-astfel totul se sfârși . . .
 Oh, tu, lume! tu, ce-n brațe l-ai fost ridicat la sîn,
 milă n-ai avut de viața-i! Nu știu cărui om îi ești
 binevoitoare-n taină, însă trebuie deplîns
 cel născut din sînul faptei tale. — Omule hain
 aiurînd de uluire, și cu pieptul plin de chin,
 crunt înfricoșat de lume și turbat ca aști doi șahi
 din dorința răzbunării — ia învăț de la doi răi!
 Tur umplu cu dulci balsamuri țeasta bunului Iradj;
 o trimise „la moșneagul cel împărțitor de lumi”,
 însoțind-o de-aste spuse: „Iată capul aștui țînc,
 care moșteni coroana șahilor din șahi străbuni!
 Dă-i acum din nou coroana sau așează-ți-l pe tron!
 Astfel prăbușitu-ți-s-a *keianidul*¹ tău copac
 ce-și zvîrlea departe umbra! . . .” Ticăloșii amîndoi
 se-nturnară spre Rum, unul, iar celaltul spre Kitai.

FEREIDUN PRIMI VESTEA MORȚII LUI IRADJ

Fereidun își ațintise ochii amîndoi pe drum;
 toată oastea și coroana suspinaseră-ndelung
 pentru a-l vedea acasă pe Iradj. Cînd la soroc
 se va-ntoarce, cum primi-va tatăl crîncenul omor?
 Pregătise pentru fiu-i tronul de turcoaze-arzînd,
 și coroana i-o-ncrustase-n nestemate fel-de-fel.
 Poruncise să se iasă întru-ntîmpinarea lui,
 cu vin roșu în pocale, cu cîntări și muzicanți,
 și se-mpodobi în cinstea-i cel mai vrednic elefant;
 se găti de sărbătoare tot ținutul ce-l avea.
 Astfel se-ndeletnicise șahul și cu oastea sa,
 cînd o neagră prăfărie se învîrteji pe drum.
 Și din pulberi o cămilă se ivi, un călăreț
 cătrănit de suferință. El purtînd cernit veșmînt

¹ Adică vîlstarul din dinastia *Keianizilor* întemeiată de șahul Kei Kobad.

scoase-un strigăt; lingă sinu-i sipet de-aur aducea,
 şi în sipetul de aur, o fişie de brocart,
 şi-n brocartul de mătăsă şedea capul lui Iradj.
 Bunul olăcar ajunsese lingă şahul Fereidun,
 jalnic se boci ferindu-şi sub zăbranic chipul său.
 Se deschise-ncet capacul sipetului de-aur roş,
 căci cuvintele rostite de cernitul vestitor
 prevesteau nenorocire, şi trăgîndu-se uşor
 cea mătăsă-n fir brodată, se ivi, însîngerat,
 capul lui Iradj! Din şeaua-i, Fereidun se prăbuşi
 la pămînt, şi toţi vitejii sfîşiară-al lor veşmînt,
 negri le erau obrazii, ochii albi şi îngroziţi,
 căci credeau că or să vadă alte lucruri în sipet.
 Şi cum astfel se întoarse tînărul Iradj acas',
 oastea-i de întîmpinarea pregătită se lăsă,
 rupse flamura-le-n zdrenţe, ntoarse tîmpine pe dos,
 şi pomeţii celor falnici se făcură de catran.
 Văluri negre-nvăluiră şi ţimbale şi-elefanţi,
 şi se zugrăviră-arabii cai în vînat indigo¹.
 Şi prin colb umblă-mpăratul, şi prin colb şi oastea sa,
 şi îşi reluară drumul, colb pe creştet presărînd.
 Într-un răcnet de durere izbucniră cei viteji,
 şi cei mari îşi sfîşiară carnea-n unghii, de pe piept.
 (Nu te-ncrede în iubirea soartei tale ca un orb,
 nu-i fireasca însuşire-a arcului să fie drept.
 Cerul îşi învîrte Roata pe deasupra-ne astfel
 pînă ne răpeşte chipul drag ce însuşi ni-l dădu.
 Duşman de-l socoţi, iubire-ţi dovedeşte naltul Cer;
 iar cînd ţi-l numeşti prieten, nu-şi arată faţa sa.
 Îţi voi da povaţă bună: spală-ţi inima de dor
 după lumea trecătoare . . .)

Cu zdrobite inimi toţi
 cei din oaste şi-mpăratul de durerea lui gemînd,
 se-nturnară în grădina lui Iradj, unde-şi avea
 sala de ospăţ la zile de serbări slăvind pe şahi.
 Fereidun intră pe poartă şovăielnic şi la sîn,
 drept pe inimă, strîngîndu-şi capul tînărului fiu.
 Ochii şi-azvirli spre tronul de turcoaze, şi privi
 la cel cap fără cunună, la cel heleşteu de-oglinzi,

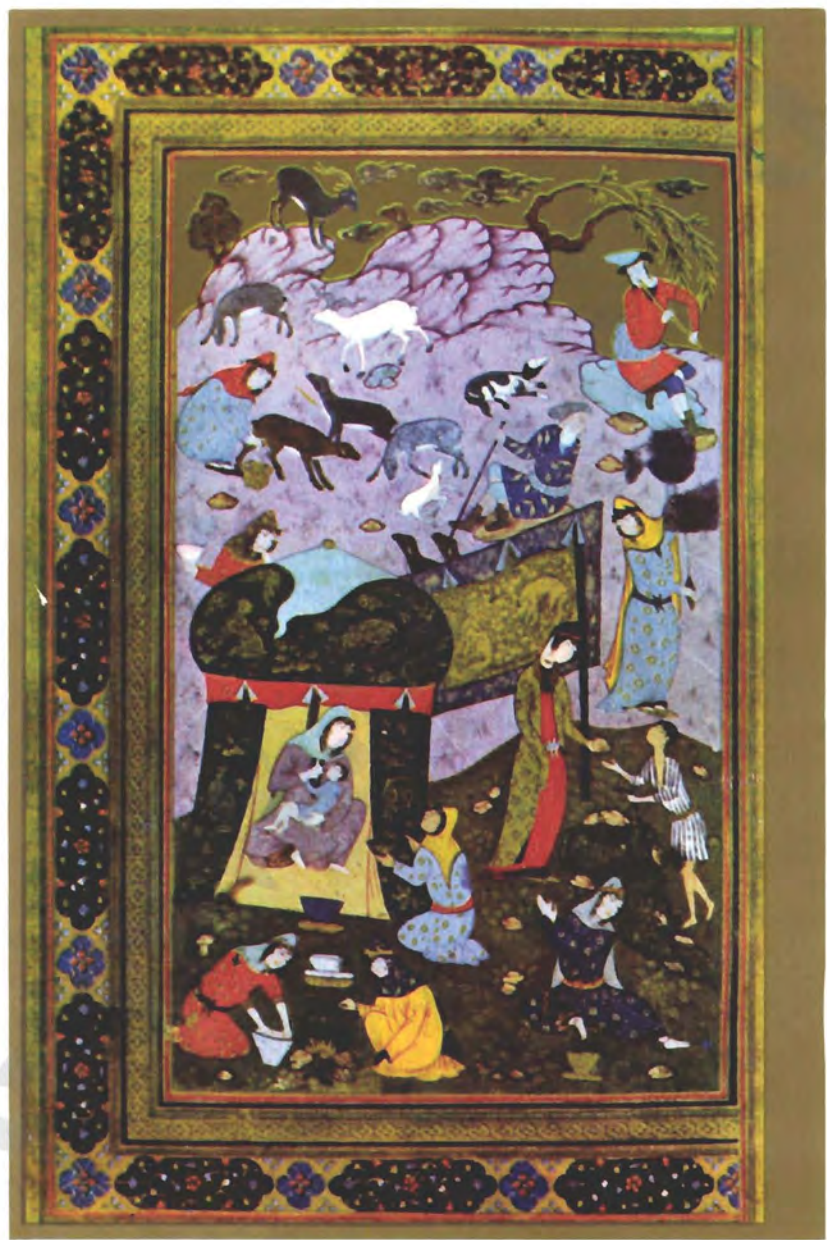
¹ Arabii îşi zugrăvesc porţile cu indigo, în semn de doliu.

la cei chiparoși cît cerul, la copacii revărsînd
trandafirii către poale, la răchiți și la gutui.
Puse bulgări de țărîna peste tron, și-oștenii săi
strigătele-și sloboziră pîn-ajunseră-n Saturn.
Și gemu-n suspinuri șahul, și își smulse perii albi,
și vărsă-n șiroaie lacrimi, fața și-o însîngeră;
și se-ncinse-n cingătoarea năclăită-n sînge cald,
foc punînd la-ntreg seraiul locuit de fiul său.
Și-apoi smulse și grădina lui de roșii trandafiri,
pirjoli și chiparoșii lui, și astfel ferecă
ochiu-ntreg al bucuriei. Și îmbrățișă la piept
capul lui Iradj, și-ntoarse ochii către Ziditor:
„O, tu, Șahinșah al lumii, dătătorul de dreptăți!
Cată spre nevinovatul fiu care mi-a fost ucis;
capu-i retezat de spadă e în fața mea aici,
trupul lui îl sfîrtecară leii neamului persan.
Pirjolește-le-ntr-un fulger inimile celor doi
ticăloși, să nu mai vadă niciodată-n ochii lor
decît zile neferice; fă să fie mistuiți
în rărunchii lor de-arsură, pînă cînd de mila lor
fiare sîngeroase-or plînge. Doamne,-atoateziditor,
o dorință am: ursita să-mi lungească viața-atît
pînă voi vedea viteazul ce s-o naște din Iradj,
cum se-ncinge-a răzbunare, cum acestor ticăloși
capetele le răpune, cum ei înșiși au răpus
capul fratelui lor tînăr, gîngaș și nevinovat.
Cînd va fi să văd aceasta, Doamne, merge-voi senin
colo unde măsura-va țărna și statura mea! . . .”
Plînge-va-n amărăciunea lui atît amar de vremi
pînă ierburile-or crește năpădindu-l pîn' la piept.
Țărna îi va fi culcușul, pulberile așternut,
și-ochii lui ca doi luceferi de-ntuneric vor fi plini.
Poarta lui va fi închisă, gura lui nu va-nceta
geamătu-i de-amărăciune: „O, viteazul meu iubit,
nici un prinț nu răposat-a precum tu ai răposat!
O, tu fiul meu, măritul! Capul tău a fost răpus
cu nevredecie multă de-Ahriman, iar trupul tău
a avut în loc de giulgiu gura leilor flămînzi! . . .”
Fiarele nu-și mai găsiră nici odihnă și nici somn,
toate-atît de mult urlară și gemură toate-n plîns.

Oamenii de prin ținuturi se-adunară-n orice loc,
 și rămaseră-n durere și-n zăbranic, ochii plinși,
 inima însingerată. Cite zile, cite nopți
 nu trecură-astfel, la viață toți privind cu ochi de mort!
 (.....)

NAȘTEREA LUI MANUCEHR

Pleacă-ți tu acum urechea la-ntimplarea ce-o meni
 bolta cerului albastră,-n vreme după ce roti
 nouă luni. Din Mahafèrid mîndră, plină de vîrțuți,
 se născu un fiu ce-i vrednic tron să ia și diadem.
 Cum din sinul drăgăstoasei sale mume se născu,
 drept la şahinşah îl duse. Cine-l duse glăsui:
 „O, stăpînitor al lumii, veselește-ți inima
 și pe-acest Iradj privește-l!“ Buzele lui Fereidun
 se umplură de plăcere, și-ai fi zis chiar că Iradj
 s-a născut a doua oară; prinse-acest măreț copil
 între brațe și spre Ceruri el o rugă înălță:
 „Deie Domnul sfînt vederea să-mi recapăt, și să pot
 să cuprind într-o privire chipu-acestui nou-născut!“
 Și de-ndată ce-l rugase, Domnul ruga-i implini,
 și-i dădu în ochi vederea. Şahul cum din nou văzu
 lumea plină de lumină, ochii și-i zvîrli spre prunc.
 Zise: „Binecuvîntată fie ziua cea de azi,
 sfișiată să le fie inima la cei vrăjmași!“
 Porunci să i se-aducă vin din cel scînteietor
 în pocale-nestemate, și pe-acest copil deschis
 la obraji precum o roză, îl numi el *Manucehr*,
 și rosti aceste vorbe: „Ramul vrednic de-a avea
 mamă fără de prihană și-un părinte ne-ntinat —
 a legat, și-aceasta-i rodul!“ Pruncu-n brațe și-l săltă
 însă cu atîta grijă, că nici vîntul nu-ndrăzni
 peste creștet să-i adie. Talpa sclavei ce-l purtă,
 pulberea nicicînd n-atinse; merse doar pe negru mosc
 mireasmînd, umbrindu-și fruntea sub umbrelă de brocart.

Și-ăstfel anii vremuiră pe deasupra lui în zbor,
 și-i urziră blinde zodii numai raze de noroc.
 Șahinșahul îl deprinse din pruncie cu virtuți
 ce i-or fi de trebuință, lumea spre-a ocirmui.
 Inima recăpătându-și și vederea, Fereidun
 din nou lumea o umpluse cu un nume preamărit.
 Fereidun, un tron de aur, dăruii lui Manucehr,
 buzduganul greu, coroana șahilor de peruzea,
 cheia la haznă ticsită de-aur, giuvaerării,
 și colan și diademă, cingătoare și un țarc
 tapisat tot cu brocarturi colorate-mprejmuid
 corturile lui cusute-n piei de leopardi pestriți.
 Cai arabi cu frâu de aur, spade de prin Hindustan
 care stau în teacă de-aur, platoșe și chivăre,
 zale din Bizanț ce-n copcii se pot lesne descheia;
 apoi arcuri albe, tolbe cu săgeți din lemn de plop,
 scuturi din Kitai și sulii de-azvirlit în bătălii;
 toate-acestea-s o comoară adunată cu mult sîrg
 și cu chinuri nesfirșite, vrednică de Manucehr,
 care inima-i umpluse c-o iubire de nespus.
 Apoi dind porunci ca toate căpeteniile de oști
 și mai-marii din ținuturi să se-adune lângă el,
 se-adunară toți cu inimi de minie clocotind.

.....)

FECIORII LUI FEREDUN ÎI TRIMISERĂ O ȘTAFETĂ

(.....)

Solul cînd dădu cu ochii de vestitul Fereidun,
 cînd zări coroana-i mindră și strălucitoru-i tron,
 capul și-aplecă nainte-i, fruntea și-o izbi de prag.
 Șahul preamărit, stăpînul lumii-i hotărî un loc
 să se așeze-n scaun de-aur. Iar trimisul începu-n
 laude să-l preamărească: „Giuvaer stăpîn pe tron,
 pe coroană și pecete! Treptele din tronul tău
 schimbă lumea-ntr-o grădină cu balsam de trandafiri,
 și Pămîntul strălucește de mărețul tău noroc!

Robi în pulbere îţi sîntem şi pe toţi ne calci sub tălpi,
 şi ni-i viaţa dăruită ție, robi să te slujim!"
 Şahul cu bunăvoinţă închinarea i-o primi;
 solu-nţinse giuvaeruri ce i le-adusese-n dar,
 şi-apoi cu luare-aminte iar purcese a grăi
 şi stăpînitorul lumii iar urechea îşi plecă.
 Repetă ştafeta celor ce de sînge sint pătaţi,
 şi-şi dădu silinţa, vrednic, adevăru-a-nvălui;
 spuse cum, spăsiţi, feciorii cer iertare de omor,
 şi cum, oaspete, îl cheamă lingă ei pe Manucehr,
 robi, sub tălpi să i se-aştearnă, şi coroană, tron să-i dea,
 de la el răscumpărîndu-şi singele părintelui:
 pe-aur şi brocarturi scumpe, giuvaeruri şi comori.
 Cel trimis îi spuse multe, şahinşahul l-ascultă;
 doar răspunsu-i o să deie cheia tainei de aici.

RĂSPUNSUL LUI FEREIDUN CĂTRE FECIORII SĂI

Şahul şi stăpînul lumii de îndată ce-auzi
 aste vorbe de la fiii cei cu gîndul la omor,
 olăcarului de viţă îi răspunse în răspăr:
 „Cum poţi Soarele ascunde? Fărdelegea-acestor doi
 limpede e ca lumina Soarelui strălucitor!
 Ascultat-am cuvîntarea ta, cuvînt după cuvînt,
 dă-mi acum tu ascultare la răspunsul ce ți-l dau.
 Spune-le acestor oameni care nici ruşine n-au
 şi nici temere de Domnul, ăstor josnici şi nedrepti,
 oameni de nimic, scîrbavnici, că vicleanul lor cuvînt
 la nimic nu-i mai ajută! Zis-am şi-ncă vă mai zic:
 «Dacă-n inimile voastre izbucni un dor aprins
 pentru Manucehr, atuncea unde-i trupul lui Iradj,
 preamăritul vostru frate? Unde-i? Voi doar l-aţi făcut
 nevăzut în guri de fiare sîngeroase, şi-aţi închis
 capu-i în lădiţa strîmtă! (O dată ce s-au scăpat
 de Iradj, acum ei cată singele lui Manucehr.)
 Dar nu-l veţi vedea voi singur ci în fruntea unei oşti,
 şi cu chivără de-oţele, şi cu buzduganu-i greu,

și cu flamura din șortul făurarului Kavè,
 și cu telegarii-n tropot ce-n potcoavele de fier
 vor brăzda cernind țărîna, și războinici capi-de-oști:
 Karen, cel setos de lupte; Şapur, fiul lui Nestuh,
 care este duhul oastei; lingă el, viteaz, Şiduş,
 Şirui, cel ce-nfrînt-a leii, călăuz, şah Teliman
 și Serv, cel ce cîrmuiește în Yemen, și cel ce-o fi
 căpetenie pe oaste și va sta în fruntea ei.
 Vom scâlda în sînge: frunze, fructe din acest copac
 ce-a crescut din răzbunarea datorată lui Iradj!
 Pînă astăzi încă nimeni n-a-ncercat a-l răzbuna,
 neștiind dacă ursita ne va fi de ajutor.
 Nu se cuvenea ca brațul meu războinic să-l întind
 către amîndoi feciorii; dar priviți, a odrăslit
 un lăstar vînjos cu fructe din cel pom ce mi l-au smuls
 doi vrăjmași, din rădăcină; va să vină, leu turbat,
 strîns încins va să răzbune sîngele lui taică-său;
 va să vină cu mai-marii oastei sale, precum Sam,
 fiul lui Nariman, Garşasb, fiul şahului Geamşid,
 și cu oastea-i se va-ntinde dintr-un munte-n celălalt,
 și sub multele picioare va strivi pămîntu-ntreg!
 Apoi, cît privește zisa celor doi c-ar trebui
 şahul inima să-și spele de al răzbunării dor,
 și omorul să li-l ierte, că doar rotitorul cer
 cu nenorocoase zodii astfel i-a călăuzit,
 c-aveau mîntea tulburată, că s-a-ntunecat în cer
 Soarele pe jumătate — toate-acestea le-ascultai:
 jăluiri fără foloase ce-ndurarea mea o cer.
 Zis-a El, ne-ndurătorul lumilor Stăpînitor:
 «*Cel ce-a semănat sămînța nedreptății, n-o vedea
 nice ziua fericită, nice fericiri în Rai!*»
 De-i adevărat că Domnul v-a iertat, de ce atunci
 sîngele, sînge de frate, de ce vă dă reci fiori?
 Cel ce ager e la mîntu-nvinuiește de omor
 pe acela ce iertarea și-o cerșește tremurînd.
 Nu roșiți voi dinaintea Celui ce-i stăpîn pe lumi,
 cînd aveți amare inimi și pe limbă vorbe dulci?
 Osîndiți veți fi de-omorul vostru-n cele două vieți
 de Acela ce drept e și e singurul Stăpîn.
 În sfîrșit, trimis-au frații pe-acești elefanți turbați:
 tron de fildeș și coroană de turcoaze scînteind.

Pentr-un maldăr de peştriţe giuvaericeale, eu
 va să-mi uit de răzbunare? Să şterg singele vărsat?
 Şi să vînd pe aur capul fiului meu, fiu de şah?
 Piară mai degrab' coroana-mi, piară-mi tron, putere, tot!
 Poate-un josnic, şi mai josnic decît stirpea gădinei,
 va preţalui, el, capul care-i de nepreţuit!
 Zice-se-va că bătrînul tată la mezat şi-a scos
 viaţa fiului său mîndru! N-am nevoie de-avutii!
 Dar de ce atîtea vorbe? Cîtă vreme-o dăinui
 tatăl lui Iradj cu fruntea-mpovărată de-atîţi ani,
 n-o să-şi uite răzbunarea! Te-ascultai, m-ascultă-acum:
 ia-mi răspunsul pe de-a-ntregul şi zoreşte-te la drum!»
 (.....)

Astfel şahul Tur îi spuse şahului puternic, Salm:
 „Trebuie să dăm uitării trîndavele desfătări;
 nu vom adăsta noi colţii tinărului leu crescînd
 să se-ascută şi mai bine, şi s-adune vlagă-n trup.
 Oare, fi-va prinţul ăsta fără har, cînd Fereidun
 la ureche-i este sfetnic? Cînd bunic şi cînd nepot
 pun la cale, va să iasă ceva cutremurător...
 Trebuie să punem mina pe-arme pentru a lupta,
 şi să ne zorim olaltă, fără să mai zăbovim!”
 Şi purceseră a-şi pune în mişcare călăreţi,
 oşti s-adune-n Soare-Apune, oşti s-adune în Kitai.
 Lumea-ntreagă se umpluse de un vuiet, şi mulţimi
 de prin patru zări de zare se-adunară lingă ei.
 Oşti aveau ei fără număr, dar o stea fără noroc.
 Mii de-oşteni pe cap cu coifuri şi în platoşe ascunşi,
 însoţiţi de elefanţii lor ce spumegau răgînd
 şi cărau poveri bogate, se porniră din Turan
 spre Iran cu ucigaşii amîndoi de ură plini.

FEREIDUN ÎL TRIMISE PE MANUCEHR SĂ LUPTE CU ŞAHII TUR ŞI SALM

Fereidun primise vestea că pe fluviul Djeyhoun
 a trecut o oaste mare; porunci lui Manucehr
 să-şi împingă şi el oastea din hotare spre deşert.

Șahul cel bătrîn o scurtă cuvîntare îi ținu:
 „Cînd ursita unui tînăr îi menește nalt noroc,
 cel sălbatic țap pe care tigru-l îl va sfișia,
 cade, vai! pe negîndite în capcana lui de-a drept;
 cu prevădere, răbdare, istețime, viclesug,
 el atrage, groaznic, leu-n ochiul lațurilor lui.
 De-altminteri, vrăjmașii dacă se mai mișcă în amurg,
 mă zoresc eu cu răsplata, fieru-ncins să-l mai încing!”
 Manucehr răspunse astfel: „O, tu șah cu fruntea-n cer,
 dacă cineva de tine se apropie, tiptil,
 ura să și-o potolească, negreșit că soarta rea
 îi nutrește nenoroace, asta-i e, firește, scris
 singur să-și reteze firul care-i ține duhu-n trup.
 Vreau să mă-nveșmint în zale oțelite de la Rum,
 să nu-mi las vreo-ncheietură dezgolită nici atît.
 Urmărindu-mi gîndu-ntr-una, nimici-voi oastea lor
 colo-n cimpul de-nfruntare. Nu prea văd nici un viteaz
 printre ei; cum îndrăzni-vor să mă-nfrunte, piept la piept?”
 Apoi porunci lui Karen cel setos de bătălii —
 din hotar să-nainteze în deșertul arzător.
 Mîndru cort desfășurîndu-și, el făcu să fluture
 flamura împărătească peste șesul nesfirșit.
 Oastea-i, pîlcuri după pîlcuri, naintînd, și văi și munți
 clocotiră precum marea. Ziua plină de lumini
 se și-ntunecă de pulberi într-atîta, de-ai fi zis
 că tot Soarele e negru. Vuiet lung se înalță
 de prin oaste, străpungîndu-i pe mulți oameni în auz;
 din cîmpie nechezatul telegarilor arabi
 se ciocni de bubuitul darabanelor sunînd.
 Elefanți, pe două rînduri, din Cîmpia Pahlivan
 se-nșirară două leghe; dintre elefanți, șaizeci
 în spinări cu tronuri de-aur încrustate-n fel-de-fel
 de-arzătoare nestemate, trei sute cîrînd poveri,
 trei sute de luptă gata — toți în platoșele lor;
 numai ochii lor sălbateci nu-s implătoșați în fier.
 Strămutară mai nainte corturile-mpărătești;
 oastea din Tammîșeh merse spre deșert, cum porunci
 Karen, el, biruitorul, Grosul oastei: călăreți,
 trei sute de mii la număr, toți viteji vestiți, și toți
 platoșe purtînd; porniră buzdugane vînturînd,
 lei sălbatici fără teamă să-l răzbune pe Iradj.

MANUCEHR IZBI OASTEAA LUI TUR

(.....)

Cînd o geană de lumină străluci în Răsărit,
destrămînd a nopţii beznă, Manucehr din oastea sa
spre duşman dădu năvală într-o platoşă de-oţel,
chivără din Rum şi spadă. Toată oastea-i izbucni
într-un strigăt, şi oştenii suliţi înălţară-n nori,
toţi cu ochii de mînie plini şi încruntate frunţi;
toţi subt paşi înfăşurată faţa negrului pămînt,
ca pe un covor de pulberi. Şahul împărţi dibaci
stînga, dreapta şi mijlòcul şi-ăripile oastei lui.
O corabie-n furtună îţi părea Pămîntul tot
gata-n valuri să se-afunde. Şahul porunci atunci
trîmbiţaşi să trîmbiţeze pe spinări de elefanţi —
tremura ţărîna-asemeni valurilor de pe Nil!
Elefanţilor, nainte, merseră cei timpinari
care te-asurzeau, mai aprigi decît leii-ntărităţi.
Ai fi zis, de-atîtea surle, tobe, trîmbiţe sunînd —
că e praznic şi petreceri. Oştile, precum doi munţi,
se întreciocniră-n zdruncin, pîlc cu pîlc, din două părţi.
Şi cîmpia într-o mare-nsîngerată se schimbă;
ai fi zis că neagra faţă a pămîntului roşi
de lalele sîngerînde. Elefanţii de război
tăpile îşi scufundară-n sînge pînă la genunchi,
şi păreau coloane roşii dăltuite din mărgean.
Vitejia fu de partea tînărului Manucehr,
pentru care uriaşa lumii inimă bătea
plină de-o iubire mare. Bătălia se-nteji
pînă Noaptea-şi săltă fruntea peste Soarele învins . . .
Lumea vecinic se preschimbă, nu-i aceeaşi niciodat':
cînd e dulce precum mierea, cînd amară de venin.
Tur şi Salm turbară-n inimi; hotărîră mai dibaci
să se-arate; şi cînd ziua-n locul nopţii se ivi,
nimeni nu porni la luptă, căci vitejii amîndoi
hotărîţi erau s-adaste, braţ pe braţ stringînd la piept.

TUR ESTE UCIS DE MÎNA LUI MANUCEHR

După ce trecu de-amiază Soarele, cei doi viteji mistuindu-se în inimi de al răzbunării dor, chibzuiră îndeolaltă, se-azvîrliră-n fel-de-fel de nesăbuite planuri. S-au gîndit pe Manucehr să tabere-n toiul nopții și să scalde-n singe cald și cîmpia și deșertul. Noaptea cînd din nou veni, și cînd ziua scăpătase, și cînd bezna-nvălui fața lumii în zăbranic, cei doi mari nelegiuîți puseră oșteni să prindă lăncile în pumnii lor și-nfocați să se gătească de izbire pe-nnoptat. Dar de-ndată ce iscoade prinseră de veste-n zbor, drept la Manucehr veniră povestind ce-au auzit, oastea să și-o rînduiască. Prințul i-ascultă plecînd treaz urechea minții sale, și-ncepu, prevăzător, mijloace să izvodească spre-a putea să țină piept. Căpetenie-de-oaste pe Karen îl investi, și alese pentru sine loc de pîndă. Dintre cei mai de fală capi-de-oaste, trei mii de viteji chema plini de rîvna bărbăției, cu junghere într-armați. Și găsi un loc de pîndă minunat, și înfocați își văzu toți călăreții cum nu se putea mai buni. Tur porni în toiul nopții cu o sută mii oșteni strîns încinși de bătălie, hotărîți și pregătiți de-a-ncerca izbirea noaptea, sulite nălțînd spre nori; dar cînd Tur ajunse-aproape, oastea o văzu în rînd, și văzu scînteietoare flamuri dinaintea ei! Și văzînd că nu-i rămîne decît lupta, piept la piept, scoase răcnetu-i războinic din al oastei sale gros. Se făcu văzduhu-asemeni unui nor de negru colb ridicat de călăreții tropotînd, și-oștele-n mîini fulgere păreau în nour! S-ar fi zis despre văzduh că arzînd ca diamantul mistuie Pămîntu-ntreg! Zăngăniri de spade grele creierii țî-i zdruncinau, vînt și foc se-nvolburară ajungînd pînă la cer! De la locul lui de pîndă Manucehr se năpusti — Tur nu mai văzu în juru-i nici un loc de-a da-napoi; strînse din dîrlogi zăbala calului și dos dădu, răcnete-nfricoșătoare scoase oastea-n urma lui!

Manucehr dădu năvală după el, simţind în piept
 flăcările răzbunării, şi-l ajunse din galop,
 pe faimosul Tur l-ajunse. Scoase răcnetu-i cumplit
 împotriva ăstui spurcat: „Stai, tu, tigrule setos
 de bătaie şi de sînge! Tu eşti cel care ai smuls
 capete fără prihană, şi o clipă n-ai gîndit
 că striga-va răzbunare lumea împotriva ta!”
 Şi cu lancea îl străpunse drept în spate pe fugar,
 ce lăsă să-i scape spada; fulger, îl săltă din şea
 tot ce doborî-n ţărînă, şi de-ndată îi făcu
 tot ce vitejia cere. Cap de trunchi îi despărţi,
 şi pe loc făcu din trupu-i praznic pentru-a sătura
 cele hămesite fiare, şi se-ntoarse-apoi în cîmp
 şi privi pierdut pe gînduri capu-acesta, semn ceresc:
 cit de nalt îi e norocul şi cit e de-njositor.
 (.....)

KÀREN LUĂ CETĂŢUIA LUI ALÈN

Salm de-această bătălie prinse veste în curînd,
 şi văzu că-n întuneric steaua i se-nvăluî.
 Dinapoia lui cetatea bolta cerului ţinea.
 Hotărî pe după ziduri să se tragă: timpu-n mîini
 binele-aducea şi răul. Zise însă Manucehr:
 „Salm fugi de bătălie şi-n cetatea lui Alèn
 va să-şi afle adăpostul. Calea trebuie să-i tai,
 căci de-ajunge-n cetăţuia mării, nimeni n-o putea
 să-l mai dezrădăcineze şi va-nstăpîni acea
 -ntăritură ce se-nalţă pînă lingă nori şi-a fost
 de măiestre mîini zidită din adîncu-albastrei mări.
 Ea de veacuri grămădeşte feluritele-i comori,
 şi-ale vulturului aripi larg desfăşurate-n zbor
 o acoperă şi-adumbră, vulturul împărătesc.
 Şi-acum să mă pun pe treabă, sus în scări şi-asmute friu!”
 După ce mai chibzuise, îi grăi lui Kàren doar,
 numai lui aceste taine i le poate-mpărtaşî.

Kären ascultându-l, zise: „O, tu mîndrul meu stăpîn, şahul de-o avea plăcere să-i încredințeze lui¹, celui mai umil războinic, oaste mare de viteji, eu voi fi stăpîn pe poarta cetățuui-n care Salm sprijin va avea să lupte, sau pe fugă am să-l pun; însă negreșit dă-mi voie, şahule, în mîini să iau flamura împărătească a lui Tur și inelul lui. Vreau să-mi ticluiesc un mijloc oastea de-a mi-o azvirli înlăuntru-ntăriturii. Cu Garșasb mă voi porni chiar în noaptea asta neagră; ci ferește-te virtos taina să nu mi-o destăinui nimănui, oricine-ar fi.“ Dintre vajnicii războinici își alese șase mii, dirji, ce-n cîmpul de bătaie arătaseră ce pot. Preschimbîndu-se văzduhul în văzduh de abanos, tîmpinele-și încărcară pe spinări de elefanți, și toți falnicii războinici, dornici de-a se război, se-nturnară-n partea mării. Atunci Kären îl lăsă căpetenie pe Şirui, și îi zise: „Mă preschimb în veșminte potrivite, să mă dau drept un trimis dinaintea celui care pe cetate e stăpîn; îi voi arăta pecetea de pe-al mortului² inel. Cum pun talpa după ziduri, flamura mi-oi flutura și-o să fac să verse flăcări spada-albastră de oțel! Voi pe mine țineți ochii ațintiți și mă pîndiți, și cînd da-vă-voi un chiot, buzna-n poartă năvăliți!“ Lăsă oastea-n țarm de mare să asculte de porunci căpeteniei cea nouă, Şirui, cel ce-nfrînt-a lei. Kären se porni pe cale; cînd ajunse lingă porți, căpeteniei îi spuse arătîndu-i cel inel: „Vin trimis aici de şahul Tur și astfel mi-a grăit: «Nu-ți îngădui răgazul de-a mai răsuffa și fugi la mai-marele cetății; spune-i lui să nu dea pas la odihnă și petreceri zi și noapte, și apoi lingă el rămii tovarăș și la bine și la rău; ia cetatea, cîrmuiește-o și cu ochii-n patru fi. De-o ajunge lingă mare flamura lui Manucehr cu puteri de oaste multă zidurile-nconjurînd, voi dați iureș s-o împingeti, vitejește v-apărați,

¹ Adică lui Kären, care înli vorbește despre el însuși la persoana a treia și apoi la persoana întia.

² Adică inelul şahului Tur ucis de Manucehr.

şi eu trag nădejde multă pe duşman să-l biruiţi ! »
 Căpetenia cînd vorba i-ascultă şi cînd văzu
 şi pecetea cunoscută de pe cel inel de şah,
 porunci să se deschidă poarta mindrelor zidiri;
 căci văzu doar ce-i părere, neghicind ascunsul gînd.
 Ia aminte ce ne spune un preaiştept *dihkan*:
 „Cine-n cuget îşi ascunde taina inimii, atunci
 vede-n inimile altor. Fie ca părerea mea
 şi a ta să se supună dinaintea Celui sfînt,
 şi să ne-nfrăţim în gînduri. Trebuie să cugetăm
 înde-noi ce va să facem şi la bine şi la rău.”
 Căpetenia şi Kâren, dornici de-a se război,
 cercetară pe-ndelete ziduri, creste de granit,
 unul plănuiind trădarea, celălalt sărac la duh;
 căpetenia-de-oaste a Iranului pindea
 clipa trecerii la fapte, pe cînd capul fără cap
 puse pe-un străin pecetea-ncrederii şi îşi dădu
 nebuneşte căpătîna şi cetatea lui la vînt !
 Iată ce-a zis despre-aceasta către singurul lui pui
 pârdoşul cel fără teamă: „O, copilul meu viteaz,
 gata de a scoate ghiara ! Nu te rezezi năuc
 într-o treabă încîlcită; chibzuie de-a-fir-a-păr,
 pune-n cumpănă o parte şi celalta.-Oricît de dulci
 vorbele-s la un venetic, oricît de neprihănit
 ţi-ar părea în bătălie şi în vreme de război,
 ochii ţi-i deschide-n patru şi sfieşte-te de-orice,
 şi-n adincu-a toate cată. Puiule, aminte-adu-ţi
 de-acest cap de-nştelepciune plin dar neprevăzător,
 care-n gîngaşa lui treabă nici cu gîndul n-a gîndit
 la duşman şi vicleşuguri, şi-ăstfel îşi lăsă în vînt
 porţile cetăţii sale !” Noaptea cînd se-nstăpîni,
 Kâren cel setos de lupte înalţă o flamură
 scînteind ca faţa Lunii. Scoase-un chiot şi dădu
 semn vitejilor lui Şirui. Steagu-mpărătesc zărînd,
 se-avîntă spre *pahlivanul* de pe zid, şi-ajunse-n porţi,
 şi pătrunse înăuntru; puse-n capul celor capi
 o coroană grea de sînge. Dintr-o parte Kâren şi
 leul din cealaltă parte, şi deasupra foc de-oţel,
 şi dedesubt apa mării. Soarele pe bolta lui
 cînd ajunse-n culmi, nici urmă nu rămase din ce-au fost
 muri de piatră, porţi şi paznici. Nu vedeai decît un fum

atingînd cu creasta-i norii, dar nici umbră de zidiri
 și nici umbră de corăbii pe al mării val adînc.
 Luciul focului și vîntul se-nălțară pînă-n cer,
 răcnetele lor de luptă, țipetele celor prinși
 de-o cumplită deznădejde — toate se-nălțară-n cer;
 cînd strălucitorul Soare-n pat de purpuri se culcă,
 nu mai osebeai cetatea de deșertul necuprins.
 Oameni, mii, douăsprezece, fură căsăpiți de vii,
 și fum negru pe deasupra flăcărilor mai pluti.
 Valurile mării toate se schimbă în catran,
 și-ntr-un fluviu cald de sînge tot deșertul se scaldă.

IZBIREA LUI KAKUÏ, NEPOTUL LUI ZOHHAK

(.....)¹
 Astfel Manucehr și Kâren cuvintară înde-ei,
 cînd un șuier lung de surle și de trîmbițe zbuclni
 de sub corturile mîndre; aerul se preschimbă
 la culoare în funinge și pămîntu-n abanos
 de-atît colb ce-l înălțase călăreții galopînd,
 și-atît sunet de țimbale. Ai fi zis că fierul mort
 are-n carnea lui viață, și că orice buzdugan
 și-orice lance are-o limbă; și de pretutindenea
 strigătele lor de luptă se-nălțară, și izbiri
 crîncene (primate, date) și văzduhul se-ndesi
 de săgeți într-aripate, ca aripa fremătînd
 șoimului semet din umăr!... Și viteji, cîte cincizeci,
 spada lor strîngînd în mîna, se răciseră încet
 sîngele pierzînd din vine, sînge-n picături căzu
 din întunecata piclă... Ai fi zis despre pămînt
 că ar vrea să se răscoale-n valuri, clocotit suind
 dincolo de bolta-albastră și de albia-i de-azur!...
Kakui, brav cap-de-oaste, scoase-un răcnet și țîșni
 ca un *div* în bătălie; dintre rînduri Manucehr

¹ Kâren se-ntoarse de la asediul cetății Alen vestind victoria lui Manucehr, iar acesta îi dădu știre de apariția lui Kakui, nepotul lui Zohhak, care călcăse hotarele Iranului în fruntea a o sută de mii de călăreți.

se porni strîngîndu-şi spada indiană. Amîndoi
 scoaseră deodat' un urlet care munţii-i spulberă
 şi-oştile se clătinară! Ai fi zis de amîndoi
 că erau ca elefanţii cei sălbatici şi-ndirjiţi;
 braţe-şi desfăceau a luptă, mijlocul lor bine-ncins . . .
 Kakui zvîrli o spangă-n cingătoarea şahului,
 şi cea chivără de-oştele de la Rum zvîcni pe cap;
 spanga sfişiasc ochiul zalelor pe cingători,
 fierul dezgolise pielea. Şahul spada-şi fulgeră-n
 gîtu-arabului spărgîndu-i platoşa cea grea pe trup;
 astfel se-nfruntară bravii pînă Soarele-n amiaz'
 ce străluminează lumea, drept în creştet le luci;
 unul pe-altul se-nşfăcară ca doi tigri învrăjbiţi,
 şi sub tălpi gemînd ţărîna-n sînge mi se plămădi.
 Pe măsură ce în zare Soarele se scobori
 şi se scufundă pe trepte, Manucehr simţi crescînd
 dinlăuntru-i, rece, groaza — strînse calu-ntre genunchi,
 mina-ntinse înşfăcîndu-l cu dispreţ pe Kakui
 de sub cingători, săltîndu-i trupul ca de elefant,
 îl trînti-n ţărîna caldă, şi-i străpunse largul piept
 cu albastrul spadei sale. Astfel fu acest arab
 risipit în vînt de setea-i înfocată de-a lupta.
 Mumă-sa îl zămislise pentru o ursită rea . . .

SALM FUGI ŞI MURI DE MÎNA LUI MANUCEHR

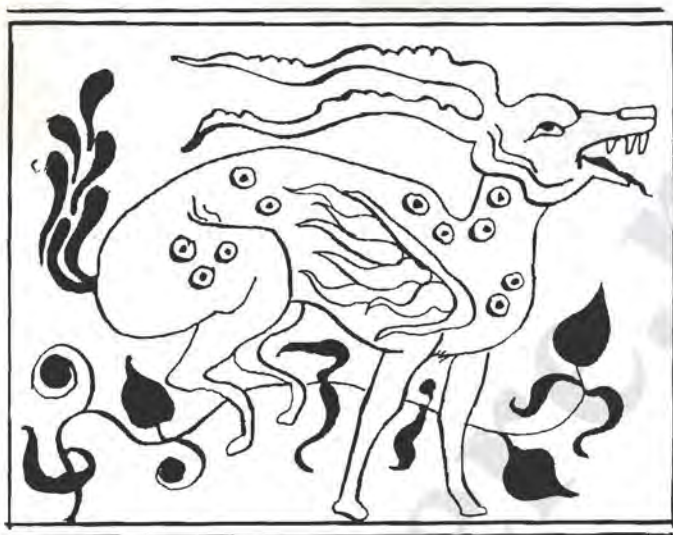
Kakui predîndu-şi duhul, cel din Soare-Apune şah
 rămîniînd fără de sprijin, drumu-ndată şi-l schimbă.
 Îşi uită de răzbunare ce atît o jîndui,
 şi-apucă în fugă drumul spre cetatea de pe ţărm;
 dar la marea mult afundă, cînd ajunse în sfîrşit,
 nu văzu măcar o birnă de corabie pe val . . .
 Şahul Manucehr şi oastea-l urmăriră, pas cu pas,
 zornic, prins de grea minie; cîmpul însă era plin
 de-aţîti morţi. rănîţi, că drumul se făcu anevoios.

Ros de gîndul răzbunării, șahul tînăr, Manucehr,
galopă pe telegaru-i sprinten și cu pârău alb;
platoșa-i zvîrli s-alerge și mai iute-n nori de colb
ridicați de oastea-n tropot. După șahul din Bizanț
galopă și-l strînse foarte și acesta îi strigă:
„O, tu om lipsit de lege, de rușine și obraz!
L-ai ucis chiar pe-al tău frate ca să-nșfaci un diadem;
iată-un diadem! Oprește! Cît o să gonești pe drum?
Șahule, ți-aduc eu însumi o coroană și un tron,
fiindcă-mpărătescul arbor a dat rod! Oh, nu fugi
de coroana stăpînirii, fiindcă însuși Fereidun
pregătitu-ți-a, nou, tronul! Pomul ce l-ai răsădit
a dat roade, și tu însuți le culegi din al tău sîn:
ramul de-a rodit doar ghimpii, tu ai răsădit ăst pom,
iar dacă-i mătase moale, borangicul tu l-ai tors!”
Tot strigînd și-mpinse calul mai aproape de-al lui Salm,
și-l trăzni cu spada-n ceafă,-n două trupu-i despîcînd!
Porunci să-i taie capul și în vîrfurile unei lînci
sus să-l poarte-n ceruri! Oastea-ncremenită a lui Salm
se uimi de-atîta vlagă și de brațu-i de viteaz!
Oastea se porni ca turma risipită într-o zi
de izbeliștea ninsorii; razna și pe fugă toți,
șiruri-șiruri, se pierdură-n cîmp și peșteri pe sub munți.
(.....)

MOARTEA LUI FEREIDUN

Ăpoi viața și norocul părăsind pe Fereidun,
frunzele acestui arbor *keianid* s-au veștejit.
Lăsă tron, lăsă coroană, în serai se-nsingură,
și își puse dinainte țestele a trei feciori,
și bătrînul brav își plînsese toată-amărăciunea sa,
și-ndură viața-n chinuri. Și gemu fără răgaz
în durerea lui, cu fiii stînd de vorbă într-astfel:
„Zilele-mi de-acum sînt duse; viața mi s-a-nnegurat
de cîte ați pus în faptă; mi-ați aprins aici în piept
desfătare și mihnire, și avurăți citeșitrei

parte de-un sfârşit nemernic, dinaintea mea căzînd
 sub tăişul răzbunării, cum doriră cei duşmani...
 Astfel rele povîrnişuri şi omoruri le menesc
 rău acelor ce sînt tineri. Părinţele-mi porunci
 n-ascultară, şi-atunci lumea neagră-n ochi li se făcu
 āstor trei copii..." Bătrînul mai rămase-ndurerat
 cu obraji scāldaţi în lacrimi, pînă duhul i s-a stins.
 Răposă, însă un nume va avea deapururi viu;
 negură de veacuri multe vālurise-va pe el,
 dar va dānui întregu-i mare nume, fiul meu,
 căci şi din nenorocire el alese tot ce-i bun.
 Puse Manucehr coroana *ķeianizilor* pe cap,
 şi se-ncinse-n cingātoarea lui muiată-n sînge cald.
 Porunci să se zidească, după datini strămoşesti,
 criptă de-aur roşu-o parte şi cealaltă parte din
 lapis-lazuli albastru. Puseră-nlăuntru-i tron
 meşterit din colţi de fildeş, şi deasupra-acestui tron
 atîrnară o coroană. După-aceea, cei mai mari
 îşi luară de la bunul Fereidun, toţi, bun-rāmas,
 după datină şi lege. Şi lāsarā peste şah
 poarta criptei; omu-acesta, suflet dintre cei aleşi,
 părăsi-n mîhnire lumea... Şapte zile Manucehr
 se-afundă întru durerea-i, ochii-n lacrimi, pali obraji.
 El rămase-o săptămînă cufundat în negru-i chin,
 şi cetate şi bazaruri toate-adînc s-au fost cernit.
 O, tu, lume pămînteană, amāgire eşti şi vînt!
 Nu se reazimă-nţeleptu-n veselia ta nicicînd.
 Tu înalţi, cu gingāşie, oamenii şi-i creşti la sîn,
 unii pentru scurte zile, alţii pentru zile lungi.
 Dar cînd darurile toate ţi le ceri, tu, îndărăpt,
 ce dacă-i un boţ de-argilă sau e un mārgăritar?
 Şi tu, fie că eşti şahul, fie că eşti doar un rob,
 lumea cînd ţi-o stinge suflul vieţii tale pîlpîind,
 chinuri şi plăceri pieri-vor pentru tine ca un vis;
 nu-ţi hrāni deci cu speranţe cugetul că vei trăi
 pe deapururi! Fericit e cel ce lasă-n urma lui
 o aducere-aminte binecuvîntată-n veci,
 fie că a fost în viaţă falnic şah sau jalnic rob!

VII

MANUCEHR

(șăhia lui a durat o sută douăzeci de ani)
(.....)

NAȘTEREA LUI ZAL

Povesti-vă-voi acum după datini din bătrâni
o poveste uimitoare. Ian auzi cum soarta rea
se jucă cu *Sam*, urechea ți-o apleacă, fiul meu!
El n-avea copii și-n dorul de-a-i iubi se mistuia.
În harem, între copile, una mai frumoasă-avea
în obraji cu cîte-o foaie roșie de trandafir
și păr negru cum e moscul. El nădăjduia un fiu
de la frumusețea asta, chip de Soare luminos,

vrednică să poarte rodul. Ea rămase grea cu Sam, fiul lui Nariman, și-ăstfel sarcina-o-mpovără. După-o vreme dădu viață unui prunc strălucitor cum e Soarele ce lumea luminează-n miez de zi. Chip de Soare avu pruncul însă părul foarte alb. Muma aducind pe lume un asemeni fel de făt, nu i-a spus lui Sam o iotă șapte zile; un harem de frumoase copilandre-al unui falnic *pahlivan*, se boci scâldînd în lacrimi nou-născutul. Nimenea nu-ndrăzni lui Sam să-i spună că soția i-a adus un copil *băt în* pe lume. Cel sugaci o doică-avu aprigă leoaică; merse cu-ndrăsneală la viteaz și în față îi aduse bune vești. Ea se rugă peste Sam să se pogoare binecuvîntări cerești: „Zilele lui Sam să fie fericite! La dușmani inimile să le fie sfișiate! Cel-de-Sus ți-a dat ceea ce atîta ți-ai dorit, îți implini dorul ce-ți însuflețise inima! Colò-n harem după mîndrele perdele, o, stăpînul meu viteaz, a văzut lumina zilei din al mumei sale sîn un copil fără prihană, fiul unui *pahlivan*, inimos precum e leul, căci oricît e de micuț, pare nenfricat copilul. Trupu-i de argînt curat și obrazu-i precum raiul; n-ai să vezi nici un cusur pe trupșor, doar, din păcate, păru-i este foarte alb. Soarta a voit aceasta, o, puternice stăpîn! Mulțumit să fi cu darul dăruit de Cel-de-Sus; către nerecunoștință cugetul să nu-ți deschizi, și nici către răutate biata inimă din piept!” Cavalerul Sam din tronu-i coborî și se-ndreptă către stolul lui de fete din haremul Nubehar. Și văzu o frumusețe de copil, dar care-avea părul coliliu, cum ăstfel nimenea n-a mai văzut, nici n-a auzit! Pe trupu-i, fiecare fir de păr alb era cum e zăpada, rumen chipul și frumos. Sam cînd își văzu odorul cel cu părul de omăt, își pierdu orice nădejde. Tare se înfricoșă să n-ajungă rîsul lumii, și deodată părăsi calea spre înțelepciune, altă cale apucînd. Către cer nălțîndu-și fruntea el iertare își ceru pentru cîte-nfăptuise: „O, tu, Cel ce ești presus

de tot ce e nedreptate și de tot ce-i nenoroc!
 Un izvor de fericire este tot ce poruncești!
 De-am făcut greșeală mare, pe-*Ahriman* de l-am urmat,
 cred că-atins de pocăință-mi Domnu-n taină m-o ierta.
 Inima-mi întunecată de rușine va roși,
 singele-mi va arde-n vine, din pricina ăstui făt,
 care parcă-i din sămînța neamului lui *Ahriman*,
 cu ochi negri și cu părul precum florile de crin.¹
 Cînd mai-marii or să vină și-or să-mi ceară despre el
 socoteală, ce-și vor spune despre-această piază rea?
 Spune-voi despre copilu-mi că se trage dintr-un *div*?
 Spune-voi că-i leopardul cel bălțat², sau vreo *pari*?
 Sfetnicii împărăției ride-vor pe față-n tîrg,
 și în taină din pricina ăstui plod cu perii albi.
 Părăsi-voi de rușine al Iranului pămînt,
 blestemîndu-l pe vecie!"

 Astfel, minios, grăi,
 soartea rea afurisindu-și și dădu apoi porunci
 plodul să-l îndepărteze dincolo de-acest meleag.
 Și era în zări un munte care se numea Alborz,
 și suia de Soare-aproape și departe de mulțimi.
 Sus, acolo-și avea cuibul un *simorgh*³; acolo, sus,
 se ținea cît mai departe de-oamenii de pre pămînt.
 Pruncul îl lăsară-n munte cei trimiși și s-au întors,
 și trecu destulă vreme.

Pruncul cel nevinovat
 nu putea să osebească ce e negru de ce-i alb;
 rupse taică-său cu scîrbă dragoste și legături,
 care trebuiau să-l lege pe-un părinte de fecior;
 taică-său îl lepădase. Domnul însă-l îngrijii.
 O leoaică ce-alăptase puilul săturîndu-și-l,
 zise despre-acestea: „Dacă singele din inimă
 ți l-aș da, recunoștință nu ți-aș cere, puilul meu,
 fiindcă-mi ești mai drag ca ochii și mai drag ca inima,
 și-aș cădea pe loc zdrobită de mi te-ar răpi un om!”
 Și rămase-o zi și-o noapte pruncul fără adăpost;
 mai își supse cîte-un deget, mai țipă din cînd în cînd.

¹ Sub o străveche influență a popoarelor de culoare, persanii își inchipuie diavolul alb, pe cînd alții și-l inchipuie negru.

² Adică, pruncul era cu ochi negri și păr alb, deci „bălțat”.

³ *Simorgh*, pasăre uriașă, zgrîțuroaica din mitologia persană.

Puii de *simorgh*, golaşii, flămînziră, şi din cuib
 pasărea bătînd din aripi vajnice se înalţă;
 şi văzu un prunc cum plînge după sînul maică-si,
 ca o mare-ntins pămîntul. Leagănu-i era din spini,
 şi dădacă doar ţărîna, trupul gol şi gura lui
 goală, fără strop de lapte. Împrejuru-i, negru,-ncins
 lutul, Soarele deasupra dogorea mai arzător.
 Oh, mai bine pentru dînsul tigrii i-ar fi fost părinţi,
 poate că atunci la umbră îşi găsea vrun adăpost!
 Domnu-nduioşă *simorghul* şi de milă nici gîndi
 pruncul să-l sfişie-n clonţu-i. Coborîndu-se din nori,
 îl cuprinse între ghiare şi-l săltă din locu-ncins.
 Iute pe Alborz îl duse lîngă puii săi din cuib;
 lîngă pui l-a dus să-l vadă dar de ţipetele lui
 nu-şi apropiară clonţul să-l sfişie în bucăţi:
numai Domnul l-apărare, fiindcă datul lui era
 să se bucure de viaţă. Zgriptora şi puii săi
 la cel pui de om priviră cum îi curge sînge alb
 din ochi negri... Copleşindu-l cu nespuse gingăşii,
 se mirară de frumosul chip al puilului de om.
 Gazda-alese din vînatu-i ce-i mai fraged, mai gustos
 să-i dea micului ei oaspe, care lapte nesugînd,
 supse sînge. Multă vreme se mai scurse într-astfel,
 vreme-n care mai rămase tîncul în ăst loc ascuns.
 Şi crescû băiatul mare, şi-altă vreme s-a mai scurs
 peste muntele acesta; se făcu ce mai bărbat
 nalt cît este chiparosul, pieptul cît un deal de-argint,
 şi ca trestia mijlôcu-i. Multe spuse despre el
 răsunară-n lumea largă: nici ce-i bine, nici ce-i rău
 nu rămîn mereu ascunse. Sam, al lui Nariman fiu,
 prinse veste de-acest tînăr norocos şi chiar vestit.

SAM VĂZU ÎN VIS PE FIUL SĂU

(.....)¹
 Vede-n visu-i *nou* pe-un munte de prin Hindustan, un steag
 de mătase cum se-nalţă. Vede-un tînăr om frumos,
 după el cu multă oaste. Stă în stînga-i un *mubed*,

¹ Şahul Manucehr îi dădu lui Sam regatul Zabulistan.

mare,-un înțelept în dreapta-i. Unul dintre-aceștia doi vine drept spre Sam, cu-asprime glăsuindu-i într-astfel: „O, tu, mîrșav om ce teamă nu mai ai de Cel-de-Sus, nu mai ai pic de rușine-n fața Marelui Stăpin? Dacă-o pasăre e bună doică pentru *fiul tău*, cinul nalt la ce-ți slujește? Dacă pentru tine, om, părul alb e-o mîrșăvie, barba ta și capul tău albe sînt ca un mesteacăn, Domnul milă-ți dăruie, și atît belșug de daruri pierde-vei fiind nedrept. Rupe-ți orice legătură dintru-al lumii Ziditor, și precum cameleonul, zilnic, fețele să-ți schimbi! Pruncul lepădat ajunsese un orfan al Celui sfînt care-n gingășie-ntrece orice doică, pe cînd tu despuiat ești de-orice milă!”

Scoase-un răcnet Sam, din somn: leul cînd e prins în cursă. Visul îl înfricoșă să nu-i dea învăț ursita despre ce-i acela rău. Cum se deșteptă din somnu-i, îi chemă pe înțelepți, rîndui, pe căpetenii, oastea-i și-o porni la drum grabnic munților să ceară ceea ce a lepădat. Și văzu o stîncă naltă pînă la Pleiade, sus, stîncă ce voia să smulgă parcă stelele din cer! Sus, pe stîncă, sta cuiabarul uriaș că nu putea să-l atingă-nrîurirea rea a razei lui Saturn, și era clădit din trunchiuri de-abanos și de santal, și-mpletit cu multe ramuri de aloe. Sam privi stîncă asta și puterea pasării *simorgh* durînd cuibul său la ce-nălțime! Era chiar ca un serai, coama-i se lovea de stele, și n-a fost el meșterit nici din fierestrău, nici piatră, nici din arse cărămizi. Și văzu, înalt, un tînăr care-i semăna leit și ocol tot da el, mîndru, părintescului cuiabar. De pămînt izbindu-și fruntea,-l preamări pe Ziditor că pe muntele acesta un *simorgh* a zămislit, și-a zidit această stîncă înălțîndu-i fruntea-n cer, pînă sus lîngă Pleiade! Și recunoscă atunci pe Cel ce dreptate-mparte,-atotputernic, mai presus de tot ce-i presus pe lume. Căută un drum apoi, căută pe unde suie fiarele pe-naltul pisc căruia-i dădea ocolul, tot rugînd pe Dumnezeu,

şi nedibuind vreo cale. Zise: „O, tu, Cel ce eşti mai înalt decît toţi munţii de pe lume, mai înalt decît arcul ce luceşte-al cerului, şi mai înalt decît Soarele şi Luna! Fruntea-mi plec, iertare-ţi cer, sufletu-mi ţi se înclină temător naintea ta; dacă fiu-acesta este din sămînţa mea născut şi nu este din sămînţa răului de *Ahriman*, robului, tu, dă-i putere, să se urce colo, sus, fi îndurător şi-l iartă pe acel ce-i păcătos!”

Astfel cînd îşi spuse taina către bunul Dumnezeu, ruga-i se-implini pe dată. De pe piscu-i, pasărea îl zări pe Sam şi-alaiu-i, şi ştiu că şahul doar pentru fiu veni, necum de dorul de *simorgh* minat. Fiului lui Sam îi zise: „O, tu, care-ai împărţit sărăcia din cuibarul şi culcuşul ăsta-ngust, te-am crescut ca o dădacă, mamă bună ţi-am fost eu, un izvor de bucurie. Te-am numit *Destan-i-zand*, fiindcă taică-tău cu tine-a fost înşelător, viclean; cînd te vei întoarce-acasă, cere-i celui care, brav, te-o-ndruma, să te numească astfel cum te-am botezat. Tatăl tău e Sam, viteazul, şi-i al lumii *pahlivan*, cel mai mare din toţi marii. A venit sub stîncă mea să-şi ia fiul, măreţia te aşteaptă lîngă el. Trebuie să mi te dăruie înapoi lui taică-tău, să te las jos, dinainte-i, zdravăn şi nevătămat.”

Tînăru-azvind acestea de la zgriptoroaica sa, ochii-i se-necară-n lacrimi şi-n mîhnire, inima. Nu văzuse om vreodată, ci-l deprinse pasărea să vorbească, să răspundă. Cînd din gură glăsuia, glasul lui era-nginarea unui glas ca de *simorgh*; el, pricepere,-avea multă,-nţelepciune de-om bătrîn. Vorba, mîntea, judecata, drepte; doar lui Dumnezeu îi cerea în trup putere. Să vedeşi cuvînt ce-a-ntors zgriptoroaicei: „Se prea poate, de tovarăşia mea te-oi fi săturat; cuibarul tău mi-i tron strălucitor, şi-ăripile-ţi amîndouă îmi sînt diadem măreţ!

După Ziditorul lumii, ție îți rămîn dator vecinică recunoştinţă, căci doar tu mi-ai îndulcit soarta rea, nenorocită.” Pasărea dădu răspuns: „Cînd un tron şi o coroană vei vedea, şi un alai cînd se pune diademul *keianizilor*, atunci

poate cuibul nu ți-o place; lumea, tu, alege-o-acum.
Nu te-alung din dușmănie, pe un tron te duc în zbor.
Eu aș fi dorit aicea să rămii, dar parte ai
de-altă soartă mai ferice. Dintre pene, una-mi ia;
dacă-n grea primejduire vre o dată vei fi pus,
dacă cineva un țipăt scoate-va-mpotriva ta,
pentru fapte bune, rele, zvîrle pana-aceasta-n foc,
arde-o și-ai să vezi îndată care e puterea mea,
fiindcă te-am crescut sub aripi la un loc cu puii mei.
Voi veni la tine-ndată ca un nor întunecos
să te iau în zbor sub aripi. Nu-ți lăsa în inimă
dragostea să ți se stingă pentru biata doică-a ta:
dragostea ce-ți port în suflet îmi zdrobește inima!“
Îi aduse mîngiere astfel și-l purtă în zbor
pînă lingă-al său părinte. Pleata lui Destan cădea
peste umeri; avea trupul unui falnic elefant,
chipul scris cu zugrăveală. Taică-său cînd îl văzu,
scoase un oftat amar. Zgriptoroaicei mai întii
fruntea sărutînd, i-aduse mii de binecuvîntări:
„O, șahiță peste pasări, Ziditorul ți-a fost dat
aripi, vlagă și virtute, căci ocrotitoare ești
a sârmanilor, și fiindcă-n bunătate îi întreci
pe toți juzii. Tu, deapururi, pe cei răi să-i osîndești,
fi puternică deapururi!“ Lute, pasărea *simorgh*
se-nturnă în zbor spre munte; Sam și-ntreg alaiul său
din priviri o urmărire; apoi Sam îl măsură
pe fecior din tălpi în creștet, și recunoscă că-i demn
și de tron și de coroană. Braț și piept avea de leu,
chip asemeni unui Soare, inimă de *pahlivan*,
mină lacomă de spadă. Negre genele-i erau,
ochii negri cum e smoala, buzele ca de mărgean,
și obraji ca de sînge. Nu avea nici un cusur,
în afară doar de pleată; nici o pată nu-i găseai.
Inima lui Sam ca raiul cel mareț se-nsenină;
binecuvîntîndu-și fiul cel nevinovat, rosti:
„O, tu, fiul meu, apleacă-ți inima spre tatăl tău,
dă uitării cele duse și dă-mi dragostea-ți de fiul!
Sînt cel mai smerit din robii ce-l iubesc pe Cel-de-Sus,
și-azi găsindu-te, năntea Lui ce-atotputernic e,
jur să nu fiu niciodată aspru și-ți voi împlini
fie-n rău sau fie-n bine orișice vei fi dorit,

şi de astăzi înainte visele-ţi îndeplinesc —
 asta-mi este-ndatorirea !” Şi îndată-l îmbrăcă
 în veşminte de mătase vrednice de-un *pahlivan*,
 şi se coborî din munte, şi ceru un telegar
 pentru fiu şi o tunică vrednică şi de un şah;
 şi-i dădu apoi şi nume de *Zal-Zar*, precum Destan
 i-a fost zis întâi *simorghul*. Oastea şi-adună în jur
 Sam cu inima deschisă, plină doar de bucurii;
 şi-l urmară timpinarii pe spinări de elefanţi,
 şi se-nvolburară pulberi cât un munte vineţiu.
 Darabanele sunară, timpinele mari de bronz,
 clopotele indiene şi, de aur, clopoţei
 clinchetiră în răsunet. Cavalerii-ntregii oşti
 scoaseră din piept un chiot aşternându-se la drum;
 şi ajunseră-n cetate bucuroşii *pahlivani*.
 (.....)¹

ZAL ÎN OSPETIE LA MIHRAB, ŞAHUL DIN KABUL

Şi veni o zi în care Zal se hotărî să dea
 un ocol împărăţiei; se porni la drum cu-ai săi
 buni prieteni, prin credinţă şi prin vrere, înfrăţiţi.
 Se-ndreptă întâi spre Indii, spre Kabul şi spre Dambar,
 Morgh şi Măi, şi orişunde, la popas, şedea în tron,
 vin cerea şi veselie, muzicanţi şi cîntăreţi,
 pungi cu aur deschizîndu-şi, păsurile le-alunga,
 cum e bine-n lumea asta trecătoare să petreci.
 Din Zabulistan el merse în Kabul cu mare-alai
 şi cu inima voioasă, dornică de desfătări.
 Şi era un şah acolo care se numea *Mihrab*,
 om trufaş, bogat şi darnic. De statură — chiparos,
 cu pomeţi primăvăratice şi la mers mlădiu fazan.
 Dinăuntru avea duhul unui om prevăzător,
 vrerea unui om puternic, umerii de luptător,

¹ Sam pleacă într-un război împotriva ţărilor Karguesars şi Mazanderan, predind regatul Zabulistan fiului său, Destan sau Zal.

și-un *mubed* la-nțelepciune. El, de neamul lui, era rudă cu Zohhak Arabul, și stăpîn peste Kabul. Îi plătea lui Sam tributul an de an, căci nu putea împotrivi-i să se lupte. De Destan, fiul lui Sam, aflînd, dis-de-dimineată, din Kabul se și porni cu comori, cai cu podoabe, sclave aducînd plocon: scule de-aur și rubine, negru mosc și chihlimbar, și brocart în fir de aur, și mătase, și abă din țesutul păr de castor, și-o cunună de-aur grea încrustată-n nestemate vrednică și de un șah, și-un colan bătut în pietre pale-verzi de crizolit, și-aducînd cu el toți capii oastei sale din Kabul. Cînd Destan de veste prinse că-l întîmpină un șah cu alai de căpetenii, iute-n cale îi ieși, laude-i rosti, cu cinste îl primi ca de-obicei. Ei, pe tronul de turcoaze, se-așezară laolalt', veseli și cu voie bună poruncindu-și un ospăț. Se întinse-o masă mare demnă de un *pahlivan*, și cei mari de viță-aleasă locurile și-au luat, și paharnicii turnară vinul în pocale mari. Zal privind înfățișarea lui Mihrab îl și plăcu, și pe loc, cu înfocare inima și-o dăru. Și-l făcură-nțelepciunea, prevederea lui Mihrab, să își zică:-„Al mumii sale nume n-o pieri nicicînd !” Se sculă Mihrab să iasă; umeri, brațe, îi privi Zal și zise spre alaiu-i: „Cine-n cingătoare strîns, poartă-n mers, ca el, caftanul? Nimeni n-are chip ca el, mijloc, nentrecurt la mînge-i !”¹ Către-al lumii *pahlivan* zise cel mai mare sfetnic: „Mihrab ține după vâl o copilă-a cărei față-ntrece Soarele chipos ! Fildes e din tălpi în creștet, raiul e-n obrăjii săi, și-are-un mijloc ca platanul. Pe grumazu-i de argint buclele-i în mosc muiate se sfîrșesc în cîrlionți cît brățările-i pe glesnă. Gura — floarea rodiului², buzele-i ca de cireșe, și din bustu-i de argint două rodii se-ngurguie. Ochii negri, doi narcisi înfloriți într-o grădină, genele-i cu împrumut au luat întunecime de la pana unui corb,

¹ Persii sînt născocitorii jocului de mînge bătută cu crosa (polo).

² Floarea rodiului este purpurie.

şi perechea-i de sprîncene-i precum arcul din Tharaz
 dat uşor c-o strălucire gingaşă de negru mosc.
 Dacă Luna vezi, e chipu-i; dacă moscul amiroşi,
 bucelele-i sînt miresmate. E un rai împodobit
 de-orice parte, toată-i haruri, toată-i farmece şi nuri!“
 Cuvîntarea-aceasta-ndată îi făcu în piept lui Zal
 inima să se reverse, şi de-atunci l-au părăsit
 şi prevèdere şi tihnă. Cînd un om şi-a părăsit
 drumul bun, cum o să-şi afle calea de la început?

.....
 Şahu-arabilor ca unul dintre cei mai drepti a spus
 ceea ce se potriveşte s-amintim cu-acest prilej:
 „Oricit voi trăi, doar calul îmi va fi tovaraş bun,
 şi rotirea boltii-albastre fi-va adăpostul meu.
 N-am nevoie de nevastă, căci nu vreau niciînd s-ajung
 moleşit şi muieratic, de mînţoşi dispreţuit!“
 Gîndurile-acestea negre îl mîhniră-n piept pe Zal,
 duhu-i n-află mîntuire. Inima-i s-a fost aprîns
 de ce i-a fost dat s-audă, dar în sinea-i se temu
 slava lui să nu se stingă. Astfel Roata de azur,
 peste creştetu-i, deasupra, se roti în vreme ce
 inima lui fu-nrobîtă de al dragostei sfînt joc.

RUDABÈ SE SFĂTUI CU SCLAVELE SALE

Într-o bună zi el, şahul Mihrab, se sculă din pat,
 ieşînd dis-de-dimineată din seraiul său măreţ.
 Merse drept către seraiul minunatelor femei
 şi zări în largă sală doi sori vii: una era
 Rudabè cu mindră faţă, cealaltă era *Sindckht*¹
 gingaşă şi temătoare. O grădină în april
 îi părea seraiu-acela cu miresme şi culori
 şi icoane zugrăvite-n fel şi chip. Mihrab se-opri,
 şi privi la frumuseţea ficei sale Rudabè,

¹ Sindckht, soţia lui Mihrab.

și chemă asupra-i Domnul să-și reverse mila lui.
O văzu drept dinaintea-i ca pe-un tânăr chiparos
peste care luce Luna, și purtînd pe fruntea sa
diadem de chihlimbare, și pe trupu-i un veșmînt
de brocart, podoabe de-aur, mîndră cum e raiul sfînt!
Sindokht deschizîndu-și gura și-arătîndu-și, sclipitori,
dinții de mărgăritare, pe Mihrab îl întrebă:

„Cum te simți pe ziua de-astăzi? Fie ca asupra ta
brațul rău să nu se-abată! Spune-mi ce fel de om e
al lui Sam fecior cu părul coliliu ca de bătrîn?

Oare și-aminteste tronul ori cuiubarul...? Și ce zici:
firea lui e omenească? Merge-n urma celor bravi?“

„O, tu, chiparos cu sînul argintat — Mihrab i-a zis —
chip de Lună luminoasă! Nimeni de pe-acest pămînt,
dintre toți vitejii lumii, nu cutează de-a călca
urmele lui Zal! Seraiuri niciodată n-au văzut
zugrăvit pe un perete om asemeni brațe-avînd
și din frîu strunindu-și bine telegarul, precum Zal!

Inimă de leu, puterea unui aprig elefant,
și-i sînt mîinile-amîndouă, valurile de pe Nil;
stînd pe tron, revarsă aur; prins în luptă, îndirjit,
zboară capete! Obrajii — roșii flori de *arghavan*¹,
tînăr, și cu ochii-n patru, tînără-i și steaua sa!

Crîncen e în bătălie: crocodil vătămător,
și călare-i un balaur, labe, ghiare de oțel!
El, în ura-i înroșește brazdele cu sînge cald,
și jungherul și-l învîrte ca pe-un fulger orbitor!
Singuru-i cusur e pleata-i albă, totuși pentru ea
nu-ndrăznesc să-l dojenească nici acei răuvoitori.“

Rudabè, aceste vorbe, le-ascultă, și ochii săi
străluciră-n fulgerare, chipu-i rumen se făcu
precum floarea cea de rodiu, inima i se umplu
de a dragostei văpaie pentru Zal, și de pe-atunci
nu a mai avut nici foame, nici răbdare, nici răgaz;
patima luîndu-i locul minții, fata și-a schimbat
pe de-a-ntregul fire, cumpăt și înaltele purtări.
Bine zise înțeleptul: „Nu vorbi de un bărbat
față de muieri, căci sînul de muier-e-i cuib de *div*,
și-orice vorbă azvîrlită naște-n ea un viclesug.“

¹ Floare din Orient de culoare roșie ca bujorul.

Rudabè avea cinci roabe tinere care-o slujeau
 şi-o iubeau. Şi-acestor roabe agere le spuse-astfel:
 „Vă desvălui ce ascuns e; am încredere în voi
 şi v-am spus atâtea taine, căci cu toate mă slujiţi,
 şi-mi aduceţi mîngîiere, cînd mihnită sînt de griji.
 Deci aflaţi şi fiţi cu ochii veghetori, voi, toate cinci
 (fie ca numai Norocul să vă-ndrume anii toţi!)
 da, aflaţi că sînt nebună de iubire şi mă zbat
 precum marea ce-n furtună zvîrle valuri către cer!
 Inima îmi este plină de lumină pentru Zal,
 chiar şi-n somn îl văd şi gîndul mi-i la el neincetat!
 Inimă şi gînd şi suflet pline mi-s de dorul lui,
 zi şi noapte, doar la chipu-i, doar la ochii-i mă gîndesc.
 Trebuie s-aflăm un mijloc cugetu-mi şi inima-mi
 să le scap de suferinţă. Taina numai voi mi-o ştiţi,
 voi ce-mi sînteţi credincioase şi dibace cîteşicinci.”
 Roabele încremeniră de o faptă-atît de rea
 ce venea pe negîndite de la fîca unui şah.
 Se grăbiră să-i răspundă ţopăind ca nişte draci:
 „O, tu, care eşti cununa-mpărăteselor sub cer,
 şi a mîndrelor copile-a' celor mari de pe pămînt,
 tu, de care s-a dus vestea de la Indii la Kitai,
 care-n mijlocul atîtor mîndre din acest serai
 străluceşti ca piatra scumpă pe inelul preţios;
 tu, ce-ntreci într-o grădină fiecare chiparos
 prin a trupului zvelteţe, care cu obrajii tăi
 şi Peiadele le-ntuneci, tu, al cărui mîndru chip
 zugrăvit e şi trimis e la Kanudj şi la Mai
 şi la şahul cel din Soare-Apune: tu, în ochii tăi,
 n-ai de tatăl tău ruşine, cuviinţă n-ai deloc?
 Vrei să-l stringi la sîn pe-acela ce-l zvîrli din braţe-acum
 bunu-ţi tată, vrei pe-acela care-a fost crescut în munţi
 de o zgriptoră, pe-acela care este înfierat
 cu-a blestemului pecete de toţi oamenii! Niciicînd
 n-a adus o mamă-n lume un copil născut *bătrîn*,
 şi niciicînd n-o să plodească vreun fiu vrednic de născut.
 S-or mira toţi să te vadă (două buze de mărgean
 şi păr negru cum îi moscul) alergînd dup-un bătrîn!
 Lumea-ntreagă te-ndrăgeşte, şi-n icoane chipul tău
 se-află-n orişice seraiuri. Şi cînd ai asemeni chip,
 trup asemeni, păr asemeni, Soarele ar trebui

patru ceruri să pogoare pentru-a fi bărbatul tău !”
Ascultînd aceste vorbe Rudabè își ațîță
inima cum se ațîță focul vînzolit de vînt;
scoase-un țipăt de mînie împotriva sclavelor,
fața-i fulgeră și ochii i se-ntunecară-adînc.
Ochii, fața-nflăcărată de furie, și-ncruntînd
din sprîncene, mînioasă, zise: „Fetelor, în van
vă împotriviți; ce spuneți nici nu merită s-aud !
Inima mi-i rătăcită după un luceafăr viu;
cum să-mi fie dragă Luna, cînd nici Lunii dragă nu-s ?
Celui care-i place colbul, n-o privi la trandafir,
chiar de este trandafirul decît colbul mai de preț;
cine-și află lecuirea inimii în acru-oțet,
și mai crîncen chin afla-va gustul mierii încercînd;
nu vroi nici pe împăratul din Kitai, nici vreun Chezar,
nici vreun prinț de prin Iran, doar pe Zal, fiul lui Sam,
cu el seamăn la statură; are umăr, braț de leu.
Spuneți-i bătrîn sau tînăr, cugetu-mi și inima-mi
doar în el își află-odihnă; nimeni altul n-o avea
loc în cugetu-mi; vorbiți-mi numai despre el mereu.
Fără ca să-l văd o dată, dragostea-i mi-a săgetat
inima; el mi-i iubitul, singură mi l-am ales
doar din cîte auzit-am de la alții despre el.
Dragostea eu nu i-o caut pentru plete, pentru chip,
ci doar pentru bărbăția-i.” Sclavele i-au cunoscut
taina ascultînd cum geme pieptu-n chinuri sfișiat,
și-ntr-un glas: „Îți sîntem roabe și din suflet te iubim,
și îți sîntem slujitoare. Cumpănește-orice porunci
ne vei da să ducă toate drept spre fericitu-ți gînd !”
Una-adaose: „O, chipreș ! caută ca nimenea
să nu afle taina-aceasta. Fie-n veci să ai zălog
capete ca ale noastre, una sută mii în cap !
Fie să te-ajutoreze istețimea lumii-ntregi !
Chiar dacă vrăjitoria trebui-va s-o-nvățăm
și cu farmece, descînturi, ochii lumii să-i orbim,
gata, vom zbura ca păsări, vrăjitoare,-om călări
pe cerboaiice ca de-ndată să-ți sărim în ajutor,
în dorința de-a-i aduce Lunii noastre șahul său,
și de-al face să-ți slujească subt picioare, scăunaș.”
Rudabè cu două buze de rubine îi zîmbi,
și-nclinînd asupra slavei obrăjiorul de șofran,

preafrumoasa-i zise: „Dacă ție îți va izbuci
vicleșugurile-acestea, tu sădi-vei un copac
zdravăn ce purta-va roade; doar rubine va rodi
zilnic și înțelepciunea le-o culege-n sînul său.”

SCLAVELE LUI RUDABË MERSERĂ SĂ-L VADĂ PE ZAL-ZAR

Roabele o părăsiră-n goană pe stăpina lor,
și, viclene, se-apucară-n deznădejde-a unelti.
Grabnic se înzorzonară în brocarturi din Bizanț,
și își prinseră prin plete și prin bucle: trandafri.
Citeșicinci se coborîră lîngă malul unui rîu,
în culori, mireisme,-asemeni preavoioasei primăveri.
Era-n *Farvardin*, în luna începutului de an.
Tabăra lui Zal pe malul riului se desfăta,
și copilele pe malul cellalt de Destan vorbeau.
Și-ncepură, trandafirii, să-i culeagă de pe mal,
și cu ei să-și umple sînul; rumene-n obraz, păreau
roze-nvoalte-ntr-o grădină! Alergară după flori
și-alergînd încolo-ncoace, iată că s-au pomenit
drept în fața celor corturi ale șahului, și Zal
le ochi de sus, din tronu-i, și-ntrebă pe careva
cine-s trandafirii-aceștia care-adună trandafiri.
Cel pe care-l întrebuse, îi răspunse: — „Ele sînt
sclavele pe care Luna din Kabul le-a fost minat
din seraiul unde șade duh strălucitor, Mihrab —
să culeagă-aceste roze.” Zal îl ascultă și-n piept
inima-i zvîcni puternic; dragostea-l săltă din loc.
Bravu! ce rîvnă să fie-al lumii-ntregi stăpînitor,
se-ndreptă în mare grabă către mal, urmat de-un rob.
Cînd copilele pe malul dimpotrivă le zări,
își întinse mina stingă, sclavul să-i dea arcul greu.
Merse ca la vînătoare dornic de-a afla vînat;
și zări o zburătoare bătăreață stînd pe rîu.

Robul cu pomeți de roze încordându-i arcul greu,
i-l întinse-n mâna stîngă. Scoase Zal un chiot scurt,
pasărea să se-aridice, și săgeata-și slobozi.
Dobori el zburătoarea care-n cercuri se zbătu
picurînd din pieptu-i sînge și-apele impurpurînd.
Zal un semn făcu să treacă robul pe celălalt mal
și vinatul să-i aducă, de săgeată doborît.
Robul peste rîu, în luntre, lîngă fete se opri.
Pajului cu chip de Lună, una-i puse întrebări
despre *pahlivanul* mîndru și de lauri însetat:
„Cine oare e viteazul cel cu brațe ca de leu,
trupul cît e elefantul? Cărui neam îi este șah?
Oare, ce-ar gîndi un dîșman dinaintea unui om
care-și zvîrle-astfel săgeata șuierînd din arcul său?
N-am văzut noi niciodată cavaler mai mlăd_os,
mai destoinic mînuindu-și arcul și săgeata lui!”
Robul cel cu chip de *pari*, buzele și le mușcă
și-i răspunse: „Copilandră, nu vorbi astfel de șah,
el stăpîn e pe ținutul de la Miază-Zi, și Sam
ii e tată iară șahii toți pe nume-i spun Destan.
Pe-altul cerul nu rotește-ndemînatec cavaler
precum el, și lumea seamănă nu-i găsește-ntre viteji.”
Tînăra zîmbi la spusa pajului cu chip frumos
precum Luna: „Copilandre, nu vorbi astfel: Mihrab
are în serai o Lună care-i mai presus c-un cap
decît șahul tău! La mijloc este fragedul platan;
la culoare-i ca de fildeș, și pe creștet poartă sus
o coroană de mosc negru ce i-a dat-o Dumnezeu;
ochii ei sînt de-ntuneric; sînt sprîncenele ei arc;
nasul ei e o coloană subțiratică precum
trestia cea argintată; strînsă,-ngustă-i gura ei;
inimă în om mîhnită; plete-i cad în cirlionți
cît brățărilor-i pe glesne; galeși îi sînt ochii-adinci,
liniile feței limpezi; cresc lalele din obraji;
păr de mosc și suflul vieții nu-și mai află un alt drum
decît gura ei; în lume nu-i o Lună precum ea.
Din Kabul băturăm drumul pînă lîngă acest șah
din Zabul numai cu gîndul să unim într-un sărut
buze de rubine scumpe cu o gură de viteaz,
și aceasta va să fie minunat și de dorit:
Rudabê s-ajungă-aleasa inimii lui șah Zal-Zar!”

Pajul cel cu fața mîndră auzind ceea ce-au spus roabele, i se schimbară în rubin pomeții săi, și-astfel le dădu răspunsul: „Luna pururea-i pe plac Soarelui, strălucitorul. Hei, cînd Universul vrea să-mpreune două inimi, fiecărui pentru vis inima-i îmbobocește; cînd să le despartă vrea, nu se pierde-n vorbe goale, ci le poartă de îndat' hăt! departe una de-alta; el firesc desparte și tot firesc unește inimi, și-amîndouă-s firea lui. Cînd cel inimos voiește-n neprihană a-și păstra soața, din priviri o soarbe la răgaz și-n tainic loc; și copila-i să n-ajungă a se înjosi cumva, numai vorbe minunate el îi picură-n auz...

Iată ce îi spuse șoimul soaței sale cînd în cuib ouăle și-acoperise, aripile desfăcînd:

«*Măi femeie, de vei scoate vreo copilă dintr-un ou, pulberi dintr-un tată rîvna de a mai avea copii!*»
Surîzînd se-ntoarse pajul, și-al lui Sam vestit fecior îi și puse întrebarea: „Ce ți-au spus de-mi vii zîmbind și-arătînd întredeschise buze și-argintii dinți?”

Spuse cele auzite *pahlivanului* ce-n piept voioșia dintr-o dată inima-i întineri.

Zise către pajul tînăr, chip de Lună-mbujorat:

„Du-te, spune-le-n grădină să rămîna-o clipă doar, poate că-ntre roze-or duce giuvaeruri lîngă sîni; la serai să nu se-ntoarne pînă tainic n-or primi o ștafetă de la mine.” Din haznaua lui luă aur, și argint, și scule, cinci bucăți de scump brocart toate-n joc de curcubeie; robului îi porunci să le ducă lor în taină fără a vorbi cuiva.

Sclave duseră la cele tinere, la cîteșicinci, vorbe pline de simțire, bani de aur și comori.

Aur, giuvaericale, de la *pahlivanul* Zal

le-mpărțiră; dintre sclave zise una către cel sol cu fața cum e Luna: „Un cuvînt va rămînea tainic pentru totdeauna dacă-l știu numai doi inși; trei de-l știu, nu e o taină, patru,-atuncea toți îl știu.

Omule cu judecată, omule cu gîndul bun, zi-i stăpînului tău mare să-mi destăinuie acum dacă are-o taină-a spune.” Tinerele cîteșicinci își șoptiră între ele: „Leul a intrat în laț;

visurile celor tineri, Rudabè și Zal, priviți, se-implinesc; o fericită soartă pașii ne-a-ndrumat." Vistiernicul, ochi ager, carele-n aceste trebi om de-ncredere fiindu-i bunului stăpîn, pe loc se întoarce și îi spuse-n taină tot ce-a auzit de la cinci mari vrăjitoare. Șahul însuși se porni spre grădina cea de roze, și încet se-apropie de copilele-acestea din Kabul, și acești cinci *idoli*¹ din Tharaz cu față de *pari*, și obrăjiori cum sînt trandafirii proaspeți, se plecară-n față lui. Șahul le-ntrebă de chipu-i, mijlocu-i de chiparos, și de grai și-nfățișare, de pricepere și duh — pentru-a ști dacă prințesa este vrednică de el: „Spuneți-mi de toate, însă drept să-mi spuneți aș dori. De-o să-mi spuneți adevărul, cinstea-mi vă va coplesi; însă de-oi ghici că-mi treceți vreo minciună, cit de cit, porunci-voi să v-azvirle sub picioare de-elefanți!" Roabele se înroșiră ca rășina de brad roș, și-n țărîină-i sărutară urma tălpilor de șah. Cea mai tînără din toate, dar cu harul de-a grai și la minte mai isteată — spuse fiului lui Sam: „Niciodată, nici o mumă, printre marii cei mai mari, n-a adus un făt pe lume să îi semene lui Zal la mijlòc, la-nfățișare, la înțelepciune, la inimă neprihănită, la prevèderi de-nțelept; dar mai este o făptură, o, voinice cavaler, geamănă ți-i de statură și de brațe ca de leu: Rudabè cu mîndră față, care-ți seamănă leit; este precum chiparosul argintiu și încărcat de culori și de miresme; iasomie, trandafir e din tălpi și pînă-n creștet, e strălucitoarea stea² din Yemen ce stă deasupra unui mîndru chiparos; chipu-i parcă vin revarsă, păru-i e de chihlimbar. Din cupola argintie-a frunții cad pînă-n pămînt pe deasupra trandafirii din obrăjii înfloriți, și-i cad lațuri de capcană³; capu-i e urzit din mosc și din chihlimbar, iar trupul, din rubine-i zămislit

¹ Apelativ pentru femei frumoase frecvent în lirica persană.

² Adică steaua Kanopus (Canope). Arabii au observat-o la nord de Yemen, unde se tăbăceau cele mai fine marochinuri, atribuindu-i influența binefăcătoare asupra tăbăcirii pieilor de capră.

³ Alegorie pentru cirlionți, des întilnită în lirica iraniană.

şi din giuvaericele; plete, bucle, cîrlionţi,
 sînt ca ochiuri moi de zale inelate doar din mosc,
 parcă-i riură inele pe inele; n-ai să vezi
 nici chiar în Kitai un idol să se-asemena cu ea;
 Lună plină şi Pleiade îi aduc închinăciuni!"

Şahul îi răspunse sclavei cu simţire, dulce grai,
 vorbe pline de dulceaţă: „Spune-mi cum să aflu drum
 către ea, căci al meu cuget şi-a mea inimă din piept
 pline-s numai de iubire pentru ea, şi dorul meu
 e să-i văd o dată faţa!" Roaba îi dădu răspuns:
 „De ne-ngădui să ne-ntoarcem la seraiul minunat,
 unde creşte chiparosul, unde-om pune-n faptă-ndat
 viclesugurile noastre, unde-om povesti pe rînd
 despre cum e *pahlivanul* ager, trupeş şi chipos,
 despre graiul său şi despre duhul său strălucitor:
 nici un gînd rău n-om ascunde. I-om vîri lui Rudabè
 capu-nmiresmat în mreaţă, şi guriţa-i de rubin
 sub rubinul lui Zal. Dacă cel viteaz, cu un arcan
 vrea să vină la seraiul cu acoperişu-nalt,
 şi pe meterez să-şi zvîrle laţu-i pe după-un crenel,
 leul bucuros vîna-va prada lui: o mieluşea.
 Soarbe-o din priviri acolo şi atunci, cît vei pofţi;
 ceea ce-am venit să-ţi spunem tare te va bucura!"

ÎNTOARCEREA SCLAVELOR LA RUDABÈ

Preafrumoasele cinci sclave se porniră, Zal plecă,
 măsurînd încetineala nopţii ce-i păru un an.
 Preafrumoasele la poartă îndărăt cînd au ajuns,
 fiecare-n mîna-aduse cîte-un ram detrandafir.
 Paznicul de pe cetate le văzu la poartă, jos,
 şi se puse pe dojană, cu asprime-n graiul său,
 inima de li se strînse: „Sînteţi din serai afar'
 la nepotrivite ceasuri; uluit sînt c-aţi ieşit!"

Idolii se pregătiră să-i răspundă toate-n cor
 tropăind de-ncurcătură: „Ziua de-astăzi e la fel
 cu-alte zile, şi-n grădina rozelor nu-i nici un *div*.

A venit doar primăvara, și-n grădină am cules trandafiri și levănțică fragedă de pe tulpini.“
Paznicul grăi: „Voi, astăzi, din serai nu trebuia să ieșiți ca-n alte zile, pe cînd Zal cu oastea sa nu era-n Kabul și încă țara nu o adumbreau corturile lui și oastea-i. Voi, pe șahul din Kabul nu-l vedeți cum de-a călare pleacă din serai în zori și-și petrece ziua-ntreagă, du-te-vino, tot la Zal, hîndcă sînt demult prieteni? Dacă v-ar vedea ținînd trandafiri în mîini, v-ar face pulbera s-o miroșiți!”
În serai apòi intrară *idolii* de la Tharaz, se-așezară lingă Lună, tainic să-i șoptească-așa:
„N-am văzut noi niciodată leu asemenea lui Zal; e-n obraz ca trandafirul, chipul, pleata, albe-i sînt.“
Inima prințesei foarte se înflăcăra de dor, în nădejdea c-o să-i vadă, ochi în ochi, frumosul chip.
Tinerele copilandre așternură-n fața ei aur, giuvaericele, și ea le-ntrebă de zor din cîte văzură: „Oare, ați făcut ceva cu Zal? E mai bine să-l văd, oare, sau s-ascult numai povești despre faima-i fără seamăn?” *Chip de parî* cîteșicinci cînd aflară nimeritul loc să poată glăsui către Rudabè, grăbiră toate un răspuns să-i dea:
„Zal este viteazul lumii; nu-l întrece nimenea în purtări și vrednicie. Omu-acesta-i un înalt chipreș verde, și-are farmec și-i măreț — un împărat; de culori și de miresme este plin ca un copac ce-și desface groase ramuri, e un mîndru cavaler tare subțirel la mijloc, larg în piept, și cei doi ochi sînt narcise lucitoare, buzele îi sînt mărgean, și obraji-i sînt de sînge, mîini ca etichete de leu; ager, veghetor, și are inima unui *mubed*, și-o ținută-mpărătească; pletele îi sînt de-omăt, singuru-i cusur și încă prin aceasta-i răpitor. Pletele și-obrajii-acestui *pahlivan* al lumii-ntregi sînt asemeni unor zale de argint învîluind roza-mpurpurată-a feței. Zice-vei că doar astfel bine-i șade, și iubirea ce-l însuflețește-atît nu creștea nici c-o fărîmă, altcum dacă arăta. Datu-i-am noi vestea bună că te va putea zări, și cînd s-a întors la corturi, inima-i nădăjduia.

Hai, acum şi-ţi pregăteşte mijloace pentru-a-l primi pe ăst oaspe, şi o veste dă-ne să i-o înmînam!"

Chipreşul răspunse celor roabe: „Odinioară, voi, sfaturi şi cuvinte-altminteri îmi dădeai, şi-acest Zal-Zar pe-atunci. „*pui de zgrişuroaică*“, „*ţeastă de moşneag*“ era; „moşul“ s-a schimbat în tînăr şi-are în obrajii săi roşii trandafiri, şi mijloc subţiratic şi mlădiu, un viteaz cu mîndră faţă! Nurii mi i-aţi lăudat dinaintea lui, şi-mi cêreţi pentru laude — răsplăţi.“

Zise-acestea şi pe buze un surîs îi înflori, şi obrajii îi roşiră precum floarea rodiului; şi apoi împărăteasa spuse uneia: „Să-i duci chiar în seara-aceasta vestea bună; cată să-i grăieşti şi să-i sorbi răspunsul; spune-i într-acest fel: „Gîndul tău s-a-implinit, te pregăteşte, vino-ndată să priveşti Luna plină de toţi nurii!“ Sclava îi dădu răspuns: „O, stăpîna mea frumoasă, pregăteşte toate-aici pentru-a izbuti, căci Domnul ţi-a dat tot ce ţi-ai dorit; fie ca-nceputu-acesta s-aibă norocos sfîrşit!“

Rudabè porni în grabă spre a face pregătiri pe-ndelete şi în taină să nu ştie cei părinţi.

Un serai, o primăvară veselă, avea şi tot plin era doar cu icoane de-ale marilor viteji; ea întinse largi brocarturi din Kitai, şi așeză vase de-aur, şi-n amestec puse vin, mosc, chihlimbar, presărînd pe jos rubine şi smaralde din belşug.

De o parte: roze roşii, albi narcîşi şi *arghavani*, de-alta: crengi de iasomie şi neprihăniţi, dalbi crini.

Toate cupele de aur şi de peruzea luceau, şi erau muiate bine în balsam de trandafiri mult alesele bucate; din seraiul minunat al copilei care poartă Soarele în loc de chip, nori suiră, de miresme, pînă-n ceruri ajungînd.

ZAL MERSE S-O VADĂ PE RUDABÈ

Cînd strălucitorul Soare scăpătă, şi la serai porţi se-nchiseră şi cheia scoaseră din broasca ei, sclava alergă de-ndată la Destan, fiul lui Sam,

și îi zise: „Totu-i gata, vino!” Prințul se-ndreptă spre serai, cum se cuvine celui ce soție-și vrea. Preafrumoasa cu ochi negri și obraji de trandafiri pe terasă, între creste¹, semăna c-un chiparos străjuit de-o Lună plină: cînd Destan, fiul lui Sam, răsări din depărtare, fiica șahului Mihrab își deschise ochii negri și acestea glăsui:

„Fii binevenit, o, tînăr, fiu al unui *pahlivan*!
Fie să se odihnească-asupra-ți mila Domnului!
Fie să pășești pe-albastra boltă-a sferelor cerești!
Roaba mea să simtă-n pieptu-i fericiri și bucurii,
căci, din tălpi și pină-n creștet, ești chiar cum te-a-nfățișat.
De prin tabăra ta astfel ai venit, venit pe jos,
și împărătești picioare obosite-ți sint de drum.”

Și cînd prințul glasu-acesta-l auzi de pe zidiri,
lung privi la preafrumoasa care-avea în loc de chip
Soarele. Iar meterezul luminat era de-acest
giuvaer de copilandră, și Pămîntul în rubin
se schimbă de strălucirea rumenilor ei obraji!

El răspunse: „O, copilă, Chip de Lună, luminos!
Mila Cerului asupra-ți, binecuvîntarea mea!
O, de cîte ori în noapte, spre a Miază-Noptii stea
ochii-mi căutînd pre Domnul cu putere i-am cerut
lui, Stăpînitorul lumii, chipu-n taină să ți-l văd!
Glasul tău mă fericește prin cuvinte-atît de dulci
și rostite-atît de dulce! Cată sus să ne-ntilnim,
căci de ce am mai rămîne, tu, pe meterez, eu, jos?”

Chip de Pari, preafrumoasa l-ascultă pe prințul Zal,
deznodîndu-și de pe creștet bucle negre, negre nopti,
lung desfășurîndu-și plete într-o mreață, cum astfel
nu putea-vei țese moscul. Și-i căzură pe grumaz:
bucle negre peste bucle, șerpi pe șerpi, și fir pe fir.
Și făcu să se pogoare buclele-i de pe serai,
și își zise Zal în sineși: „Ce mai laț fără cusur!”

De pe meterez, sfoasă, Rudabê strigă: „O, tu,
pahlivanule, odraslă zămislită de-un viteaz!
Hai, acum, vino degrabă, nalță-ți trup și-ntinde-ți piept
ca un tînăr leu cu brațe; prinde-mi buclele mlădii;
pentru tine trebuie-am într-o mreață să mă schimb!”

¹ Acoperișurile palatelor orientale erau terasate.

Zal privind la preafrumoasa, Chip de Lună, se uimi de cuvintele acestea; potopi în sărutări mreaşa cea de mosc, atita că logodnica-i de sus i-auzi foşnirea buzei . . . „N-ai dreptate — i-a răspuns. Fie Soarele să piară-n ziua cînd voi ridica mîna să lovesc femeia de iubire-nnebunînd, ori cînd voi lovi cu lancea vreo fiinţă ce-ar avea inima în ea zdrobită!” De la sclavul său luă un arcan şi potrivindu-i largul nod lunecător, îl zvîrli spre meterezuri, nerostind nici un cuvînt. Ochiu-arcanelui de-o creastă-a zidului înalt s-a prins, şi se cătără Zal grabnic pînă sus. Cînd se-aşeză sus, pe meterez, frumoasa, *Chip de Pari*, alergă şi-i aduse închinare; prinse-n mîna mîna lui şi porniră laolaltă beţi de fericirea lor. Rudabè de pe terasă în serai se pogori, strîns ţinînd în mîna-i mîna preatemitului vlăstar dintr-un trunchi de şah — spre sala cu pereţii aurii; în împărăteasca sală — rai aieva-mpodobit — se aduseră-n lumină, printre roabe strînse-n stol dinaintea preafrumoasei cu ochi mari ca două nopţi. Mut rămase de uimire Zal şi-ncremeni văzînd: chip, păr, farmec, vrednicie — o minune-ntre făpturi, plină de brăţări, şiraguri, giuvaere şi cercei, toată-n aur — o grădină-n toiul dulcei primăveri. Doi obraji, două lalele roşii printre crinii albi, şi din păru-i, negre bucle peste bucle fluturînd. Zal cu toată vrednicia unui mîndru împărat lingă Lună luă locul, cît se poate de măreţ; spada peste piept, şi-n creştet, de rubine,-un diadem. De priveliştea-i măreaţă Rudabè nu mai putea să se sature şi ochii amîndoi nu-i dezlipa de pe dînsul, c-avea mare farmec, mijlocul mlădiu, şi puterea bărbătească-a braţului pe buzdugan stîncă s-o prefacă-n ţandări, ca pe-un vreasc, şi lumină frumuseţea feţei sale suflete însufleţînd; şi cu cît privi la dînsul, inima-i se-nflăcăra. El, o clipă nu-ncetase s-o sărute-mpătimit, s-o cuprindă strîns în braţe, să se-mbete. E vrun leu

care nu vinează ciute? Preafrumoasei lui cu chip cum e Luna, șahu-i zise: „Chiparos cu sîn de-argint și înmiresmat ca moscul! Șahinșahul Manucehr cînd de-această îndrăzneată întîmplare-o auzi, n-o să-i de-a-ncuviințare; Sam, al lui Narîman fiu, s-o încinge de minie; brațu-asupra-mi l-o sălta, dar de astăzi pe viață și pe trup nu pun vrun preț — la prăpastie cu ele! Ca un biet netrebnic ins îmbrăca-voi giulgiul morții. Astfel Domnului ceresc, de dreptate-mpărțitorul, i-am jurat că n-oi uita niciodată de credința care-n inimă ți-o port. Mă voi duce dinaintea Domnului și l-oi ruga; l-oi ruga precum se roagă cei cucernici, lui supuși, în nădejdea c-o s-alunge El, din cugetul lui Sam și-al stăpînului pe lume¹: tot ce e minie-n ei, tot ce este dușmănie, tot ce-i ură și venin. Ziditorul o s-asculte rugămîntea-mi și vei fi soața mea în fața lumii!“ Îi răspunse Rudabè: „Eu de-asemeni, dinaintea Domnului care-i stăpîn pe credință și pe lege, jur că nimeni nu-mi va fi domn (și Dumnezeu mi-i martor) decît Zal, ce-i *pahlivan* pe pămînt, și stăpînește și coroană și comori, el, vestitul și măritul!“ Clipă după clipă ei și iubirea lor crescură, judecata-i părăsi, patima-i cuprinse pînă ziua albă-mboboci, și zbucniră darabane-n corturile-mpărătești. Șahu-atunci lăsîndu-și Luna, trupul natră și-l făcu iar din sinul dragei sale spată de țesut, și lor genele li se-nmuiară-n lacrimi și roind din ochi, vină Soarelui găsiră dojenindu-l: „O, tu, nimb peste lume! Încă-o clipă! Nu veni așa grăbit!“ De pe cea terasă-naltă Zal lăsă să curgă-n jos lațul său și din seraiul dragei lui se pogori².
(.....)

¹ Adică șahul Manucehr.

² Scena despărțirii lui Zal de Rudabè, scrisă cu șase veacuri mai devreme, ne amintește despărțirea lui Romeo de Julieta.

NAȘTEREA LUI ROSTAM

Nu trecu prea multă vreme și-acel verde chiparos
 pînă-atuncea făr' de roade, se împovără de rod;
 primăvara-aceasta vie care inimi a vrăjit
 se și vesteji, și pradă chinului și-atîtor griji
 cugetu-i căzu. Povara grea-i era că ochii săi
 lacrimi șiroiau de sînge. Trupu-i îngroșat destul
 se îngreună, și fața-i roșie, de trandafir,
 se făcu precum șofranul. Zise maică-sa Sindokht:
 „O, tu, viața vieții mele! Oare, ce s-a întîmplat
 de-ți pălesc așa obrazii?” Îi răspunse Rudabè:
 „Zi și noapte chem pre Domnul să m-ajute, nu mai am
 pic de somn, sînt ofilită, mai să zici că de pe-acum
 vie sînt și totuși moartă. Mi-a venit sorocul, dar
 n-oi scăpa eu niciodată de povara asta grea.”
 Rudabè rămase astfel să se chinuie-așteptînd,
 fără somn și fără-odihnă; ai fi zis că bietu-i trup
 plin cu pietre-i, sau umplut e cu un ghemotoc de fier.
 Leșină-ntr-o zi și-un țipăt se-nălță de prin serai.
 Sindokht se vaită lovindu-și fața și smulgînd din cap
 părul miresmat ca moscul. Îl vestiră și pe Zal
 de-ale chipreșului frunze veste-de; el alergă,
 ochii-n lacrimi și cu pieptul măcinat de suferinți —
 lingă patul dragei sale. Roabele de prin serai
 pletele-și smulgeau; pe chipuri și pe creșete n-aveau
 negru vâl, și-aveau obrazii-n lacrimi scâlțați. Lui Zal
 îi veni un gînd, și chinul i se potoli puțin;
 își aduse-amînte-anume de cea pană de *simorgh*,
 și, zîmbind, și mamei-soacre vestea i-o împărtăși.
 Iute-aduse un jărtatic, iute-aprinse de la foc
 și-arse-un sfîrc din pană. Cerul de năprasnă se cerni
 și vinjoasa zgripturoaică pogorî precum un nor
 picurînd mărgăritare; ce mărgăritare zic?
 picuri mari de bucurie, alinare și răgaz.
 Zal i-aduse mulțumire Domnului, și-l lăudă,
 și i se rugă fierbinte. Zise cel *simorgh* lui Zal:
 „Pentru ce durerea-aceasta? Pentru ce un ochi de leu
 ar fi umed? Chiparosul argintat, cu chip frumos,
 vrednic pui de leu ți-o naște, însetat de lauri verzi;

leii falnici săruta-vor pulberea-i de lingă tălpi,
 nu vor îndrăzni să treacă norii peste capul său.
 Glasul lui când detuna-va, pielea de pe leopard
 va plesni, și labe, ghiare, și-o mușca, înfricoșat.
 Toți vitejii ce-auzi-vor buzduganu-i șuierînd
 și vedea-vor piept și brațe și picioare, vor simți,
 doar la glasu-i, cum leșină inima în pieptul lor,
 orișicîtă îndîrjire vor avea și-oricît curaj.
 Fi-va-n sfat cu prevedere de-nțelept, precum e Sam,
 la minie fi-va leul de război¹. La stat va fi
 nalt precum e chiparosul, vajnic ca un crocodil;
 doar c-un deget sfărîma-va cărămida-n mii de părți.
 Însă împlinind porunca Domnului ce-mparte-aici
 binefacerile toate, nu s-o naște-n chip firesc.
 Adu-ți un jungher ce arde-n scînteieri și-un înțelept
 ager și îndeminatec întru arta de-a vrăji.
 Mai întii vei îmbăta-o cu vin bun pe Rudabê,
 cugetu-i să fie slobod de-orice teamă, de-orice gînd;
 grijă-avea-vei ca-nțeleptul să își facă vrăjile,
 pentru a se pune-n starea bună de a slobozi
 pui de leu din temnicioară. Vraciu! spinteca-va-ncet
 chiparosul pe sub coaste, fără a simți dureri;
 și va trage pui-afară și în sîngiuri va scâlda
 pîntecele mumei sale; apoi tu va trebui
 să coși bine tăietură ce-o lăsa-o cel jungher,
 după care, grijii, neliniști spulberă-le toate-n vînt!
 Fierbe-vei o buruiană-n lapte, mosc (ți-oi arăta
 iarba cea de leac) și după ce la umbră s-o usca,
 unge-vei vătămătura, și-ai să vezi cu ochii tăi
 cum se vindecă pe dată. Și-n sfîrșit vei trece lin
 peste rană cu o pană de a mea, și vei vedea
 umbra-atotputinții mele-nrîurirea-i arătînd.
 Trebuie să fii fericit de acest deznodămînt,
 și să-i mulțumești doar Celui peste lumi stăpînitor,
 El ți-a dăruit lăstarul mindru ce-ți va înflori
 zi de zi, mereu, norocul. Înima nu-ți mohorî,
 căci această vie creangă², vrednică-i să poarte rod,
 și purta-va rod de viță!" Zise pasărea și-n clonț

¹ Războinicii medievali întrebunțau în bătălii pe lingă elefanți și lei dresați.

² Adică Rudabê.

smulse-o până din aripă, o lăsă să pice jos
 şi-n avîntul său puternic se-nălţă-n văzduhuri, sus.
 Cel *simorgh* plecă, şi, pana, Zal o şi luă de jos
 şi ieşind (o, ce minune!) împlini tot ceea ce
 pasărea îi poruncise. Lumea-ntreagă urmări
 toate cite se-ntîmplară, toţi cu inimile ghem,
 toţi cu ochii prinşi în lacrimi. Sindokht sînge lăcrimă,
 neştiind cum o să iasă pruncul din al mumei sîn.
 Un *mubed* dibaci la mîină cum ajunse o-mbătă
 cu vin bun pe preafrumoasa, Chip de Lună, luminos,
 apoi despică o parte (ea nimica nu simţi)
 şi spre tăietură-ntoarse capul fătului, şi-astfel
 îl făcu să iasă-afară fără-a face mamei rău;
 nimenea așa minune pre pămînt n-a mai văzut,
 că era el, nou-născutul, un viteaz precum un leu,
 trupeş şi frumos la faţă. Toţi priveau înmărmuriţi,
 că nu se mai pomenise făt ca el abia născut
 trupeş cum e elefantul! Maică-sa rămase-n somn,
 după vin, o zi şi-o noapte şi dormi ca-ntr-un leşin.
 Rana-i se cusu, durerea i-o stinsese-acel balsam.
 Cînd din somnu-i chiparosul se trezi şi glăsu
 mamei sale, peste frunte aur i se presără
 şi frumoase giuvaeruri; mulţumiră Celui Sfînt.
 Mamei i se-aduse pruncul; ea se-aprinse într-atît
 cînd văzu ceresc că-i fătul: la o zi părea de-un an;
 snop de crini şi de lalele. Rudabè zîmbi spre prunc
 şi văzu-n el vrednicia unui vajnic şahinşah;
 zise: „Pîntecul mi-i *slobod*¹, chinurile-mi s-au sfîrşit“:
 şi-au numit copilul *Slobod* (ădică, i-au zis *Rostam*²).
 Se cusu dintr-o mătase un copil la fel cu-acest
 leu ce nu băuse lapte; fu umplut cu păr de jder;
 i se zugrăvi un astru pe-un obraz iar pe cellalt
 Soarele, şi, scrişi pe braţe, doi balauri nenfricaţi;
 i se trase-n palmă ghiare ca de leu, şi pe subt braţ
 lance i se puse-n mîină: buzdugan, într-alta friu,
 apoi pe un cal urcîndu-l îi dădură slujitori.

¹ În persană „rostam” înseamnă „slobozit”, „liberat”.

² *Rostam* sau *Tahamtan* este eroul principal al epopeei ŞAH-NAMÊ.

Cînd păpușa-au fost făcută după cele rînduieli,
 se porni la drum cămila cea gonace, și pe soli
 bani se presărară, de-aur, pentru că-i duceau lui Sam
 cavalerul: chipul dulce al nepotului Rostam,
 întrarmat cu buzduganu-i. O serbare izbucni
 în grădinile de roze înflorind de la Kabul
 la Zabul, și țara-ntreagă într-un praznic se schimbă
 și-ntr-un vuiet lung de trîmbiți; și oriunde, la un loc
 se-ntruneau o sută de-oameni, giuvaere-n adunări.
 De această veste bună șahul din Kabul, Mihrab,
 mult se bucură și, darnic, aur la săraci dădu.
 În Zabulistan de-asemeni, din hotar pînă-n hotar,
 pretutindenea poporul se-așeză la lung ospăț;
 cei mai mici în cin șezură nu mai jos decît cei mari,
 ci olaltă ca urzeala cu băteala la țesut . . .
 Și-aducîndu-se păpușa lui Rostam ce lapte bea —
 lui Sam, fiul lui Nariman, cel trimis i-o așeză
 prințului lingă picioare, și acesta lung privi,
 plin de-o mare bucurie. Păru-n cap i se zburli:
 „Vai, icoana-i de mătase-mi seamănă leit! — a zis;
 dacă doar de-o zi arată jumătate din cît e
 păpușoiu-i de mătase, capu-i va atinge nori,
 și-ale mîntiei lui poale peste lume le-o tîrî!“
 Pe trimis apoi chemîndu-l, revărsă pe el arginți,
 pînă-ajunseră arginții mai să-i treacă peste cap.
 Din cetate izbucniră vesel timpine sunînd,
 și Sam, piața uriașă, o împodobi măreț,
 să scînteie-mpurpurată precum ochiul de cocoș.

.....

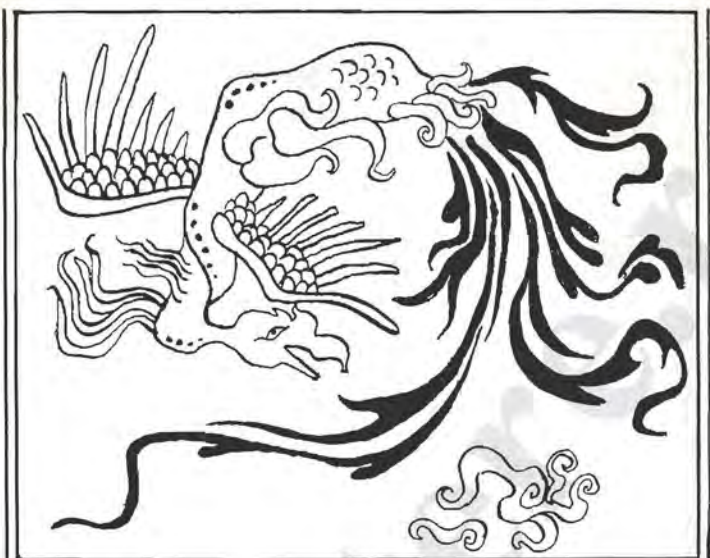
Ăstfel Roata cea albastră-a zodiilor se roti,
 și-a lui Zal întunecată soartă se însenină.
 Zece doici îl alăptară pe Rostam, căci, dulce must,
 laptele dă miez și vlagă. Cînd de țîță fu-nțârcat
 și-ncepu să-mbuce singur, pită dar și carne lui
 i se hotărî drept hrană; cît cinci oameni mesteca
 și mînca pe săturate. De opt șchioape ajungînd,
 nalt fu chiparosul verde, parcă un Luceafăr viu
 strălucea; ca pe-o minune omenirea îl privea.
 De-i vedeai statură, minte, înțelegere și chip,
 îți ziceai că e viteazul Sam întreg, întinerit!

ROSTAM UCISE ELEFANTUL ALB

Într-o zi bău-n grădină cu prietenii săi vin.
 Strunele jucară-n sunet pe mai multe glasuri vii,
 pe mai-mari înveselindu-i. Vin băură scinteind
 ca rubinul din pocale de cristal, pînă ce toți
 capetele-și tulburară. Zise Zal către fecior:
 „Fiu slăvit ce-n strălucire Soarele întreci, acum
 pregătește cai și daruri pentru toți acești viteji,
 care-n slavă-și poartă fruntea.“ Și Rostam le dăruî:
 aur, giuvaericele și mulți telegari arabi
 cu armuri, și adunarea risipindu-se apoi,
 fiecare ducea daruri, fiecare, din belșug.
 Zal se trase în cămara lui de noapte cum și-avea
 rînduiala și-obiceiul; iar Rostam cu capul greu
 de-aromata băătură, greu, de-asemeni, se-ndreptă,
 șovăind în mers spre-odaia de culcare; și-adormi,
 capu-i odihnind la sînul somnului, cînd se-aurzi
 dinaintea porții sale glas strigînd că a scăpat
 albul elefant rupîndu-și lanțul și-acum slobod e,
 și-n primejdie îi viră pe toți cei de prin serai.
 De îndată ce acestea-i răsunară în urechi,
 și curajul și virtutea clocotiră în Rostam;
 prinse-ndată buzduganul lui bunică-său în miini,
 și se năpusti spre poartă pentru a ieși. Cîțiva
 din străjerii ce veghează pragurile la serai —
 vrură a-l opri, grăindu-i: „Oare, cum vom înfrunta
 a lui taică-tău minie, poarta descuindu-ți noi?
 Noaptea-i neagră, elefantul lanțurile și le-a rupt,
 și tu vrei să ieși; au cine asta va-ncuviința ... ?“
 El se oțărî-mpotriva celui ce-a grăit astfel,
 drept în ceafă repezindu-i ghioaga pumnului său greu,
 de-i făcu din țeastă-o minge; cînd se-ntoarse spre ceilalți,
 toți de *pahlivan* fugiră. Merse către poartă, dirz,
 și cu buzduganu-i rupse drugii, precum bine-i stă
 unuia viteaz ca dînsul. Apoi, val-vîrtej, ieși,
 buzduganul greu pe umăr, capul de-ndrăzneală plin,
 buzna către elefantul alb cu fildeși spumegînd
 și mugind precum albastre valuri ale unei mări;
 i se arătă un munte, și mugind îl auzi,

și văzu subt el țărîna — oală clocotind pe foc,
și văzu și-ai lui războinici îngroziți de elefant
precum mieii cînd văd botul unui lup. Rostam răcni
cum răcnește numai leul; fără teamă-naintă
drept spre elefant. Grozavul dobitoc întăritat
uriaș cum e un munte, îl zări și năvăli
drept la el; săltîndu-și trompa, scos din minte, pe Rostam
să-l lovească, dar viteazul buzduganu-i repezi
drept în țeastă să-i înmoaie trupul cît un munte alb.
Cît Bisutun¹ elefantul tremură și amețit
dintr-o lovitură numai, moale și neputincios,
și-ndoi genunchii-n țărna și se prăvăli gemînd;
iar Rostam se-ntoarse-acasă și de-ndată adormi.
(.....)

¹ Adică muntele Bisutun.

X

GARŞASB

(şăhia lui a durat cinci ani)

(.....)

ROSTAM ŞI-L ÎNSUŞI PE RAKŞ

Zal şi-aduse herghelia lui de prin Zabulistan
şi de prin Kabul o parte. Dinaintea lui Rostam
o trecu să vadă caii cu dangale-mpărăteşti.
Şi Rostam zvirlind arcanul, i-ncercă, dibaci, pe toţi:
le-nfigea în greabăn pumnul calul de se-ncovoia,

apoi își lipea, cuminte, burta lată de pământ.
 I se-aduse mai în față-o herghelie din Kabul,
 pe sub ochi îngrămădindu-i bidivii în fel și fel
 de culori; o iapă sură, lată-n piept precum un leu,
 crupe scurte, ochi ce scapăr': două virfuri de jungher,
 piept, picioare dolofane, însă prea mică de stat.
 Un mînzoc la fel de mare o urmează cît colea,
 piept și crupe largi asemeni mumei sale, ochiul său
 negru, coada înfoiată, și bogate fudulii
 tari și negre, și copite ca turnate din oțel!
 Cal rotat cu pete roze pe un păr ca de șofran.
 Noaptea-ți deslușea cu ochii lui, și de la doi *farsangi*¹,
 o furnică pe pluș negru; prin tărie, elefant,
 nalt cît o cămilă, vlaga unui leu din Bisutun.
 Cum văzu Rostam iepșoara și cum ochii-și pironi
 pe-acest mînz cît elefantul, azvirli arcanul său
 vrednic și de-un șah și prinse mînzul dintre ceilalți cai.
 Moș bătrîn, herghelegiul, zise: „Omule vînjos,
 calul altuia nu-l prinde!” Rostam întrebă: „Al cui
 este telegaru-acesta? N-are semn pe niciun șold.”
 Zise-atunci herghelegiul: „Nu-i căta nicio dangă.
 Despre bidiviu-acesta multe lucruri s-au zvonit;
Rakş noi l-am numit și este înflorat și lucitor
 precum apa, viu ca focul! Pe stăpînul său nu-l știm,
 dar noi toți de-aici îi spunem *telegarul lui Rostam*.
 De trei ani îi bun să poarte șea, și-i bătător la ochi
 cînd îl văd pe-aici mai-marii; nărăvașă-i maică-sa:
 cum dă ochii cu arcanul vrunei prinț, năvală dă
 să se bată ca leoaica! Oh, al lumii *pahlivan*,
 taina ce se-ascunde-aicea n-o putem de loc ghici;
 dar păzea, om cu prevăderi, de bălăuroaică fugi!
 Iapa-i gata să sfîșie-n dinți o inimă de leu,
 și e gata să jupoaie pielea de pe leopard!”
 Cuvîntarea-i ascultînd-o, Rostam iute pricepu
 tilcul vorbelor bătrîne, și făcu să-i zboare larg

¹ *Farsang*, veche măsură de lungime, egală cu 5250 m.

cel arcan al lui și prinse capul mînzului rotat.
 Muma precum elefantul zădărit se năpusti
 vrînd în dinți să-i smulgă țeasta; dar Rostam răcni vîrtos
 cum răcnește-un leu sălbatic, și de glasu-i tunător
 iapa-ncremeni uimită. Drept în ceafă-i rezezi
 ghioaga pumnului o dată, și în pulbere făcu
 trupul să-și rostogolească tremurînd. Dar se săltă
 iară și în herghelie se pierdu din ochii săi.
 Bine-nfipse în țărînă tălpile Rostam și-apoi,
 ochiu-arcanelui și-l strînse, și cu brațul său cumplit
 apăsă cu toată vlaga greabănul acestui mînz;
 însă Rakș sub greaua-i palmă greabănul nu-ncovoie,
 de-ai fi zis că nici nu-l vede. Zise-n sinea lui Rostam:
 „Iată-mi scaunul, de-acuma făptui-voi lucruri mari!”
 Și săltă pe Rakș cel iute precum vîntul, și-acest cal
 înflorat ca trandafirul, zborul și-l luă subt el.
 Întrebă herghelegiul: „Ce preț are acest zmeu —
 cine mi-l prețaluiește?” Zise cel herghelegiu:
 „Dacă-mi ești Rostam, strunește-l, nedreptățile să-ndrepti
 de prin tot Iranul nostru! Prețul lui? Acest Iran,
 și pe Rakș tu, de-a călare, lumea o vei mîntui!”
 Iar Rostam zîmbi și-n zîmbet buzele i s-au aprins
 ca mărgeanul, și-ăstfel zise: „Numai Domnului i-e dat
 binele să-nfăptuiască!” Puse-o șea pe telegar
 înflorat ca trandafirul; mintea i se-nflăcăără
 de dorința răzbunării și de rîvna de-a lupta.
 Lui Rakș botul i-l deschise și văzu că-i iute foc,
 nenfricat, de viță-aleasă, și în stare de-a purta:
 platoșele, buzduganul, coiful, trupu-i de viteaz,
 pieptul, brațele vînjoase. Grijă-atît avea de mînz,
 că-i ardea virnaț¹ în noapte să-l ferească de-orice rău.
 De-l priveai din orice parte, fapt de vrajă îți părea,
 și era în bătlie precum cerbul de fugaci;
 botul fraged, spuma deasă, plin de foc și își purta
 crupele rotunde, ager, umblet dulce și sprintar.

¹ Virnaț (*ruta graveolens*), rutișor galben, amar, aromatic, cu flori galbene întrebuințat în medicină.

Inima lui Zal asemeni preavoioasei primăveri
tresări de bucuria ce-o simţea el pentru Rakş,
telegar de viţă nouă călărit de-un norocos.

Deschizîndu-şi el haznaua, aur împărţi la toţi,
negîndind la azi şi mîine. Pietrele şi le zvîrli-n
olul cel în „şapte feţe” zugrăvit, scoţînd din piept
chiot lung să se audă zeci de leghe împrejur.

(.....)

XII KEI KÄVUS

(șăhia lui a durat o sută cinzeci de ani)
(.....)

2

KÄVUS ISPITIT DE EBLIS ZBURĂ SPRE CER

Cică într-o dimineață, fără știrea nimănu, Eblis și-adună toți *divii* și le zise: „Acest șah ne-a făcut acum viața aspră, plină de dureri. Trebuie-un viclean ce știe obiceiuri din serai să se-apropie de Kävus, să-i abată inima de pe calea-adevărată, pentru-a solobozi pe *divi* din cumplită suferință, pentru a-i îndepărta duhul șahului de Domnul cel neprihănit, și colb de-a zvirli pe strălucirea-i.“ *Divii* ascultară mulți spusele și chibzuiră; nimeni nu dădu răspuns fiindcă se temeau de Kävus. Pin' la urmă, rău, un *div* se sculă: „Cuvine-mi-se numai mie lucru-acest greu de dus la-ndeplinire; înturna-voi eu pe șah

din credința-i către Domnul; nimeni altul n-ar putea taina asta să-mplinească." Într-un tînăr se schimbă lesne grăitor, cu-alese și dibace-apucături, merse și la vînătoare pe vestitul șah găsi. Se apropiè de Kāvus, buze, de pămînt, lipi, și-un buchet de roze dîndu-i, zise:-„Atîț ești de măreț, că ar trebui doar bolta cerului să-ți fie tron! Tot Pămîntul se supune vrerii tale; ești păstor și cei mai semeți din oameni merg, supuși, în turma ta. Îți rămîne doar un lucru să mai faci ca pentru veci gloria-ți să strălucească. De ce oare Soarele mersu-i pururi ți-l ascunde și urcînd și coborînd? Care-i firea Lunii,-a nopții, și a zilei, cine e cel stăpîn peste rotirea cerului? Înstăpînești tot Pămîntul și din toate cîte sint pe placul tău, dar ești, Cerului, rob încă!"

Divu-ntoarse inima
șahului din calea bună; mîntea i se-ntunecă de atîtea gînduri negre, și într-una se gîndi cerurile rotitoare că i-au stat într-ajutor. Nu știa că nu-i vrun mijloc de a te sui în slăvi, că sînt fără număr aștrii, însă unu-i Cel-de-Sus, și că nu-i nici o făptură vrednică să poată sta împotriva vrerii sale, fiind toate pe pămînt: mirșave, și răzvrătite, pline doar de tot ce-i rău. N-are Ziditorul lumii trebuință de-ăst Pămînt; omule, doar pentru tine Cer, Pămînt, s-au zămislit. Duhul șahului într-una cercetă în fel-și-chip mijloace să se-aridice fără aripi în văzduh; învățaților le puse fel-de-fel de întrebări, spre-a afla cît de departe-i de aici, de pe Pămînt, cerul cel din jurul Lunii. Astrologii luminați îi dădură-nvățătură, șahul i-ascultă pe rînd și alese doar un mijloc ciudat și nelegiuit. Porunci să se pornească noaptea spre-a se căuta cuiburi de vulturi, și puii să se-adune cît mai mulți, să se-mpartă cîte unul sau pereche pe la căși, și să-i hrănească bine ani și luni și săptămîni, tot cu păsări, carne friptă, cîte-o dată și cu miei. Vulturii cînd se schimbară-n lei puternici și-ntr-atîț că puteau să-nalțe oaia, șahu-și porunci un tron

din lemn indian de-aloe, bine la încheieturi
țintuindu-i plăci de aur, și în cele patru părți
îi adause lungi suliiți. Meșterindu-și-l astfel,
și cu duhul pe de-a-ntregul dăruit doar ăstui dor,
spînzură de-aceste suliiți fragede bucăți de miel,
și-nsfîrșit aduse patru vulturi vajnici și-i legă
de picioare și de tronul-i. Kāvus se-așeză pe tron,
după ce își puse-n față un pocal umplut cu vin;
vulturii cu-aripi vînjoase se-avîntară-nfometaji
spre ciozvirtele de carne. Smulseră de pe pămînt
tronul pînă-l înălțară din cîmpie lingă nori,
dînd să-nfulece acele fragede bucăți de miel —
cît avură vlagă-ntr-înșii. Auzit-am despre șah
că urcă deasupra bolții rotitorului azur,
și că stărui-n nădejde peste îngerii de-a zbură;
altul spune că zburat-a, cerul să-l înfrunte, sus,
cu săgețile și arcul. Despre Kāvus ne-au rămas
multe spuse, și-adevăru-l știe numai Cel Înalt.
Vulturii visliră-o vreme, și s-au fost oprit apoi;
asta fi-va soarta celor ispitiți de-naltul zbor.
Dar cînd vulturii-obosiră, se descurajară toți,
strînseră, cum e-obiceiu, aripile, coborînd
și tîrînd după ei suliiți, tron și șah către pămînt;
se-ndreptară spre-o pădure și căzură lingă-Amol.
De minune-i că Pămîntul nu-l ucise pe-acest șah
cînd se prăbuși-n țărîină, și pe urmă ce-a urmat
a rămas o taină încă. Kāvus mult ar fi dorit
vreo rătușcă să-și ia zborul, ca să aibă ce-nfrupta.
Ăstfel tron schimbă, putere, pe ocară și pe chin.
Și rămase în pădure de puteri sleit, lihnit,
rugi nălțînd către Acela ce-i al lumii ziditor.

ROSTAM ÎL ADUSE PE KĀVUS

Pe cînd Kāvus cerea ăstfel mila Domnului din cer
pentru multele-i păcate, oastea-l căuta de zor.
Pîn' la urmă, cavalerii Rostam și Guiv și Tus
vești primiră despre dînsul, și în fruntea unei oști,
trîmbiți, elefanți, țimbale, se porniră după șah.

Cel bătrîn Gudârz îi zise lui Rostam: „De cînd la sîn supt-am lapte de la maica, am văzut pe-acest pămînt multe tronuri şi coroane, şahi şi capi cu mult noroc; dar nicicînd printre cei straşnici ori printre acei de rînd, n-am văzut ca şahul Kāvus om mai încăpăţinat. N-are simţ, înțelepciune, nici prevvedere — nimic; n-are-o cumpănă a minţii şi nici inima-i la loc. Mai să zici că-n căpăţină n-are creieri nici atît, şi ce cugetă-i necuget. Nimeni dintre cei mai-mari de prin vremile apuse piept cu cerul nu a dat. Kāvus stăpînit de duhuri, n-are-n viaţă nici un ţel, n-are cap; din orice parte suflă vîntul, îl şi ia.” Pîn' la urmă *pahlivanii*-ajunseră la şah cu toţi cătrăniţi din cale-afară; îi aduseră dojeni, şi Gudârz îi zise: „Locul tău ar fi într-un spital, mult mai bun decît seraiul. Tronu-oricînd ţi-l dai pe miini de duşmani, dar niciodată, nimănu-i nu-ncredinţezi cugetările-ţi nebune. De trei ori la rînd căzuşi tot în rău şi-n nenoroace, ci la minte nu te-au copt încercările acestea. Dus-ai în Mazandaran oastea; ah, adu-ţi aminte cît rău ne-ai pricinuit. Altădată te-ai dus oaspe-n mîna dîşmanului tău, care te-a făcut din idol unul dintre robii săi. N-a rămas pe lume încă decît Domnului să-i ceri stăpînirea să-şi închine spadei tale; -ai străbătut lumea s-o-ngeununchi, şi-acuma cerul vrei să-l cucereşti! Doar de-o şchioapă mai sus saltă decît nici nu trebuie, şi eşti răzvrătit cu totul împotriva Domnului! Mijloace-ai găsit într-una să te furişezi de rău; după moartea ta s-o spune că a fost cîndva un şah ce-a voit să urce-n ceruri, Lună, Soare, spre-a vedea, şi spre-a număra la stele, una cîte una . . . Fii ca alţi şahi cu judecată, credincios, adînc şi bun, nu rîvni din răsputare să-l supui pe Cel din cer, şi la bine şi-n năpastă, nu-l ruga decît pre El.” Kāvus năucit rămase înghiţind aceste-ocări ce-n obraz i le-azvîrliră cei sus-puşii şi cei viteji. La sfîrşit grăi: „Dreptatea nu va suferi de loc spusa de-i adevărată; tot ce-aţi zis e-adevărat şi drept, şi duhu-mi este-n laţurile voastre rob.”

Lacrimi revărsă, de fiere, și-nălță la rugi fierbinți
 către cel ce-i Ziditorul; apoi se-mbracă-n armuri
 și i-istră în baldachinu-i covârșit de remușcări
 și de cruntă suferință. Cînd ajunsese la serai,
 lângă tronul lui, înaltul, mai rămase-mpovărat
 de pățaniile-i multe; două săptămîni, smerit,
 se ținu întru cinstirea Domnului, și măsură
 lutu-n lung și-n lat cu trupul¹, gol lăsîndu-și tronul său;
 de rușine, nu-ndrăznit-a din serai de-a mai ieși;
 ai fi zis că de metanii pielea-i s-o toci pe trup.
 Lacrimi lungi, vărsă, de sînge, și rugîndu-se ceru
 milă să-i dea și iertare Domnul, sfîntul călăuz.
 Semeșia-ncovoiată-i fu de-ocara foarte grea
 ce-o aduse dinaintea cavalerilor viteji;
 nici serbări și nici ospete și pe nimeni nu primi
 colo-n sala de-ascultare. Pocăit, se dăru
 chinului și grijei sale, și-aur împărți, comori
 sînce-n veac, și-obrajii palizi de țărînă și-i frecă,
 nencetat rugînd pre Domnul carele-i neprihănit.
 (.....)

3

POVESTEA LUI SOHRAB

PREDOSLOVIE

S-ascultăm acum și lupta dintre *Sohrab* și Rostam;
 ți-ai plecat, tăcut, urechea și la alte povestiri;
 pleacă-ți-o și la aceasta. Plină e de-amarnic plîns,
 biata-ți inimă plăpîndă pe Rostam s-o mînia.
 Dacă vine vîntul rece, vîntul prăvălînd pe jos
 o naramză mai nainte de-a se pîrgui pe ram,
 spune-vorn de vînt că drept e, sau nedrept e, bun sau rău?

¹ Adică bătut mîtîni.

Dacă moartea ne e dată, de ce şi nedreaptă-ar fi,
 şi de ce-ar stîrni atîtea bocete şi jăluiuri?
 Gîndul tău nu va pătrunde taina-aceasta şi nicicînd
 nu va dibui un mijloc să înlătore-acest vâl.
 Tu ajungi la poarta asta lacom, însă nimănui
 poarta nu se va deschide. Dar de este-adevărat
 că îţi afli, după moarte, un mai nimerit lăcaş,
 dacă trebui' să te bucuri de odihna cea de veci
 în cealaltă lume,-atuncea şi cei tineri şi cei bravi
 trebuie să proslăvească moartea mai presus de-orice,
 şi să nu-şi mai frece fruntea de ţărină spre-a cerşi
 o viaţă cît mai lungă. Focul arde cînd e-aprins,
 şi-asta nu e de mirare; arde pururi cînd e-aprins,
 la fel de firesc cum vechea rădăcină dă lăstar.
 Sufnul morţii e asemeni unui foc mistuitor,
 ce nu cruţă nici pe tineri şi nu cruţă nici bătrîni.
 De ce oare tinereţea s-ar mai bucura, cînd nu-i
 bătrîneţea doar pricina morţii. Trebuie să pleci,
 fără să-ntîrzi, cînd Moartea mină-al soartei bidiviu.
 Află că firesc așa e şi nimic nu e nedrept;
 recunoaşte, de-ai credinţă, că şi tînăr şi bătrîn
 sînt la fel cînd fiecare la sorocu-i a ajuns.
 Cu comorile credinţei inima cînd ţi-ai umplut,
 mut, e bine-a te supune: eşti al Domnului tău rob.
 Dăruieşte-te-n iubire înfocată şi în rugi,
 pregăteşte-te de ducă şi-ăstfel n-o să te mai plîngi
 de ce-nfăptuit-a Domnul, dacă-n cuget n-ai vrut *div*.
 Trecător prin lumea asta, poartă-mi-te-aşa încît
 doar răsplăţile credinţei după tine să le iei.
 Şi-acum vreau după-adevăru-adevărat să povestesc
 lupta lui Sohrab cu însuşi tatăl său, cum s-a-nfruntat.

ROSTAM MERSE LA VÎNĂTOARE

Povesti-voi deci în stihuri spusele unui *dihkan*,
 o poveste ce se trage din poveşti de altădat'.
 Iată datina pe care ne-o aduse un *mubed*.

Inimă îngrijorată, se sculă Rostam în zori;
 se găti de vînătoare, se încinse, își umplu
 tolba-i cu săgeți ușoare. Și ieși, săltă pe Rakș,
 avîntindu-și harmăsarul lui precum un elefant.
 Spre Turan ținti hotarul, ca un leu întăritat
 dornic să se-azvîrle-n lupte. De cetatea Semangan
 cînd se-apropiè, găsit-a șesul de onagri plin;
 celui ce coroane-mparte chipul i se-nrumeni
 precum trandafirul roșu; rîse și-l făcu pe Rakș
 să tresalte și ucise mulți sălbateci măgăruși
 cu săgeata și cu arcul, cu arcan și buzdugan.
 Strînse apoi spini și vreascuri și aprinse strașnic foc;
 cînd văpăile crescură, își alese un copac
 l-ascuți,-l făcu țepușă și străpunse un colun,
 ce nu cîntărea în mînă-i nici cît cîntărește-un fulg.
 Cînd onagrul bine-l fripse, îl tăiè-n bucăți, mîncă,
 și mai sparse și ciolane să le sugă măduva;
 și-ăpoi se-odihni în somnu-i după-o zi de oboseli,
 pe cînd Rakș păștea-n cîmpie. Dar se nimeriră-atunci
 cavaleri, opt *tiurci*¹, să treacă pe cuprinsu-acest bogat;
 ei zăriră-n ierburi urme de copite: Rakș umbla
 tot încoace și încolo-n malurile unui rîu;
 pîn' la urmă-l dibuiră și-alergară peste cîmp
 calul să și-l însușească. Tăbăriră-asupra lui
 dintr-o parte și dintr-alta și-azvîrliră-arcane șăhesc.
 Numai ce văzu arcanul cavalerilor, și Rakș
 se și năpusti asupra lor ca leul nemblînzit,
 și ucise doi dintr-înșii, și-altuia îi smulse-n dinți
 căpățîna! Trei din ceată erau morți și bravul Rakș
 încă slobod; dar ceilalți își zvirăriră-ndeolalt
 de din patru părți arcanuri, și îl prinseră de cap;
 l-apucară și-l mînară spre cetate alergînd,
 unde fiecare-n parte vru să-și aibă partea sa.
 Cînd Rostam din somnu-i dulce se trezi, își căută
 calul; ochii pe cîmpie și-i roti, dar nu-l zări.
 Tare se-oțări într-însul. Rămăsese fără cal.
 Rușinat porni pe drumul Semanganului gemînd:
 „Trebuie pe jos acuma să mă tîrîi; cum să merg
 covîrșit de risul lumii și de greu-mi buzdugan?”

¹ *Tiurc* sau turcoman, locuitor de seminție galbenă din Turan, la răsărit de Marea Caspică (Turkestanul de astăzi).

Tolba, chivăra greoaie, spada îmi atîrnă grea,
 platoşa avan m-apasă. Cum voi trece prin deşert?
 Cum voi înfrunta vrăjmaşii? Zice-vor cei *tiurci* astfel:
 „Cine îi aduse calul? Rostam adormi şi-i mort.“
 Trebuie-n încurcătura asta să mă bag, şi-n piept
 inima s-o las în chinuri; trebuie să mă încing,
 grele arme să mă-ncarce; voi ajunge undeva
 unde voi găsi o urmă de-a copitelor lui Rakş.“
 Astfel se porni în sine-i tulburat şi-ngrijorat,
 trupu-n crîncene, mari chinuri, duhu-n crîncen, greu canon.

ROSTAM AJUNSE ÎN CETATEA SEMANGAN

Cînd ajunse mai aproape de cetatea Semangan,
 şahul şi mai-marii-aflară că pe jos veni Rostam,
 cela ce coroane-mparte, iar la vînătoarea-i Rakş
 nici o urmă! Căpetenii, şah şi cei ce poartă-n cap
 diademuri alergară să-l întîmpine grăbiţi;
 cînd l-au fost zărit îşi zise fiecare: „E Rostam,
 ori al dimineţii Soare?“ Şahul cel din Semangan
 îi ieşi pe jos nainte şi urmat de gloata lui
 de viteji, grăi acestea: „Oare, ce s-a întîmplat?
 Cine-a îndrăznit cu tine să se lupte, piept la piept?
 Toţi din cetăţuia-aceasta sînt prietenii tăi buni,
 toţi la vrerea-ţi şi porunca-ţi smirna în picioare stăm.
 Eşti stăpîn pe noi şi peste ale noastre vistierii;
 viaţa mea şi-a tuturoră — toate ale tale sînt!“
 Auzind aceste vorbe şi înţelegînd Rostam
 că vrun gînd rău nu se-ascunde, şahului dădu răspuns:
 „Rakş răsniu-s-a de mine, e pe-aicea prin meleag,
 fără friu, fără zăbală; urmele-i de la pîriu
 duc prin ierbi şi stufărişuri pînă-aici în Semangan.
 De mi-l vei găsi şi-aduce, răsplătire vei primi,
 răsplătirea cuvenită celor care bine fac;
 dar de-o fi să nu se afle Rakş, atuncea vor zbura
 multe capete alese!“ Şahu-i zise: „O, viteaz

plin de falnică vîrtute! Nimeni nu s-o-ncumeta să îndrepte împotrivă-ți astfel de nelegiuri; oaspe vreau să-mi fi, și pradă fîriei nu te lăsa; toate s-or sfîrși cu bine precum vrerea ta va fi. Haidem să petrecem noaptea bînd ca să ne-nveselim cugetul, și dînd uitării negrul inimii amar. Nici minie, nici asprime; doar prin dulci cuvinte scoți șarpele din vîgăună. Nu pot urmele lui Rakș să rămînă-ascunse,-atita-i de vestit pe-acest pămînt. L-om căta și l-om aduce năpristan, o, falnic om, brav și oțelit în lupte!"

Și Rostam fu mulțumit de cuvintele acestea și din cuget și-alungă bănuiala; în seraiul șahului se hotărî să se ducă și pe gazdă vestea bună-o bucură. Șahul l-așeză pe tronul-i, rob, nainte-i se plecă. Strînse apoi din cetate și din oaste pe cei capi, și-i goni din ochi pe dușmani. Porunci la bucătari să aducă și să-ntindă masă pentru luptători, și spre-a-l îmblînzi pe Rostam, așeză, jur-împrejur, printre cîntăreți, și *idoli* din Tharaz cu negri ochi și obraji de roșii roze, care te făceau să uiți și de vinuri și de muzici și de vesele cîntări. Cînd de aburii beției Rostam fu învăluit, vru să meargă la culcare, dornic de-a se mistui de la praznic. De îndată șahu-i pregăti un loc de odihnă și somn dulce, precum i se cuvenea, mosc pe pat împrăștiindu-i și balsam de trandafiri.

TEHMIMË, FATA ȘAHULUI DIN SEMANGAN, MERSE SĂ-L AFLE PE ROSTAM

Cînd o bună parte-a nopții s-a fost scurs și cînd pe crug steaua dimineții-n scapăt se ivi-n adînc de cer, care se rotește pururi, se zvoniră vorbe dulci îngîmîndu-se în șoaptă, și-n odaia unde-n somn petrecea Rostam. O ușă se deschise-ncetîșor;

lin pătrunse-o roabă-n mină c-un opaiţ de chihlimbar miresmat, mergînd spre patul celui ameţit viteaz... După roabă, o femeie, chip de Lună pe sub văl, strălucind ca mîndrul Soare, mîndră în obraji cu flori şi miresme-mbătătoare! Cu sprîncenele-ntr-un arc, două bucle numai laţuri, naltă cît un chiparos; două buze, vii rubine de Yemen, şi gura ei mică precum strînsă este-o inimă de-ndrăgostit, ageră la minte foarte, trup nevinovat, precum duhul cel fără prihană; ai fi zis că nu-i în ea nici un strop de pămînteană. Rostam, inimă de leu, mut rămase de uimire, mila Cerului cerînd să pogoare peste dînsa. Îi grăi şi-o întrebă: „Cum te cheamă? Şi ce cauţi pe-ntuneric? Ce doreşti?” „*Tehmimé* sînt, şi ai zice că mi-i inima din piept sfîşiată de necazuri. Şahului din Semangan îi sînt singura copilă. Nici un prinţ de pe pămînt încă vrednic nu-î de mine, şi pe sub boltitul cer nu-s femei asemeni mie. Nici un om nu mi-a zărit chipul fără văl şi glasul-mi nimeni nu l-a auzit. Despre tine ascultat-am sumedenii de poveşti, ca poveştile cu zîne, şi din ele-am învăţat că n-ai teamă de toţi *divii*, nici de leu sau leopard, nici de crocodil — atîta braţul tău e pregătit de-a lovi; că-n noapte, singur, galopezi pînă-n Turan; că de-a lungul de hotare rătăceşti fără răgaz; că doar pentru tine singur un colun întreg ţi-ai fript; că faci aerul să ţipe cînd loveşti cu spada grea; că şi inima leoaicei, pielea de pe leopard crapă, cînd îţi vîd în mină buzduganul năzdrăvan; că vulturul nu-ndrăzneşte să-şi doboare prada lui, cînd zăreşte spada-ţi goală; că şi leul pe grumaz înfierat e cu dangaua falnicului tău arcan, şi că norul plînge sînge-nfricoşat de lancea ta! Astea mi s-au spus, şi-adesea buzele mi le muşcam din pricina ta; adesea braţele doream să-ţi vîd, umerii tăi largi şi pieptul. Cerul te-a trimis acum să mîi în cetatea-aceasta, sînt a ta, dacă mă vrei, dacă nu, nici peşti, nici păsări nu m-or mai vedea nicicînd! Ia aminte: pentru tine dragostea m-a îndemnat mintea-mi s-o aduc drept jertfă pentru-al patimilor jar;

după ce voi-va Domnul, poate mi s-o naște-un fiu
 ce va crește ca și tine om puternic și viteaz,
 căruia Saturn și bunul Soare îi vor dărui
 toată-mpărăția lumii; eu îți voi aduce-acum
 calul tău, și la picioare țara-ntreagă, Semangan!“
 Astfel glăsui frumoasa Lună. Amuțit, Rostam
 ascultase pin' la capăt; cînd văzu frumosu-i chip
 înțelese cită minte are mîndra Tehmimè,
 și-auzind făgăduiala că i-l dă napoi pe Rakș,
 pricepu că întimplarea va avea sfîrșit măreț.
 (.....)¹
 Și-apoi draga îi lăsară în odaie lîngă el,
 și se scurse noaptea lungă și întunecată; cînd
 Soarele-ncepu să-și zvîrle de pe bolta de azur
 lațurile-i de lumină, Rostam prinse un onix
 ce-l purta la braț și-n lumea-ntreagă mare nume-avea
 și i-l dărui soției agrăindu-i: „Să păstrezi
 giuvaerul; dacă-n lume Cerul va vroi s-aduci
 o copilă, ia onixul, prinde-i-l de bucle-n păr
 sub o stea mai norocoasă prorocîndu-i fericiri;
 dar dacă-nstelate zodii un băiat ți-or dărui,
 prinde-i-l de braț să-l poarte ca și mine, taică-său;
 el de-o seamă la statură fi-va cu străbunul Sam;
 prin blîndețe, vitejie-o semăna cu Keriman;
 doborî-va dintre nouri vulturii întraripați,
 și-acest Soare străluci-va-n creștetu-i cu mult noroc.“
 (.....)

NAȘTEREA LUI SOHRAB

Nouă luni dacă trecură peste fata de-mpărat,
 un copil aduse-n lume: viu Crai-Nou strălucitor.
 Ai fi zis că este însuși Rostam, trup-de-elefant,
 ori Sam, leul, ori Narîman. Gura mică-i surîdea,
 chipu-i strălucea; de-aceea maică-sa i-a zis *Sohrab*.

¹ Rostam trimise un *mubed* s-o pețescă pe Tehmimè și tatăl i-o dădu urîndu-i: „Luna-aceasta nouă poarte-ți pretutindenea noroc!“

Nici o lună nu-mplinise fătul şi-ţi părea de-un an,
 lat era în piept ca tatăl lui, Rostam, fecior lui Zal.
 Nici trei ani n-avea cînd arcul începu a mînuî;
 la cinci ani dădu dovadă c-avea inimă de leu.
 Cînd atinse apoi vîrsta de ani, zece, nimenea
 nu putea să-i stea-mpotrivă. Merse drept la Tehmimé
 şi-o-ntrebă cu îndrăzneală: „Pentrucă-s mai mare eu
 decît fraşii mei de lapte, şi, boltită, fruntea mea
 se înalţă peste ceruri, spune-mi din ce neam mă trag,
 din ce viţă, şi ce-anume se cuvine să le spun,
 cînd m-or întreba de tată. Dacă nu vrei să-mi răspunzi,
 nu te voi lăsa cu viaţă printre cei din lume mari.“
 Mumă-sa-i zîmbi: „Ascultă, nu te minia, ce-ţi spun
 să te bucare: eşti fiul lui Rostam, trup-de-elfant;
 te-ai născut din seminţia lui Nariman-Sam-Destan,
 fruntea-naltă ţi-i cît cerul, căci te tragi din neam măreş.
 De cînd lumea-a zămislit-o Ziditorul, n-a mai fost
 cavaler fără de seamă ca Rostam; şi n-a mai fost
 om ca Sam al lui Nariman niciodată pre pămînt:
 nu-ndrăzni s-atingă fruntea lui nici rotitorul cer!“
 Apoi maică-sa i-aduse un răvaş de la Rostam
 cel războinic arătîndu-i trei rubine mari şi trei
 giuvaericele de-aur dăruite tot de el
 din Iran (pe cînd lumina zilei o vedea Sohrab)
 şi-nsoţite de-o scrisoare. Ea îi zise: „Fiul meu,
 cată spre aceste daruri şi fii recunoscător;
 tatăl tău ţi le trimise, o, feciorul meu viteaz!“
 Şi adause acestea: „Dar ai grijă-*Afrasiab*¹
 taina noastră să n-o afle că-i duşmanul lui Rostam,
 şi Turanu-ntreg se zbate, geme sub călcîiul lui.
 Fie să nu te urască şi să nu doboare fu
 doar din ură pentru tata! Dacă tatăl tău ar şti
 că arăţi cum te vād însămi, fruntea lîngă cer purtînd
 printre cei ce-o poartă astfel, grabnic te-ar chema la el,
 şi durerea-atunci ar frînge inima în maică-ta!“
 Sohrab îi răspunse: „Nimeni de pe-acest întreg pămînt
 n-o să ţină taina-aceasta! Toţi din cei mai-mari şi bravi

¹ Şahul Turanului care cotropise Iranul.

și bătrîni vorbesc de-nalte fapte ale lui Rostam;
 cînd atît de strălucită mi-i obîrșia, de ce
 mi-ai ascuns-o după văluri? Vreau în fruntea unei oști
 de viteji *tiurci*, fără număr, să mă pun; voi răsturna
 de pe tronul lui pe Kävus; urma șterge-voi lui Tus;
 și nu-i voi lăsa în viață nici pe Gurguin și nici
 pe Gudârz, Guiv, Kostâham, care-i fiul lui Nevder,
 și nici pe viteazul Bâhram; dăru-i voi lui Rostam:
 calul, buzduganul, coiful cel șăhesc, și-l voi urca
 pe-al lui Kävus tron; pe urmă, din Iran m-oi răsuci
 spre Turan să dau năvală și cu șahul să dau piept;
 eu voi fi stăpîn pe tronul șahului Afrasiab,
 sulița mea sulițînd-o peste Soarele măreț;
 te voi face o șahiță peste-acest întreg Iran;
 leu voi fi în bătălie. Fiindcă tată mi-i Rostam
 și eu fiindcă-i sînt feciorul, pe alt șah nu-l voi lăsa
 lumea s-o împărățească; pentru ce ar mai purta
 stelele pe cap coroană, Soare, Lună, cînd lucesc?"

AFRASIAB TRIMISE DOUĂ CĂPETENII LA SOHRAB

Cineva aduse vestea lui Afrasiab zicînd:
 „Sohrab a împins pe mare o corabie de-a sa,
 oaste mare adunîndu-și împrejuru-i, și-a-nălțat
 fruntea precum chiparosu-n mijlocul unei livezi.
 Încă îi miroase-a lapte gura de sugaci, și-a luat
 spada de oțel în mină și săgețile le-a scos.
 Lumea va neprihăni-o spada-n mină fulgerînd,
 și acum o să-l izbească pe Kävus. Înconjurat
 de-oaste multă, nu se teme de nimic. Dar pentru ce
 aș lungi povestea-atîta? E deajuns să spun că el
 vitejia și-o arată mai presus de neamul său!”
 Ascultînd aceste vorbe-Afrasiab se-nveseli
 și zîmbi și nu-și ascunse mulțumirea lui de loc;
 dintre ale oastei sale căpetenii și viteji
 își alese numai oameni din aceia ce-ndrăzneți

poartă grele buzduwane, bravi ca Human și Barman care nu se dau în lături, lei cu leii cînd se bat; de încredință acestor căpetenii zece mii de războinici, dintr-o oaste, cei mai buni, mai inimoși. Și le zise-apoi acestea: „Dacă-n taină veți păstra viclesugul ce-l voi spune, soarta lumii-o hotărîți. Nu, nu trebuie ca tatăl să cunoască pe-al său fiu îndrumat de înrudirea duhului și-al firii-imbolde. Cînd vor sta ei față-n față, Rostam sigur va vroi să purceadă bătălia, și războinicul bătrîn poate că — mai știi? — cădea-va omorît de-acest viteaz; în Iran atunci intra-vom, de Rostam pe veci scăpați, și vom face lumea-ngustă dinaintea lui Kavus; mai apoi vom pune mîna într-o noapte pe Sohrab și-l vom face să-și închidă ochii-n somnul cel mai lung. Dacă va să fie-altminteri: Sohrab fiind omorît de-a părintelui său mînă, duhul bravului Rostam mistui-se-va în chinuri!”

Cei doi *pahlivani* turani plini de bănuiele plecară la Sohrab, duh luminos, mai nainte trimițîndu-i daruri vrednice de-un șah: zece cai, zece catîrce, unii înșăuțați frumos, altele cărînd povară: de turcoaze, mîndrul tron, și de chihlimbar, coroană care-n vîrful ei purta un mîrgăritar, și tronul trepte de ivoriu-avea. *Pahlivanii* de asemeni aduceau și un răvaș preainaltului războinic, plin de multe lingușiri cit mai bine să-l încînte: „Dacă poți să-ți însușești tronu-Iranului, o lume va scăpa de dezbinări; din hotarul nostru pînă în Iran e drumul scurt, și aceste trei meleaguri: Semangan, Iran, Turan sînt ca unul. Oaste după trebuință îți trimit; urcă-te în tronu-acesta, pune-ți o coroană-n cap. De cînd lumea, niciodată, în Turan nu au mai fost căpetenii pe măsura lui Human și lui Barman; ți-i trimit să-ți fie oaspeți pentru citva timp. De vrei să pornești război, aceștia laolaltă s-or lupta și or face țarna-ngustă pentru toți dușmanii tăi!” Cam acesta e răvașul și acesta daru-adus vrednic de un șah, pe caii și catîrii-mpovărați.
(.....)

Iar Sohrab ce tronul lumii îl rivnea, aminte luînd,
oastea și-o urni și timpîni duruiră-asurzitor,
și porni umplînd pămîntul de vuirea-atîtor oști.
Niciun dîșman împotrivă-i nu stătu, fie c-a fost
leu ce sta să se repeadă-asupra lui sau crocodil.
El își duse oastea-n iureș prin Iran, și-orice-ntilni,
oameni și cetăți și sate pirjoli, necruțător !
(.....)

KÄVUS SE MÎNIÈ PE ROSTAM

Cînd de curtea-mpărătească Rostam se apropie,
cei mari, precum Tus și Gudârz, care-i fiul lui Keșvad,
să-l întîmpine ieșiră înainte-i drum de-o zi;
de pe cai descălecară și-alergară către el,
și Rostam la fel își puse tălpile pe lut mergînd.
Cei mari îl tot îmbiară cu-ntrebări prietenești,
și de-acolo spre seraiul șahului au drumețit.
Cînd ajunseră la Kävus, i-au adus închinăciuni;
dar el, minios pre dînșii, nu răspunse nicidecum.
Aspră-i era-nfățișarea, fruntea cruntă ca un nor;
dirz ca leul din pădure scoase răcnetu-i turbat
spre Guiv întii, uitîndu-și de-a mai fi cuviincios:
„Cine-i ăst Rostam de-și lasă nemplinite-ndatoriri,
și poruncile-mi le calcă?”¹ De-aș avea o spadă-acum
capul ca pe-o portocală i l-aș reteza pe loc !
Prindeți-l, pe sus luați-l, spînzurați-mi-l de viu²
colo unde-atîrnă ștreangul ! Dinaintea mea nicicînd
nu-i mai pomeniți de nume !” Inima-i sări din piept
lui Guiv de-aceste vorbe, și-i răspunse: „Spre Rostam
mîna țî-o ridicî, potrivnic?” Spre Guiv și spre Rostam
șahul fulgeră-ntr-atîta că-adunarea-ncremeni;

¹ Șahul Kävus îl chemase printr-o scrisoare pe Rostam să vină din Zabulistan pentru a lupta cu Sohrab, dar Rostam întîrziase patru zile.

² Expresie curentă în eposul iranian, uneori „spînzuratul” fiind atîrnat în ștreang de picioare, apoi ucis cu săgețile.

porunci lui Tus să-i prindă și să-i spînzure de vii
colo-n ștreanguri, și-àpoi Kàvus însuși de pe tron sări
de mînie-arzînd ca focul trestiiile pîrjolind.
Tus se-apropie și-l prinse de o mîna pe Rostam —
bravii toți încremeniră — vru din fața lui Kàvus
pe Rostam să-l scoată-afară, teamă-avînd că-n ura sa,
rău ceva să nu înceapă. Dar Rostam se-aprinse și
cătore șah răcni: „Nu-ți umple pieptul cu-al mîniei foc;
una e mai rea ca alta orice făptuire-a ta,
ești nevrednic de coroană! Spînzură-l de viu în ștreang
pe-acest *tiurc*¹, și mai păstrează și mînie și ocări
pentru dîșman. Rum și Sëgsar, Mazanderan și Kitai,
Hamaveran și Egipt — toate-s roabele lui Rakș
așternute sub copite; inimile lor au fost
sfărîmate doar de spada și de arcul meu de-oțel;
și tu însuși dacă-n viață ești, doar mie-mi datorezi;
cum lași inima-n mînie să se-ncingă într-atît?”
Zise și cu brațu-i strașnic peste braț pe Tus lovi,
de-ai fi zis că elefantul năvăli asupra lui!
Tus căzu cu fruntea-n lespezi, și-n mînia sa Rostam,
peste el păși, să iasă. Zise-ncălecind pe Rakș:
„Sînt cel ce mă bat cu leii și coroane-mpart la șahi!
Ce-ar ajunge, oare, Kàvus, cînd eu spumeg mînios?
Cine-i oare Tus să-și nalțe brațul împotriva mea?
Cel-de-Sus mi-a dat puterea și-acești lauri verzi ce-i port,
și nu șahul și nici oastea-i! Lumea este sclava mea,
și-nfloratul Rakș mi-i tronul; spada mi-i pecetea grea,
chivăra mi-i diademul; suliță și buzdugan
mi-s prieteni, și-aste brațe, inima ce-mi bate-n piept
îmi țin loc de șah! Cu spada noaptea o străluminez;
fac să zboare țeste-n cîmpul de bătaie. Sînt născut
slobod și nu rob; sînt robul Domnului ce mi-i stăpîn!
Bravii-au vrut să-mi dea coroană, tron să-mi dea și diadem;
dar n-am vrut prea-înaltul scaun, n-am avut în ochi decit
datina și-ndatorirea mea și drumul cel drept!
De primeam coroana, tronul, n-ai mai fi avut acum
nici puterea-aceasta mare, nici acest măreț noroc!
Oare, meritam sfruntarea vorbelor ce mi le-ai spus?
Oare, aceste „binefaceri” mie mi le datorezi?

¹ Aluzie la Sohrab a cărui vitejie îl îngrijora pe Kàvus.

Eu înscăunai în tronul șahilor pe Kei-Kobad!
 Ce știam pe-atunci de Kävus, de-al miniei sale vînt?
 De nu-l aduceam în țară pe Kobad, care trăia
 în durere și departe de mulțimi pe munții-Alborz,
 n-ai fi ncins tu cingătoarea și al răzbunării-oțel,
 n-aveai tronul și-avuția ce te fac atît de dirz
 de-a rosti cuvinte aspre lui Destan fiul lui Sam¹!
 Zise-apoi spre toți persanii: „Va veni cel *tiurc* viteaz
 și nu va lăsa în viață nici puternici și nici slabi!
 Fiecare o să-și cate mijloc viața de-a-și scăpa,
 după cît l-ajută capul. De-azi nainte în Iran
 n-o să mă vedeți; pămîntul e al vostru,-al tuturor,
 iar aripile de vultur ale mele sînt de-acum!”
 Zise calului dînd pînten și îi părăsi pe loc;
 de minie sta să-i crape parcă pielea de pe trup.
 Inimile tuturor se umplură de amar,
 căci Rostam era păstorul și ei turma lui erau.
 Lui Gudârz i-au zis: „Aceasta este numai treaba ta:
 rupte legături doar mîna ta le va lega din nou.
 Căci măria-sa, cu toate ca s-audă nici nu vrea
 un cuvînt din partea noastră, negreșit, va asculta
 sfaturile tale. Du-te la cel șah nesăbuit,
 și grăiește-i pe-ndelete despre-aceste întimplări,
 glăsuiește-i cu dulceață și răbdare; poate că
 vei întoarce iar Norocul ce s-a-ndepărtat de noi.”
 Nenfricați atunci mai-marii, precum Guiv și Gudârz,
 Bâhram cel viteaz și Rêhham, și Gurguin, alt șoiman
 se-așezară laolaltă cuvîntîndu-și înde-ei:
 „Șahul nu mai ține-n seamă datinile din străbuni
 și-i lipsit de cuviință. Rostam e al lumii-ntregi
 vajnic *pahlivan*. Lui, Kävus viața-i e dator; nicicînd
 în nenorociri n-avut-am precum el apărător.
 În Mazanderan cînd *divii* și pe șah și pe cei mari
 îi încovoiară-n lanțuri, cîte griji, primejduri,
 n-a fost nevoit să-ndure Rostam? El doar ciopîrți
 trupul *divului* cel groaznic, el pe Kävus, bucuros,
 l-așeză în tron făcîndu-i plecăciuni ca unui șah.

¹ Cu alte cuvinte șahul jigîndu-l pe Rostam îi jigînește întreaga spiță: pe taică-său, Destan, și pe bunică-său, Sam.

Şi cînd a lui Kāvus glesnă-ngreunat-au fost din nou de cătuşe şi de lanţuri, colo în Hamaveran — Rostam se luptă cu-atiţia şahi spre a-l ajutură, n-a dat dosul dinaintea-acelui şah ce stăpînea cu urgii Hamaveranul. El l-aduse şi în tron, l-aşeză din nou pe Kāvus, bucurîndu-se-n adînc. Ştreangul de spînzurătoare dacă e răsplata sa, nouă ce ne mai rămîne decît să ne risipim; totuşi vremea-i să ne batem, soarta nu ne dă răgaz.“ Marele Gudārz ce-i fiul lui Keşvad plecă la şah şi-i grăi: „Au ce făcut-a Rostam, de-astăzi nimiceşti ale Persiei noroace? Ai uitat Hamaveran, şi ce-ai pătimit cu *divii* cei de la Mazanderan, şi-acum dai porunci să fie *spînzurat de viu* Rostam? Şi-acum, cînd s-a dus şi-n locu-i vine falnicul viteaz, *pahlivanul* precum lupul¹, ce potrivnic îi trimiţi colo-n cîmpul de bătaie să-i azvirle drept în cap nourul de pulberi negre? Guzdaham a auzit vorbe despre mulţi războinici (şi-a văzut şi mari şi mici) d-aia zice: « Să n-ajungă niciodată acea zi, cînd un cavaler în gîndu-i îndrăzni-va să dea piept cu acesta! Nebun este cine-n luptă l-o-nfrunta, căci în vitejie-asemeni este bravului Rostam! »“ Ascultîndu-i cuvîntarea lui Gudārz, cel şah simţi c-are-n ea şi cuviinţă şi bun simţ; descumpănit, au rămas de toate cele cîte s-au fost petrecut, de purtarea-i fără minte. Îi răspunse; „Drept vorbeşti, fiindcă ce-i mai bun ca sfatul unui vîrstnic nins de ani. Şahului se cade veşnic să fie prevăzător, silnicia şi-oţărîrea neducînd la bun sfîrşit. Trebuie voi toţi în grabă s-alergaţi după Rostam, să-i grăiţi plăcute vorbe, şi-ăstfel ca mînia mea să şi-o uite, şi-arătaţi-i norocosul viitor. Şi-aduceţi-l lîngă mine, gîndul meu întunecat iar să-şi capete lumina!“

Gudārz părăsi pe şah zor-nevoie să-l ajungă pe al lumii *pahlivan*; şi-l urmară capii oastei toţi pe urma lui Rostam. Cînd zăriră iar viteazul cel cu trup-de-elefant, toţi mai-marii împrejuru-i se-adunară şi cu toţi

¹ Tarāgi aluzie la Sohrab, fiul lui Rostam.

binecuvîntară-l astfel: „Fie să trăiești în veci și să fii ferice! Lumea la poruncile-ți să stea, locu-ți fie pururi tronul! Kāvus mintea și-a pierdut, și cuvîntul lui nu-i dulce cînd e de minie-aprins, spune vrute-și-nevrute dar își vine-n fire iar și e gata pentru pace, blind și binevoitor. Greu fu înjosit de Kāvus, ei, persanii, însă știu cu nimic că nu-i greșiră lui Rostam, de-a părăsi țara dragă lui, Iranul, ascunzîndu-și de Iran fruntea lui cea norocoasă. Șahului îi pare rău de cuvintele rostite, mîna-și mușcă, ce să zic, fiindcă-a fost atît de aspru.“

Rostam le dădu răspuns:
 „N-am eu nicio trebuință de Kei-Kāvus; șeaua mea este tronul meu, iar coiful mi-i coroana, platoșa mi-i caftan, și-acum visează cugetu-mi la moarte doar. Ce-i în fața mea un Kāvus? bietul, nici un pumn de colb. Ce m-aș teme de minia-i? Oare, meritat-am eu vorbele-i nerușinate ce-mi zvîrli, năbădăios?
 Eu l-am slobozit din lanțuri, eu i-am dat coroană, tron; eu, cînd m-am luptat cu *divii* colo în Mazanderan, și cînd piept am dat cu șahul din Hamaveran, l-am scos din robie și durere și din ghiare de dușmani!
 Inima mi-i grea, răbdarea pin' la capăt mi-a ajuns, teamă n-am decît de Domnul carele-i deapururi sfînt.“
 La voroavele acestea frigul morții străbătu adunarea; dar răspunse Gudarz marelui viteaz, cel cu trup cît elefantul: „Șahu-atunca și cei mari care-și poartă fruntea-n slavă bănui-vor altceva: strașnicul Rostam se teme de-acest *tiurc*, și vor șopti: e mai bine, cum Guzdaham ne-a fost zis, să ne predăm țara; dacă-i este teamă lui Rostam de-a se lupta, noi să ne gîndim la fugă! Curtea-i plină, precum văd, doar de vrajba și minia șahului nesăbuit, și mereu s-aduce vorba doar de *tiurcul* cel viteaz. Iar de către șah nu-ntoarce-ți fața-n aste-mprejurări, și nu-ți terfeli un nume, care-i mare pre pămînt, prin plecarea ta pripită. Cînd din orice parte oști dușmane ne strîng de-aproape, nebunește nu cerni tronu-acesta și coroana! Nici un om ce-i credincios legii noastre preacurate nu va încuviința

să ne facă de ocară al Turanului norod!"
 Lui Rostam astfel grăindu-i, el, uimit, îl ascultă;
 la sfârşit Rostam îi zise: „Dacă mie mi-a intrat
 teama-n inimă, nici viaţa-mi n-o mai rămînea în trup,
 însă prea mi-azvîrle şahul vorbe pline de dispreţ“.
 Şi Rostam simţi că-n starea-n care se afla altcîm
 n-avea decît să se-ntoarne şi să meargă lîngă tron.
 De aceste simţăminte-nsufleţit, se ridică,
 spre serai să bată drumul îndărăt, cu paşi semeţi.
 De îndată ce el, şahul, de departe îl zări,
 de pe tron sări-n picioare, şi iertare îi ceru
 pentru cele întimplate, agrăindu-i într-astfel:
 „Însuşirea mea şi felul îmi sînt aspre, dar nu poţi
 să creşti altfel decît Domnul ţi-a menit să fii aici.
 Inima mi se-ngustează cît un Crai-Nou de pe cer
 din pricina ăstui dîşman¹ nou de care mă-nspăimînt!
 Te-am chemat să afli-un mijloc de scăpare, iară tu
 ţi-ai întîrziat venirea şi-atunci aspru te-am certat.
 Dar, o, bravule cu trupul cît un falnic elefant,
 te-njosii, însă căinţa gura mi-o umplu cu colb!“
 Rostam îi răspunse: „Sintem sub ocîrmuirea ta,
 robii tăi, şi-a ta e lumea. Însuşi printre robii tăi
 mă aţin în faţa porţii tale, vrednic cît voi fi
 printre ei să mă prenumăr, şi-am venit să-mi dai porunci.
 Fie veşnic fericirea şi puterea — soţii tăi!“
 Şahu-i zise: „*Pahlivane*, fii deapururi fericit!
 Vino să petrecem astăzi la serbare, în serai;
 miine ne-om găti cu arme, să purcedem la război.“
 (.....)

SOHRAB ÎNTREABĂ PE HEDJIR DE NUMELE CĂPETENIILOR DIN IRAN

Pe cînd pavăza-i de aur Soarele şi-o înălţă
 şi cu sulii de lumină cerul îl împodobi,
 Sohrab se-mbracă-n armură de războinic şi săltă-n
 şea pe calu-i cum e moscul. Spada-i spînzura de piept,

¹ Aluzie la Sohrab.

chivăra împărătească fruntea i-o acoperă;
 de cârligul șeii sale un arcan și-ncolăcea
 de șaizeci de ori colacii; chipul lui, al groazei chip!
 Astfel călărind și-alese-un deal răpos de unde el
 va putea să vadă-n vale oastea-ntregului Iran.
 Pe Hedjir¹ chemînd îi spuse: „Nu-ncerca să mă înșeli;
 poartă-te cum se cuvine, dacă vrei să n-o pățești.
 Spune-mi numai adevărul, nu minți, nu vicleni.
 De ți-i drag să fi iar slobod, și de vrei să te înalț
 mai presus de toți, răspunde-mi la ce-ntreb despre Iran.
 Nu te-abate de pe calea care duce spre-adevăr,
 și-ți voi da atunci comoara adunată-n veac de vreme,
 daruri și plocoane scumpe. Dar de-ncerci să mă-amăgești,
 pururi vei zăcea în lanțuri, temnița-ți va fi lăcaș!”
 Hedjir zise: „Orice șahul despre oastea din Iran
 m-o-ntreba, îi voi răspunde tot ce știu; de ce să-l mint?
 Pentru mine adevărul sfînt e, n-am să te-amăgesc.
 Numai adevăru-i bună călăuză pre pămînt
 și nici una dintre rele ca minciuna nu-i mai rea.”
 Zise-atunci Sohrab: „Ascultă! Vreau să mi te-ntreb pe rînd
 despre toți mai-marii țării, despre șah, despre popor,
 despre falnicii războinici ai Iranului, precum
 Tus, Guiv, Gudârz și Bâhram, precum falnicul Rostam —
 tu mi-i vei numi pe-aceia arătați de mîna mea.
 Văd un țarc tot din brocarturi colorate-n fel-și-chip,
 prejmuind pestrîte corturi tot din piei de leopardzi,
 văd și elefanți o sută pregătiți pentru război;
 peste tronul de turcoază ca albastrul mării-adînci
 flutură-n văzduh mătasa flamurii ce poartă herb:
 chipul Soarelui pe cîmpul vinețiu și Luna, sus.
 Ce-i cu tabăra-așezată-n mijlocul acelei oști,
 și-a cui este dintre bravii luptători iranieni?”
 „Tabăra-i, Hedjir răspunse,-a celui șah peste Iran,
 dinaintea porții cărui sînt și elefanți și lei.”
 După-aceea Sohrab zise: „Văd în dreapta, buluciți,
 cavaleri și elefanții cu poveri; fac negru țarc
 sprijinit de-oșteni, șiraguri, și de corturi din belșug;

¹ Hedjir, stăpînul iranian al Castelului Alb. Sohrab, făcîndu-i vizită, l-a luat ostatic.

dinapoi stau elefanții, dinainte cai de frâu.
 Și de-asemeni stă în față flamura ce poartă herb
 aprig elefant, și-n juru-i mulții cavaleri se-ațin
 cu-ncălțările-aurite." Îi dădu răspuns Hedjir:
 „Tus e-acesta și-i feciorul lui Nevder, căci steagul lui
 poartă stemă: elefantul." Sohrab iarăși întrebă:
 „Dar pavilionul roșu străjuit de cavaleri?
 Văd o flamură de aur, herb un leu și-un giuvaer
 scăpărind de pe la mijloc. Dinapoia ăstui steag
 stau oștenii în șiraguri înzăuați, cu lănci în mâini.
 Cine li-i stăpînul? Spune-mi numele-i, și nu-ți grăbi,
 prin minciună, nimicirea." Și Hedjir îi glăsui:
 „E podoaba vitejimei, Gudarz fiul lui Keşvad,
 el, nimicitor de ordii, tare crîncen în război.
 Optzeci de feciori el are, lei sînt toți și elefanți.
 Nenfricat, nici crocodilul și nici tigru din deșert
 și nici pârdoșul din munte nu-ndrăznesc să-i țină piept."
 Sohrab, iarăși: „Al cui este țarcul verde străjuit
 de-ostășime fără număr iar în mijlocu-i un tron
 strălucind și drept în față-i steagul lui Kavê înfipt?
 Și pe tronu-acesta șade-un *pahlivan* cu mindru chip,
 umeri largi, vîrtoase brațe de șoiman, și care stînd,
 capu-i mult îi depășește pe cei ce-n picioare stau.
 Lingă tronu-i, drept în față, stă un cal de luptă, drept,
 nalt cît el, pină-n copite spinzurîndu-i un arcan.
 Cînd și cînd, nechează calul spre stăpînul său, de zici
 că-i o mare ce detună! Elefanți împlătoșăți
 rînduiți sînt dinapoia cruntului viteaz șezînd,
 parcă-ar clocoti pe scaun. Nu e în Iranul tot
 nici un om de-așa statură, și nici cal n-am mai văzut
 să se-asmene cu ăsta! Uită-te la steagul lui,
 poartă stemă un balaur și în vîrf e-ntruchipat
 leul cel cu cap de aur." Zise-n sinea lui Hedjir:
 („Nenfricatului acesta pui de leu dacă-i arăt
 herbul care-l osebește pe Rostam, trup-de-elefant,
 iute va să-l nimicească! Nu-i mai bine să-l ascund
 și să nu-i mai știu de nume, tot numîndu-i pe cei tari?“)
 Spuse lui Sohrab: „Acesta-i un tovarăș din Kitai
 nou venit la șah." De nume, Sohrab iute-l întrebă
 pe Hedjir ce-ntoarse vorba: „Nu mi-l amintesc de fel,

căci eram în cetățuie¹ când cu șahul s-a-ntilnit.“
Sohrab se mîhni că urma lui Rostam n-o dibui.
Maică-sa i-a spus anume după care semne doar
își va recunoaște tatăl, și pe toate le văzu
dar privirii lui crezare nu-i dădu. Din nou vro
să-afle numele acestui *pahlivan* de la Hedjir,
mai sperînd s-audă vorbe care mult l-ar veseli.
Însă era scris deasupra-i că altcum se va-ntimpla,
din poruncile Acelui ce nimic nu schimbă-aici.
Sohrab întrebă pe urmă: „Al cui dintre cei sus-puși
este țarcul ăsta mare plin cu mii de cavaleri
și de elefanți, de unde trîmbițe răsună lung?
Lîngă țarc, și drept în față: flamura cu cap de lup,
și al lăncii vîrf de aur sulițat pînă la nori.
Iar în mijloc este tronul dinaintea cărui stă
un alai de mîndre sclave.“ Hedjir îi dădu răspuns:
„Guiv e acesta, fiul lui Gudârz, vitejii-i spun
Guiv-cel-ce-n-are-teamă. Cel mai mare și mai bun
fiu al lui Gudârz, și oastea, cam două treimi din ea,
lui i se supune. Este ginerele lui Rostam,
și Iranul nu prea are oameni bravi asemeni lui.“
Sohrab zise: „Văd din partea Soarelui-Răsare-un țarc
alb făcut din lungi brocarturi de la Rum, și-n fața lui
stau puzderii cavalerii rînduiți, și pedestrași
paveze ținînd și suliți, într-o oaste pînă-n zări.
Căpetenia stă-n tronul cu spătar din lemn de tek
avînd treptele din fildeș. Țarcul larg e-mprejmuit
cu postav din fir de aur, și-i păzit de multe slugi.“
Hedjir zise: „Feriburz e numele acestui cap,
fiu al șahului și este diademul celor bravi.“
Sohrab iarăși: „Măreția e la locul ei acum,
fiindcă-i fiu de șah și poartă lucitoru-i diadem.
Dar ocolu-acela galben unde flutură în vînt
flamura cu herbul Lunii, tot cu steaguri împrejur:
pale, roșii, violete și-n culori de curcubeu?
Iată-n dosu-mprejmuirii, altă flamură cu herb:
un mistreț, și-n vîrfurile lăncii cu o Lună de argint.“
Hedjir iarăși îi răspunse: „E viteazul Gurazè,
leu războinic ce nu-ntoarnă frîul cînd se luptă lei;
os din stirpea lui Guiv e, nici primejdie, nici chin

¹ Adică, în *Castelul Alb* asediat de oastea lui Sohrab.

nu-l îndeamnă să murmure.“

Iscodi-ndelung Sohrab
ale tatălui său urme, dar Hedjir nu le-arătă,
adevărul ascunzîndu-l. Cum vrei lumea-a cîrmui
cînd o cîrmuieşte Domnul? Ziditoru-a hotărît
dinainte orice-n lume. Soarta altcum ţi-a fost scris
cum tu n-ai fi vrut, şi soarta cum te mină,-i te supui.
De-astă lume trecătoare inima dacă ţi-o legi,
parte ai doar de otravă, doar de grijă, doar de chin.
Sohrab întrebări îi puse lui Hedjir despre-acest om
din Kitai dorind să-l vadă, despre ţarcul său, verzui,
despre calul său puternic, despre brav şi-arcanu-i strîns.
Marele Hedjir îi zise: „De ce, oare, te-aş minţi?
Dacă nu ţi-am spus ce nume poartă-acest om din Kitai
e că nu ştiu cum îl cheamă!“ Sohrab zise minios:
„Minţi! Tu n-ai rostit o vorbă de Rostam, şi cînd un om
este *pahlivanul* lumii,-n taberi nu rămîne-ascuns!
Datu-mi-ai încredinţare că e capu-ntregii oşti,
paznicul de la fruntarii, şi-al ţinuturilor scut!
Cînd în fruntea oastei sale Kāvus însuşi dă porunci,
cînd îşi pune tron, coroană pe-elefanţii de război,
pahlivanul lumii merge mult-naintea şahului,
pe cînd glas de tunet urlă pe cel cîmp de înfruntări!“
Hedjir îi răspunse: „Poate că al lumii *pahlivan*,
cel care învinge leii, dus e în Zabulistan,
căci se ţin serbări acolo în grădini de trandafiri.“
Sohrab rîse: „Nu mai spune vorbe de-astea căci Rostam
fruntea pururi şi-o înclină doar spre luptă! Toţi cei mari
au venit de pretutindeni, chivăra pe cap, urmînd
pe stăpînitorul lumii, pas cu pas, tot după el,
iară *Pahlivanul* lumii să stea-n jilţ pe la serbări?
Tineri şi bătrîni ar rîde de asemeni luptător.
Fac cu tine-o învoială şi întii îţi amintesc:
sînt un om zgîrcit la vorbă. *Pahlivanul* de-mi arăţi,
te voi face să porţi fruntea mai presus decît cei mari,
te-oi îmbogăţi-ntr-atîta, dincolo de-orice dorinţi,
şi îţi voi deschide-n faţă mari haznale-mpărăteşti.
Dar dacă ce-ţi cer îmi tăinui, dacă adevăru-ascunzi
după vâluri, despărţi-voi căpătîna ta de trunchi!
Hai, din două,-alege una! Nu ştii cel *mubed* ce-a zis
şahului dezvăluindu-i taine-adînci de înţelept:

« *Un cuvînt, mai înainte gura ta de-a-l fi rostit,
e ca-n bob mîrgăritarul alipit de scoica lui:
dar din temniță și lanțuri cînd se smulge-abia atunci
se preschimbă-n giuvaerul cel scinteielor, de preț* »¹
„O, Sohrab, — Hedjir îi spuse — cînd sătul vei fi de tron,
de pecete și coroană, piept la piept, te luptă-atunci
cu voinicul ce-ți doboară elefanții-ntăritați,
care prăpădește oameni două sute aruncînd
buzduganu-i greu ce sparge nicovalele-n bucăți,
cu acel Rostam ce culcă fruntea la dușmani în colb
chiar de-ating cu ea tăria ! Nu-i în lume elefant
să i se împotrivească, și al pulberilor nor
ce-l stîrnește sub copite Rakș cit marea-i de întins !
Trupu-i e-nzestrat cu vлага a o sută de voinici;
fruntea lui e mai înaltă decît cel mai nalt copac.
Cînd se mînie în ziua bătăliei și-i cumplit —
leul, elefantul, omul — ce mai sînt în mîna lui ?”
Fiul tatălui de viță¹, Sohrab, mînios, răcni:
„Vai-vai ! lui Gudarz ce-i fiul lui Keșvad, și care nu-i
decît un copil ca tine, cu toată puterea lui,
mintea lui și vitejia ! Unde, cînd vei fi văzut
oameni de război, și unde tropot vei fi auzit
de copite, tu, ce-atîtea îmi îndrugi despre Rostam
și atîta mi-l tot lauzi ? Marea leagănă-se lin,
ție doar de foc și-i teamă; dar deodat' cînd s-a zburlit,
nu rămîne niciun suflu din mistuitorul foc !
La fel Noaptea își ascunde capul, Soarele pe cînd
trage spada-i de dogoare !” Hedjir încă nehîrșit
de-ale vieții, zise-n sineși : „De-l voi face cunoscut
pe *acel ce-nvinge lei*u ăstui *tiurc* care-i voinic
și-are brațele vînjoase, și stă-n șea pe-un telegar
vrednic șahi să-l călărească, oastea-și va desfășura-n
rînduri lungi de bătălie, calul și-l va avînta,
cal cu trup cit elefantul; și Rostam, cu toată-a lui
vlagă, piept, grozave brațe, mort va fi de mîna sa !
Și-atunci nimeni dintre perșii rînduiți nu va ieși
să dea piept, și cînd din oastea bravilor de prin Iran
nimeni n-o să mai gîndească să se lupte,-atunci Sohrab

¹ Adică, fiul lui Rostam.

tronul zmulge-va lui Kāvus! Zis-a un *mubed* cîndva:
 «Mult mai bine-i să-ți dai duhul vitejește, decît, viu,
 jalnic să ajungi de risul dūșmanilor tăi haini!»

Chiar de m-o ucide, apa-n rîuri nu s-o tulbura.

Fără mine, Gudārz are șaptezeci și șase fii
 aprigi lei, precum stăpînul lumii, vajnicul Guiv
 cel nimicitor de ordii, cel dintîi din neamul pers,
 și Bāhram și Rehham care poartă fruntea lîngă cer,
 și Sīduș ce-nfruntă lei — după moarte m-or iubi,
 și din răzbunare-or zmulge viața dūșmanilor mei!»

(.....)

Lui Sohrab atunci îi zise: „Ce te minii, ce-mi vorbești
 numai de Rostam? Ce-mi cauți price și mereu îmi pui
 întrebări nesăbuite? Capul vrei să mi-l răpui,
 fiindcă Rostam nu știu unde-i, însă tu nevoie n-ai
 de-o chichiță ticluită, sîngele să mi-l reverși;
 ce nevoie-a te preface? Pe Rostam, trup-de-elefant,
 vrei tu să-l ucizi dar lesne-n mînă nu-ți va încăpea.
 Bine-ai face cu el lupta să n-o cauți dinadins,
 căci te-o nimici în pulberi chiar pe-al bătăliei cîmp!»

SOHRAB ÎNFRUNTĂ OASTEAA LUI KĀVUS

Cînd aceste vorbe aspre-i răsunară în urechi,
 Sohrab își întoarse capul nezicînd nimic, uimit
 de ciudata-i cuvîntare; apoi de pe-naltu-i cal
 pe Hedjir lovi năprasnic cu un pumn și-l doborî
 la pămînt și se întoarse în lăcașu-i. Chibzui
 îndelung făcîndu-și multe pregătiri pentru izbiri.
 Cingătoarea și-o încinse strîns pe trupu-i îndirjit,
 grea, coroana lui de aur de pe cap și-o scoase și,
 vesel, se-mbrăcă în zale și în platoșă de fier,
 și pe cap își puse coiful din Bizanț; acest viteaz
 care se bătea cu *divii* prinse-n mînă lancea sa,
 prinse arcul, și arcanul, și-uriașul buzdugan;
 sîngele-i fierbea în vine; se urcă pe telegar,

scoase răcnetu-i războinic, sulița și-o înhăță
și porni la bătălie, ca un elefant stîrnit.
Năvăli din cetățuie, hotărît de-a se lupta
și făcu să zboare colbul pînă pe al Lunii chip !
Și se năpusti spre țarcul corturilor șahului
și tirî cu sine-n lance o fișie din brocart.
Nenfricate căpetenii se ascuseră de el,
ca măgarii cei sălbatici cînd văd ghiare tari de leu;
nici un cap din capii oastei din Iran nu îndrăzni
să-l privească din pricina tălpilor înfipte-n scări,
mîinilor pe frîu și lancea, strînsă-n pumn-u-i, șuierînd !
Căpeteniile, vitejii se-adunară-astfel zicînd:
„Iată un șoiman cu trupul zdravăn ca un elefant;
nu prea-i bine neghiobește să-l privești în ochi prea mult;
cin' se-ncumetă să-l bată?” Apoi vajnicul Sohrab
scoase răcnete-nfruntîndu-l pe-al Iranului stăpîn;
„O, tu șah de viță-aleasă ! Pe al bătăliei cîmp
ce-mi faci tu? Cum îndrăznit-ai Kei Kàvus să te numești,
cînd mereu o iei la fugă, lei cu leii cînd se bat?
Doar să-mi zăngăn lancea-n mîină, oastea ți-o și nimicesc !
Am jurat eu la ospățul, din noaptea cînd Zandè Rezm¹
a fost omorît: jurat-am că-n Iran n-am să mai las
nici un om cu lance-n mîină, și-l voi spînzura de viu
colo-n ștreang pe însuși Kàvus ! — Șahule, pe cine ai,
dintre perși, vînjos de mîină, să dea piept cu mine-acum
ici pe cîmpul de bătaie?” Astfel agrăi Sohrab,
și tăcu-ndelungă vreme, iar persanii n-au răspuns.
Se încovoie în scară, și năprasnic începu
izbituri să dea cu fierul lăncii sale, de-au sărit
șaptezeci dintre țăruii țarcului ce-mprejmua
corturile lui Kei Kàvus, multe prăbușindu-se,
și sunară pretutindeni trîmbițe. Se-nfricoșă
Kàvus și strigă: „Oh, oameni falnici și din neam ales,
unul dintre voi să-l cheme pe Rostam, căci bravii mei
miștile din căpățîină și-au pierdut vîzînd ăst *tiurc* —
n-am un cavaler ca lumea să-l oprească, și-n Iran
nu e nimeni să-l înfrunte !”

Cu ștafeta de la șah
Tus porni și ce-auzise-i povesti și lui Rostam.

¹ Zandè Rezm, prinț din Semangan, unchiul lui Sohrab, ucis noaptea la un ospăț de către Rostam

Zise-acesta: „Şahii ceilalți cînd mă căutau, era cînd să dau vreo bătălie, cînd la praznic să petrec; Kāvus nu-mi dă niciodată decît greul de-a lupta.“
 Porunci să i se pună şea pe Rakş, și către soți spuse să-și încrunte fruntea; cînd privirea și-azvîrli de sub cortu-i pe cîmpie, Guiv alerga pe drum aducînd o lucitoare şea, punîndu-i-o lui Rakş;
 Gurguin striga într-una: „Haide, haide!“ Iar Rehham încătărăma pieptarul lat pe pieptul calului, iar Tus platoşe-nchingîndu-i, ghes își dau ei înde-ei.
 „Lute! lute!“ -Aceste glasuri cînd Rostam le auzi de sub cortu-i zise-n sine-a-i: „Parcă chiar cu *Ahriman* se găteşte-aici o luptă, căci nu i-ar putea-ngrozi doar un om pînă-ntr-atîta!“ Se grăbi de-și încheie platoşa pe piept — din pielea leopardului peștiț, se încinse-n cingătoare și încălecă pe Rakş și porni. Lăsă în pază tabăra lui *Zevare*¹:
 „Neclintit rămii la corturi, și de mine-ascultă-ntii decît de-alte căpetenii!“

I se-aduse lui Rostam steag, setos de bătălie, mînios, înaintă...
 Pe Sohrab văzînd cu brațe și picioare tari în scări, și piept larg ca Sam, îi zise: „Haide să ieșim de-aici dintre oștile-amîndouă!“ Sohrab mîinile-și frecă și-alergă la bătălie, hăt, afară dintre oști.
 Zise: „Vino să dăm lupta singuri într-un loc mai larg; sîntem doi viteji; prieteni din Iran nu-ți mai chema: ne-om lupta noi doi. Atîta. Asta este de ajuns. Dar nu poți tu împotriva-mi piept să ții în cîmp luptînd; nici măcar o izbitură-a mîinii mele n-ai să rabzi; tu înalt ești de statură, tare-n umeri și în mîini, slabă-ți este însă vлага sub povara multor ani!“
 Măsurînd din ochi voinicul cel trufaș, Rostam privi umeri largi, zdravene brațe, lungile-i picioare-n scări, și îi spuse cu dulceață: „O, tu tinere plăpînd!
 Seacă, rece e țărîna, dulce-i aerul și cald².
 Sint bătrîn, văzut-am cîmpul multor crunte bătălii; prăpădit-am multă oaste; doborît-am *divi* destui,

¹ Fratele lui Rostam.

² Adică bătrînețea este „țărîng rece și seacă“, iar tinerețea este „aerul dulce și cald“, sau altfel spus: „bătrînețea este inerția și moartea“ iar „tinerețea este mișcarea și viața“.

biruind întotdeauna! Dacă-n luptă mă dobori,
teafăr rămînînd în viață, teamă nu vei mai avea
nici de crocodilul crîncen! Mări și munți au fost văzut
bătăliile-mi cumplite; ce făcut-am cu cei mari
din turaniana oaste, martori îmi sint aștrii toți;
bărbăția-mi puse lumea ca pe un covor sub tălpi.
Dar, vai! milă mi-i de tine, nu vreau viața să ți-o smulg!
Printre *tiurci*, vezi, nu rămîne: nu știi pe-altul în Iran
s-aibă umeri largi și brațe precum doar la tine vād."
Cînd Rostam grăi acestea, Sohrab inima-și porni
în avînt spre el și-i zise: „Vreau ceva să te întreb,
spune-mi numai adevărul! Spune-mi drept tu cine ești,
din ce neam te tragi, să-mi bucuri inima cu vorbe dulci.
Cred că ești Rostam din neamul lui Narîman cel vestit.”
Rostam îi dădu răspunsul: „Nu-s Rostam și nu-s născut
din Sam fiul lui Narîman. Rostam e un *pahlivan*,
eu sint om de rînd; seraiuri n-am, nici tron, nici diadem.”
Sohrab care-atît visase, amuți, și-al zilei chip
care strălucea, deodată-n ochii lui se-ntunecă.

LUPTA DINTRE ROSTAM ȘI SOHRAB

Pe cel cîmp de bătălie, Sohrab prinse un gerid,
cu uimire amintîndu-și de ce i-a spus maică-sa¹.
Strîmt și-aleseră ei locul, și-ncepură a-și zvîrli
unu-ntr-altul suliți scurte. Cînd la suliți n-au rămas
nici inele și nici vîrfuri, își întoarseră-amîndoi
frîu-n stînga, și cu spade indiene s-au izbit
unul pe-altul de țîșniră fulgerele din oțel.
Spade li se rup în două din izbire, ce izbiri!
parcă-aduc în scăpărare Ziua Marii Judecăți!
Mina-au pus pe buzdugane, și-obosiră brațele
bravilor, și buzdugane în vîrtoase izbituri
li se-ncovoiară, grele, caii șovăiră-n mers,

¹ Adică, de semnele lui Rostam, descrise de Tehmîm.

luptătorii tremurară. Şi căzură de pe cai
 platoşe şi zale rupte lunecau de pe cei doi.
 Cai şi cavaleri se-opriră, înclęşaţii neputînd
 mîini şi braţe să mai mişte; trupul learcă de sudori,
 gura năclăită-n pulberi, limba numai crăpături
 de atîta uscăciune. Ei se-desfăcură-apoi
 unul de-altul, cel părinte de nelinişte muncit,
 fiul frînt de oboseală. O, tu lume,-nfăptuieşti
 multe lucruri uimitoare! Ce-i zdrobit şi ce-i întreg
 sînt doar ale tale fapte. Dragostea între aceşti
 luptători nu se arată în nici unul; sînt lipsiţi
 de simţire, duiosia amuţită e în ei.
 Dobitoacele din lume, fie peşte din ocean
 sau onagru din pustie — toate puii şi-i cunosc;
 numai omul în orbirea şi înverşunarea sa
 nu mai vede care-i duşman, care-i al său însuşi rod.
 Rostam zise întru sinea-i: „Niciodată n-am văzut
 crocodil ca omul ăsta orb în luptă năvălînd.
 Lupta-n peşteră cu *divul* alb un joc mi s-a părut,
 şi-acum inima-mi slăbeşte dinaintea unui om,
 dinaintea-a două braţe ale unuia ce nu-i
 nici stăpînitorul lumii, nici viteaz şi nici vestit
 printre cei sus-puşii! Din luptă m-am tras tare obosit,
 mort aproape, pe cînd două oşti priveau cum luptă el.“
 Apoi cînd şi telegarii celor doi s-au odihnit
 după-a luptei istovire, tînărul şi cel bătrîn
 arcurile-şi încordară; dar fiind ei în armuri,
 şi în platoşe din pielea leopardului pestriţ,
 cu săgeţile de trestii prelungite-n virf cu fier
 nici o rană nu-şi făcură. Se aprinseră-amîndoi,
 şi-amîndoi se înşfăcară de sub late cîngători.
 Rostam care-n bătălie stîncă neagră ţi-o smulgea,
 îl smuci de cîngătoare pe Sohrab nădăjduind
 de pe şea să-l aridice în această luptă. Dar
 trupul tînărului trupeş nici nu se clinti din şea,
 şi Rostam privi la braţu-i rămînînd neputincios.
 Trase braţ din cîngătoarea lui Sohrab, mereu uimit
 de vigoarea-i neseacă.

Cei biruitori de lei
 se răsînră după-aceea; spatele şi l-au întors
 frînţi, sleiţi de-atîta luptă, prăpădiţi şi ciopîrţiţi.

Dar Sohrab își mai desprinsese de la șea cel buzdugan; strînse-n pinteni bidiviu-i și pälindu-l pe Rostam, umăru-i zdreli. Se-ntoarse Rostam și-ncă vlagă-avu suferința s-o îndure. Sohrab îi zîmbi zicînd:
„O, tu cavaler! Cum tremuri sub izbirea celor tari, și s-ar zice că în luptă Rakș¹ e doar un biet colun; însă brațele-amîndouă ale unui brav întrec pe oricine în tărie, și-un bătrîn oricît de nalt, e smintit de-o vrea să-nfrunte pe-un asemenea flăcău!“
Istoviți se despărțiră unul de-altul; le păru, lumea-atîta de îngustă că se-ntoarseră plecînd cu îngrijorate inimi. Drept spre oastea din Turan Rostam năvăli ca tigrul ce-și zărește prada lui. Sohrab se-ndreptă spre oastea din Iran; lăsîndu-i frîu slobod calului cel iute,-n rînduri năvăli și mulți bravi ca snopi se prăbușiră-n jurul lui; se năpusti ca un lup în grosul oastei, tari și slabi fugînd de el. Rostam trist gîndi în sinea-i cîte rele-ar fi adus fără nicio îndoială lui Kävus âst *tiurc* viteaz, de-ar fi răsărit cu zale și pe brațe și pe piept! Se grăbi să se întoarne-n tabără-i, cu inima plină de aceste temeri, cînd zări, dintre oșteni, pe Sohrab venînd cu sînge să roșească negrul colb; plin de sînge-i era brațul, plin și-al lăncii sale fier, și cămașa lui de zale, de-ai fi zis că s-a-mbătăt de cumplita-i vînătoare. La priveliștea-i, Rostam se aprinse de mînie. Scoase-un răcnet ca de leu mînios și-acestea-i zise: „O, tu chip însîngerat! Dintre perși războinici cine te-a izbit? Cum n-ai putut mîna răului s-o-nlături? Cum de mi te-ai repezit precum lupul într-o turmă?“ Sohrab îi dădu răspuns: „Oastea din Turan nici luptă n-a voit și nici un rău; dar tu ai izbit-o-ntîiul, pe cînd nimeni nu căta să se lupte împotriva-ți!“ Rostam îi răspunse-astfel: „Ziua-acuma-i pe sfîrșite, dar cînd Soarele măreț care luminează lumea, răsări-va,-aici în cîmp hotări-vom al cui este al spînzurătorii ștreang și-al cui tronul; fiindcă lumea luminoasă de aici

¹ Firdoûsi pare-se a uita că Sohrab nu-l știa după nume pe Rakș, altfel, după cal, l-ar fi recunoscut pe stăoîn.

hărăzită-i numai spadei ! Fie să nu cazi sub fier,
 fiindcă minui bine spada şi-ncă-a lapte amiroşi !
 Vom veni în zorii zilei cu oţelele în pumni;
 mergi acum, pînă voinţa Domnului s-o-ndeplini !"

SOHRAB ÎL ZVÎRLI PE ROSTAM LA PĂMÎNT

Pe cînd lucitorul Soare capul şi-l nălţă, şi-n zări
 corbul cel cu negre pene-şi strînsese aripile-ncet,
 Rostam, platoşa din pielea leopardului pestriţ,
 şi-o-mbrăcă şi pe dragonul jucăuş încăleacă.
 Între cele două taberi loc era de doi *farsangi*
 unde nu-ndrăznea nici unul să se-apropie. Rostam
 pe cel cîmp de bătălie se întoarse, după ce
 chivăra de fier îşi puse. Tot ce-n lume e amar
 naşte-se doar din dorinţa de mărire; fie ca
 noi străini să fim de patimi ! Colo-n tabără Sohrab
noaptea-ntreagă petrecuse-n adunare vin sorbind,
 cîntăreţii ascultîndu-i. Zise lui Human: „Ăst leu
 ce s-o măsură cu mine, piept la piept, cînd ne-om lupta,
 la statură e cît mine, şi nu-i tremură de loc
 inima în încleştare; braţe, umeri largi şi piept —
 gemene sînt cu-ale mele; parcă-acelaşi meşter bun
 ne-ar fi măsurat cu firul şi cu plumbul de zidar.
 Cînd i-am fost văzut în scară şi picior şi talpă grea,
 glasul mi-a scăzut şi fruntea mi-am plecat-o ruşinat.
 Cînd văzui la el şi semne ce mi le-a spus maică-mea,
 inima-ncetă să-mi bată. Da, e nendoios Rostam,
 nu sînt doi ca el în lume ! Nefiresc e, piept la piept,
 să mă lupt cu-al meu părinte, nebuneşte să-l înfrunt“.
 Human îi răspunse-acestea: „M-am izbit şi eu cîndva
 cu Rostam în bătălie, ştiu isprava-i de atunci
 repezindu-şi buzduganul, cînd lupta-n Mazanderan;
 Rakş al ăstui om războinic e ca Rakş al lui Rostam,
 însă are un alt tropot, alte urme lasă-n colb.“

Cînd în zorii zilei Astrul razele și le-arătă
și cei crînceni se treziră, Sohrab platoșa-mbrăcă,
gîndul doar la bătălie, inima-i doar spre ospăț.
Buzna-n cîmpul de bătaie, scoase răcnete prelungi,
înălțîndu-și buzduganul ghintuit cu cap-de-bou.
Spuse lui Rostam c-un zîmbet larg pe buze, de-ai fi zis
că prietenește noaptea petrecuseră-amîndoi,
întrebîndu-l: „Cum dormit-ai? Cum te simți acum în zori?
De ce, oare, pentru luptă inima ți-ai pregătit?
Zvirle spada răzbunării, zvirle buzduganul greu,
zvirle tot ce e unealtă de război nelegiuit!
Să ne-așternem pe țărînă, și cu vin să ne-ndulcim
uităturile-ncruntate. Haide să ne învoim,
Domnului cerîndu-i sprijin, și să ne căim amar
că ne-am învrăjbit. Adastă-l pe un alt voinic viteaz
să dea piept cu tine-n luptă, iar mie să-mi pregătești
o măreață sărbătoare. Inima-mi îți va șopti
dragostea-i, și te voi face lacrimi să reverși din ochi
de atîta rușinare. Fiîndcă dintr-un neam măreț
ești născut, arată-mi spița; numele de ce-ți ascunzi,
cînd pornești să lupți cu mine? Nu cumva tu ești Rostam
din Zabulistan, stăpînul, cel ales și cel vestit,
al lui Zal-zar care-i fiul lui Sam, vajnicul viteaz?”
Rostam zise: „O, tu, tînăr și-nsetat de lauri verzi!
N-am grăit nicicînd de-asemeni lucruri. Ieri ne-am înțeles
de-a lupta, și-acum urechea n-o să-mi plec eu la minciuni.
Ești un luptător mai tînăr, dar nici eu nu sînt un țînc;
m-am încins doar pentru luptă. Și ne vom lupta vîrtos,
și va fi precum Stăpînul lumii va fi poruncit.
Parte-avui în viața asta și de bine și de rău,
dar cu prefăcute vorbe n-am umblat, nici cu minciuni.”
Sohrab zise: „O, bătrîne! sfatul meu nu ți-a plăcut,
și dorit-am totuși duhul să nu-ți lase trupul tău
decît la soroc, pe pernă, iar urmașii ce-o să-i lași
cripta să ți-o pregătească, și cînd duhul ți-o zbură,
trupul coborî-va-n criptă. Cum în mîini îmi dăruiești
viața ta să facem grabnic pregătiri pentru-a-mplini
vrerea Domnului.” Vitejii coborîră de pe cai,
și pășiră-n grele zale, chivărele-avînd pe cap.
Caii lor de bătălie și-i legară între stînci,
și se-apropiară unul de cellalt, îngrijorați.

Se-nvrăjbiră apoi unul spre cellalt, doi lei luptînd,
de pe trupuri li se scurse riu de sînge şi sudori.
Şi puterea-şi măsurară-o zi din zori pînă-n amurg,
umbre cînd se prelungiră. Sohrab crunt se frămîntă
spumegînd ca elefantul şi săltînd ca leu-n sus.
Prinse de sub cingătoare pe Rostam, din răsputeri
trase, de-ai fi zis că trupul i-l sfişie în bucăţi;
scoase-un răcnet de turbare şi de ură cel Rostam,
de-ai fi zis că sare-n ţandări şi pămîntul sfărîmat!
Sohrab precum elefantul spumegînd îl şi săltă
pe Rostam şi de ţărînă îl izbi şi sub genunchi
i-apăsă piept, braţe, faţa, gura plină de pămînt.
Sohrab semăna cu leul care ghiarele şi-a-nfipt
înt-un măgăruş sălbatic — gata de a-l sfişia.
Trase-ntr-o străfulgerare un jungher spre-a reteza
capul lui Rostam!

Acesta îl zări şi-n gînd şi-a zis:

(„Trebuie această taină s-o destăinui!”) Lui Sohrab
îi strigă: „O, tu, viteazul cel biruitor de lei!

Tu, ce ştii să mînuie spadă, arc, arcan şi buzdugan!

Datina la noi e alta decît ce faci tu, la noi

legea cinstei porunceşte altfel: cel ce va lupta

şi-n ţărînă doborî-va pe-un viteaz, nu-i va tăia

capul cînd întîia oară azvirlit e la pămînt,

chiar şi cînd e-o răzbunare; de-l va pune dedesubt

pentru-a doua oară, -atuncea-nvingătoru-i leu numit,

şi-are drept să-i taie capul; asta-i datina la noi!”

Doar prin viclenia-aceasta Rostam capu-şi trase-ncet

de sub ghiară de balaur şi rămase izbăvit.

Tînărul cel fără teamă minţile şi le pierdu,

ascultîndu-i cuvîntarea ăstui vîrstnic; se lăsă

tulburat de cele spuse, mai întîi că se simţea

mîndru de a fi-n putere, apoi soarta-aşa a vrut,

şi-avînd fără doar şi poate sufletul mărînimos...

Slobod pe Rostam lăsîndu-l, galopă către deşert

unde antilope-n turmă lunecau prin faţa sa;

se dădu la vînătoare fără-a mai gîndi la cel

pentru care-n cîmp venise, să se-nfrunte, piept la piept.

Şi-astfel petrecu o vreme, pînă cînd veni Human

înt-un viu vîrtej de pulberi, pe Sohrab de-l întrebă

despre soarta bătăliei. El îi povesti pe rînd toate cele întîmplate și ceea ce-a spus Rostam. Human îi strigă: „Vai ție, tinere ești obosit, ori n-ai chef de viața asta? Vai de pieptul ăsta, vai de statura asta-naltă, vai de-aceste biete scări lungi și-mpărătești picioare! Leul în capcană prins l-ai scăpat acum din mînă, și-ați dat lupta în zadar! Ia aminte-n bătălie ce năpastă te-o pîndi dintr-o faptă fără minte! Iată ce a spus un șah în asemenea-ntîmplare: «*Orișicît de slab ar fi, nu-ți disprețui dușmanul.*»“ Vorbele ce le-auzi îl zvirliră-n deznădejde pe Sohrab și, gînditor, și uimit rămase foarte. Zise-apoi către Human: „Uită grijile acestea: mîine-n zori va trebui iarăși să mă bat cu dînsul și-ai să-i vezi grumazu-n jug!“
(.....)

SOHRAB FU UCIS DE ROSTAM

Își legară încă-o dată telegarii între stînci, și tot răul lor purcese-a-se-implini. Cînd soarta rea își arată dușmănia, chiar și cremenea atunci se înmoaie precum ceara. Și-ncepură-a se lupta și mi se-nșfăcăra iarăși unul pe-altul de curea. Ai fi zis că însuși cerul cel măreț în acea zi nimici puterea mîinii peste seamă-a lui Sohrab. Mîniat, Rostam întinse mîinile și înhăță capul, brațele acestui crocodil înverșunat, și-i încovoie spinarea tînărului *pahlivan*. Ceasul morții îi sosise lui Sohrab, și trupul său n-avea pic de vlagă-n vine. Rostam, ca un leu turbat, îl izbi-n țărîină; însă știind că Sohrab n-o sta multă vreme sub el, trase iute dintru teaca sa spada și străpunse pieptul leului cel temător. Ori de cîte ori de sînge vei simți că ești setos și-ți vei pîngări jungherul lucitor, ursita rea, ea la rîndu-i pizmui-va sîngele din trupul tău, și fiecă fir din perii tăi se va schimba-n jungher!

Sohrab răsucit mai scoase un oftat adînc simţînd că mult n-o să mai gîndească nici la bine, nici la rău. Spre Rostam grăi: „Aceasta-i numai din greşeala mea; şi doar neagra mea ursită-n mină cheia ţi-a-nmînat de la poarta morţii mele. De-asta nici o vină n-ai; numai bolta cea albastră-a cerului m-a înălţat şi de tînăr mă doboară. Tinereţea mea va fi pentru gloată o pricină de batjocură şi rîs, fiindcă nalta mea statură, astfel fu zvîrlită-n colb. Mi-a spus maică-mea anume după care semne doar recunoaşte-voi pe tata, şi-acest simţămînt duios pentru el, m-a dus la moarte. L-am cătat, să-l văd la chip, viaţa mi-am jertfit în dorul de-al găsi pe tata. Vai! truda mea a fost de-a surda! Acum chiar de te-ai schimba într-un peştişor din mare, chiar de-ai să te-ascunzi precum noaptea-n vâlul ei de bezne, şi chiar stea de vei fugi în puzderia de stele, Soarele strălucitor îl va smulge de pe lume tata şi m-o răzbuna crud pe tine, cînd vedea-va cărămida că mi-i pat, patul pentru vecinicie! Unul dintre cei aleşi, dintre cei semeţi războinici dovedi-va lui Rostam cum i-a fost ucis feciorul şi-n ţărînă azvîrlit, ca o zdreanţă, cînd pe tata-n lumea-ntreagă şi-l căta!” L-ascultă Rostam şi capul i se tulbură, din ochi lumea îi pieri ca-n piclă, trupul său slăbi încet, vîaga-n vine i se stinse, la pămînt se prăbuşi, mîntea-l părăsi... Pe urmă cînd se-aduse în simţiri, scoase-un răcnet de durere şi în deznădejdea lui întrebă voinicul: „Spune cam ce semne-avea Rostam? Fie numele să-i piară dintre numele-ălor mari! Căci eu sînt Rostam! Pieri-mi-ar numele, ca bietul Zal¹ al lui Sam să se aşeze-n colb să plîngă moartea mea!” Răcnete stîrni din pieptu-i, sînge-n vine-i clocoti, şi din cap îşi smulse părul şi boci. Şi cînd Sohrab îl văzu în starea asta pe Rostam, se prăbuşi în leşin pierzînd simţirea; şi gemu: „Dacă-i așa, dacă ești Rostam, tu însuți nebunește m-ai ucis, *îmbătat* de firea-ți crudă. Vrut-am eu în fel și chip pașnic să te-aduc la pace, dar în tine n-am găsit

¹ Adică Destan, taică-său.

nici o umbră de pornire spre ceva duios. Acum platoşa-mi dezleagă-ndată, vezi-mi trupul dezgolit cum luceşte. . . Când la poartă răsunară trîmbiţe, maică-mea dădu năvală cu obrajii-mpurpuraţi de al lacrimilor sînge. Inima-i se strînsese-n piept doar la gîndul despărţirii, şi-mi legă aici pe braţ un onix: «E-o amintire, zise, de la tatăl tău; Să-l păstrezi şi-adu-ţi aminte de el cînd va fi sosit vremea de folos să-ţi fie.» Dar, vezi, nu mi-a folosit decît prea tîrziu, căci lupta avu loc şi fiul, vai! a pierit aici sub ochii părinteşti. . .

Atunci Rostam

platoşa descopciindu-i, îşi văzu onixul vechi; haine de pe trup rupindu-şi, sfişiiindu-şi pieptul gol: „O, tu, cel răpus de mîna-mi! Tu, cel care eşti vestit în atîtea ţări şi neamuri!” Scoase bocete prelungi, păru-şi smulse, şi pe creştet pulbere îşi presără, îşi scaldă obrajii-n lacrimi. Şi Sohrab îi spune: „Nu, nici un leac nu mai ajută, nu mai lăcrimă de-acum! La ce-ţi mai slujeşte, oare, singur dacă te omori? Ceea ce acum e faptă, trebuia înfăptuit. . .” Cînd strălucitorul Astru părăsi boltitul cer, fără ca Rostam să vină-n tabără de prin deşert, douăzeci de mari războinici vegheteri porniră-n trap să mai vadă ce se-ntîmplă pe cel cîmp de înfruntări. Şi găsiră în picioare cei doi cai minjiţi de colb, iar despre Rostam nici urmă. . . Şi văzînd că bravul lor cel cu trup cît elefantul nu-i în scări pe telegar, nici pe cîmpul răzbunării, mort de-acuma l-au crezut; şi-atunci capetele-acestor mai-mari tulburatu-s-au. Se zoriră pe Kei Kävus să-l vestească năpristan căci de astăzi al puterii tron pierdut-a pe Rostam. Toată oastea scoase-un răcnet, lumea-ntreagă amuţi. Kävus porunci să sune trîmbiţele şi prelung timpinele duruiră, şi Tus, capu-ntregii oşti, lingă tron veni şi şahul zise către-ai săi viteji: „Grabnic plece o cămilă spre cel loc însingerat, pentru-a şti ce săvîrşit-a Sohrab; căci va trebui crunt să plîngem noi Iranul, dacă s-o adeveri vestea-aceasta-ntunecată. Cine dintre voi, persani, va-ndrăzni să deie pieptul cu Sohrab, dacă Rostam

este mort? Atunci, olaltă, trebui-va pe Sohrab să-l izbim, ca niciodată să nu mai răsară viu pe-acest cîmp de bătălie!"

Zgomote cînd auzi de prin tabără, acestea zise Sohrab lui Rostam:
 „Viața-mi cînd acum se duce, soarta s-o schimba la *tiurci*;
 dovedește-mi duiosie și împiedică-l pe șah
 împotriva lor să-și mine oastea mare, căci vei ști:
 doar încrederea în mine la război i-a ațîțat
 de-au pornit peste hotare să ajungă în Iran.
 Multă vreme le-am spus vorbe minunate și le-am dat
 tuturor nădejdi depline că avea-vor tot ce vor.
 Cum puteam să știu atuncea, o, slăvitule viteaz,
 că de-a tatălui meu mină voi pieri . . . ? Neliniștiți
 nu ar trebui să fie la întoarcere; spre *tiurci*
 zvirle-ți doar priviri blajine. Peste tot pe unde-am fost,
 din această cetățuie un ostatic am ținut,
 bravul ce l-am prins în lațul azvirlitului arcan.
 l-am pus grabnic întrebarea cum să mi te recunosc,
 căci icoana ta naintea ochilor îmi strălucea;
 însă gura lui într-una n-a ndrugat decît minciuni,
 dar a lui este greșeala că un loc ce-i hărăzii
 gol rămase¹; cuvîntarea-i vișul mi l-a spulberat,
 și a zilei strălucire pentru mine s-a cernit.
 Cercetează-iranienii și-ntre ei îl vei afla,
 și nu-ți pese dacă viața-i smulsă-o fi din rădăcini.
 Semnele pe care mama mi le-a arătat cîndva,
 le-am văzut însă crezare ochilor eu nu le-am dat.
 Soarta scrisă mi-i pe creștet și a trebuit să mor
 de-a părintelui meu mină. Ca un fulger am venit
 și mă risipesc ca vîntul; poate că te-oi întîlni
 fericit acolo-n ceruri . . .”

Lui Rostam de-atîta chin îi pierise răsufierea; inima-și simți arzînd,
 ochii i-notau în lacrimi; iute-ncălecă pe Rakș
 cel cu fulgerul asemeni. Pieptul plin de sînge-aprins,
 zguduit de-adînci suspine, merse-n fața taberei,
 și amar striga sărmanul covîrșit în cugetu-i

¹ Adică e vina lui Hedjir că nu s-a bucurat de binefacerile promise de Sohrab, dacă i l-ar fi arătat pe tatăl său, Rostam.

de durere și de zbucium și de ceea ce făcu . . .
 Când oștenii îl văzură, își plecară fruntea-n colb;
 Cerului îi mulțumiră că Rostam se-ntoarse viu
 din cel câmp de înfruntare; dar văzîndu-i colbuit
 capul, sfișiat veșmintul, pieptul gol și-nsîngerat,
 laolaltă-l întrebă ce anume s-a-ntîmplat
 și ce-i tulbură atîta inima. Le povesti
 despre groaznica-ntîmplare și de mîndrul său fecior
 doborît de el . . . Atuncea el și oastea-i la un loc
 izbucniră într-un jalet și iar mintea-l părăsi
 pe Rostam. Acesta spuse celor căpeteniei mari:
 „Zice-s-ar că mie astăzi îmi lipsește duh și trup.
 Bine-ar fi din voi nici unul să nu-i bată pe cei *tiurci*,
 că-i destul de mare răul săvîrșit de mine azi.”
 Zevarè veni aproape de Rostam, avînd pe el
 zdrențe de veșminte rupte, pieptu-n unghii sfișiat.
 Când Rostam pe al său frate-l văzu așfel, îngînă
 tot ce-i glăsuise fiul doborît, adăugînd:
 „Rău mă căinez de fapta-mi, mă adastă-osîndă grea.
 Eu, nemernicul, bătrînul, am ucis odrasla mea;
 smuls-am trunchi și rădăcină cu acest măreț vlăstar.
 Pieptu-i însu-mi despîcat-am. Iar încovoiatul Cer
 va să-l plîngă pe vecie . . .” Și-i trimise lui Human
 o poruncă: „De-acum spada răzbunării-n teaca ei
 să rămînă. Peste oaste căpetenie-ai rămas,
 grijă ai de ea și ochii nu-i închide nici în somn.
 Cît privește despre mine, nu vreau să te mai înfrunt,
 și de astăzi înainte nici nu vreau să te mai văd:
 tu ascuns-ai adevărul lui Sohrab, feciorul meu,
 fiindcă rea îți este firea; cu un fier încins în foc
 sufletul mi-ai ars și ochii!”

*Pahlivanul Tahamtan*¹

zise fratelui acestea: „O, războinice vestit,
 duh străluminat, urmează-l pîn' la Oxus² pe Human,
 și zor nu da nimănuia.” Zevarè plecă pe loc,
 lui Human ducîndu-i vorba *pahlivanului* mîhnit.
 Bravul Human ce-l deprinse pe Sohrab de-a se lupta

¹ *Tahamtan*, celalt nume al lui Rostam.

² *Oxus*, fluviu la hotarul Indiei.

în cumplitele războaie, îi răspunse lui Rostam:
 „El, Hedjir gîlcevitorul și răuvoitorul, el
 a ținut ascunsă taina ce-o căta feciorul tău.
 L-a-ntrebat Sohrab de semne după care ar putea
 tatăl să și-l recunoască, dar Hedjir l-a amăgit,
 cugetu-i ținînd în beznă. Prin nelegiuirea sa
 ne-a adus nenorocirea asta, și va trebui
 să-i tai capul! . . .” Se întoarse Zevarè și lui Rostam
 îi grăi de Human, oastea-i, și de ticălosu-acel
 de Hedjir răuvoitorul, ce-l ucise pe Sohrab . . .
 Rostam ascultînd acestea se întărită, că-n ochi
 lumea i se-ntunecase; și de-acolo de pe cîmp,
 la Hedjir în goană-ajunse zguduindu-l rău de piept
 și izbindu-l, scurt, de țărna, trase-un lucitor jungher
 vrînd să-i taie căpățîna. Dar cei mari descălcînd
 îndurare îi cerșiră, pe Hedjir smulgîndu-l ei
 de la poarta morții sale . . .

Cîtva timp trecînd astfel,
 Rostam lîngă fiu și-ntoarse bietul suflet sîngerînd;
 cei mari, Tus, Gudârz, Kostâham, îl urmară-n trist alai;
 bravii toți nălțară glasul căutînd spre Cel-de-Sus,
 El să-l sprijine pe-un tată și să-i vină-n ajutor
 chinul, zbugiumul din suflet să și-l poată birui.
 Rostam înșfăcă jungherul însuși spre a-și despărți
 de trup capul cel nemernic; se-azvîliră-asupra lui
 toți cei mari și de sub pleoape lăcrimară sînge cald,
 și Gudârz acestea-i zise: „La ce-ți mai ajută-acum
 lumea s-o prefaci în pulberi? Chiar rînînd o sută înși,
 ce-alinare vei aduce falnicului tău fecior?
 Dacă viață să trăiască mai avea pe-acest pămînt,
 ar mai fi trăit, și-olaltă cu el mai trăiai și tu;
 și de-a trebuit feciorul tău să plece de aici,
 cugetă că nu e vecinic nimeni pe acest pămînt.
 Toți sîntem a Morții pradă, fie că purtăm pe cap
 drept podoabă-o diademă sau o chivără de fier.
 La soroc, îți dai sfîrșitul; după viață ce va fi,
 nimenea nu știe încă. Cine, preamărit Rostam,
 e scutit de grija Morții? Drumul, fie lung sau scurt,
 ce-l va face-n urma noastră Moartea, pas cu pas, pîndînd,
 s-o sfîrși cînd ne-o ajunge și cînd fi-vom nimicîți!”
 (.....)

JALEA LUI ROSTAM LA MOARTEA LUI SOHRAB

(.....)

Porunci-n brocarturi scumpe vrednice și de un șah
 să-i învăluiască trupul fiului ce pizmui
 tronul și împărăția, și-un sicriu găsi, îngust.
 Fu adus din cîmp coșciugul, și spre corturi se-ndreptă.
 Foc la tabără își puse, oastea-n cap își presăra
 pulbere. Se aruncară toate corturile-n foc
 din brocarturi înmuiate în culori de curcubeu,
 și-a lui șea ce-i căptușită-n pielea unui leopard,
 și i-a fost lui tronul falnic. Lungu-i răcnet se-nălță
 ca un tunet, și viteazul și stăpînul lumii-ntregi
 vaiete stîrni din pieptu-i: „Lumea n-o vedea nicicînd
 mîndru, un alt fecior ca tine, mai viteaz, mai îndrăzneț
 în ceas crîncen de bătaie! Vai de-acest odor de preț,
 și de-această-nțelepciune! Vai de-acești obraji și vai
 de-avîntata lui statură! Vai de-acest sfîșietor
 chin din sufletul în zdrențe! Tu ești mort și maică-ta
 prea-i departe și ți-i pieptul spintecat de tatăl tău!”
 Rostam plînsese numai sînge și-n țărîină-nfipse-adînc
 aspre unghii, scump, veșmîntul, aspru-și smulse de pe piept
 și grăi: „Zal, plete albe, virtuoasa Rudabè
 m-or învinui zicîndu-mi: « Cum găsi Rostam un braț
 de-a izbi-n fecioru-i, pieptul cum să-l spintece putu? »
 De nelegiuirea-aceasta cum o să mă apăr . . . ? Cum
 îndulci-voi din cuvinte chinu-amar din pieptul lor . . . ?
 Cei viteji și mari ce-or zice de ticăloșia mea
 cînd vor ști că din grădină-am smuls un verde chiparos . . . ?¹⁴
Pahlivanii lui Kei Kävus și Rostam șezură-n colb,
 și cei mari aveau pe buze sfaturi gata să le dea,
 dar spre ei, Rostam în jalea lui aminte n-a luat.
 (.....)

¹⁴ Motivul tragic al luptei dintre tată și fecior întilnit în baladele germane își are izvorul în străvechiul folclor iranian.

ÎNTOARCEREA LUI ROSTAM ÎN ZABULISTAN

(.....)

Oastea merse dinaintea negrului coşciug; cei mari pulbere îşi presărară-n creştet şi scurtară-apoi cozile la telegarii negri şi de soi arab; timpine duruitoare şi lungi trîmbeţe de bronz sparseră în mii de ţandări. Cînd Destan, fiul lui Sam, dădu ochii cu sicriul, de pe cal descălecă lăsînd frîiele-i de aur. Rostam naintă pe jos, cu veşmintele în zdrenţe, inima-n fişii şi ea. Bravii descătărămară cîngătorile, plecînd frunţile pînă-n ţarină-n faţa negrului coşciug; de pe spatele cămilei l-aşezară pe pămînt. Vai de-acest viteaz! Sub ochii lui Destan, feciorul său, Rostam, ridicînd capacul ce fusese-n cuie prins, cuie de-aur, înflorate, zise: „Iată-l pe viteaz! După ce a stat călare pe-arcuitul curcubeu, doarme în nemernicia ăstui prea îngust coşciug!“ Destan lacrimi mari de sînge revărsă din ochii-adînci, rugî nălţînd, în zbuciumarea-i, spre Cel care-i călăuz. Rostam zise: „O, vestitul meu fecior! Acum eşti mort, şi-am rămas întru mîhnire şi durere să mă zbat.“ Zal îi zise: „De mirare-i că Sohrab a prins în miini greul buzdugan! Vezi bine, printre marii luptători de minune-a fost, şi-o mamă n-o mai naşte fiu ca el.“ Zise, şi-ochi şi gene-n sînge se muiară lăcrimînd; nu-ncetă să povestească de nepotul său, Sohrab. Rostam năvăli-n palatu-i strigăte scoţînd prelungi, şi lăsă coşciugul negru dinaintea lui. Şi cînd Rudabè văzu sicriul lui Sohrab, şi pe Rostam pe obraji c-un rîu de sînge, zise: „Mîndrule viteaz, saltă-ţi pentru-o clipă fruntea de pe-acest coşciug!“ Şi-atunci începu să se jelească şi din piept să scoată-adînci gemete şi lungi suspine: „O, fecior de *pahlivan* care te-ai luptat cu leii biruindu-i; o, nicicînd nu se va mai naşte-n lume un viteaz precum ai fost! De-acum mumei tale taine nu-i vei mai destăinui; nu-i vei spune ce-ţi aduse vremea-n care năzuiai ah! atîta fericire! Oh! ce tînăr ai intrat în lăcaşul nopţii negre, printre cei fără noroc.

Nu-i vei spune ce ursită taică-tău ți-a pregătit
 crîncen spîntecîndu-ți pieptul!" Bocetele ei prelungi
 din palat se-nvolburară către cer, pînă-n Saturn,
 cine-o auzi, în lacrimi izbucni și-n plîns amar.
 Rudabè apoi se trase în cămărilor-i, și-afund
 cobori-n mihnire,-n jale, inima în chin amar
 se zbătea, obrații palizi. Cînd și-acestea le văzu,
 plîns în amărăciunea inimii Rostam, din ochi
 revărsînd șuvoi de sînge ce-i ajunse și pe piept;
 de te-ai fi-ntrebat tu însuși dacă n-a venit cumva
 Ziua Judecării fiindcă bucuria-a părăsit
 inimile tuturor. Și din nou, Rostam coșciugul
 leului Sohrab — l-aduse dinaintea celor mari;
 smulse cuie și capacu-l ridică, și pentru Zal
 și cei mari săltă și giulgiul arătîndu-și ful mort.
 Ai fi zis că bolta-albastră stelele și-a năruit,
 iar femeile, bărbații, tineri și bătrîni, cu toți
 tremurără; palizi-țeară, haine-n zdrențe fluturînd,
 cu îndurerate inimi, tăvălindu-și fruntea-n colb.
 Tot seraiul se schimbă într-un uriaș coșciug,
 de cînd leul și-așternuse între scînduri patul său.
 Brațe de-i vedea, picioare, ar fi zis oricine-atunci
 că e însuși străbunicul Sam de luptă obosit
 și-adormit. Brocartul galben¹ iar i-l puse tatăl său,
 și bătu capacu-n cuie prea îngustului sicriu:
 „De i-aș face criptă de-aur, de i-aș umple ăst coșciug
 cu mosc negru, după moarte-mi, toate jefui-le-vor,
 și de-aceea nu-mi rămîne altceva de-nfăptuit.”
 Îi clădi atunci boltită criptă semănînd leit
 cu copita uriașă-a unui falnic armăsar.
 Ochii lumii-ntregi orbiră de-atît vaiet, de-atît plîns!
 Și-i ciopli din trunchiuri groase de aloe un coșciug
 și-l bătu în cuie de-aur².

Lumea-ntreagă clocoti
 auzînd că *pahlivanul* își ucise propriu-i fu;
 lumea-ntreagă fu mihnită, și-oricui i se povesti,

¹ Giulgiul era din „brocart țesut din fire și flori de aur”.

² Nu se poate preciza dacă este vorba de un al doilea sicriu, sau rapsodul, pentru a întări atmosfera de jale, aduce din nou imaginea coșciugului cioplit „din trunchiuri groase de aloe”.

căzu pradă întristării . . . Trecu vremea şi Rostam nu simţi vreo bucurie în adîncul inimii.
 Pin' la urmă: împăcarea, căci văzu că pe alt drum nu-i rămîne să pornească. Lumea-atîtea amintiri ne-a păstrat precum aceasta, fiindcă soarta risipi din belşug dureri în suflet fiecărui muritor.
 Care este omu-aceia cu bun simţ ce va-ndura vicleniile ursitei?

Cînd cei din Iran apoi cele de mai sus aflară, focul chinului zbucni-n sufletele tuturorora. Human în Turan întors, se înfăţişă îndată şahului Afrasiab ca să-i spună ce văzuse. Cel stăpîn peste Turan mut rămase de uimire, şi în sinea-i chibzui din această întîmplare ce urmări vor mai ieşi.

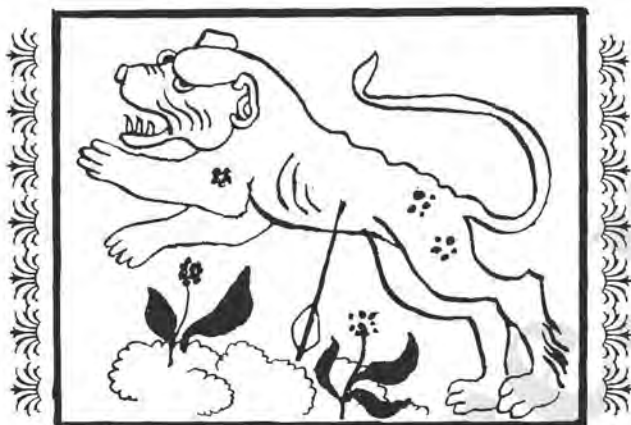
MAICA LUI SOHRAB AFLĂ DESPRE MOARTEA ACESTUIA

Din cetăţi şi-ntreg Turanul se-nălţă un strigăt lung cînd se-află Sohrab că-n luptă a căzut; în Semangan şahul cînd află îşi rupse lungi veşminte de pe trup. Muma lui Sohrab la vestea că viteazu-a fost rănit chiar de-a tatălui său spadă şi că duhul şi l-a dat, faţa şi-o izbi cu pumnii,-mbrăcămîntea-şi sfişie şi frumosu-i trup deodată străluci ca un rubin. Scoase gemete şi plîngeri; simţ şi minte îşi pierdu în prea desele-i leşinuri. Pe degete-şi răsuci buclele din păru-asemeni laţurilor strălucind — şi din rădăcini le smulse; singe lăcrimă din ochi, îşi scaldă obrajii-n singe, şi din cînd în cînd, pe jos prăbuşitu-s-a-n ţărînă. Negru colb zvîrli pe cap, carnea-şi sfişie pe braţe, foc îşi azvîrli în păr, arse-n flăcări plete negre, arse faţa-şi lung gemînd: „O, tu, viaţa vieţii mele, unde, unde eşti acum? Cu ţărîna eşti de-a valma? Ochiu mi-aţintu pe drum îngîinînd în mine însămi: « Poate că primi-voi veşti

de la cel fecior și de la tatăl lui iubit, Rostam.»
Doar la voi eram cu gândul, și-mi spuneam: « Poate acum Sohrab dă ocolul lumii; tot cătînd pe taică-său, l-a găsit și-acum zorește să se-ntoarcă îndărăpt.»
Cum puteam ghici, o, fiul meu, că voi afla cîndva că Rostam îți va străpunge inima-n jungherul său?
N-a avut nici pic de milă de minunea ta de chip, de statura ta înaltă, nici de plete; n-a simțit milă de-acest chipreș verde ce l-a spintecat hain în tăișul spadei sale! Mi te-am legănat duios, mi te-am strîns la sîn în brațe zile-n șir și nopți în șir, și-acum ești scaldat în sînge, și un giulgiu ți-i veșmint peste piept și peste brațe? Cine îmi va alina jalea care-o port în suflet? Și pe cine-n locul tău l-oi chema să stea cu mine? Și cu cine-oi împărți grijile și chinu-acesta ce-l îndur la moartea ta?
Vai de viața ta, de trupul tău și ochii tăi! Și vai de făclia ce-a fost smulsă din seraiuri și grădini și-azvîrlită în țărîină! L-ai cătat pe taică-tău, leule ce sprijinit-ai oștile; și-n drumul tău ți-ai găsit, în loc de tată, un mormînt. Nădăjduind, te-azvîrli nenorocirea-n deznădejde, și-acum dormi ca nemernicii-n țărîină, dinaintea celui ce trase gol jungher din teacă și-n tăiș ți-a sfișiat pieptul de argint. Zălogul dăruit de maică-ta de ce nu l-ai pus în mină-i? Pentru ce nu i-ai vorbit? Maică-ta ți-a spus anume după care semne doar recunoaște-vei pe tata, de ce oare n-ai crezut? Maică-ta, lipsită-acuma de ființa-ți, va cădea chinului și deznădejdei pradă, sub povara-i grea zbuciumîndu-se amarnic. Dacă te-nsoteam pe drum, Soarele și mîndra Lună ți s-ar fi rotit în jur după voie. De departe, Rostam ne-ar fi cunoscut, și-am fi fost cu bucurie-mbrățișați, o, fiul meu! N-ar fi azvîrlit geridul împotriva-ți șuierînd; nu-ți înjunghia nici pieptul în jungher, o, drag copil!“
Zise și-mpotriva sieși, păru-și smulse cu amar și cu mîinile lovindu-și chipul cu obraji frumoși; vaietele ei de mumă, bocetele ei adînci îi umplură ochii Firei cu mari lacrimi; și căzu la pămînt fără simțire, beată de durerea ei,

şi pâliră-adînc în inimi toate cîte sînt făpturi,
milă-avînd de biata mumă; şi căzu ca moartă-n colb;
ai fi zis că-ncet în vine singele îi îngheţă.
Dar se-aduse iar în simţuri, vaietele iar au curs,
plîngerile şi bocirea morţii fiului ei drag;
lacrimile-amestecate-n sîngele din inimă-i
ca rubinele luciră; tronul lui Sohrab ceru,
şi cu-amărăciune plînse pe coroană şi pe tron:
„O, lăstar ce lăstărit-ai dintr-un trunchi împărătesc !“
Şi ceru şi telegaru-i cu picioare lungi de vînt
cărui-a-n ferice zile drag i-a fost să-i sară-n şa;
capul calului îl strînse lîngă inimă duios,
şi-oamenii se minunară; cînd pe ochi îl sărută,
cînd pe bot; şi de copită-i fruntea, pletele-şi frecă.
Şi ceru să i se-aducă şi veşmintul cel ales
al feciorului şi-n braţe-l strînse ca pe un copil;
colbul îl roşi în sînge de sub pleoape picurînd;
de durere doborîtă-n colbul sîngerînd căzu;
prinse platoşă de-aramă, zale, spadă, lance, arc,
greul buzdugan şi frîul şi-al feciorului său scut;
şi cu frîul lui de aur şi cu pavăza-şi izbi
fruntea; prinse şi arcanul cel de patru-ş-cinci de coţi,
şi-apucîndu-i strîns belciugul, l-azvirli departe, hăt;
prinse-armuri şi coif şi plînse: „Leu setos de-a te lupta !“
Spada lui Sohrab o trase şi-alergă spre telegar
şi-i tăie pletoasa coadă, şi-apoi toate le-mpărţi
la săraci: argint şi aur şi împlătoşajii roibi.
Poarta la serai o-nchise, sparse tronul-i şi-azvirli
sfîrmăturile-n gunoaie. Porţile de la serai
le cerni cu limbi de flăcări; pustii seraiu,-apoi
sala de-ascultare, toate din acest frumos lăcaş,
fiindcă fiul ei plecase din ăst cuib de desfătări
la război. Îmbrăcămintele violetă¹ îşi luă,
violetu-nsîngerîndu-l; zi şi noapte plînse,-oftă
şi trăi un an aproape după moartea lui Sohrab.
Şi-uite-aşa de suferinţă se sfîrşi, şi duhu-i blind
se întoarse lîngă duhul lui Sohrab, viteazul mort.
(.....)

¹ Culoarea de doliu a musulmanilor.

XIII

KEI KHOSRO

(șăhia lui a durat șaizeci de ani)

(.....)

5

POVEȘTEA LUI BIJAN ȘI MANIJË¹

PREDOSLOVIE

Noaptea neagră de tăciune fața și-o spăla-n catran;
nevăzuți roteau prin hăuri: Marte, Saturn și Mercur.
Pentr-o vreme și mai bună Luna se gătea de zor;
sta pe tron de drum gătită, dar cam două părți din trei

¹ Povestirile *Bijan și Manijë* și *Bătălia celor doisprezece luptători* sînt cele dintîi cînturi scrise de Firdovsi în tinerețe. Niciieri nu se pomenește în ele de șahul Mahmud și exegeții constată aici o evidentă stingăcie a versificației.

din coroana ei de aur luciul şi-l întuneca;
 prin văzduhul de rugină şi de pulberi drumetînd
 se mîhnea în sînu-acestei triste lumi; se subţia-n
 trup, şi inima-i în umbră se-ngusta. Al Noptîi-alai
 şi-azvîrlea pe văi şi cîmpuri mîntia-i din fulgi de corb;
 ceru-asemeni cu oţelul de rugină ros era,
 de-ai fi zis că faţa-albastră şi-a muiat-o în catran.
 Răsărea de pretutindenî *Ahriman* în ochii mei
 mare cît e un balaur care gura-şi deschidea;
 şi din fiecă răsuflăt ce-l scotea, la fel era
 Negrului ce din cărbune o scînteie-ar spulbera.
 Rîu şi maluri şi grădină tuciiu erau precum
 valurile revărsate de o mare de catran;
 cerul şi-a oprit rotirea, şi-ale Soarelui prelungi
 mîini, picioare de lumină au încremenit pe loc.
 Ai fi zis că-ntreg Pămîntul sub ăst negru vâl dormea;
 lumea toată-nspăimîntată de ea însăşi îţi părea,
 şi străjerii noptîi, negri, clopotele-şi răsuna.
 N-auzeai ţipînd în noapte nici vreo pasăre în zbor
 şi nici urletul sălbatic al jîvinei din pustiu.
 Nu mai osebeai înaltul de ceea ce este jos,
 şi-n măsura-n care-această stare se tot prelungea,
 inima s-a strîns în pieptu-mi.

M-am sculat neliniştit.

Dar aveam acolo-n casă un prieten¹; l-am strigat
 o lumină să aducă; prietenul ce semăna
 cu al frumuseţii *idol*, în grădină m-a-ntrebat:
 „Ce-ai nevoie de lumină? Oare, somnul nu-ţi veni
 oaspe-n noaptea-ntunecată?” „O, tu *idole* — i-am spus —
 n-o să dorm. Adù-mi o faclă-asemeni Soarelui arzînd
 şi mi-o pune dinainte; pregăteşte un ospăţ;
 ia-ţi lăuta instrunată, toarnă vinul, să-l sorbim!”
 Îngerescul meu prieten din grădină-a alergat
 şi s-a-ntors cu o făclie-asemeni Soarelui lucind,
 şi c-o lampă, vin şi rodii, portocale şi gutui,
 şi-o strălucitoare cupă vrednică şi de un şah.

¹ Este vorba de Mohamed Leşkeri, primul om căruia Firdoûsi îi destăinuî că va scrie epoea ŞAH-NAME şi care i-a pus la îndemînă marea culegeră de datini întocmită de *dihkan* Danişver.

Și pe rînd, din alăută a cîntat și a băut,
 și-ai fi zis că-mi ia vederea însuși îngerul Haruth;
 el mi-a domolit de-ndată dorurile-aprinse-n piept,
 preschimbînd într-o amiază miezul nopții-ntunecat.
 Hai și-ascultă spusa-acestui bun prieten, pe cînd noi
 ne-mprieteneam cu cupa; ăst Crai Nou ce chip avea
 cum îi Soarele-a zis: „Fie cerul să se bucure
 de viața ta! Bea vinul cîtă vreme ți-oi ceti
 o poveste dintr-o carte foarte veche; de îndat'
 ce-ți va răsuna-n ureche vorbele dintii și-ntîi
 din povestea mea, tu fi-vei uluit cum cerul doar
 poate să ne uluiască. E-o iubire la mijloc,
 plină de vrăjitorie și de multe viclenii
 și trădări, și care-i demnă toată de-a o asculta
 oameni cu bun simț și minte.”

Chipreșului avîntat
 i-am grăit: „O, chip de Lună, hai de-a lungu-acestei nopți
 deapănă-mi pe îndelete basmu-ntreg și spune-mi tu
 despre binele și răul ce-l urzește cerul plin
 de potrivnicele zodii care-aduc oricărui om
 soartă-atît de osebită. Toanele și drumul lui
 nimenea nu le cunoaște, și nu vede nimenea
 limpede ce răni ne face și ce leac le-ar lecu.”
 Mi-a răspuns: „S-ascuți povestea și în stihuri s-o-înveșmînți
 după hronicul acesta care-i scris în *pahlavi*.”
 I-am spus: „*Idole* cu fața Soarelui în miez de zi,
 hai citește-mi povestirea, dragostea-mi să ți-o sporești.
 O, tu, chipreș, drag și gingaș, ție haru-ți datorez;
 taina-aceasta arătîndu-mi, geniul meu ce-i adormit
 tu mi-l vei trezi la viață! Pune-voi în stihuri tot
 ce voi auzi din gură-ți; pune-voi în stihuri și
 laude îți voi aduce, drag prieten, ce nu știi
 decît binele în lume.” *Idolul* meu scump atunci
 mi-a cetit o povestire dintr-un hronic care-i scris
 din vechime. Ian ascultă începutu-acestui cînt,
 cugetul ți-l adîncește și fii doar urechi și ochi.
 (.....)

BIJAN PORNİ SĂ ÎNFRUNTE MISTREȚII¹

Bijan se-narmă să plece; strînse cingătoarea sa și pe cap își puse coiful; și cu sine îl luă și pe Gurguin ce-i fiul lui Milad, drept ajutor deopotrivă de puternic și cutezător ca el. De la curte, cu gheparzii și cu șoimii se porni, să vîneze-n calea-i lungă; ca un elefant porni spumegînd și pretutindeni capete tăie de zor la coluni și la gazele. Toți sălbatecii berbeci prin deșert prășiți căzură pradă-n ghiare de gheparzi ce le sfîșiară pieptul, toți în inimi spăimîntați. Capetele de onagri toate fură prinse-n ochi de arcan; de bună seamă că puteai să te întrebi dacă e Bijan acesta sau e șahul Thamurēs cel care învinse *divii*. Prinși în ghiara șoimilor, mulți fazani din nori vărsară sînge, calde picături, pe-albe flori de iasomie. Și războinicii-amîndoi astfel își urmară drumul, și deșertul le păru o grădină-nfloritoare.

În sfîrșit Bijan văzu codrul și simți în pieptu-i sîngele și mai aprins; cei mistreți de prin pădure nu știau că el, Bijan, telegaru-și înșeuase să-i înfrunte; și cei doi perși mai merseră-nainte și descălecară-apoi într-o margine de codru; își aprinseră un foc; lîngă el se așezară și-l hrăniră din belșug, trunchiuri de copaci zvîrlindu-i; vin avură-ntr-un burduf; prinseră o iapă grasă de onagru și pe loc ciopîrtînd-o, pe jăratric fripseră ciozvirte mari; se-ospătară și pe urmă se gîndiră să bea vin; prinseră în mîini burduful veselindu-se-amîndoi. Cînd simțiră că le arde fața de atît băut, Gurguin, pentru odihnă, vru să-și caute un loc, dar Bijan îi spuse: „Frate, nu mi-i somn; nu te culca, treaz rămii ca mai ușure să-mplînim ce ni s-a dat, și-astfel să ne dăm silință să-l scăpăm pe șah de griji.

¹ Irmanienii, locuitori de la hotarul dintre Iran și Turan, cerură șalului Kei Khosro ajutor împotriva mistreților care le distrugeau semănăturile. Dintre *pahlivani* se oleri să-i ajute doar Bijan, fiul lui Guiv.

Mergi tu lingă lacu-acela, cîtă vreme pe mistreți
îi voi săgeta cu arcul. Gròhot cînd vei auzi-n
codru, prinde-ți buzduganul și fi gata; vrun mistreț
dacă va scăpa din mînă-mi, țeasta îi vei doborî
numai dintr-o izbitură!" Dar viteazul Gurguin
îi răspunse într-o doară: „Nu așa m-am înțeles
cu stăpînul nostru tînăr; giuvaeruri ai primit,
aur și argint, și lupta ai luat-o-n seama ta:
vrun alt ajutor nu-mi cere decît drumul să-ți arăt.”
Ascultînd aceste vorbe, tare se uimi Bijan,
de-ai fi zis că lumea-ntreagă i se-ntunecă-n priviri.
Dar intră cu vitejie în pădure ca un leu
încordat ținîndu-și arcul; scoase chiote precum
tunete de primăvară, frunza din copaci făcînd
să se scuture ca ploaia. Urme de mistreți urmă
ca un elefant în vremea-mperecherii,-n pumn strîngînd
spada lui strălucitoare. Toți mistreții-asupra sa
năvăliră, și țărîna răscoliră-n colții lor,
colți ce fulgere vărsară, de-ai fi zis că s-au pornit
lumea să ne-o pîrjolească! Un mistreț cît *Ahriman*
zalele în rît îi rupse lui Bijan; colți și-ascuți
de copaci, precum s-ascute vîrful suliții de-oțel
de a gresiei tărie. Astfel crîncenii colțoși
și-ntețiră focul luptei, iară fumul ce ieși
fumegă din codrul negru. În sfîrșit, Bijan lovi-n
frunte pe-un mistreț cu spada, despîcîndu-i greul cap
ca de elefant! Și-atuncea, rîmătorii nenfricați
și sălbateci o zbughiră, precum vulpile tîrînd
trupuri de tăiș sluțite, inimi obosite-n piept
de cumplita bătălie. Iar Bijan le și tăie
căpățînile cu spada și le spînzură-n curea
de obînc pe-al său puternic telegar numit Șebrang;
căci vroia la șah să ducă albii colți luînd cu el
capetele retezate de pe trunchiuri, dovedind
celor bravi că la mistreții groaznici le-a venit de hac.
Căpățînile tăiate le-atîrnă și de grumaz
calului, și fiecare cap cît muntele-atîrna,
de-ar fi obosit și-un taur să le care după git.

GURGUIN ÎL ÎNŞELĂ PE BIJAN

Gurguin fiind din fire rău, viclean şi temător, se ascunse după trunchiuri, şi pădurea îi păru neagră-n ochii lui; şi totuşi lui Bijan se-nfăţişă cu urări şi arătându-şi bucuria. Dar, mîhnit, teamă-avea să nu culegă doar ruşine; *Ahriman* tulburîndu-mi-l în cuget, gînduri negre îi sădi pe Bijan să-l nimicească. Dar dorinţele-i nicicînd nu se potriveau cu ceea ce era de soartă scris, fiindcă nu gîndea la Domnul ce-i al lumii Ziditor. Cine sapă-n drum o groapă, însuşi să nu cadă-n ea. (.....)

Veseli şi glumind băură vin de două sau trei ori; apoi Gurguin îi spuse: „Vitejia-ţi m-a uimit; cu puterea ce ţi-a dat-o Cel-de-Sus şi-al tău noroc de ne-nvins, tu împlini-vei alte fapte şi mai mari. (.....)

Se-afliă-aproape de-aici locul unde se țin mari serbări la hotarul cu Turanul, cam la două zile drum. Vei vedea acolo cîmpul pururi verde şi-auriu, inima s-o-nveselească-n omul care e mintos; codri şi grădini şi ape vii fac locu-acesta demn pentr-un *pahlivan*. Pămîntul verde-i lucitor atlas, şi văzduhul amiroase doar a mosc ameţitor, de-ai să zici că apa-n rîuri apă e de trandafri. Lujerii de iasomie se-ncovoiaie la pămînt de atît belşug *de floare*; idol este roza ¹-aici, şi *bol-bol*² închinătoru-i; şi fazanul roată dă rozelor îmbujorate, iar *bol-bol*-ul triluie pe-ale chipreşului ramuri. În puţine zile-apoi maluri, rîul dintr-o dată se vor preschimba în rai; vei vedea şi cîmp şi munte cum se umplu de femei, chip de *pari*; pretutindenii pîlcuri vesele-or şede. *Manijè* care-i copila şahului Afrasiab face-va să strălucească înfloritele-i grădini precum Soarele; va-ntinde cortul său pe largul cîmp,

¹ Roza este în lirica persană simbolul iubitei.

² *Bol-bol* în limba arabă înseamnă privighetoare, simbolul îndrăgostitului.

va veni înconjurată de copile, un alai
 de vreo sută de frumoase (parcă sînt icoane vii)
 toate fete turcomane-n văluri, trup de chiparos,
 părul negru cum e moscul, două roze în obraji,
 doi ochi galeși, buze-asemeni cupelor de roșu vin
 miresmat numai cu apă limpede de trandafiri.
 Și va fi cîmpia verde-mpodobită din belșug
 tot cu lucruri prețioase ca un templu din Kitai.
 Hai să ne pornim olaltă la cel loc pentru serbări,
 să străbatem depărtarea de o zi, și să răpim
 cîteva dintre copile care chip de zîne au,
 și la șahul nostru, Kkòsro, să le ducem și astfel
 să ne umplem de mărire;" Gurguin așa grăi.
 Tînărul Bijan cu sînge clocotind de *pahlivan*,
 îi răspunse: „Haide-n grabă ochii să ni-i veselim
 cu priveștea serbării!" Iute-ncălecînd pe cai
 galopară către locul desfătărilor sortit.
 Lauri verzi odinioară căută Bijan, și-acum
 la plăceri gîndi; ca tînăr, tînărul se frămîntă.

BIJAN MERSE S-O PRIVEASCĂ PE MANIJÈ

(.....)

Bijan se sculă c-obrajii amîndoi *împurpurați*
 ca petalele de roză: de plecare se găti
 zicînd celui vistiernic ¹: „Să-mi dai mîndrul diadem
 care taică-meu il poartă la ospățuri scăpărînd
 de se luminează sala; dă-mi-l: la serbare plec;
 dă-mi colanul și cerceii care i-am primit în dar
 de la Kei Khosro, și adu-mi și brățări de la Guiv
 încrustate-n nestemate." Și Bijan își îmbracă
 haina lui strălucitoare de brocart adus din Rum,
 și în diadem își puse mîndre pene de vultur,
 înșeundu-și telegarul lui pe nume zis Șebrang;
 își luă și cingătoare și inel de *pahlivan*,
 și încălecîndu-și calul, plin de sine,-ncrezător,

¹ Adică, Gurguin.

se porni către pădure. Când se-apropie întrind sub copaci, simți în pieptu-i, sub năvala-i de dorinți, inima cum i se frânse; sub un chiparos șezu de-arșiță să se ferească și de-asemeni și-adumbri telegarul, și purcese — turcomanele femei pe furiș să le privească. Zări *idclii* frumoși ca voioasa primăvară, ca păpuși din Kandahar; cîmpul răsuna de strune de-alăute și de cînt, și a lumii frumusețe suflete din piept răpea. Când privi din cort afară, Manijë cu mîndru chip îl văzu pe-al oastei reazim, pe Bijan înalt la stat pe cît este chiparosul, cu obraji strălucitori precum e Canope, steaua răsărind peste Yemen, sau petale de crin, două, între negre plete lungi; și pe capu-i diademul unui mare *pahlivan*, și pe piept strălucitoare haină de brocart din Rum. Tinăra din cort, sub vălu-i, de iubire clocoti pentru chipu-i, chip de Soare; îi trimise un răvaș prin dădaca ei *zicîndu-i*: „Mergi sub naltul chiparos, sub umbroase ramuri; cată cine-i chipul de Crai-Nou, dacă-i *Siavuș*¹ din groapă înviat sau vreo *pari*; spune-i: « Cum ajuns-ai, oare, în ăst loc? Pînă aici, oare, cine te aduse? Fiu ești de *pari* sau ești însuși *Siavuș* și-n inimi focul dragostei reverși? Oare, Ziua Învierii va să vină de-ai aprins flacăra acestor patimi? Mai de multă vreme noi pe cîmpiile acestea, an de an, sărbătorim Praznicele Primăverii, dar venetici n-am văzut în ăst loc de desfătare, și ești cel dintii ce-l văd, omule cu chip de Lună! Spune-mi om ești sau *pari*; vino la serbarea noastră să iei parte! Eu nicicînd n-am văzut vre o făptură minunată ca a ta; acum numele tău spune-mi și mai spune-mi cine ești! »” Ascultînd aceste vorbe doica tinerei plecă și porni cu pasul iute; de Bijan se-apropie, binecuvîntări i-aduse, plecăciuni, și-i îngînă vorbele stăpînei sale, și obrajii lui Bijan se schimbară-n două roze, cînd bobocii și-i deschid.

¹ *Siavuș*, ful șahului Kei Kāvus ucis de Guerui, căpetenie din oastea lui Afrasiab.

Și Bijan, căruia Cerul i-mplinise-orice dorinți,
 îi răspunse: „O, femeie, nu sînt eu nici Siavuș
 și nici fiul vreunei pari; ci născut sînt în Iran,
 țara oamenilor slobozi; sînt Bijan al lui Guiv,
 și de prin Iran pornit-am din dorința de-a lupta
 și de-a nimici mistreții; capetele le-am tăiat
 și le-am azvîrlit pe drumuri vroind șahului să-i duc
 numai colții. De-ale voastre praznice mi s-a vorbit,
 și nu m-am grăbit cu-ntorsul la Guiv al lui Gudârz;
 am bătut de-ndată drumul către codrul de aici;
 în nădejdea că ursita-mi bună va îngădui
 să zăresc în vis fecioara șahului Afrasiab.
 Dacă vrei să-mi dai o mină de-ajutor, ți-oi dăru
 ăst veșmînt care e vrednic de-o șahiță, și-un pocal
 încrustat cu pietre scumpe, ce l-oi umple cu cercei
 de-aur și de nestemate. Văd tot șesu-mpodobit
 și arzînd de giuvaeruri ca un templu din Kitai:
 dacă vrei să-mi faci un bine, chiar acum ți-oi dăru
 o coroană grea de aur, cingătoare și cercei;
 mă vei duce la fecioara ce-are chipul minunat
 și cu dragoste de mine-i vei aprinde inima.“
 Și dădaca se întoarse cu răspunsu-acesta-n cort;
 și stăpînei la ureche îi șopti, și-n taină-apoi
 îi înfățișă statura lui Bijan cel prea-frumos,
 și desăvîrșirea dată de Cel ce l-a zămislit.
 Manijë trimise-ndată să se spună lui Bijan:
 „Dorurile-ți sînt primite; vino lîngă mine-n cort;
 luminează cu lumina-ți sufletu-mi întunecat!
 Ochii-mi străluci-vor foarte cînd te vor privi în ochi,
 și sădi-voi o grădină miresmînd de trandafiri
 pe-acest cîmp umbrit de corturi.“ Doica iute alergă
 pentru-ai spune, și răspunsul de la Manijë făcu
 din urechea și din pieptul lui Bijan: serai măreț.

BIJAN SE DUSE LA MANIJË ÎN CORT

N-avu Bijan să mai spună nici o vorbă; el ieși
 de sub umbra celui chipreș și pe jos se îndreptă,
 plin de doruri către cortul tinerei ce-avea în sîn

doar o gingașă simțire. Ridică perdea și-n cort
cînd pătrunse fu asemeni chipreșului mlădios,
strîns în cingătoare de-aur. Manijë se năpusti,
și în brațe mi-l cuprinse, cingătoarea lui de șah
de pe mijloc i-o desprinse, și îi puse întrebări
despre drumetia-i lungă, despre-ntreg alaiul său,
și despre vitejii care l-ajutară-n bătălii,
și adause: „Cum, oare, tinere cu chip ceresc,
ai putut cu buzduganul ghintuit să-ți obosești
trupul tău atît de mîndru,-atît de gingaș și-avîntat?“
Tălpile-i spală cu apă roșie de trandafri
și cu mosc; apoi în grabă de mîncare-i pregăti,
masă mare îi întinse, și bucate fel-de-fel
din tot soiul și atîtea cite nu-ți închipuiești.
Și chemă și muzicanții-n sala¹ marelui ospăț,
vin se-aduse, și străinii fură alungați din cort.
Sclavele-n picioare toate, le cîntară mîngîind
strune dulci de alăute și de harfe, și ison
glasurile lor ținură; cîmpul gol se-acoperi
de covoare din brocarturi cum îi coada de păun;
pînza cortului cu galbeni semănară din belșug,
de-o făcură cum e pielea leopardului peștriț,
și-avu cortu-ngrăditură doar din mosc și chihlimbar,
cusături în fire de-aur și rubine. Vinul vechi
revărsat în largi pocale de cleștar, îi dăru
vlagă-n vine ăstui tînăr ce-i feciorul lui Guiv.
Și-ăstfel mi se-nveseliră vreo trei zile și trei nopți,
pînă cînd de băutură și de somn căzu Bijan.

MANIJË ÎL DUSE PE BIJAN ÎN SERAIUL SĂU

Vremea cînd veni să plece, Manijë nici că putu
să se hotărască-n sine pentru a se despărți
de Bijan; stătu pe gînduri; sclavelor le porunci
să amestece cu miere o licoare de-adormit.

¹ Greu de închipuit o „sală de ospăț” într-un cort.

I-o dădură ăstui tânăr beat ce încă vin cerea; dar, cu mîntea-ncefoșată, capul i se prăbuși. Fata pregăti în grabă-un palanchin și pe Bijan adormit, îl luă cu sine. Palanchinu-avea un loc într-o parte să se-așeze, după placu-i, Manijë, și-n cealaltă parte locul unde se-odihnea Bijan; fata-i presără și camfor pe-așternut, și picură must de trandafiri pe bețe miresmate de santal. Ajungînd lîngă cetate, pe-adormit îl înveli într-o mîntie, și, tainic, noaptea în serai intră, fără-a mai primi pe nimeni din străini prin încăperi. I se pregăti oada de culcare lui Bijan; și atunci, nerăbdătoare, vrînd să-l vadă Manijë cum din somnu-i se trezește, îi aduse un balsam bun să-i risipească somnul, ochii să-i deschidă, treaz: i-l dădu. Cînd pe-ndelete se trezi din somn Bijan și cînd își veni în fire, se văzu în brațe strîns de-o copilă avînd sînul ca neprihănitul crîn; se afla chiar în seraiul șahului Afrasiab, lîngă o copilă mîndră, chip de Lună, al cărei cap răzimat sta de-o perniță. Se-ngrozi de starea sa, și-ajutor ceru la Domnul — să-l păzească de *Ahriman*, astfel glăsuind în ruga-i: „O, Zămisliitor de lumi, nimeni nu mă mîntuiește din primejdia de-acum! Cearcă tu și mă răzbună de vicleanul Gurguin, împlinește-mi orice plîngeri și blesteme-asupra lui! În nenorocirea asta doar el mă tîrî rostind mii descîntece pe capu-mi!” Manijë îi glăsu: „Lasă-ți inima să zburde-n bucurie! Ca la vînt caută la ce-o să vie! Oamenii prin încercări felurite se strecoară: cînd li se aduce-n dar vreo serbare, cînd vreo luptă.” Se-așezară amîndoi la ospăț, avînd de-o parte al spinzurătorii ștreang, de-altă parte, avînd amvonul preotului care dă binecuvîntări de nuntă. De prin fiecare cort se aduse cite-o fată cu obraji de trandafiri, și pe toate le gătiră în brocarturi din Kitai; toate fetele cu chipuri gingașe ca de *pari* cîntece știau din strune, și-astfel viața-și petreceau vesele întotdeauna.

Și-astfel citva timp trecu,

pin' la urmă cămăraşul fu înştiinţat şi el
 de tot ce se petrecuse. Un mişel dintre acei
 care-nşiră vorbe goale, şi copacul răului
 zgîlţie să cadă poame, şi pîndeşte tainele;
 de la-nţia lui ochire, cam ciudată îi păru
 întîmplarea; şi în sine vru să ştie cine e
 ăst venetic, din ce ţară, şi ce căuta-n Turan?
 Şi sfîrşi prin a cunoaşte totul; şi-apoi se temu
 pentru însăşi a lui viaţă, şi-alergă la cămăraş,
 carele crezu că totul în vileag trebuie dat,
 şi-atunci paznicul perdelei lăsă pază şi perdea
 la-ncăperile prinţesei, şi fugi la şah strigînd:
 „Manijè a ta şi-alese un bărbat de prin Iran!“
 Numele Acelui care-i peste lume-atotstăpin
 şahul îl rosti ca plopul care tremură în vînt;
 sîngele din ochi pe gene-i lăcrimă peste obraji;
 în întăritarea-i cruntă îngină un vechi proverb:
 „*Rea e zodia aceluia ce-n haremul cu muieri
 are-o fată, fie dînsa chiar pe cap cu diadem!*“
 Uluit rămase şahul de ce fata lui făcu;
 porunci să i-l aducă pe maestrul¹ Karakhan,
 şi îi zise: „Dă-mi învăţul înţelept cum să mă port
 faţă de femeia-aceasta pingărită!“ Karakhan
 îi răspunse: „Cercetează bine în serai întîi:
 dacă lucrurile ăstfel sînt cum ţi s-au povestit,
 nu mai am nimic a spune; dar mai bine e să vezi
 decît să auzi.“ De-ndată ce-auzi Afrasiab
 ăst răspuns dat de-nţeleptul Karakhan, se osteni
 de-a-i urma povăţuirea; spuse lui Guersivez:
 „Cîte rele nu-ndurarăm de la cei de prin Iran,
 şi-ndura-vom, cîte, încă? Oare,-n lume-a fost cîndva
 om nefericit ca mine? Cu-atîtea nenorociri
 covîrsitu-m-au Iranul, şi acum şi-odrasla mea?
 Du-te, ia cu tine-olaltă cavaleri cu ageri ochi;
 pune străji sus, pe terase, la seraiuri şi la porţi,
 şi pe dinăuntru cată, pînă dai de omu-acest;
 şi-apoi vîră-mi-l în lanţuri, ădu-mi-l-naintea mea!“

¹ Maestrul de ceremonii din palatul şahului.

GUERSIVEZ ÎL ADUSE PE BIJAN DINAINTEA LUI AFRASIAB

Cînd se-apropie de uşă, Guersivez auzi
dinăuntru-o lărmuire veselă ca de ospăţ;
şi seraiul, tot seraiul şahului Afrasiab
răsuna de multe strune de lăute şi viori.
Cavalerii-nstăpîniră şi acoperiş şi porţi
şi tăiară-orice ieşire; şi văzînd Guersivez
că închisă era uşa ce dădea spre încăperi
la prinţesă, şi că-ntr-una se turna în cupe vin,
sparse uşă şi zăvoare năpustindu-se în chioşc,
năvălînd şi-n încăperea unde-un venetic era.
Cînd din pragul uşii ochii lui dădură de Bijan,
sîngele-ncepu să-i fiarbă de turbare clocotînd.
Şi erau acolo sclave, şase sute, cu viori,
sau ducînd pocale pline de licoare, ori cîntînd;
iar Bijan la mijloc, vesel, printre mîndrele femei,
cupă de vin roşu-n mîină. De departe îi răcni
Guersivez: „Om netrebnic şi fudul, ai încăput
leului cel crunt în ghiare; viu de-aceia cum mai scapi?”
Bijan tremură în sine-a-i: „Oare, cum voi ţine piept
fără-a avea un fier în mîină, fără Şebrang ori alt cal?
Teamă mi-i că astăzi viaţa mi se va sfîrşi aici.
Unde-i Guiv¹ care-i fiul lui Gudarz al lui Keşvad,
că-s silit să-mi dărui capul fără a mă-mpotrivi?
N-am pe nimenea în lume iute ajutor să-mi dea,
numai Cel-de-Sus mai poate să mă scape viu de-aici!”
Dar Bijan purta-n carîmbul cizmei sale nelipsit
un jungher de-oţel; din teacă-l smulse şi se aşeză
drept sub uşa încăperii proclamîndu-şi numele:
„Sînt Bijan şi sînt nepotul *pahlivanului* Keşvad,
căpetenie de care-ascultă *pahlivanii* toţi!
Nimeni dintre voi nu-ncerce să mi-atingă fir de păr,
doar sătul de-i este trupul să-şi mai poarte capul sus!
Chiar cînd tremura-va lumea ca în Ziua de Apoi,
nimeni n-o să-mi vadă fuga, bir cu fuga nu voi da!”
Şi Bijan apoi se-ntoarse spre Guersivez, strigînd:

„Soarta rea mi-a-ntins *capcana*. Ştii străbunii cine-mi sînt, şahul cine mi-i şi care-mi este locu-ntre viteji !
 Dacă vrei¹ să-mi Țineți pieptul, nu voi şovăi nicicînd
 mîinile să-mi moi în sînge, şi cu ăst pumnal de-oțel
 voi scurta de căpătină pe mulți *mari* de prin Turan !
 Dar de vrei tu dinaintea celui şah să mă îndrumi,
 îi voi depăna-ntimplarea; milă pentru viața mea
 de-i vei cere, te vei face călăuza lui de-acum
 pe a fericirii cale !”

Deci văzînd Guersivez
 că-i pornit şi pus pe luptă, nu sări asupra lui;
 ştiu că Bijan îi spuse adevăru-adevărat,
 şi că fără şovăială mîna-n sînge şi-ar spăla !
 Îi cheazăsui viața sub rostitul jurămint
 şi-i dădu belşug de sfaturi. Dobîndi de la Bijan,
 prin această învoială, că pumnalu-i va-nmîna
 şi se va lăsa de bună voie-n lanțuri ferecat.
 Guersivez, mîini, picioare, i le legă fedeleş
 cum legi un ghepard. Vai, ție, vitejie ! Ce folos
 cînd norocul ți-i potrivnic ? Cerul se rotește-astfel
 cu spinarea-ncovoiată, şi ce aspru-i cînd te-aștepti
 să te bucuri de hatîru-i. Şi-ăpoi la Afrasiab
 îl tîrîră cu obrajii palizi, ochii-nlăcrimați.
 Şi cînd şahul, amîndouă mîinile, i le văzu
 strînse-n fiare şi cu capul gol, îi zise: „Om mişşav
 şi stricat, de ce venit-ai pînă-aici în țara mea ?”
 El chemă să se pogoare mila Domnului pe şah
 şi-i răspunse: „Adevărul dacă vrei să-l afli,-atunci
 află că de bună voie n-am venit în ăst serai
 şi că nu-i de vină nimeni ! Am purces de prin Iran
 pentru-a nimici mistreții; şi ajuns-am într-un loc
 unde-n cîmp turanienii sărbătorile-şi țineau,
 şi minat-am slujitorii din alai spre-a urmări
 şoimu-mi rătăcit; eu însumi căzui sub un chiparos
 care mă ferea de soare. Dar veni o zînă-n zbor,
 ăripile desfăcîndu-și, între brațele-i m-a dus
 lin pe cînd dormeam; de lîngă telegar m-a ridicat
 şi-a zburat pînă alaiul ficei tale l-a-ntîlnit.

¹ Aici Bijan se adresează tuturor potrivnicilor săi trecînd de la persoana a doua singular la a doua plural, apoi revenind.

Cavaleri umpleau cîmpia, și de pretutindenea
 lăctice treceau în juru-mi; de departe-nainta
 o umbrelă indiană¹ și în preajmă-i cavaleri;
 drept în mijlocul mulțimii se găsea un palanchin
 meșterit din lemn de-aloe, cu perdele de atlas
 după care, înlăuntru, sta un idol adormit,
 pe-o perniță: diademu-i. Dar deodată o *pari*
 l-a chemat în ajutoru-i pe-*Ahriman*; se prăbuși
 mult mai iute decît vîntul printre cavalerii-acei,
 drept în palanchinu-aceia m-a lăsat, și-asupra ei,
 preafrumoasei adormite, a rostit vrăjitorii.

În serai ajuns, rămas-am multă vreme adormit;
 dar cînd m-am trezit, purces-am tremurînd să lăcrimez.

N-am făcut nicio greșeală, și-n primejdie n-a fost
 fecioria fetei tale; negreșit că o *pari*

tulburatu-mi-a norocul și-a-ncercat asupra mea
 vrerea ei de vrăjitoare." Îi răspunse-Afrasiab:

„Ziua ta de neagră piază la soroc mi te-a ajuns!

Din Iran pornitu-mi-te-ai și cu arc și cu arcan
 lupte căutînd, renume; și-acum dinaintea mea
 iată-te, ca o muiere, mîinile legate-n fier,
 băsmuindu-mi la iznoave fără șir ca omul beat.

Mînți frumos, dar capul nu-ți vei smulge de sub mîna mea!"

„O, tu, șahule, m-ascultă și urechea pleacă-ți-o —
 i-a mai zis Bijan. Mistreții cu întorșii colți ai lor
 și cu ghiarele lor lei — gata-s de-a se apăra;

bravii pot numai cu paloș, arc, săgeți a se lupta
 împotriva unui dușman; dar cînd unu-i în cătuși,
 fără spadă, iar un altul înzăuat în za de-oțel,

cum putea-vor cavalerii să se lupte între ei?

Fără de ghiare ascuțite, leul cum și-o sfîșia
 dușmanul, oricît avea-va piept și vlagă de viteaz?

Dacă șahul vrea curajul să-mi arăt în curte-aici,
 trebuie să-mi dea pe mîna cal și buzdugan și-apoi
 dintre căpetenii *tiurce* mii de cavaleri pe-ales;
 dacă voi lăsa în viață pe-acest cîmp de încleștări
 unul dintre mii de oameni, n-ai să mă socoți atunci
 om viteaz!"

La cuvîntarea lui Bijan, Afrasiab

¹ Probabil un umbrar portativ.

îi zvîrli doar o privire-ntîritată şi lăasă
 furia-i să izbucnească. Zise lui Guersivez
 întorcîndu-se spre dînsul: „Spusu-mi-ai să nu-l sortim
 morţii, dar nu vezi păgînul ăsta cît de josnic e,
 că mai cugetă la rele împotriva-ne şi-acum?
 Nu se mulţumeşte-n sineşi că ne-a necinstit atît,
 cere-acum îngăduinţă de-a lupta cu cei cinstiţi!
 Leagă-i braţe şi picioare, şi pămîntul mîntuie-l
 de netrebnicia-i făptură! Colo-n poartă la serai
 nalţă-i o spînzurătoare, să se vadă-n patru zări;
 spînzură-l pe-acest nemernic, viu să mi se zbată-n ştreang,
 şi de-acuma niciodată despre el nu-mi mai vorbi!
 Trag nădejde de-azi nainte că nici unul din Iran
 n-o mai îndrăzni să-ntoarcă nici privirea spre Turan.“
 Dusu-l-au pe sus de lîngă şah pe tînărul Bijan:
 piept şi inimă străpunse de-atît chin şi ochii lui
 înecaţi de-amare lacrimi. La serai ajunse-n prag,
 tulburat adînc în suflet, cu picioare purpurii
 cum e roza de-atît sînge revărsat din ochii plînşi.
 Zise: „Dacă hotărit-a Domnul că va trebui
 să mă sting ca un bicisnic, nu de ştreang sînt îngrozit
 nici de moarte, dar mi-i groază, tremur cînd îmi amintesc
 de cei din Iran, mai-marii; zice-va vrăjmaşul meu
 c-am fost laş şi că lăsat-am să mă spînzure în ştreang
 fără a primi vreo rană; după moarte m-or birfi
 dinaintea ăstor vajnici *pahlivani* împărăteşti:
 precum tata şi bunicu. Vai! vrăjmaşul meu atunci
 va să se înveselească, şi tot ce-a precugetat
 împotriva mea, întocmai împlinise-va-ntru tot.
 Vai! n-oi mai vedea pe şahul-şahilor, nici pe Guiv.
 Vai! departe-s de vitejii plini de vlagă şi virtuţi.
 O, tu, vîntule, aleargă pînă-n ţara mea, Iran,
 ia din parte-mi o ştafetă pentru marele meu şah;
 spune-i că Bijan e-n mare strîmtorare şi-a intrat
 printre lei cu crunte ghiare. Lui Gudârz al lui Keşvad
 spune-i că de vină este Gurguin ce mi-a-ntinat
 laurii mei verzi. Şi spune-i lui Gurguin: „Ciine timp,
 ce răspuns în lumea-ailaltă îmi vei da, cînd m-ai împins
 în nenorocirea-asta şi-ăstfel să nu pot scăpa . . . ?“

AFRASIAB ÎL ZVÎRLI PE BIJAN ÎN TEMNIȚĂ

Lui Guersivez poruncă îi dădu Afrasiab:
 „Lanțuri grele pregătește și o temniță-n pământ¹,
 leagă brațele-amindouă ale lui Bijan în fier,
 ferecă-l din tălpi în creștet într-un lanț de la Bizanț
 mai virtos decît otgonul unui pod, și-așa legat,
 țintuiește-l în piroane; și pe urmă dă-i un brînci
 să se prăbușe în groapă, greu, cu capu-n jos, nicicînd
 să mai vadă Soare, Lună!... Ia cu tine elefanți
 și pornește-te să-mi cauți stîncă *divului Akvan*²,
 piatra ce stăpînul lumii-a smuls-o din al mării-adînc
 și-a zvîrlit-o în pădurea din Kitai — cu piatra grea
 mă vei răzbuna-mpotriva lui Bijan; să mi-o aduci:
 elefanților sălbatici pe spinare să le-ncarci
 astă lespede ce-nchide gura gropii lui *Arjang*³,
 și-ăpoi pe deschizătura gropii lui Bijan s-o pui,
 căci îl vei lăsa să zacă la-ntunerice pînă cînd
 chinu-l va lipsi de minte. Cu un pumn de cavaleri
 vei intra vîind ca vîntul în serai la Manijè,
 fata cea nerușinată care neamu-și necinști,
 pustiindu-l; păcătoasa o vei despuia smulgînd
 diademu-i de pe frunte, glăsuindu-i într-astfel:
 «O, odraslă blestemată și nemernică, nu ești
 vrednică de tron, coroană; dinaintea celor șahi
 umilitu-l-ai pe tata, neamul ți l-ai înjosit
 să se tîrîie în pulberi!» Goală s-o tîrăști de păr
 pînă-n temniță și spune-i: «Uită-te în groapă-aici,
 și zărește-l pe acela-ntrezărit de tine-n tron...
 I-ai fost dulce primăvară; mîngîie-l acum cit vrei,
 fii în temnița îngustă preaplecata roabă-a lui!»
 Guersivez făcu întocmai precum șahul porunci;
 pe sub cea spînzurătoare îl trecură pe Bijan
 și cu mîinile legate îl tîrîră spre gropan.
 Guersivez dădu poruncă, de la creștet pînă-n tălpi
 tot în fiare să-l încarce, și-ntr-un lanț de la Bizanț
 să-i încolăcească trupul, iară mîinile-n cătuși;

¹ Temnițele Orientului medieval erau de obicei gropi adînci și fîntini.

² *Divul Akvan* l-a aruncat în mare pe Rostam adormit pe o stîncă.

³ *Divul Arjang* a fost înfrînt și zăvorît într-o peșteră de Rostam.

puse să îi nituiască lanţurile-n cuie mari —
pe împovăraţii fauri cu baroase de oţel;
îi dădură brinci în groapă şi rostogoliră-apoi
lespedea pe gura gropii.

De-acolo Guersivez
năpustindu-şi cavalerii la prinţesă în serai,
lăsă jafului să cadă giuvaeruri şi comori,
smulse unuia un sipet plin de aur, şi dădu
altuia coroană de-aur¹. Despuie pe Manijè
de veşminte, şi desculţă şi cu capul dezgolit²,
o tîrî la gura gropii, cu amarnic chin în piept,
şi obraji scăldaţi în lacrimi care-i şiroiau fierbinţi.
Şi pe urmă-i zise: „Uite, ăsta-i noul tău lăcaş
unde vei rămîne pururi slujnică!“ Şi Manijè
mai rămase-acolo frîntă de durere, şi din piept
picături de sînge proaspăt podidiră pe obraji.
Rătăci-n deşert, nebună, şi boci; şi cînd trecu
ăstfel ziua şi-apoi noaptea, se apropiè tipînd
de gropan, şi-o scobitură îşi deschise strecurînd
doar o mină. De pe-atuncea, Soarele cum răsărea
de pe crestele de munte, Manijè se şi pornea
pe la porţi să ceară pîine; după zile lungi de-ocol,
pîinea o-mpingea în groapă prin cea bortă ce-o scobi,
şi-o dădea scăldată-n lacrimi lui Bijan înlănţuit.
Întru-această sărăcie îşi ducea amarul trai,
suspiniînd, bocînd zi-noapte, pururi temniţa veghind.
(.....)

KEI KHOSRO ÎL VĂZU PE BIJAN ÎN CUPA CARE RĂSFRÎNGE LUMEA

Cînd veni şi sărbătoarea veselă de *Noo-Ruz*,
Guiv simţi în piept dorinţa arzătoare de-a-ntreba
cupa-aceea norocoasă. Coliliul *pahlivan*

¹ Adică făcu împărţea lucrurilor jefuite la nimereală.

² Capul necoperit fiind semnul dezonorei la mahomedani, atît pentru femei cit şi pentru bărbaţi.

cu spinarea-ncovoiată de-atât zbucium îndurat de a fiului său soartă, merse la serai, în piept inima-i prinzind nădejde. Cînd văzu Khosro venind pe Guiv cu-obrajii palizi, cînd văzu amarul chin cum în inimă-l sfișie, în tunica-i din Bizanț se grăbi să se îmbrace, și ieși în prag fiind gata să se-nfățișeze dinaintea Domnului. Glasul către Ziditorul lumii el și-l înălță, îndelung cerîndu-i mila-asupra cupei strălucind; se rugă să-i deie sprijin Cerul cel sprijinitor, și tărie împotriva relelor lui *Ahriman*. Apoi în serai se-ntoarse, fruntea și-o acoperi sub coroana-i norocoasă, prinse cupa-i între mîini și privi-nlăuntru.-Acolo văzu cele șapte părți; și văzu cum din adîncul cupei la lumină ies multe întîmplări și planuri de-ale cerului marel, firea, pricina, mărirea tuturor; și văzu în răsfrîngere icoana lumii-ntregi, și zodiac de la *Pești* pîn' la *Berbec*¹; și văzu și pe Saturn, Marte, Jupiter și *Leul*, Venus și Mercur fiind sus în hău, sub ele, Luna...

Și stăpînul lumii-astfel de a sa vrăjitorie ajutat întrezări-n cupa lui tot viitorul. Cele șapte părți privi, dar despre Bijan nici urmă. Cînd ajunse în sfîrșit în ținutul Kerguësars doar din mila Domnului îl văzu-ntr-o groapă-adîncă pe Bijan înlănțuit, blestemîndu-și neagra soartă și dorindu-și moartea. Iar lingă temniță, încinsă ca o slujnică, văzu o copilă dintr-o stirpe-mpărătească...

Kei Khosro către Guiv se întoarse c-un suris ce lumină tronul, și acestea-i zise: „Bucură-te! Este viu! Izgonește-aceste păsuri care mi te-au covîrșit. Nu te mohorî că șade-n temniță și-n fiare strîns, viața nu-i e în primejde. Zace în Turan închis, și-l slujește o copilă, mladă dintr-un neam ales.

¹ Adică văzu zodiile în ordine inversă: Peștii, Vărsătorul, Capricornul, Săgetătorul, Scorpionul, Balanța, Fecioara, Leul, Racul, Gemenii, Taurul și Berbecul.

Cită grijă şi durere - cite pentru el simţii
 mă umplură de mihnire. Soarta-atît de crîncenă
 l-a izbit că nu-şi opreşte lacrimile de venin;
 tînguie-se că nu-şi vede nici pe-ai săi şi nici pe soţi
 şi se mistuie în tremur, ram de salcie, şi-s plini
 ochii lui de roşu sînge, inima-i de-amarnic chin,
 limba-n gură nu-ncetează să-l tot cheme pe Khosro;
 varsă lacrimi precum norul cel primăvăratec, şi-n
 temniţă nu-şi mai doreşte decît moartea mai curînd.
 Şi-acum cine îşi va pune umărul spre-a îndrepta
 rău-acesta? Cine-i omul gata de-a sări în foc?
 Cine va-ndrăzni-n mihnirea noastră de-a făgădui
 că-l va mîntui de chinu-i? Nu este decît Rostam
 ce-are braţul foarte ager şi-ar putea-mplini ceva,
 doar Rostam, el, crocodilu-ţi smulge din adînc de mări!
 Deci încinge-te şi pleacă la Nimruz, şi nu te-opri
 din galop nici zi, nici noapte. Du-i din parte-mi un răvaş
 lui Rostam, şi te fereşte-n drum de-acestea de-a vorbi.
 Vreau să-i poruncesc să vină, şi să-i spun ce s-a-ntîmplat;
 vreau să pun sfîrşit mihnirii tale, o, viteaz Guiv!"
 (.)

ROSTAM ÎŞI ALCĂTUI CONVOIUL

Lui Rostam îi zise şahul: „Pentru că asupra ta
 iei povara-acestei lupte, cere-mi ce-ţi va trebui
 în comori şi oşti, numeşte-mi oamenii ce-i vrei ca soţi.
 Teamă mi-i că un bicisnic om cum e Afrasiab
 n-o să aibă tihnă pînă nu-i ia viaţa lui Bijan;
 e-o fiinţă arţagoasă, e un *div* răufăcător,
 şi de la Akvan deprins-a viclenii şi vrăji duium.
Ahriman o să-i frămînte inima şi-l va-mboldi
 să ne piardă *pahlivanul!*” Rostam zise către şah:
 „Vreau în cea mai mare taină pregătirile să-mi fac,
 fiindcă viclenia-i cheia lanţurilor lui Bijan,
 şi nu-i bună de loc graba. Nu se foloseşte-acum

paloș, buzdușan sau lance; friul trebuie strâns în mîini. Trebuie-mi, de-argint și aur, giuvaeruri din belșug și mai trebuie de-ndată să purcedem spre Turan de nădejde plini, și-acolo locui-vom temători; trebuie, schimbați la haine, să părem neguțători, și pe-acolo să rămînem vreme lungă; și avem trebuință de covoare și brocarturi pentru schimb și plocoane . . .”

La aceste vorbe ale lui Rostam, Kei Khosro dădu poruncă, larg, haznalele-i străvechi să-și dea porțile în laturi spre-a lua orice și-oricit din belșugu-mpărăției. Vistiernicul, cu sîrg, lăzile cînd le deschise, aur răsturnă grămezi, pietre, giuvaericeale. Rostam zis și Tahamtan din comoară își alese și-ncărcă ce-i trebui pentru ce-avea el poruncă; el cu aur încărcă zece tefere cămile iar pe-o sută:-argint, brocart. (.)¹

ROSTAM MERSE ÎN CETATEA KHOTAN LA PIRAN

.....
Lui Piran c-o plecăciune-i zise: „O, vestit viteaz, al cărui noroc și fapte mari umplură mai demult și Turanul și Iranul! Nimeni nu-i atît de demn de putere precum tine și de mîndrul diadem, tu, ce șahilor ești sfetnic și podoabă-n tronul lor!” Doar prin mila Celui care e Stăpînu-acestei lumi, Piran, nerecunoscîndu-l pe Rostam, îl întrebă: „De pe unde vii? răspunde-mi! Cine ești? Și pentru ce ai ajuns atît de-n grabă pînă-aici?” „Sînt sclavul tău — i-a răspuns Rostam — și Domnul mi-arătă cetatea ta ca să-mi potolească setea. Am bătut atîta drum

¹ Rostam ia în convoi și o mie de cavaleri pe care-i postează la hotarul Turanului, „cu mîinile ga. u de-a vîrșa sînge”.

lung și greu și care-ndrumă din Iran pînă-n Turan
 pentru-a mea negustorie. Vînd și cumpăr și aduc
 marfă fel-de-fel s-o tîrgui. Cugetul eu mi-l împac
 în primejdii-mi multe numai cu icoana ta
 și a măreției tale, și nădejdea mea acum
 inima mi-o copleșește. *Pahlivanului* pe plac
 dacă-i este, să-mi întindă sub aripa-i adăpost,
 cumpăra-voi cai, voi vinde giuvaeruri. Dreptu-i braț
 mă va apăra de rele; noru-i de prieteșug
 va făcea să-mi plouă-n creștet boabe de mărgăritar.“
 Și apoi Rostam întinse dinaintea lui Piran
 un pocal cu giuvaere vrednice de-un șah; smerit,
 îl rugă să le primească, și de-asemeni telegari
 aprigi, de arabă vînă, cu cioltar atît de fin
 că, stîrnit de vînt, nici colbul nu li se așeză-n păr.
 I-nmînă aceste daruri și asupra lui ceru
 mila Domnului, și astfel învoiala se-ncheie.
 Cînd Piran zvîrli privirea în pocalul lucitor
 plin de giuvaericele, chemă de la Cel-de-Sus
 binecuvîntări asupra lui Rostam, și il primi
 binevoitor, și-l puse-n tron de peruzea, zicînd:
 „Mergi în pace, și-n cetate cu încredere să vii,
 și-ți voi pregăti lăcașul lingă mine; griji să n-ai
 de comorile-ți că nimeni, nici un om nu va-ndrăzni
 să îți caute gîlceavă. Du-te și adu-ți aici
 tot ce-ai mai de preț și cată-ți pretutindenii mușterii.“

Deci Rostam tocmi o casă cu chirie și în ea
 se statornici, și mărfuri și poveri își înșiră-n
 prăvălie. Caravana drumetînd de prin Iran
 se zvoni că-i în cetatea falnicului *pahlivan*;
 mușterii de pretutindenii își ciuliră urechiusi
 auzînd cum se vorbește de-un neguțator vînzînd
 ștofe, giuvaericele; toți care nevoie-aveau
 de brocarturi, de covoare sau de giuvaere — toți
 drum bătură către curtea *pahlivanului* Piran;
 se statornici de-ndată-n prăvălia lui Rostam
 dever luminos, o lume luminînd ca Soarele.

MANIJÈ VENI SĂ-L VADĂ PE ROSTAM

Despre-această caravană auzi și Manijè
și-alergă-n cetate. Fata șahului Afrasiab
se înfățișă-naintea lui Rostam cu capul gol,
ochii-n lacrimi, și scăldate-n sînge pleoapele udau
mînele hainei sale. Spre Rostam ea se plecă
și îi zise: „Tu te bucuri de viață și comori,
fie ca tu niciodată nimănui să nu te plîngi
de-oboselile-ndurate! Fie ca mărățul cer
să se-nvîrtă-ntotdeauna doar după dorința ta!
Fie ca privirea celui păcătos asupra ta
să fie neputincioasă! Fie ca oricare rău
ce-l înduri să nu-ți întoarcă ale inimii nădejdi!
Fie să ai chibzuința pe deapururi călăuz!
Fie norocos Iranul și ferice soarta lui!
Ce vești ai de pe la oastea șahului, de la Guiv
și Gudarz și de la ceilalți luptători de prin Iran?
N-a ajuns pe-acolo, oare, nici un zvon despre Bijan?
Rugile îi sînt de-a surda? Oare,-un tînăr precum el,
un vlăstar din neamu-i falnic să se stingă-n nenoroc?
Sînt picioarele-i strivite-n fiare ce-l apasă greu,
mîinile-i sînt răstîgnite în cătușile ce-au fost
strînse-n groasele piroane nituite de fierari;
l-au înlănțuit în lanțuri, l-au împovărat cu fier,
iar veșmintele pe trupul său de om nenorocit
năclăite sînt de sînge. Chinurile ce le-ndur
pentru chinu-i nu mă lasă nici să dorm, și cînd i-aud
plîngerile ce le scoate, mi se-neacă ochii-n plîns.
Omule vestit, tu, dacă mergi cumva către Iran,
țara bravilor anume s-o cunoști, poate-oi vedea
pe Guiv, sau pe viteazul de la curtea lui Khosro:
pe Rostam; atunci le spune că Bijan e-nlănțuit
și că își va da el duhul prea tîrziu de vor veni.”
Rostam spăimîntat de-aceste vorbe-ndată izbucni
într-un răcnet de minie către Manijè zicînd:
„Piei din fața mea, femeie! Nu-l cunosc nici pe Khosro,
nici pe tînărul războinic; nu știu de Gudarz nimic,
nici de Guiv. Vorbăria-ți creierii mi-a năucit!”

Manijè-l privi şi-amarnic plînze, şi-n mîhnirea sa
 sînu-n lacrimi de sînge şi-l scaldă; şi în sfîrşit
 zise: „Omule puternic şi-nţelept, acest răspuns,
 oare, vrednic e de tine? Dacă nu vrei să-mi răspunzi
 la-ntrebări, de lingă tine, cel puţin, nu m-alunga,
 fiindcă-n piept mi se sfărîmă de durere inima.
 Țasta-i oare obiceiul în Iran de-a nu da vești
 unui om sărman?” — „Femeie! se răsti Rostam — ce ai?
Ahriman îți dă vedenii: Judecata de Apoi¹?
 Tulburatu-mi-ai negoțul, iată pentruce-n răspăr
 te-am luat. Să nu-mi porți ură pentru-ntărîtarea mea,
 căci eu fac negoț aicea. Într-alt fel, n-am drept să stau
 în cetatea cea de scaun a lui Khosro; nu-i cunosc
 nici pe Guiv, nici pe Gudârz; prin Iran nici n-am trecut.”
 Porunci pentru sărmană să se-aducă și pe loc
 să se-așeze dinainte-i tot ce-n casă-i de mîncat,
 și purcese s-o descoasă: „Cum se face că tu ești
 de orice noroc lipsită? De ce, oare, mi-ai vorbit
 de acei viteji, de tronul șahului? De ce privești
 spre Iran cum duce drumul?” Îi răspunse Manijè:
 „De ce despre-a' mele treburi, și nenorociri, și griji
 mă descoși? Adînc mîhnită părăsit-am temnița
 și-alergat-am lingă tine, om mareț, pentru-a afla
 vești de la Guiv și de la Gudârz cel neînfriecat.
 Dar răcnind ca-n bătălie împotriva-mi te-ai aprins;
 de-un Stăpîn peste puternici, oare, nu te temi de loc?
 Manijè mă cheamă,-s fata șahului Afrasiab
 și nici Soarele vre-o dată fără vâl nu m-a văzut;
 și acum cu ochii-n lacrimi, inima mîhnită-n piept,
 pali obraji, din poartă-n poartă, piinea neagră mi-o cerșesc;
 asta mi-i ursita scrisă de Acel ce mi-i Stăpîn.
 Poate-o viață fi mai tristă? Ziditorul Cel-de-Sus
 aibă milă și de mine! Cel nenorocit Bijan
 jos în hruba lui adîncă nu poate deosebi
 zi de noapte, Soare, Lună. Răstignit de salba-i grea
 de belciuge, lanțuri grele, roagă-se lui Dumnezeu
 să-i dea mai degrabă moartea decît viață-asemena!
 Covîrșită-s de durere, și-ochii mi-au secătuit.
 Dacă în Iran vei merge, căuta-vei pe Gudârz
 ful lui Keşvad; și poate pe la curtea lui Khosro

¹ Adică „mă chinuiești cu-ntrebări ca-n Ziua Judecării-de-Apoi?”

vei vedea și pe viteazul Rostam. Vestele vei da că Bijan e la strîmtoare; dacă mult vor zăbovi cu venirea, el pieri-va; dacă vor să-l vadă viu, să nu piardă prea mult vremea, căci o stîncă i-a închis temnița deasupra-n creștet, și el șade-n fiare strîns!"

Și rostind aceste vorbe, Manijè din ochi vărsă lacrimi de duioșie; Rostam îi dădu răspuns:

„O, femeie cu chip mîndru, de ce nu i-ai îndemnat pe cei mari de prin ținuturi, ei să-ncerce-a mijloci pe lingă bătrînu-ți tată? Poate că-l înduioșau, mila, dragostea-nviindu-i, și-n lăuntru-i l-ar fi ros remușcarea. Dacă teamă pentru tine nu mi-ar fi de minia-i, bogăție din belșug ți-aș dărui.“

Porunci la bucătarii săi s-aducă bunătăți, pînă cînd gustînd bucate Manijè s-o sătura; mai ceru friptură caldă de găină și-o-nveli în subțire turtă¹ moale; mina-i sprintenă precum mina unei *pârî*-ascunse un inel în pasăre și-nmîinînd-o fetei zise: „Du-i friptura-n temniță, o, tu, zîină-ocrotitoare-a celor bieți nenorociți!“

BIJAN GHICI VENIREA LUI ROSTAM

Manijè apoi se-ntoarse la-nchisoare alergînd și la sîn strîngîndu-și caldă pasăre ce i s-a dat, o ducea înfășurată într-o pînză de ștergar.

De la sîn, fierbinte încă, i-o întinse lui Bijan.

Tînărul privi la ceea ce primi, și se uimi;

o strigă din întuneric pe iubita lui cu chip cum e Soarele, și-i zise: „O, prietenă a mea, unde ai găsit merinde-atît de iute să-mi aduci? Ce de grijă și-osteneală pentru mine-nduri, mereu du-te-vino, zi și noapte!“

Îi răspunse Manijè:

¹ Persanii își fac și astăzi pîinea ca o lipie coaptă pe pietre încinse.

„Omul caravanei care-i un vestit neguţător,
care din Iran bătut-a drumul pînă în Turan
îndurînd atîtea păsuri şi-oboseli pentru cîştig;
omul falnic, plin de temeri şi cinstit, care-a adus
un morman de giuvaeruri, şi-are un bazar al lui
şi-o căsoaie dinaintea căreia-şi întemeie
prăvălie,-omu-acesta mi-a dat âst ştergar spunînd
rugăciuni să-nalţ la Domnul pentru sănătatea lui,
şi s-aduc de ale gurii celui care zace-nchis
subt pămînt, şi-apoi la dînsul să mă-ntorn spre-a căuta
noi merinde, la cerinţă.“

Iar Bijan desfăşură
turta care-nvăluisse pasărea, şi-n piept simţi
cînd nădejde şi cînd teamă şi sfială, rînd pe rînd.
Şi-n mijlocul tulburării prinse a înfuleca
şi găsi, ascuns, inelul; lung pecetea-i cercetă
şi ceti ce nume poartă, şi surîse-nveselit
şi uimit! Fu o pecete de turcoază şi pe ea
numele Rostam, cu slove scrise cu un ac, subţiri,
cît un fir de păr subţire. Cînd Bijan văzu âst fruct
din copacu-ncredinţării, presimţi că la soroc
vor sfîrşi cele-ndurate; prinse-a rîde-un rîs măreţ;
hohotele-i răsunară din cea hrubă pînă-n slăvi!
Manijè la rîsul âsta-al osînditului, un rîs
izbucînd din groapa neagră, se şi buimăci pe loc,
chibzuînd că doar zmintiţii pot să ridă într-âst fel
din te miri ce le năzare. Uluită rămîniînd,
pîn' la urmă-i zise âstfel: „O, tu, tînăr norocos,
din ce te-ai pornit a rîde? De ce, oare-ai, izbucnit,
într-un hohot de-ascuţite şi prea vesele strigări,
tu, ce nu poţi, zi de noapte, şi nici bezne de lumini
să deosebeşti? Ce taină îmi ascunzi? N-ai vrea să-mi spui?
Mi-o destăinuie şi mie! Soarta pînă *la sfîrşit*
faţa şi-a întors spre tine?“ Îi dădu răspuns Bijan:
„Trag nădejde că ursita îmi va pune în curînd
capăt celor îndurate. Dacă taina ce ţi-o spun
nu o vei trăda, şi dacă mi te legi cu jurămînt,
îţi voi povesti de-a rîndul şi de-ndată ce-ai jurat.
Bine chiar de-i coşi femeii buzele spre a scăpa
de-o năpastă, limba-n gură priponită nu-i va sta.“
Manijè-ncepu să ţipe şi să zică: „Ce alt rău

soarta dușmană-mi trimite? Vai de zilele ce am,
vai de inima-mi zdrobită, vai de ochii-nlăcrimați!
I-am dat lui Bijan trup, suflet, și i-am dat și tronul meu,
și-acum el mă bănuiește! Pradă jafului lasai:
bogății, coroană, aur, giuvaericele — tot;
i-am zvrilit în deznădejde și pe tata și pe-ai mei,
și în mijlocul mulțimii am pășit cu capul gol,
și Bijan acum când speră, eu orice nădejde-mi pierd;
neagră-i lumea pentru mine, ochii-mi sînt întunecați,
căci Bijan mi-ascunde taina-i! Oh, al lumii Ziditor,
numai tu știi adevărul!“

Bijan zise: „Manijë,
adevăr spui: pentru mine tot și toate le-ai pierdut!“
Și adause: „Nu-i vremea despre-acestea de-a grăi.
O, prietena mea dulce, o, soția mea ce ești
ageră și pricepută! Tu mai bine dă-mi un sfat
în această-ncurcătură, că-ndelungi nenorociri
mintea mi-au cam tulburat-o. Află: cel neguțător
care vinde giuvaeruri și ieri-seară și-a-nminat
pasărea cea rumenită — a venit pînă-n Turan
pentru mine, și altminteri nu-i de loc giuvaergiu.
Domnu-avu de mine milă, și-n curînd iar am să văd
uriașa față-a lumii. Omu-acesta m-o scăpa
de-ndelunga-mi suferință; și pe tine te-o cruța
de-a alergăturii trudă care te-a slăbit atit;
mergi și-n taină mare spune-i: «O, tu, mîndre *pahlivan*,
scut al șahilor din lume, inimos și săritor,
spune-mi, oare, ești stăpînul lui Rakș?»“

Iute Manijë

se porni ca vijelia și ștafeta lui Bijan
o-implini cu dibăcie. Și cînd ascultă Rostam
turcomana cea frumoasă care-n grabă străbătu
lungul drum, el înțelese că Bijan încredință
taina lui acestui chipreș avîntat. I se făcu
milă și acestea-i zise: „O, femeie, chip frumos,
fie ca nicicînd vre-o dată dragostea pentru Bijan
să nu și-o răpească Domnul! Multe rele-ai pătimit,
dar prin dragostea de dînsul îndurat-ai și dispreț
și-asuprire. Mergi și-i spune că doar Domnul spre-ajutor
i-l trimise pe stăpînul lui Rakș, și că pentru el
am lăsat Zabulistanul drum bătînd pînă-n Iran,

şi lăsînd apoi Iranul am ajuns pîn-n Turan.
 Cînd ştafeta îi vei duce nimănui să nu-i vorbeşti;
 pleacă-ţi doar urechea-n noapte la un zgomot cit de mic;
 ziua vei aduce lemne din pădure; pe-noptat,
 vei aprinde un foc mare, să pot lesne să cunosc
 poarta temniţei, şi paşii, după flăcări, să-mi îndrum.“
 (.....)

Manijë fugi-n pădure, şi pe ramuri de copaci
 se săltă ca păsăruica, şi aduse-n braţe crengi,
 şi ţinîndu-şi ochii ţintă tot la Soare lung pîndi
 clipa cînd pe vîrf de munte Noaptea capu-şi va-nălţa.
 Şi cînd Soarele apuse şi cînd Noaptea-nvălui
 cu a mîntiei grea poală cîmpul, pe la ceasul cînd
 oamenii-şi cătară-odihna, cînd pămîntul se pierdu-n
 întuneric, şi cînd Noaptea îşi aduse negre oşti
 să înfrunte oastea zilei, şi cînd capul Soarelui
 care luminează lumea se întoarse, la ăst ceas,
 Manijë aprinse focul uriaş ce pirjoli
 ochiu-ntunecat al Noptii, şi-adăstă, şi-n sinul său
 inima-i zvîcni asemeni timpinelor mari de bronz,
 şi-adăstă pe Rakş să vină cu copitele-i de-oţel.

ROSTAM ÎL SCOASE PE BIJAN DIN TEMNIŢĂ

Estimp Tahamtan îşi puse zale, platoşă din Rum,
 şi îşi încheie toţi bumbii; apoi se înfăţişă
 celui carele-i Stăpinul Soarelui şi Lunii, Lui,
 copleşit şi-adînc cerîndu-i ajutor şi adăpost,
 zise: „Fie să se stingă ochiul celor păcătoşi!
 Fie să am vlagă-n vine cît să-l mîntui pe Bijan!“
 Porunci celor tovarăşi să se strîngă-n cingători
 gata pentru răzbunare; puseră la telegari
 şei învăluite-n pielea leopardului peştriţ,
 pregătiţi cu toţi de luptă. Tahamtan se îndrumă
 după luciul vilvătăii şi-alergă în mare zor.
 Cînd ajunse lingă stîncă lui Akvan şi-acel gropan,
 crunt lăcaş pentru durere şi mistuitor prăpăd,

spuse bravilor lui, șapte: „Trebuie ca pre pământ
tălpile să vi le puneți¹ și un mijloc să găsiți
spre a da de-o parte stînca de pe gura-acestei gropi.”
Capii oastei coborîră de pe cai spre-a ridica
piatra de deasupra gropii; citeșisapte, îndelung,
vlaga brațelor cercară cu pietroiul, și, trudiți,
nu-l urniră. Cînd viteazul leu văzu-n sudori scâldați
bravii lui fără să miște stînca, de pe cal sări,
poala zalelor și-o strînse-n cingătoare și ceru
vlagă Celui ce-i izvoru-a toată vlagă, și-nșfăcînd
piatra, o săltă deodată; într-un codru o zvîrli
tocmai în Kitai, Pămîntul din adînc cutremurînd!
Și apoi printre suspine pe Bijan îl întrebă:
„În nenorocirea asta cum căzut-ai? Lumea doar
a-mpărțit cu tine toate desfătările; cum deci
i-ai luat din mîină cupa de otravă?” Și Bijan
din întunecata-i hrubă îi răspunse: „Cum te simți,
pahlivane, după drumul ăsta lung și-obositor?
De îndată ce urechea-mi strigătul ți-l auzi,
toată-otrava cea amară și cu care-o lume-ar vrea
să m-adape, dintr-o dată-n miere mi s-a preschimbat.
Iată care mi-i lăcașul; fierul e pămîntul meu²,
și o piatră îmi e cerul; și de-asemeni inima
de-astă lume trecătoare mi s-a lepădat răbdînd:
chinuri, lipsuri și neliniști și nenorociri duium!”
Rostam astfel îi răspunse: „Preamilosul ce-i Stăpîn
peste lume-avut-a milă de viața ta, Bijan;
îmi rămîne doar o rugă să-ți mai fac, o, înțelept
și de neam ales prieten! Lasă-mi-l pe Gurguin
fiul lui Milad, și-ți smulge din ființă negrul gînd
de cumplită răzbunare!” Îi dădu răspuns Bijan:
„O, prietene, bag seama că nu știi cît am luptat;
nu-mi știi, prințule ce-n pieptu-ți ai o inimă de leu,
cît rău mi-a făcut acesta, Gurguin al lui Milad.
Dacă ochii mei vreodată l-or privi în ochi, atunci
cruntă fi-va răzbunarea-mi!” Îi dădu răspuns Rostam:
„Dacă-atîta răutate ai că seama nu mai ții
de prietenia noastră și de vorbele ce-ndrug,

¹ Să descalece de pe cai.

² Adică stă pe lanțurile de fier.

mi-i că te-oi lăsa în groapă de picioare-nlănțuit, și-oi sui pe Rakş călare și mă voi porni la drum!" Auzind aceste spuse ale lui Rostam, Bijan scoase-un răcnet din adincul străimței temniți glăsuind: „Eu sînt cel mai neferice dintre toți vitejii perși, din tot neamu-mi, tot Iranul! Trebuie acum să uit răul, oricît e de mare,-nfăptuit de Gurguin! Bine! Uit și-i dau iertare! Uit! Și din ființă-mi smulg orice gînd de răzbunare.”

Și atunci Rostam lăsă-n groapă-un capăt din arcanu-i, și îl trase pe Bijan cu picioarele în fiare, capul gol, păr, unghii lungi, de-anevoi slăbit cu totul, de dureri și lipsuri mari, palid în obraji, cu trupul singerînd de-atîta fier și de lanțuri ruginite. Rostam scoase-un țipăt cînd îl văzu-ngropat în fiare; lanțuri grele și cătuși se grăbi să i le spargă, scoase groasele brățări ce-l strînseseră de glesne . . .

De la temniță apoi se întoarseră acasă la Rostam; cel *pahlivan* avînd pe Bijan în dreapta iar în stînga-i Manijê. Tinerii îi depănară lui Rostam povestea lor, inimi, cugete mîhnite. Tahamtan dădu porunci lui Bijan să i se spele capul, trupul singerînd, să îmbrace noi veșminte. Gurguin se-apropie de Bijan și așternîndu-și fața-n colburi, îl rugă să se-ndure și să-i ierte multele nelegiuiri; și de spusele-i smintite îndelung se cîină; și Bijan de răzbunare își uită și fapta rea a lui Gurguin rămase fără-osîndă. Și-n curînd se-ncărcară mari cămile, se-nșeuară telegari; Rostam se-mbrăcă-n armură scumpă și urcă pe Rakş; cei viteji vestiți, din teacă, traseră sclipiri de fier, pregătiră buzdugane grele, și porniră-n rînd gata pentru bătălie: gîndul lor s-a împlinit. Aşkêş cel cu ochii ageri ce veghează pururea oastea să și-o izbăvească, cu poveri porni la drum; Rostam lui Bijan îi zise: „Mergi cu-Aşkêş și Manijê, și aicea las' pe mine! Crîncen pe Afrasiab mă voi răzbuna la noapte, și nu-mi voi îngădui nici odihnă, nici mîncare și nici somn. Vreau în serai

să-i fac eu la pocinoage, de-o ajunge mîine-n zori de ocară oastei sale; neagră noapte o să-i fac ziua cea strălucitoare, căpătîna am să-i smulg și lui Kei Khosro voi duce-o! Tu du-te cu Manijë; vreau să nimicesc Turanul cu tăioasa-mi spadă grea, tu ești prea sleit de lanțuri și de temniță, să fi martor la această luptă." La ăst sfat ce i-l dădu Rostam de-a porni spre țară însoțind pe Manijë, Bijan îi răspunse-acesta: „Merge-voi în cap cu voi de porniți la răzbunarea-mi! Știi, tu, vajnic Tahamta, că-s Bijan și reteza-voi multe capete-n Turan!"

ROSTAM IZBI ÎN MIEZUL NOPTII SERAIUL LUI AFRASIAB

Și vitejii se porniră spre serai la-Afrasiab, și ajunseră la vremea de odihnă și de somn; frîiele pe șei zvîrliră, și-apoi traseră cu toți paloșele răzbunării. Rostam poarta apucă și zăvoarele îi smulse, și se năpusti-n serai mai sălbatic decît leul. N-au fost decît lovituri date și primite-n parte, spade-n ciocnet fulgerînd, ploaie de săgeți și suliți! Capetele celor mari se rostogoliră; mîna cu țărînă se umplu, gura se umplu cu sînge. Sub portalul ce dădea spre-ncăperea-mpărătească, Rostam hăuli prelung: „Fie-ți somnul cit mai dulce, capu-ți fie plin de vînt! Tu ai adormit pe tronu-ți, pe cînd tînărul Bijan sta în temniță; crezut-ai că pe drumul din Iran e cumva, de fier, vrun munte? Scoală-te! Sînt eu, Rostam din Zabulistan, feciorul lui Zal, și-acum vreme nu-i de dormit, trîndăv, prin paturi! Spart-am porțile și-am spart lanțurile închisorii căreia spre-a o păzi i-ai pus strajă-o stîncă mare și Bijan e slobod azi din belciuge și din fiare; nimenea n-ar trebui să-și năpăstuiască-atîta ginerele său iubit! Cel război care-ți aduse sîngele lui Siavuş ar fi trebuit să-ți fie de ajuns; o, josnic om,

răspîndiţ-am împrejuru-ţi doar mormane de ruini —
 totuşi ai rîvnit la viaţa lui Bijan; dar bine vād
 că-nrăită ţi-i simţirea, cugetul ţi-i rătăcit!"

Şi strigă Bijan acestea: „O, tu, *tiurc* mirşav şi timp,
 ţi-aminteşti că de pe tronul ăsta şi-n ăst loc măreţ,
 în picioare şi ostatic dinainte-ţi m-ai ţinut?

Ţi-am cerut să lupt asemeni unui pārdos, însă tu
 mîinile mi-ai strîns în fiare aspre cum e un pietroi.
 Iată-mă acuma slobod, şi-ăstfel cum n-ar îndrăzni
 să dea piept cu mine leul groaznic şi înverşunat!"

Strigătele-i deşteptară-n pieptul lui Afrasiab
 temeri vechi, şi prin seraiu-i izbucni în urlet lung:
 „Bravii mei sînt puşi în fiare de înşelătorul somn?
 Cine dintre ei rîvneşte la pecete, diadem,
 să le taie ăstor dūşmani orice cale spre ieşiri!"

Pretutîndeni rāsunarā răcnete şi paşi grābiţi,
 sîngele vārsat se scurse-n valuri din serai în porţi,
 şi oricine vru să iasă, într-o clipă fu ucis!

Şi pe cînd se răzbunarā grabnic cei iranieni,
 urmele de prin lăcaşu-i îşi pierdu Afrasiab.

Al lui Rakş stāpîn pătrunse în picioare rāvāşînd
 şi covoare şi crivaturi; spāimîntatele femei,
 chip de zîne *pari*, roabe de-ale lui Afrasiab,
 apucarā de mîini perşii dragi, nepāsători strîngînd
 mîndri cai cu şei din plopul geluit şi căptuşit
 cu pestriţe piei de pārdos, şi cu nestemate-n şir;
 apoi din palat ieşirā şi cărîndu-şi prada lor,
 lungi popasuri nu făcurā prin Turan, Rostam zori
 mersul cailor de grija jafului cărat de ei,
 şi de teama ca-ntimplarea să nu se sfîrşească-n rău.
 (.....)

XV
GOȘTASB

(șăhia lui a durat o sută de ani)

FIRDOÛSI ÎL VĂZU PE DAKIKI ÎN VIS

Noaptea-n vis văzu rapsodul că o cupă-avea în mâini
cu vin *miresmat* ca apa roșie de trandafiri.
Dakiki deodată-n față, umbră albă,-i apăru
și-i grăi de-această cupă-n care vinul scinteia.
Zise către Firdoûsi: „Nu bea vin decît cum bea
șahul Kāvus, *keianidul*, pentru că ți-ai fost ales
drept stăpîn în lumea asta șahul căruia în dar

soarta-i zvîrle la picioare zeci de tronuri şi cununi:
 Mahmud, şahinşahul lumii,-nvingătorul de cetăţi,
 care face să se-nfrupte din norocul lui înalt
 pe-orice om, şi ale cărui mari haznale n-or seca,
 fără griji de-acum şi pînă în optzeci şi cinci de ani;
 care-şi va împinge oastea în Kitai, şi, prinţ de prinţ,
 drumurile-i vor deschide, care nu-i silit de loc
 aspru de-a grăi cu nimeni, căci coroane mari de şahi
 de la sine-n mîini i-or cade. Cit de cit, ai propăşit
 în această carte mare, şi-ai atins tot ce doreai;
 eu asemenea cu tine, şi-naintea ta, urzii
 epopeea persiană; stihurile de-mi găseşti,
 să nu fi avar cu mine; eu o mie-am zămislit
 de distihuri despre Goştasb şi Ardjasb, şi se sfîrşi
 viaţa-mi dulce; de-o ajunge ăst tezaur-manuscript
 pînă sus la şahinşahul lumii,-atuncea duhul meu
 va zbura de jos, din pulberi, pînă-n Lună!“ Vruî să spun
 spusa-i, fiindcă sînt în viaţă iar el soţ al pulberii.
 (.....)

ZARDOŞT¹ APĂRU ŞI GOŞTASB ÎI ÎMBRĂŢIŞĂ CREDINŢA

Şi-ăstfel mai trecu o vreme, cînd deodată răsări
 din pămînt — un pom în curtea lui Goştasb, şi se-nălţă
 pînă-i adumbri seraiul — pom vinjos în rădăcini,
 trunchi şi ramuri fără număr; frunzele-i şopteau poveţe,
 roadele-i dădeau lumină. Pomu-acesta find om
 şi purtînd asemeni roade, oare, mai putea muri...?
 Binecuvîntate fost-au urmele şi paşii săi,
 Zardoşt i s-a spus pe nume: el ucise pe-Ahriman
 care-i răul de pe lume. Zise şahului Goştasb:
 „Prooroc sînt, călăuza ta spre bunul Dumnezeu!“
 Şi apoi un vas aduse plin cu foc şi agrăi:

¹ Zardoşt, Zoroastru, întemeietorul religiei mazdeiste după preceptele căreia credincioşii adoră focul.

„L-am adus din rai și-ți spune Domnul lumii: « Să primești, legea mea ! Privește cerul și pământul: le-am zidit fără-argilă, fără apă și privește-le din nou să vezi cum le e zidirea. Cugetă cine-ar putea să zidească-asemeni lucruri, decît eu, al lumii Domn. Dacă recunoști că lumea asta am zidit-o eu, Ziditor atunci îmi spune. Ia de la trimisul meu buna-i lege și învață drumul și credința sa, grijă ai să faci ce-ți spune, și alege-ți călăuz înțelegerea și-arată-i lumii c-o disprețuiești. Și învață-adevărată lege plină de-adevăr, căci domnia-i doar o vorbă cînd credință n-are-n ea. »¹ Și cînd buna-nvățătură bunul șah i-o ascultă, calea-adevărată-alese și adevăratul crez; și Zarir, șoimanu-i frate norocos ce-ți doboră elefanții cei mai groaznici, și bătrînul șahînșah *Lorash*¹ care se trăsese-n sihăstria lui la Balkh, fiindcă-n inima-i rănită lumea-amară o găsi, și-n sfîrșit și căpetenii, și puternici, și-nvățați, și-nțelepți, și vraci, și bravii — se-adunară lingă șah, se încinseră cu *koști*² noua lege-mbrățișînd.

.....
 Marele Goștasb pe tronu-i se urcă și-mpinse oști către patru zări de zare; și trimise și *mubezi* să cutreiere pământul; după lege ctitori temple mari de flăcări sfinte. Și-ntocmi întiul foc lucitor din Mihr, privește-l luminînd atîtea țări ! Și avea un mîndru chipreș chiar din paradis adus; Goștasb dinaintea porții templului îl răsădi, și pe trunchiu-i verde scrise că Goștasb îmbrățișă dreapta lege luînd martor pe-acest mîndru chiparos, și-astfel răspîndi credința dată de Acel-de-Sus. După cîțiva ani copacul tînăr, an de an, crescú, și ajunse-atît de mare încît trunchiu-i nu puteai să-l cuprinzi nici cu arcanul ! Din belșug cînd lăstări și-ngroșă înalte ramuri, împrejuru-i, naltul șah ctitori din temelie un serai înalt și larg tot de cîte patru-ori zece coți, la care începînd de la temelii nu puse strop de apă și de lut.

¹ Lorash, tatăl lui Goștasb, căruia i-a dat tronul sihăstrindu-se într-un templu din Balkh.

² *Koști*, un brîu încins în semn de luptă de către adoratorii focului.

Şi zidi o sală-naltă căptuşită-n aur roş,
 cu pereţi de-argint, podeaua din bucăţi de chihlimbar;
 puse să se taie-n piatră: şahul legendar Geamşid
 Soarele slăvind şi Luna, şi de-asemeni Fereidun
 mînuindu-şi buzduganul-cap-de-bou, şi dăltui
 toate chipurile-alese. Ian priveşte că nicicînd
 nimenea n-a dat dovadă de putere precum el!
 Măre, cînd seraiul ăsta de-aur fost-au făurit
 în întreaga-i frumuseţe, şahu-ntregului pămînt
 încrustă pe toţi pereţii pietre scumpe-nconjurînd
clitorirea-n cingătoare de oţel şi şi-o făcu
 locuinţă. Şi trimise pretutîndeni ăst răvaş:
 „Unde-n lume se mai află ceva asemănător
 chiparosului din Kîşmer? Domnul mi l-a fost trimis
 de prin paradis şi-anume mă făcu să glăsuiesc
 că din locul ăsta-n ceruri voi intra în paradis.
 Şi-acum voi ce ascultare sfaturilor mele daţi,
 hai, veniţi sub chiparosul care creşte în Kîşmer;
 băteţi drumul de lumină care duce spre Zardoşt,
 şi-nturnaţi-vă privirea de la idoli din Kitai!
 Toţi în *koşti* vă încingeţi pentru şahul persian
 şi întru a lui cinstire; daţi uitării datini vechi,
 odihniţi-vă la umbra falnicului chiparos,
 şi-ndreptaţi-vă privirea către templul focului¹,
 după cum ne-a dat poruncă proorocul nost' Zardoşt.”
 (.....)

FIRDOÛSI E NEMULŢUMIT DE DAKIKI

Cînd căzutu-mi-a în mîină cartea lui, îmi mai lipsea
 doar o lună s-ating vîrsta de şaizeci de ani în cap.
 Cercetai aceste stihuri şi prea slabe mi-au părut;
 multe stihuri şi distihuri bine stihuite nu-s,
 dar le-am copiat pe toate,-aici în carte spre-a vedea

¹ Firdoûsi descrie în alt capitol cum turcomanii intrînd în Balkh arseră palatul de aur, templul de foc şi cartea sacră, ZEND-AVESTA, iar „optzeci de magi împreună cu Zoroastru stînsură cu sîngele lor focal templului”.

şahul ce-i o povestire despuiată de frumos.
 I-a adus giuvaergiul două giuvaere-aici;
 poate şahul va alege giuvaerul cel mai bun.
 Cine-i mulțumit povestea să și-o depene-n ăst chip,
 mai cuminte-ar fi să tacă și să-și cruțe duhul său;
 cugetînd la oboseala la care silite sînt
 duhul și de-asemeni trupul, mai bine n-am scormoni
 mina-n care pietre scumpe nici de leac nu vom găsi;
 cînd nu-i harul cu avîntul întru totu-ngemănat,
 e mai înțelept o carte-a şahilor să nu urzești,
 și cînd fi-va să rămînă gura fără hrana ei,
 bine-i să nu-ntinzi o masă fără pic de bunătați.
 Eu găsit-am cartea veche doldora de povestiri,
 și-ale căreia voroave grele sînt de adevăr;
 sînt vechi datine persane care-s scrise-n grai vorbit,
 și-oamenii cu har departe fură de oricare gînd
 de-a le pune-n stihuri; nimeni la aceasta nu gîndi,
 și ființa mea-ncîntată doar la asta cugetă.
 Două mii de ani trecură peste hronicul din vechi,
 dacă cercetarea-arată numărul adevărat.
 Binecuvîntai rapsodul care pildă ne dădu
 începînd să-l stihuiască; drept e că rimă puțin,
 prea puțin, o povestire despre niște sărbători
 și oștiri în bătălie; totuși el le arătă
 noilor rapsozi o cale spre a pune-n tronul său
 măreția-ncoronată. De la prinți primi comori
 și cinstire, însă patimi rele-l osîndiră crunt.
 Preamări el şahi și fruntea celor mari împodobi
 cu-ale rimei diademuri; dar poeticu-i avînt
 fu prea slab să-ntinerească vremea celor din vechimi.
 (.....)

LUPTA LUI ROSTAM CU ESFANDIAR

Cînd se luminează de ziuă, Rostam zalele-mbracă
 și pieptarul lui din pielea leopardului pestriț,
 trupul să și-l ocrotească; de cîrligul de la șea
 și-agăță arcan și calu-i mare cît un elefant

şi-l încălecă. Pe urmă îl chemă pe Zevarè,
 multă vreme despre oaste îi vorbi sfîrşind astfel:
 „Du-te oastea să-ţi orîndui pe colina de nisip.”
 Zevarè îşi strînse oastea-n piaţa cea *de la serai*
 spre-a o îndruma în cîmpul crîncenelor bătălii.
 Tahamtan plecă cu lancea-n mîină;-afară din serai
 el încălecă şi oastea-i îl primi cu preamăriri:
 „Fie să ai totdeauna buzduganu-n mîna ta,
 şea şi telegar sub tine!” Rostam merse, Zevarè
 îl urmă, el ce-i întîiul reazim şi sprijinitor
 al domniei sale; merse-n malul rîului Hirmand,
 gura plină de încredere, pieptul ros de multe griji.
 Lîngă mal lăsă oştirea şi pe frate-său, şi-apoi
 către tabără purcese la şahul Iranului¹,
 după ce acestea zise cu mîhnire: „Zevarè,
 merg să fac o încercare, să-l opresc de a lupta
 pe-acest om ce duşmănos e şi răuvoitor; aş vrea
 linişte să-i dau în cuget. Mă tem că va trebui
 să ajungem la-nfruntare, şi nu ştiu ce nenoroc
 va să iasă la iveală. Ține oastea în ăst loc,
 eu mă duc să văd ursita ce ne va meni-n curînd.
 Dacă-l aflu ca-nainte mînios pe-*Esfandiar*,
 n-oi chema să mă ajute capii din Zabulistan,
 ci lupta-voi numai singur; nici un om din oastea mea
 nu vreau suferinţi să-ndure. Cel a cărui inimă
 însetată-i de dreptate poate-n linişte visa
 la o soartă vitejească.” Trecînd rîul se urcă
 pe un dîmb; rămase ăstfel cîtva timp, se cufundă-n
 cugetări asupra lumii; pîn' la urmă lung răcni:
 „O, tu norocos în lupte, tu, *Esfandiar*! Acel
 care va să te înfrunte a venit, deci gata fi!”
Esfandiar de departe auzi ăst glas ştiut
 al străvechiului leu falnic plin de rîvna de-a lupta;
 el zîmbi şi zise: „Iată! Gata-s de cînd m-am trezit!”
 Platoşă ceru şi coiful, buzdugan şi lancea sa;

¹ Adică la *Esfandiar*, fiul şahului *Gostasb*.

își împlătoșă tot pieptul lucitor, își puse-n cap
 chivăra lui *keianidă*, șea ceru pe telegar
 negru și adus nainte-i. Când viteazul își văzu
 bidiviul, își infipse coada lăncii în pământ
 și săltă de pe țărina neagră și zbură pe șea,
 cu puterea, vitejia lui cu care-i înnăscut –
 cum doar leopardul sare drept în spate pe-un colun,
 îngrozindu-l. Buimăcită, oastea-i îl privi urînd
 binecuvîntări asupra-i. Merse către Tahamtan
 și-ajungînd văzu că-i singur pe colină, și din șea
 către cel Beșutan¹ spuse: „N-am nevoie de-ajutor
 și de soț spre a învinge; fiindcă-i singur, eu la fel
 voi fi singur; și sui-voi povîrnișul ăstui dimb”.
 Și-ăstfel bravii se-ntilniră să se-nfrunte, piept la piept,
 de-ai fi zis că-n astă lume praznicele au pierit.
 Când bătrînul și cel tînăr, cei doi falnici *pahlivani*,
 ce doi lei plini de mîndrie, se apropiară-ncet
 unul de-altul, telegarii începură-a necheza,
 de credeai că piere-n pulberi cîmpu-acela-nveninat!
 Glas puternic, Rostam zise: „Om la inimă voios
 și oblăduit de soartă! Nu mi te-ndirji atît
 și nu mi te-aprinde-atîta; la o vorbă de-nșelept
 bine-i să-ți deschizi urechea. Bătălie dacă vrei,
 sînge-mprăștiat și chinuri și izbiri, dă-mi voie-atunci
 să-mi aduc toți cavalerii aprigi din Zabulistan,
 înzăuați și-n miini cu spade din Kabul; la rîndu-ți, tu
 poruncește ca persanii să se-apropie-a vedea
 ce-i un giuvaer de aur și ce este unul calp.
 I-om aduce-aici pe cîmpul de-nfruntare, între ei
 să se bată, noi deoparte ne vom ține citva timp;
 și se va vărsa la sînge după placu-ți, și-ai să vezi
 lupta, zarva, vălmășeala!”

Glăsuî Esfandiar:

„Vorba ta-i nesăbuită; din serai cu spada-n pumn
 te-ai pornit și pe colina asta m-ai chemat să vin;
 pentru ce vrei tu acuma să mă-nșeli; sau poate-ți simți
 prăbușirea-apropiată? Oare, ce mi-ar folosi
 cu Zabulistan războiul, sau un altul cu Kabul?
 Deie Domnul – niciodată așa ceva să nu fac!”

¹ *Beșutan*, căpetenie din oastea lui Esfandiar.

Nu-i în crezu-mi s-aduc moartea bravilor iranieni pe cînd pun în cap coroana Iranului¹. La război sînt întiul, chiar cînd este cu un pîrdos să dau piept, ghiare-n ghiare. De-ai nevoie de-ajutoare, să-ți aduci; eu nicicînd nu am nevoie; Cel-de-Sus mi-i ajutor în încrîncenarea luptei și norocul mi-a zîmbit cri de cîte ori cercat-am. Tu ești dornic să te lupti, eu sînt însetat de luptă, și-ăstfel ne vom bate noi fără oști și-atunci vedea-vom: calul lui Esfandiar va ajunge-n grajdu-i fără-a duce-n spate călăreț, sau al lui Rostam, viteazul preamărit, se va-nturna fără de stăpîn acasă în seraiul lui Destan.”

Și atuncia *pahlivanii* se-nțeleseră-amîndoi nimenea să nu-i ajute în această luptă grea. De mai multe ori în suliți se izbiră înde-ei, de pe platoșe rupîndu-și catarămi și chingi, avan; pîn' la urmă cele bolduri de la suliți li s-au rupt, și au fost siliți să-nșface paloșele de oțel; le-nălțară,-n stînga,-n dreapta se izbiră, dar pe loc spadele li se știrbiră. Se-ndreptară din rărunchi și de la obînc luară buzduganele în pumni și făcură să detune unul pe-altul lovituri, ca pietroaie prăvălite de pe creasta unei stînci: îndirjiți se zvîrcoliră, precum doi sălbatici lei, mădularele zdrelindu-și în grozavele izbiri, pînă brațele-și opriră, buzdugane cînd s-au rupt. Și atunci își apucară de curea cîte-un arcan și focoșii cai zburară. Rostam și Esfandiar prinseră-și, pe rînd, în lațuri, capetele, și-amîndoi bravii plini de semeție, doi voinici, doi elefanți, traseră din răsputere, străduindu-se din greu unul pe-altul să se-ntreacă, însă dintre leii-acești nu se clatină nici unul de pe telegarul său. Călăreții obosiră, frînți erau și caii lor de grozava bătălie, spuma-n gura lor era numai sînge, numai pulberi, zalele pe luptători și-ale cailor cioltare sfîșiate în bucăți.

¹ E vorba de coroana tatălui său, șahul Coștasb. Rostam ținea însă cu șahul Kei Khosro, și astfel asistăm la o bătălie între iranieni.

FECIORII LUI ESFANDIAR SÎNT UCIȘI DE ZEVARÈ ȘI FARAMURZ

Cînd văzu că bătălia se lungește și Rostam al lui Zal fecior din luptă nu se-ntoarnă, Zevarè își aduse-oștenii-n cellalt mal al rîului Hirmand, toți cu inima-njosită, gata de-a se răzbuna. El persanilor ¹ le zise: „Oare, unde e Rostam? Pentru ce ne lasă pașnici într-o zi de înfruntări? Ați venit voi să vă bateți cu un crîncen crocodil, ați venit să dați voi pieptul cu însuși Rostam, și-ați vrea mîna-n fiare să i-o puneți, deci nepăsători nu stați pe cel cîmp de bătălie!” Și purcese-a ocări oastea de persani cu vorbe spîrcate și-njurături. Unul dintre feciorandrii bravului Esfandiar se aprinse de minie. Fu un cavaler vestit vrednic să-și avînte calul, tinăr prinț zis *Nuș-Adèr*, fruntea-n slăvi ținînd, ferice, și setos de-a se lupta; se întărită-mpotriva omului din Seistan ², revărsînd pe gură-o ploaie de ocări și-njurături: „O, șoiman plin de trufie, nu ascultă de-al său șah doar un mișav! Și viteazul Esfandiar ne-a oprit să dăm voie să se lupte cîinilor ce nu-s supuși la povața-i și porunca-i, și-ndrăznesc a se scula împotriva vrerii sale. Dacă voi ne veți izbi pe nedrept și dacă fi-veți atît de nebuni să dați sprijin brațului puternic către cea ce e rău, veți vedea cum cei războinici vitejește s-or lupta și cu spada, și cu lancea, și cu buzduganul greu!” Zevarè dădu poruncă a lor săi de-a se porni înainte, să izbească, să doboare capi persani; și înaintă el însuși să îi sprijine pe-oșteni, care, zece cite zece, crunți, ieșiseră din rînd, căsăpînd fără de număr la persani. Și Nuș-Adèr cînd văzu măcelul ăsta, iute lupta-și pregăti, și încălecă pe șargu-i ce-și sălta trufașul cap, și purcese șuierîndu-și paloșul cel indian.

¹ Persanilor din oastea lui Esfandiar.

² Adică, Zevarè.

Fost-a un viteaz cu faimă, Ālva, om semeţ era,
 bun ostaş, voioasă fire, care-n bătălii ducea
 lancea lui Rostam, şi-n urmă-i, pas cu pas, se aţinea.
 Nuş-Adèr din depărtare îl văzu şi se grăbi
 paloşul să şi-l ridice: drept în creştet îl izbi
 pe acest vestit războinic, despicîndu-i, de la coif
 pînă-n cingătoare, trupul! Zevarè îşi avîntă
 calul de război şi-n răcnet de minie izbucni:
 „L-ai ucis pe omu-acesta, apără-ţi viaţa-acum,
 căci, vezi bine, nu-i pot spune unui Ālva *cavaler*¹!”
 Zevarè izbi cu lancea-i pieptul tînărului prinţ
 ce se prăbuşi în pulberi, şi al oastei blind noroc
 se şi stinse laolaltă cu măritul Nuş-Adèr.
 Mai avu el şi un frate tînăr, *Mihri-Nuş* numit,
 gata de-a lovi cu spada, ce purcese a boci;
 inima-i gemu în fierberi, sufletu-şi simţi atins;
 şi-avîntă el telegarul cel cu trup de elefant,
 şi din oastea sa, din mijloc, naintă vijelios
 către tabăra duşmană, de turbare spumegînd.
 Însă din cealaltă parte, ca un elefant turbat,
*Faramurz*² ieşi din rînduri, paloş indian în pumn,
 şi-l izbi şi pe faimosul *Mihri-Nuş*; şi două oşti
 într-un răcnet izbucniră; doi viteji din neam ales
 trepădînd de a se bate, unul fiu de şah, cellalt
 fiu de pahlivan, olaltă se-avîntară, lei turbaţi,
 şi în spade se izbiră. *Mihri-Nuş* se năpusti
 inimos în bătălie, însă piept el nu ţinu
 lui *Faramurz*, care-i dete-o izbitură de tăiş,
 mîndrul cap rostogolindu-i; însă spada lui căzu
 şi pe al său cal, grumazu-i retezînd şi doborînd
 capul falnicei fiinţe cu picioare lungi de vînt!
Faramurz, chiar fără calu-i, îl ucise pe vrăjmaş
 şi-nroşi un cîmp de luptă-n sîngele lui *Mihri-Nuş*.
 Cînd *Bahman* văzu că mort e fratele şi că sub el
 ţărna-i roşie ca roza, la *Esfandiar* fugi
 şi în focul luptei sale cu acel *Rostam*, răcni:
 „O, leu minios! o oaste din *Seistan* ne-a fost izbit:
 cei doi fi ai tăi, feciorii *Nuş-Adèr* şi *Mihri-Nuş*,

¹ Cu alte cuvinte, Ālva nu era un nobil, ci om de rînd.

² *Faramurz*, fiul lui *Rostam*.

au pierit ca ticăloșii, de cei din Seistan uciși !
 Pe cînd lupti aici, noi sîntem de durere doborîți;
 acești tineri prinți din stirpea *keianidă* sînt culcați
 jos în pulberi, și-o mîrșavă faptă de nesăbuiți
 azvirli pe neamul nostru al rușinii vecinic vâl !"
 Inima cea veghetoare-a bravului Esfandiar
 se umplu de grea minie, i se-nvrteji în cap
 vijelia, și în ochiu-i străluciră fulgere !
 „Om nenorocit — îi zise lui Rostam — cei mari astfîl
 țin ei seama de-nvoială? Spusu-mi-ai că n-ai să mini
 oastea-n cîmpul de bătaie; dar tu grijă n-ai de loc
 nici de nume, nici de cinste ! Nici nainte-mi nu roșești,
 nici naintea Celui care-i Ziditor, și nu te temi
 că va să mi te întreb-n Ziua Marii Judecări?
 Cei ce calcă învoiala nu știi că au parte doar
 de dispreț? Cei doi războinici din ai tăi mi-au doborît
 doi din fiii mei, și încă-și fac de cap, nelegiuți !"
 La cuvintele acestea Tahamtan încremeni,
 tremurînd precum o creangă în copac și-astfîl grăi:
 „Jur pe viața și pe capul șahului¹, pe Soare jur,
 și pe spada mea, pe cîmpu-acesta de bătaie jur
 că n-am poruncit această luptă și că-i osîndesc
 pe acei care au dat-o ! Merg la frate-meu să-i leg
 mîinile-amîndouă, dacă el oștirea ațîță
 la neleguirea asta; și ți-l voi tîri aici
 și pe Faramurz de-asemeni, cu picioarele-n cătuși
 dinaintea celui care-i șah supus lui Dumnezeu,
 însuți tu îi vei ucide, și-ăstfel fiii-o să-ți răzbuni;
 însă mintea nu ți-o pierde pentru-o faptă de smintiți !"
 Esfandiar îi răspunse: „Să verși sîngele șerpesc
 pentru-a răzbuna pieirea păuniței, nici folos,
 nici plăcere nu-ți aduce, și aceasta nu va fi
 după datina străbună-a celor șahi ce-și poartă sus
 frunțile-n tîria-albastră. Omule nenorocit,
 caută-ți scăparea însuți, căci se-apropie, tiptil,
 clipa ta cea de pe urmă ! Îți voi pironi-n săgeți
 coastele de Rakș, prin coaste, să fiți unul amîndoi,
 precum apă și cu lapte-amestecate, ca nicicînd
 nici un rob de azi-nainte să nu mai cuteze-a da

¹ E vorba de șahul Kei Khosro, de partea căruia lupta Rostam.

piept c-un prinț în bătălie! De-o să scapi din luptă viu, te-oi lega de amîndouă mîinile și te-oi tîri dinaintea celui care-i șah¹, și dacă vei muri sub săgețile-mi, gîndește că-n ăst chip vei ispăși singele acestor mîndri fi!" Rostam dădu răspuns: „Hărțuielile acestea dintre noi nu pot decît slava să ne-o adumbrească.-Ntoarce-te spre Cel-de-Sus, cere-i ajutor, căci dînsu-i călăuz spre tot ce-i bun.“

ROSTAM FUGI PE CULMEA UNUI MUNTE

Arcurile-și înșfăcăra și săgeți din lemn-de-plop, și-atunci Soarele lucirea și-o pierdu; și foc țîșni din săgeți cu lucii vîrfuri; ei își încheiară-n copci platoșele peste piepturi. Pieptul lui Esfandiar se umflă de singe-n clocot, și i se-ncrunțară-adînc și sprîncenele și chipul; cînd se apleca pe arc, nimeni nu putea să-i scape; luînd atunci un arc în mîini, se umbri și mîndrul Soare, puse și săgeți cu bold de oțel ce trec prin zale ca prin cîrpă. Aținti șazeci de săgeți și toate îl răniră pe Rostam și pe Rakș, și-n vremea asta Esfandiar se roti cerc, jurîmprejur de sine, și din iuțile săgeți trase de Rostam nici una nu-i făcu lui niciun rău, și neputincios în luptă, Rostam la sfîrșit răcni: „Ăst Esfandiar, vād bine, e un brav cu trup de bronz!" Sub atitea rāni și trupul lui Rakș din puteri slābi, și nici calul, nici viteazul nu putură ține piept; cal și călăreț din luptă fură scoși, pe cînd Rostam se gîndi, pierdut aproape, la un mijloc de-a scāpa. De pe cal sārind ca vîntul, mîndrul cap își înturnă cātre munți; în vremea asta lucitorul telegar la serai se-ntoarse și-ăstfel de stāpin se despārți. Singe gilgii de-a lungul trupului lui Tahamtan. și-acest falnic om asemeni lui Bisutun, munte nalt,

¹ Adică șahul Goștasb, tatăl lui Esfandiar.

tremură de neputință. Îl zări Esfandiar, rise și acesta-i zise: „O, tu, prințule vestit, cum lipsitu-ți-a puterea elefantului turbat, cum un munte de fier astfel de săgeți a fost străpuns? Unde-ți fură vitejia, vлага, buzduganul tău și înfățișarea-ți mindră-n bătălie? Pentru ce te-ai adăpostit sub munte, când abia ai auzit glasul leului sălbatic? De ce leul de război se schimbă-n fricoasă vulpe și din luptă o tuli? Oare, tu să fi acela ce-l făcu pe bietul *div* să bocească și să geamă? Oare, tu ai minuit paloșul și-n fulgerare fiarele le-ai pirjolit?” Zevaré văzu o urmă-a calului strălucitor, care, plin de răni, prin apa riului Hirmand trecu. Lumea se cerni în ochii lui atit de-nspăimîntați, și-alergă răcnind pe cîmpul cel de sînge îmbătat; fratele, rănit de moarte, și-l găsi, și rele răni îi văzu, neoblojite; și îi zise: „Scoală-te, urcă-te pe telegaru-mi! Eu în plătoșă mă-mbrac să mi te răzbun!” Răspunse Rostam: „Du-te la Destan, spune-i lui că măreția neamului lui Sam s-a stins; roagă-l de nu știe leacul acestor mari nenorociri, de nu știe vre o taină să închege-aceste răni; căci, o, Zal¹, eu știu prea bine: teafăr dacă eu rămîn de-astă dată dinaintea-arcașului Esfandiar, va fi ca și cum m-ar naște astăzi maică-mea din nou. Când vei fi ajuns acasă, vezi de-l vindecă pe Rakș; eu te voi urma, dar mersu-mi va fi-ncet.” Și Zevaré fratele-și lăsă în pace, urmărind din ochi pe Rakș. Esfandiar rămase-n vale și purcese a striga: „O, faimos Rostam! acolo sus mult timp ai să rămii! Cine reazim o să-ți deie? Zvirle-ți arcul, de pe trup scoate-ți platoșa din pielea leopardului peștiț, și descinge-ți cingătoarea, pocăiește-te smerit, lasă-ți miinile legate, și-atunci teafăr vei scăpa, și la șah mi te voi duce, așa plin de răni cum ești, și te voi sili iertare să-mi ceri pentru ce-ai făcut.

¹ Rostam se adresează direct tatălui său Zal (Destan) ca și cum l-ar avea în față, procedeu prin care Firdousi amplifică momentul dramatic.

Dar de vrei să lupţi nainte, spune-ţi ultimele vreri,
 şi numeşte-n ţara asta cîrmuitor pe careva,
 cere-i Domnului iertare pentru ce-ai păcătuit:
 poate că-ţi primeşte ruga, dacă eşti adînc mîhnit,
 şi speranţă am ca Domnul carele e tare drept
 o să-ţi fie călăuză, căci vei părăsi-n curînd
 astă lume trecătoare . . .” Îi dădu răspuns Rostam:
 „E tirziu, nu se mai poate la ăst ceas a ne lupta;
 dacă de această seară mulţumit eşti, mergi acas’;
 cine-ar vrea să se mai lupte-n vremea-ntunecatei nopţi?
 Eu de-asemeni în seraiu-mi merg spre a mă odihni,
 pentru-a răsufla o clipă şi-a mă obloji la răni.
 Da, chema-voi lingă mine pe ai mei, pe Zevare,
 Faramurz, Destan, ce-i fiul lui Sam, şi pe toţi acei
 din părinţii mei ce-au nume preamărit — m-oi pregăti
 să-ţi plinesc orice poruncă, căci drept eşti la-nvoieli.”
 „O, bătrîn nerod — îi zise trup-de-bronz, Esfandiar —
 clocoteşti de-nverşunare! Eşti puternic şi viteaz,
 şi cunoşti şi vicleşuguri şi mijlăce de-a scăpa.
 Tu te-ascunzi cu viclenie, să nu văd ce rău arăţi.
 Mi te iert şi-ţi dărui viaţă pentru astă noapte doar;
 nu mi te lăsa-n ispită pe întortocheate căi,
 să-mi aduci la-ndeplinire tot ce mi-ai făgăduit,
 şi de-acum pâlăvrăgeala vană nu ţi-o mai ascult.”
 Zise Rostam: „Căuta-voi vreun balsam de pus pe răni.”
 Părăsindu-l, din privire-l urmări Esfandiar
 spre-a vedea cum merge bravul, Riul străbătu Rostam
 ca o plută, şi asupra trupului chemă din cer
 binecuvîntări, şi zise Marelui Judecător:
 „Dacă mor de-aceste rane, cine, oare, din cei mari
 va vroi să mă răzbune, cine va vroi din ei
 să îmi fie de o seamă: nenfricat, mintos şi drept?”
 Esfandiar iscodindu-l din privire, îl zări
 hăt pe malul dimpotrivă, şi îşi zise-n sinea lui:
 „Nu-i Rostam un om, ci este elefantul spumegînd
 şi-nzestrat cu multă vlagă. Chiar cu toate-aceste răni
 de pe trupu-i, el trecut-a riul, groaznicele răni
 ale săgetării mele doar mi l-au zorit la mers.”
 (.....)

ROSTAM SE SFĂTUI CU CEI DIN NEAMUL SĂU

Rostam, pe de altă parte, -ajunse la seraiul său,
și-l văzu Destan în starea-n care bravul se afla;
Zevare purcese-a plînge laolalt' cu Faramurz,
și se mistuiră-n chinuri, doar privind acele răni;
Rudabê își smulse părul, fața aspru-și sfișie
ascultîndu-i cum se vaită. Zevare se-apropie
și-i slăbi, grea, cingătoarea; -l descotorosiră-n grab'
de pieptarul lui din pielea leopardului peștriț,
și-nțelepții toți din țară se-așezară-n jurul său.
Rostam porunci acelor care mai gîndeau că pot
pe Rakș să-l tămăduiască să se-ntâțișeze lui.
Pletele Destan își smulse, dulce, -obraji și-i lipi
de-ale fiului său rane, glăsuind: „De cînd mă știu
în această lungă viață n-am văzut mai falnic fiu!”
Rostam îi răspunse: „Tată, plînsul tău la ce e bun?
Cerul a vroit aceasta să se-ntîmple în ăst fel.
Dar eu am în față lucruri și mai grele de-mplinit,
care sufletul mi-l umplu cu dureri și griji mai mari
decît rănile acestea! Oricît m-aș ruga de mult
inima să i-o înduplec, inima-i ca un pietroi:
Esfandiar căuta-va să m-afunde-n umilinți
prin cuvinte și prin fapte plîne de nerușinări.
Străbătut-am lumea-ntreagă, și-nvățat-am ce-i știut
și ce e ținut în taină, înșfăcat-am *divul* alb
de curea și în țărîină l-am zvirlit ca pe un ram
de plop alb sau de mesteacăn — și-acum înapoi am dat
dinaintea celui care-i vajnicul Esfandiar
și din fața celui care-i norocos în bătălii!
Tari săgeți îmi străbătură nicovale; și-ntîlnind
pavăza, -o găsiră slabă; dar săgețile țintind
în Esfandiar și-armură-i, parc-aș fi lovit cu spini
cremenea! Odinioară, cînd o piatră apucam,
mîna mea putea s-o sfarme ca pe-un castravete crud;
astăzi mîna înșfăcîndu-l de curea pe-Esfandiar,
el nici n-a băgat-o-n seamă. Cînd un crocodil zărea
paloșu-mi, fugea sub pietre; dar ăst paloș n-a străpuns
platoșele de pe pieptul lui Esfandiar, și nici
faldurile de mătase fruntea lui învăluind.

Mulțumire i-aduc Celui-de-Sus pentru că a fost noaptea-ntunecată foarte, și că-n bezna cea grea ochiu-i nu putea să vadă. De sub ghiara gădinei am scăpat, dar mîntuirea nu știu de-mi va folosi. Cînd pe gînduri cad, alt mijloc vād că nu mai am decît să mă salt pe Rakș și miîne s-o pornesc încotrovă, pînă o să mi se piardă urma de Esfandiar; și dacă va-ncepe, aprig, să doboare căpățîni în Zabulistan, sfîrși-va prin a se scîrbi de-omor, chiar cînd setea de-a ucide va dura destul de mult.”

„O, tu, fiule — îi zise Zal — cu judecată fi! Cuvîntarea ta sfîrșind-o, mă ascultă-acum și tu. Mijloc de-a ieși din toate este, în afară de moarte, cu-altfel de ieșire. Știu ceva izbăvitor pentru tine, deci primește-l! Voi cherna în ajutor pasărea *simorgh*, și dacă vrea să-mi fie călăuz, țara și meleagul nostru neclintite-or rămînea; dacă nu, într-o ruină patria ne-o va schimba. ăst Esfandiar ce-i mîrșav și nu face decît rău.”

PASĂREA SIMORGH ÎI ARĂTĂ LUI ROSTAM MIJLOCUL DE SCĂPARE

Cîteșitrei¹ cînd se-nvoiră la ăst plan prea îndrăzneț, Zal, mai-marele, pe-un munte se urcă; de la serai trei cățui cu foc adus-au cei trei inși însoțitori plini de temeri. Și cînd vraciul² se opri pe munte-n pisc, trase-o pană dintr-un petec de brocart, și ațîță flacăra dintr-o cățuie, și deasupra-acestui foc arse-un capăt de la pană. Veghea-ntîia cînd trecu din întunecata noapte, aerul se-nvîrtoșă într-un nour de-ntuneric. Cel *simorgh* privi din cer, și văzu cum luminează focu-aprins și-alături Zal,

¹ Probabil Zal, Rudabê și Rostam.

² Adică Zal.

inimă însingerată de durere; pasărea se apropie și cercuri largi făcu, și-atuncea Zal se sculă cu-nsoțitorii săi tămiiie fumegind, pasărea-n mai multe rinduri el o binecuvintă. Zal umplu cu mirodenii citeșitreile cățui dinainte-i, încându-și fața-n sînge lăcrimind din adîncu-i plin de zbućium.

Zise pasărea *simorgh*:

„O, tu, șah, ce ai pe suflet de-ai nevoie de-acest fum?”

Zise Zal: „Nenorocirea-adusă de acei mirșăvi și de neam rău să-i lovească pe dușmanii mei haini! Trupul lui Rostam cu pieptul ca de leu e vătămăt, și picioru-mi împietrit e de-apăsarea-acestor griji date de fecior; mi-i teamă, tremur pentru viața lui, rănile acestea toate grele sînt cum nimenea n-a văzut în lume-asemeni. Rakș, la fel, e ca și mort, zi și noapte răsucindu-și trupul de săgeți lovit. De cînd în cuprinsul ăsta a venit Esfandiar nu visează decît lupte; el nemulțumit fiind de regatu-mi, de coroana-mi, de comorile-mi, ar vrea roadele și rădăcina arborelui meu din veac!”
Zgriptoroaica: „*Pahlivane*, inima nu ți-o mîhni pentru-aceasta! Trebui-va să-l aduci aici pe Rakș și pe cel ce-mparte lumea.”

Zal trimise la Rostam o ștafetă să-l vestească: „Află-un mijloc să te scoli pentru-o clipă și poruncă dă de-asemeni și pe Rakș să-l aducă-aici îndată!”

(.....)

Pasărea privi la răni chibzuind cum să le-nchidă. Trase din viteazul trup patru virfuri de săgeată și cu clonțu-i supse-ncet sîngele din răni; pe urmă c-o aripă le frecă, și Rostam numa-ntr-o clipă vlagă, viață, căpătă. Pasărea *simorgh* îi zise: „Oblojește-aceste răni, și ai grije-o săptămînă să nu le atingi cumva; moaie-n lapte astă pană și petrece-o peste răni.” I se-aduse-apoi de-asemeni să-l tămăduie pe Rakș; clonțul și-l trecu pe partea dreaptă-a telegarului și îi smulse șase virfuri de săgeată din grumaz, așa fel că nici fărîmă de pe trupu-i nu mai fu

săgetată și rănită, și Rakş prinse-a necheza,
și cel ce coroane-mparte rîse cînd îl auzi.
Și-atunci pasărea îi zise: „Brav cu trup-de-elefant,
mai măreț decît măreții de la Curte ești; de ce
căutat-ai împotriva lui Esfandiar să lupți,
bravul cel cu trup-ca-bronzul?” Îi dădu răspuns Rostam:
„Dacă nu-mi vorbea de lanțuri, inima nu-mi supăra;
dar îndur mai bine moartea decît să ajung de rîs,
decît să mă las vreodată într-o bătălie-nvins!”
Pasărea *simorgh* îi spuse: „Nu, nici o rușine nu-i
dacă fruntea pînă-n pulberi dinaintea lui și-o pleci,
el, Esfandiar, doar este nenfricatul fiu de șah,
și a șahilor mărire se-odihnește pe-acest om
din neprihănită viță. Dacă vrei cu mine-acum
să mi te-nvoiești, de setea luptei te vei lepăda,
nu vei mai rîvni deasupra lui Esfandiar să fii
pe cel cîmp de bătălie, cuvîncios, tu îi vei da
miine plecăciune-adîncă, și îi vei aduce-n dar,
drept ispașă, trup și suflet. Ceasul rău de l-a ajuns,
va disprețui, firește, faptul că iertare-i ceri,
și un mijloc de scăpare-ți voi găsi, și-am să-ți înalț
fruntea pînă sus la Soare!” Se înveseli Rostam
de cuvintele acestea, nu se mai înfricoșă
că va îndura ocara de-a fi-n fiare ferecat,
ci răspunse: „Niciodată nu mă voi abate eu
de la sfaturile tale, chiar și cînd mă va ploua
un potop de spade-n creștet!” Zgriptoroaica zise iar:
„Din prietenie multă, taina cerului doresc
ție doar să și-o dezvălui. Cel ce lui Esfandiar
sîngele vărsa-va, pradă soartei rele va pica;
niciodată-aici pe lume oricît ar trăi de mult,
n-o să afle mîntuire pentru chinurile lui;
n-o să poată să-și păstreze nici comori: ursita rea
l-o urma în astă viață, și cînd o va părăsi,
va găsi și-n ceealaltă chinuri și nenorociri;
de-ai luat tu hotărîrea sfaturile să-mi urmezi,
vreau să mi te fac puternic pe dușman să și-l răpui;
te învăț la noapte taina minunată și-ți închid
gura la urîte vorbe. Du-te, ncalecă pe Rakş,
calul tău lucios, și-apucă un jungher scînteietor!”
Rostam ascultînd acestea, cingătoarea pe rărunchi

și-o încinse și-ntr-o clipă îl încălecă pe Rakș galopînd pînă la mare. Văzu cum văzduhul tot de *simorgh* se-nnegurează, și descălecă pe țarm. Iute pasărea semeață din văzduhuri pogori, și Rostam văzu un verde tamarind ce-și adîncea rădăcinile-n țărînă, pe cînd vîrful pînă-n cer. Vajnicul *simorgh* de-o creangă aninîndu-se,-arătă lui Rostam uscată cale să ajungă lingă el; o mireasmă-mbătătoare de mosc năvăli-mprejur; pe Rostam chemă aproape și cu aripa-i frecă fruntea și acestea-i zise: „Cel mai drept ram să-ți alegi, cel mai lung și mai subțire. De-acest ram de tamarind preschimbă într-o săgeată soarta lui Esfandiar va s-atîrne; deci tu pune pe nuiaua-aceasta preț, și la foc îndreapt-o bine, cată și-un vîrf bun și vechi de săgeată, pene pune-i bățului și-ăst vîrf de fier, iată mijlocul prin care va pieri Esfandiar!”

Își tăie Rostam o creangă din cel verde tamarind și plecă din țarmul mării spre seraiu-i zimțuit; călăuz îi fu *simorghul*, drept deasupra lui zburînd și zicîndu-i astfel: „Dacă, va veni Esfandiar iar la luptă să te-ațițe, glăsuiește-i dulce, drept, rugi smerite îi înalță, nu gîndi să-l amăgești; poate că-ndulci-va-și graiul, poate își va aminti vremea de odinioară; fiindcă de mai multe ori lumea-ntreagă străbătut-ai înfruntînd primejduri și-oboseli, slujindu-ți șahii. Dacă nu te va ierta, dacă socoti-va-n sineși că te poate înjosi, atunci încordează-ți arcul, și săgeata de nuia ghiftuită-n vin ți-o pune, și-amîndouă brațele le așează-n linie dreaptă către ochii lui țintind, precum face-un om cucernic tamarindul adorînd: soarta va purta săgeata drept în ochii lui, în ochi fiind partea lui mai slabă, dar să-ți ții minia-n frîu.”

Pasărea-și luă adio de la Zal și-ntr-aripi îl îmbrățișă fierbinte, și se avîntă-n văzduh mulțumită și ferică. Rostam zboru-i urmărînd, foc aprinse, și nuiaua o-ndreptă, o ghiftui și-o-mbătă cu vin; la capăt îi viri fier ascuțit, și cînd gata fu săgeata,-i prinse penele, perechi.

(.....)

ROSTAM ȚINTI O SĂGEATĂ ÎN OCHIUL LUI ESFANDIAR

Rostam înțelese grabnic că smeritele lui rugi nu-l ajută să-l împace pe-aprîgul Esfandiar; arcu-și încordă, și puse țeapa cea de tamarind căreia-i călise vîrfu de fier înroșit în vin. Potrivind în arc săgeata, el în taină înălță Domnului o rugăciune: „Tu, preasfîntule Stăpîn peste Soare! Tu, ce dăruie-nțelepciune tuturor, măreție și putere, tu, ce vezi în inimă-mi neprihana, și vezi gîndu-mi și ceea ce pot să fac! Știi de cite ori luptat-am să-mblînzesc acest dușman, știi cit de nedrept e, gata de-nfruntări și de isprăvi. Nu privi acestea, Doamne, ca pe un păcat ce-i demn de osîndă, tu, acela carele-ai zidit în cer Lună și Mercur!” Arcașul îndărătnic cînd văzu șovăirea și zăbava lui Rostam de a porni bătălia, -acestea-i zise: „Om mîrșav din Seistan! Duhul tău scîrbit nu este de-arcuri și săgeți? Mai vrei și săgețile lui Goștasb să le vezi, și-un piept-de-leu, și săgețile cu vîrfuri ferecate-a' lui Lorasb!”¹ Rostam se zori atuncea potrivind săgeata-n arc cum *simorghul* i-arătase; slobozi săgeata-n ochi lui Esfandiar, și lumea-n fața ăstui prinț vestit se înnegură, statura-i falnică se prăbuși, își pierdu și cunoștința și puterea-l părăsi; capu-acestui șah cucernic, adorînd pe Cel-de-Sus, se-nclină și chinezescu-i arc din mîină și-l scăpă, coama apucă, grumazul calului său negru-corb, și scaldă în sînge colbul de pe cîmpul de-nfruntări. Îi strigă Rostam: „Tu singur ai făcut să deie rod acest simbur de fiere! Tu ești cel care ai zis: «Sînt bărbat cu trup-ca-bronzul; doborî-voi cerul-nalt!» Doar o singură săgeată te-a făcut de luptă-acum să te lași și de vestitu-ți telegar s-atîrni, greoi.

¹ Cu alte cuvinte Esfandiar, răuvoitor, îl acuză pe Rostam că el vrea să mai lupte, să-i cunoască „pieptul-de-leu” și săgețile lui taică-său și bunicu-său.

Într-o clipă căpățina ta în pulbere va fi,
 iubitorul sîn al mamei tale-n chin s-o mistui."
 Șahul cel vestit în clipa asta și căzu din șea,
 de pe bidiviu-i negru, drept cu creștetu-n pămînt;
 și rămase-astfel o vreme pînă cînd își mai veni
 greu în fire și pe țărână greu șezu și ascultă.
 Prinse iute-n miini săgeata de un cap și-i smulse tot
 lemnul năclăit de singe, de la pene pînă-n vîrf.
 (.....)

Esfandiar lui Beșutan îi răspunse-ncet, cu șart:
 „O, tu, om cu-nțelepciune și noroc! Nu te lăsa-n
 deznădejde din pricina-mi. De-astă parte îmi făcu
 Roata cerului și Luna. Tot ce este viu sub cer
 va avea culcuș țărîna; nu boci sfîrșitul meu!
 Unde-i Fereidun, și unde e Hușang și șah Geamșid?
 Vîntul i-a adus și boarea i-a împrăștiat pe toți;
 bunii mei de viță-aleasă, mîndri și neprihăniți,
 toți s-au dus și noi în locul lor rămas-am; nimenea
 nu rămîne-n trecătorul ăst lăcaș¹. Luptat-am mult
 pe pămînt, și mai pe față, mai pe-ascuns, pentru-a găsi
 calea Domnului și pentru a călăuzi pe ea
 înțelegerea-ntre oameni. Cînd cuvîntul legii, sfînt,
 strălucea prin stăruința-mi, și-*Ahriman* cu mîna lui
 rău nu mai putea să facă, soarta aprigă și-a-ntins
 hrăpărețele ei ghiare, și nu i-am putut scăpa!
 Cred că-n paradisul vecinic duhul meu va secera
 ceea ce însămînțat-a. Nu prin vitejia sa
 fiul lui Destan peirea mi-a adus. Privește-acest
 ram de tamarind din mină: prin el pasărea *simorgh*
 și Rostam, vicleanul, pus-au vieții mele un sfîrșit.
 Zal făcut-a ăst descîntec și, dibaci, se folosi
 de-a vrăjitoriei artă, știind farmece și vrăji."
 (.....)²

¹ Lăcașul trupului, în viață.

² Esfandiar își dădu sfîrșitul însărcinîndu-l pe Rostam cu împlinirea ultimelor sale dorinți și învinuindu-l pe tatăl său, Goștasb, că l-a trimis la moarte pentru a-și păstra tronul.

ISPRAVA LUI ROSTAM ŞI A LUI ŞEGHAD PREDOSLOVIE

E sfîrşită şi povestea lui Esfandiar; a fost scoasă din ce povestiră oameni vrednici de crezut. Vreau să zugrăvesc în stihuri şi sfîrşitul lui Rostam după-un hronic care spune despre neamu-i de viteji. Fost-a un bătrîn pe nume Azadeh Serv, ce şedea în cetatea Merv, şi-anume la Ahmed fiul lui Sahl; el avea preţiosul hronic unde-n file se-odihneau chipuri şi icoane sfinte de-ale celor *pahlivani*. Fost-a om cu-nţelepciune şi cu darul de-a grăi, şi cu limba dedulcită la vechi datini din străbuni; el făcea să-i urce spiţa pîn' la Sam şi Narimân, şi ştia atîtea lucruri despre lupte şi Rostam. Vreau să povestesc în stihuri despre el, din tot ce ştiu să urzesc o ţesătură. Dacă-atîta timp rămîn în lăcaşul ăsta care-i trecător, dacă mi-or fi călăuze şi simţirea şi-nţelegerea, atunci voi sfîrşi această carte din vechimi, cu povestiri ce vor face să dureze amintirea-mi pe pămînt.
(.....)¹

Şi picioarele şi-azul nu mă mai slujesc de mult, anii grei şi sărăcia risipiră vlaga mea; astfel soarta rea, duşmanca, m-a înlănţuit, şi-acum gem împovărat de vîrstă şi necazuri; dar mă rog zi şi noapte, să pogoare binecuvîntări cereşti pe acest stăpin al lumii, de dreptate-mpărţitor, şi cu mine se mai roagă ţara, în afară de cei ce-s păcătoşi şi mirşavi; şah de cînd s-a-nscăunat sub coroană *keiandă*, şi-ale răzbunării porţi le-a închis şi-a pus în lanţuri mîna răului, făcînd să le intre frica-n vine celor puşi pe silnicii, chiar adăpostiţi de cinuri prea înalte; e în schimb bun cu cei cu judecată ce măsura n-o întrec. Lui îi voi nălţa în lume-un monument de neuitat cît vor fi în lume oameni: acest hronic *Şah-Name*,

¹ Urmează elogiile adresate şahului Mahmud (predoslovia fiind interesantă prin datele biografice ale autorului).

cartea șahilor și-a celor mari, vitejii cavaleri
 ce-au trăit odinioară; cartea-adună între foi:
 lupte, praznice și sfaturi, vorbe-alese și isprăvi
 din vechime,-nțelepciune și credință, și învăț
 despre cumpătări, prevederi, carte ce-ar putea sluji
 călăuză-n altă lume. Multe îi vor fi pe plac
 șahului și multe astăzi îi vor fi și de folos;
 mai presus, o mărturie a șahiei lui va fi
 și-astă cronică sluji-i-va, soață vrednică fiind
 la povestea vieții sale. Trag nădejde că-mi va da
 drept răsplată pungi de aur, căci vreau după moartea mea
 să vă las o amintire¹ despre marile comori
 ale șahului ce-și poartă fruntea peste șahi, mai sus.
 Acum vin iar la cuvântul lui Serv care strălucea-n
 casa lui Sahl care-i fiul lui Mahan, în tîrgul Merv.

ROSTAM PLECĂ ÎN KABUL PENTRU A-L AJUTA PE FRATELE SĂU, ȘEGHAD

Iată ce mi-a spus bătrînul, de cunoaștere-nsetat,
 har avînd, darul vorbirii, plin de amintiri din vechi:
 În haremu-i de copile Zal avu o sclavă; ea
 dulce triluia din glasul-i și din strune de viori;
 roaba tină ră aduse-n lume-un fiu că Luna-n cer
 dinaintea strălucirii lui pălea; el semăna
 și la chip și la statură lui Sam, mîndrul cavalier,
 și vrăjiți erau părinții de fecior. Mari învățați
 și-astrologi, și căpetenii din Kașmir și din Kabul,
 oameni care se afundă în știință, credincioși
 Domnului, cu toți veni ră, cu-astrologice tăbliți
 indiene-n mîini, și-olaltă începură-a socoti
 zodiile spre-a cunoaște ce-i ursiră-acolo-n cer

¹ Aluzie la intenția rapsodului de a construi un dig de piatră pentru a stăvili inundațiile riului din
 cetatea natală Tus.

pruncului frumos la faţă. Dar văzînd socoata lor uimitoare, se priviră ochi în ochi zicînd lui Zal, care-i a lui Sam odraslă: „O, tu, brav moştenitor al înaltei stirpe care-i răsfăţată-n zodiac, ne-aşezarăm toţi pe lucru taina cerului cătînd; dar nu este priincioasă pentru pruncul tău de loc! Cînd acest copil ce-i chipuş va fi om şi-o dobîndi vitejie şi putere, nimici-va-ntregul neam al lui Sam al lui Nariman; pustii-va şi-acest tron; şi va umple de zizanii Seistanul, tulburînd şi-ale Persiei meleaguri; viaţa tuturor va fi plină de amărăciune, şi-or rămîne-n viaţă, tari, din voi prea puţini la număr.” Şi Destan fiul lui Sam fu mîhnit de-aceste vorbe; îl chemă într-ajutor pe Acel care împarte dreptate pe pămînt: „O, tu, sîntă Călăuză! Cerul ce se-nvrte-î sub tăpile-ţi; şi-n orice lucru sprijin mi-eşti şi adăpost; mă deprinzi înţelepciunea şi adevăratul drum; cerul l-ai zidit şi aştarii; fie să nădăjduim toată fericirea; fie împlinite-orice dorinţi şi odihna şi tot ceea ce ne face fericiţi!”

Zal, mai-marele, numindu-l pe feciorul său *Seghad*, maică-sa-l păzi şi după ce fu întărcat şi cînd se făcu frumos că inimi fermeca, şi gîngurea şi privea la toate-n juru-i; dar cînd ŷincul se mări, Zal de-ndată îl trimise lîngă şahul din Kabul. Nalt la trup era flăcăul cît un falnic chiparos, un viteaz îndemînatîc la arcan şi buzdugan. Şahul din Kabul privindu-l socoti că este demn şi de tron şi de coroană; de-al său chip se bucură, fata-i dărui drept soaţă, el fiind din neam de şahi. Îi trimise, laolaltă cu copila-i, tot ce-avea în haznaua-i uriaşă, demn de el, şi ce păzea grijuliu, ca pe-un măr proaspăt, să nu aibă teamă neam de răufăcătoare zodii. Toţi mai-marii din Iran şi din Hindustan vorbiră despre Tahamtan şi-un cîşti¹, pielea cea de bou cerută, an de an, Kabulului.

¹ Venit, profit.

Prințul din Kabul gîndi că, Șeghad ginere-i fiind, Rostam, carele-i stăpînul din Zabulistan, necum n-o mai aminti de cîștiul ce nu face un *derham*¹. Dar cînd se-implini sorocul, oamenii lui Tahamtan cîștiul iarăși și-l cerură, tot Kabulu-astfel mihnind. Șeghad fu mihnit de fapta rea a fratelui Rostam, dar nu spuse nimănuia, numai celui din Kabul șah, destăinuindu-i taina: „De-astă lume sînt sătul, și de orice-ngăduință pentru frate-meu mă spăl, fiindcă fără de rușine unelti-mpotriva mea. Ce dacă mi-i frate vîrstnic ori străin, mintos sau tîmp? Noi să-i pregătim un mijloc de a ne pica în mreji; ni s-o duce vestea-n lume prin ăst fapt atît de-nalt!” Amîndoi se sfătuiră și, în gîndul lor smintit, se-nălțară peste Lună; dar, cum zice-un înțelept: *«Cine altuia rău face, se va căina amar»*.“

Noaptea, cei doi nu-și găsiră pic de somn pîn' se ivi Soarele în pisc de munte, și vorbiră cum și cînd va pieri din lumea asta numele lui Tahamtan, și de lacrimi se vor umple ochii, inima lui Zal. Șeghad zise către șahul din Kabul: „Vom izbuti, dacă pregătești un praznic; caută să mi-i poștești pe toți marii, vin să fie, muzică și cîntăreți. Pe cînd ne vom bea noi vinul, aspru tu îmi vei grăi, și, în miezul cuvîntării tale, mă vei ocări; eu, făcutul de ocară, voi pleca-n Zabulistan, și acolo mă voi plînge chiar de șahul din Kabul dinaintea celui frate, celui tată, și-oi vorbi că ești necioplit din fire și ești dintr-un josnic neam. Rostam, iute la minie, pentru mine va veni în Kabul, faimoasa țară. Tu, un loc pentru vînat vei alege chiar în drumul lui Rostam, și vei săpa gropi; le vei săpa să-ncapă-n ele Tahamtan și Rakș, le vei împăna adîncul cu lungi spade și cu lănci, și țăpușe lucitoare, vîrfu-n sus, mîneru-n lut. Pune să se sape multe decît prea puține gropi, dacă vrei să scapi de păsuri. Pune-o sută de dibaci săpători, la gropi să sape, și nici Lunii nu-i grăi;

¹ *Derham* (drahmă), a 30-a parte dintr-un dinar de aur; în același timp înseamnă măsură de greutate variînd între 3—12 grame.

şi-àpoi gura la hîrtoape s-o astupi şi nimănu
nu-i vorbi de toate-acestea.“

(.....)

Cu un pîlc de cavaleri
din Kabul băt看 el drumul, pieptul plin de ură şi
buze pline de suspine; în serai la taică-său
norocos, Şeghad ajunse, duhul plin de viclenii,
capul plin de răzbunare. Zal văzîndu-l pe fecior
chip, statură, semeţie ca de şah cu braţe tari,
copleşindu-l cu belşuguri de-ntrebări, blind, dragăstos,
il primi, pe urmă-l duse la Rostam; se-nveseli
pahlivanul la vederea-i, şi-l găsi scăpărător
la pricepere şi duhul lui senin, şi-i zise-astfel:
„Nu putea să odrăslească din sămînţa unui Sam,
care-i leu, decît puternici şi viteji! Cum îţi mai merg
treburile pe la Curtea şahului de prin Kabul?
Ce mai zice despre mine şi de-acest Zabulistan?“
Şeghad îi dădu răspunsul: „Despre şahul din Kabul
nu-mi vorbi; odinioară era bun; cum mă vedea
îmi da binecuvîntare, dar acuma, cînd bea vin,
mă tot hărţuie într-una; vrea să-şi nalţe capul sus
peste capul tuturor; dinaintea-ntregii Curţi
mi-a zvîrlit ocări strigîndu-mi că sînt fiu din josnic neam!
El mi-a zis acestea: « Oare, pînă cînd mi-o tot vorbi
despre ciştiu-acela? Oare, nu ne vom împotrivi
Seistanului vreodată? Nu-l voi mai numi Rostam:
la nobleţe, bărbăţie decît el nu-s mai prejos!
Cît priveşte despre tine, nu eşti fiul lui Destan,
şi dacă ai fi cu-atîta mai puţin eşti pentru el! »
Inima-mi de chin amarnic s-a umplut cînd m-a-njosit
ăstfel şi-ncă-n ochii celor mari, şi din Kabul plecai
alb la faţă de mînie!“ La cuvintele-i, Rostam
izbucni strigînd: „Nimica nu rămîne-n veci ascuns!
Nu te zbuciuma de-acesta şi de ţărişoara lui;
blestemată fie-i ţara şi-al său tron şi diadem!
Eu cu mîna-mi l-oi ucide pentru toată spusa lui;
il voi face ca-ntr-un tremur să se-nspaime cu ai săi;
te voi ferici, în locu-i te-oi înscăuna pe tron;
scoborî-voi pînă-n pulberi soarta-i bună pînă-acum!“
(.....)

ȘAHUL DIN KABUL SĂPĂ GROPILE PE LOCUL
DE VÎNĂTOARE. ROSTAM ȘI ZEVARÈ CĂZURĂ ÎN ELE

Cînd Șeghad cu neferice stea purcese din Kabul, șahul și plecă spre locul vînătoarei cu oșteni de prin oastea lui și-anume dintre cei ce-s pricepuți și dibaci în meșteșugul de a face gropi adînci; gropi săpară pretutîndeni, gropi pe drumuri și pe-acel loc cruțat pentru vînături, și-mpănară-adîncul lor cu țapușe, lănci și spade cu mînerule-n pămînt. Și apoi, cu măiestrie multă, gurile de gropi le făcură nevăzute, în așa fel că nici om, nici al calului ochi ager nu le-ar mai fi dibuit. Rostam drumetînd pe cale fără a mai zăbovi, Șeghad repede trimise-un cavaler pe-un mîndru cal spre-a vesti la timp pe șahul din Kabul că bravul cu trupul cit e elefantul făr' de oaste se porni, și că trebuie să iasă întru-ntîmpinarea lui și să-i ceară iertăciune. Șahul din cetatea sa îl întîmpină, pe limbă numai miere, iar în sîn inima de-otravă plină; dar cînd ochiul lui zări fața lui Rostam, își puse talpa pre pămînt de cum îl văzu din depărtare; scoase de pe cap turban indian și înainte merse-așa cu capul gol și cu palmele pe frunte; scoase-apoi și încălțări din picioare și mai scoase vaiete, pe ochi vîrsînd sînge; fața în țărîna neagră și-așternu cerșînd cam în felu-acesta: „Dacă sclavul tău a fost atît de nebul ca să se-mbete și-a fost și nerușinat întru starea-i de sminteală, iartă-i lui ce a greșit și-l cinstește ca alt' dată.” El se-apropie desculț, capul plin doar de urzeala răzbunării, inima plină doar de viclenie. Rostam îl iertă pe șah, cinste-i dărui și voie să se-acopere pe cap, și îi spuse să se-ncalțe, să se urce-n șea pe cal, și-nainte să ia drumul.

Cetățuia din Kabul avea locu-i de verdeață care inimi desfăta; orișunde lîngă apă, sub copaci răgaz găseai peste tot cu bucurie. Șahu-acolo își pofti

lume multă-mpodobindu-şi mîndra sală de ospăt;
 şi trimise vin s-aducă şi chemă şi muzicanţi,
 şi rugă să se așeze prinții pe slăvitu-i tron.
 Şahul lui Rostam îi zise: „Dacă dor ți-i să vinezi,
 am un loc anume unde rătăcesc sălbăticiuni,
 cîrduri-cîrduri, pe cîmpie şi pe munte. Muntele
 plin e de berbeci sălbateci, cîmpu-i de onagri plin;
 cel cu bidiviul sprinten, repede va săgeta
 pe-acest cîmp coluni şi ciute. E păcat, zău, să nu vezi
 locul ăsta plin de farmec.“

Cuvîntarea-l tulbură
 pe Rostam cu-mbietoarea priveliște, șesul plin
 de pîraie, căprioare şi onagri; ce-i ursit
 moartea unui om să-aducă, îi şi tulbură adînc
 inima şi-i strică mintea. Mersul schimbătoarei lumi
 ăsta-i şi nicicînd o taină nu se va dezvălui.
 Crocodilul în adîncuri, leopardul în deșert,
 leul brav, cu-ntoarse ghiare, musca şi furnica sînt
 deopotrivă-n mîna Morții, nimeni nu va rămînea-n
 lumea asta trecătoare. Rostam înșeuă pe Rakş
 şi umplu cîmpia largă cu mari ulti şi cu șoimi;
 arc de şah își puse-n tașcă; Şeghad lingă el în trap,
 Zevarè cu cîțiva oameni din acest ales alai
 însoțiră pe șoimanul cel cu trup-de-elefant.
 La-nceputul vînătoarei, lumea bravului Rostam
 se-mpărți, unii-alergară către părțile cu gropi,
 alții-n părțile cîmpiei zdravene; şi Zevarè
 şi Rostam mi se aflară (soarta cum i-nrîuri)
 pe un drum cu gropi săpate, urmărindu-i, pas cu pas.
 Rakş amiroși pămîntu-acesta proaspăt scormonit
 şi se strînse ca un bulgăr; sforăi înfricoșat
 de miamele țărîinii, din copite tropotind.
 Tropoti pe drumu-acesta strecurîndu-se dibaci
 printre două gropi. Stăpînul se înverșună pe Rakş,
 dădu pînteni să se-avînte, dar ursita îl orbi,
 se aprinse de minie, şi harapnicu-și nălță,
 şi pe Rakş ușor l-atinse: telegarul îngrozit
 își luă din nou avîntul; strîns era-ntre două gropi,
 căută din ghiara soartei să mai scape dar căzu
 cu copitele-amîndouă în capcană neavînd
 mijloc să se mai oprească şi să se mai zbată-n loc.

Groapa era împănată cu țepușe și cu lănci și cu paloșe. Lui Rostam vitejia nu-i slujea la nimica, iar la fugă nici că se putea gândi. Coastele lui Rakș viteazul sfîșiară-se în fier, și în piept și prin picioare *pahlivanul* fu străpuns. Totuși Rostam prin puterea nenfricării-și ridică trupul din adîncul gropii și se cătără pe mal.

ROSTAM ÎL UCISE PE ȘEGHAD ȘI MURI

Cînd Rostam, rănit de moarte, își deschise ochii mari și văzu schimonosita față-a prințului Șeghad, presinîți că viclenia ticăloasă-a acestor gropi născocite-s de mișelul de Șeghad, vrăjmașul său ! Izbucni: „O, om bicisnic, cu nenorocoasă stea, fapta-ți va preface țara fericită-ntr-un deșert ! Va să te căiești de-omoru-mi, și de ale lui urmări, va să tremuri, alb de spaimă, și bătrîn n-ai să ajungi !” Mîrșavul Șeghad răspunse: „Rotitorul cer făcu dreptate și cu tine; pentru ce, amar de vremi, ai vărsat atîta sînge în Iran, și-ai nimicit și izbit întreaga lume ? Dar sfîrșitu-aproape ți-i și va să te stingi de mîna crîncenului *Ahriman* !” Din deșert, în clipa-aceea, ajunse șahul din Kabul în cel loc de vînătoare, și-l văzu pe Tahamtan plin de răni adînci pe trupul său de falnic elefant, răni, văzu, neoblojite, și îi zise: „O, Rostam, căpetenie-de-oaste, oare, ce ți s-a-ntîmplat în ăst loc ce hărăzit e pentru vînătoare doar ? Vreau să plec, acum, în grabă să-ți aduc lecuitori, lacrimi vărsînd de sînge pentru chinul tău amar; cred că rănile-ți cumplite se vor vindeca deplin și în lacrimi de sînge-obrajii nu-i voi mai scălda.” Tahamtan răspunse-acestea: „O, tu, omule viclean și din josnică sămînță ! Vremea de lecuitori dusă este pentru mine, dar la moartea-mi nu vărsa

lacrimile-ți mari de sînge. Oricît vom trăi de mult, vom sfîrși murind: rotirea cerului atinge tot ce-are viață-n lumea asta. N-am eu slavă mai presus decît Geamsid, bunăoară, care-a fost de *Peiverasp*¹ retezat cu fierăstrăul, nici decît un Fereidun, sau Kei Kobad, şahinşahii cei născuți din falnic neam; și cînd l-a ajuns sorocul pe viteazul Siavuș, Gherui Zerè, grumazul, i-l tăie cu-al său jungher. Toți au fost şahi în Iranul nostru, și în bătălii fost-au mai viteji ca leii, dar s-au dus demult și noi, noi rămaserăm cu zile și-astăzi noi sîntem pe drum precum leii-aceia groaznici! Faramurz, feciorul meu, el, a ochilor lumină, va veni și îi vei da grea socoată pentru moartea-mi!"

Către josnicul Şeghad se întoarse-apoi zicîndu-i: „Pentru că am fost atins de nenorocirea asta dă-mi din tașcă arcul meu și-mplinește-mi astă rugă. Arcul încordează-mi-l și mi-l pune dinainte și-o pereche de săgeți, căci nu trebuie ca leul, cînd tîrcoale după prăzi va dădea, vrun rău să-mi facă: arcul m-ar sluji atunci. Dacă pot să scap cu bine și nesfișiat de viu de un leu, atunci veni-va vremea să mă culc în colb.“ Şeghad merse, de la spate, trase arc și-l încordă și-l întinse doar o dată să-l încerce, și, voios de a fratelui său moarte-apropiată, l-așeză surizînd drept înaintea lui Tahamtan. El pe loc prinse arcul cu putere, dar se răsuci gemînd de a rănilor durere. De săgețile-i, Şeghad se temu fugind să-și facă pavază dintr-un copac. Un platan găsi în față încărcat de-amar de ani; scorburos pe dinăuntru, dar pe-afară înfrunzit, și Şeghad, cu josnic suflet se ascunse după trunchi. Rostam îl văzu și brațul și-l săltă, și-așa rănit, slobozi săgeata care și copac și pe Şeghad îi cusu îndeolaltă, și aceasta îi umplu inima de bucurie bravului ce duhu-și da. Şeghad scoase doar un răcnet cînd de moarte fu rănit, dar viteazul pentru chinuri nu-i lăsă prea mult răgaz.

¹ *Peiverasp*, adică „Zece-mii-de-bidivii”, porecla lui Zohhak.

Tahamtan la urmă zise: „Domnului îi mulțumesc fiindcă-o viață căutat-am adevărul să-l cunosc, și mi-a dăruit putere însumi eu să mă răzbum pe-acest vânzător, nainte de-a muri și cît aici viața-mi pilpiie pe buze și cît încă n-au trecut două nopți peste această răzbunare ¹!” Zise-astfel, pe cînd duhu-i lăsă trupul și-adunarea revărsă lacrimi de durere-amară. Zevarè la fel sfîrși-n altă groapă, și sfîrșiră-nsoțitorii mari și mici.

ZAL AFLĂ DESPRE MOARTEA LUI ROSTAM.
FARAMURZ ADUSE COȘCIUGUL LUI TAICĂ-SĂU
ȘI-L PUSE ÎNTR-UN MORMÎNT

Unul doar din cavalerii cei vestiți scăpă fugind cînd pe jos și cînd călare; cînd ajunse în Zabol povesti că elefantul groaznic zace-n colb întins cu Zevarè și alaiu-i, și că nimeni nu scăpă din capcanele vrăjmașe! Din Zabulistan zbucni mare strigăt împotriva dușmanilor lui Rostam și a șahului acela din Kabul; Zal își turnă colb pe brațe, sfișiiindu-și chip și piept, și-astfel gemînd: „Vai! viteazule, cu trupul cît un falnic elefant! Doar în giulgiu vreau să-mi fie trupul de-azi învăluit! Și, tu, fruntea-n cer purtîndu-ți, o, balaur înzăuat, o, Zevarè, care fost-ai leul pururi preamărit! Șeghad, ticălos și mîrșav, smulse-acest copac ales! Cine se gîndea că vulpea josnică ar cugeta-n țara ei să se răzbune pe un aprig elefant? Cine-și amintește-asemeni trăznet dat de soarta rea, cine va-ndrăzni a crede, chiar dacă stăpînul său îi va povesti că spusa unei vulpi a nimicuit de pe-această neagră tină leul falnic, Tahamtan? De ce n-am murit în zdrențe înaintea-acestor fi?

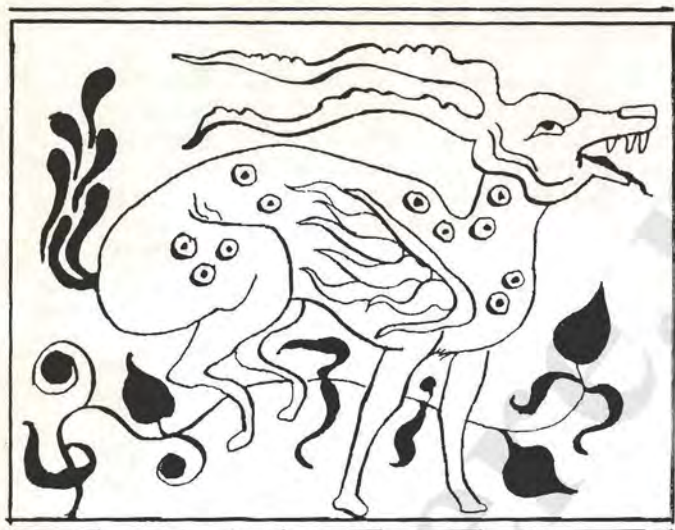
¹ După datină, termenul în care trebuia împlinită răzbunarea.

De ce am rămas pe lume-o amintire despre ei?
 Ce-mi mai foloseşte viaţa şi-ale vieţii bucurii,
 hrană, tihnă, nume mare? O, biruitor de lei
 o, tu, prinţul şi viteazul care-o lume ai supus,
 o, stăpîn al ţării!"-Ndată îl mină pe Faramurz,
 crunt, cu oaste, să-l izbească pe şah şi din gropi adînci
 trupurile moarte-afară să le tragă, şi silind
 lumea să se vaite-amarnic. Cînd ajunse în Kabul
 Faramurz n-află-n cetate pe nici unul din cei mari:
 toţi fugiseră, cetatea părăsind-o, îngroziţi
 de sfîrşitul celui care fu al lumii-nvingător.
 Merse Faramurz în cîmpul unde taică-său-a vînat,
 unde s-au săpat capcane. Pat de-odihnă pentru veci
 porunci să i se-aducă; mîndrul trunchi împărătesc
 l-aşeză, şi cingătoarea *pahlivanului* scoţînd
 şi tunica lui şăhească-n apă caldă îi spală
 trupul, şi uşure, pieptul, braţele şi barba,-apoi
 arse dinainte-i smirnă cenuşie şi şofran,
 rănile cusîndu-i-le. Faramurz turnă în stropi
 apa rozelor pe creşet lui Rostam şi peste trup
 presără neprihănitul camfor; îl învăluie
 în brocart din fir de aur, roze-i puse mosc şi vin;
 cela ce cusut-a giulgiul, sînge revărsă pe ochi,
 pieptănîndu-i astă barbă cum e camforul cel alb.
 Trupul *întrecea-n lungime* două paturi; era trup
omenesc, sau doar copacul care umbra-şi azvîrlea?
 Mîndru, se-ntocmi coşciugul doar din scîndură de *tek*,
 se-nţintă în cuie de-aur şi din fildeş fel-de-fel
 de înfăţişări cioplite; şi se unse cu catran
 fiecare-ncheietură, şi cu mosc şi chihlimbar.
 Apoi dintr-o groapă-l trase pe Zavarè, lui Rostam
 frate bun, i se cusură rănile, şi, îmbăiat,
 îl învăluiră-n giulgiul de brocart; se căută
 trunchiul unui rodiu falnic, şi tîmplarii iscuşiţi
 scînduri scoaseră să-ncheie un coşciug, şi Faramurz
 puse camfor, mosc şi apa rozelor pe Zavarè
 în lăcaşu-i cel din urmă. Tot atuncea se spală
 şi se înfăşă în pînze trupul falnicului Rakş;
 două zile închinată-acestei trude; în sfîrşit,
 telegarul îl urcară, cumpănit, pe-un elefant.

Din Kabulistan și pînă în Zabul se zbugiuma omenirea; în picioare, nu vedeai decît femei și bărbați, și nici furnica nu și-ar fi găsit un loc. Se trecu din mînă-n mînă un coșciug și alt coșciug; cei ce le purtară-n palme fără număr, mulți fiind, le făcură mai ușoare decît aerul; și-astfel într-o zi și-o noapte albă le purtară în Zabul, fără a le pune-o clipă jos pe lutu-ntunecat. Lumea-ntreagă era plină de bociri pentru Rostam, de-ai fi zis că-ntreg deșertul fierbe-n clocot, și-orice glas se pierdea în uriașul vaiet, lumea n-asculta decît geamăt de durere. În grădinile lui *Zal* se nălță o criptă-al cărui creștet ajungea la nori, i-așezară-n tronuri de-aur pe-amîndoi alătura; asta-i locul de odihnă al șoimanului ce-avu parte de-o măreață soartă.

.....
Ei închiseră apoi

poarta grozniței, plecară, și viteazul ce-a-nălțat fruntea-atît de sus în slavă, nu mai fu pe-acest pămînt. Ce-ai putea să ceri aicea, preavremelnicei șederi care-n bucurii începe și sfîrșește în dureri? Va să fi întins în pulberi, chiar de-ai fi din fier făcut, aprig credincios al legii drepte sau un *Ahriman*. Cît trăiești, să tinzi spre bine, și să crezi că dobîndești ceea ce-ai dorit o viață, doar în lumea de apoi.

XL

KOBAD FIUL LUI PIRUZ

(șăhia lui a durat patruzeci de ani)
(.....)

KOBAD ÎȘI ÎNSUȘI CREDINȚA LUI MAZDAK¹

Se-ntimplă pe-atunci să fie-un om cu numele Mazdak, avînd darul agrăirii, cărturar de rîvnă plin și la minte foarte ager, om de vază și-nvățat și Kobad plecă urechea la vorbirea lui. Curînd

¹ *Mazdak*, căpetenia unei răscoale care propovăduia, în anul 500 e.n., comunitatea averilor și egalitatea supușilor.

şahul şi-l aduse sftenic, vistiernic ce veghea
toată-avera-i din haznale. Dar o secetă stîrni
mare foamete în lume printre mari şi printre mici;
norii se topiră-n aer, nimenea nu mai zări
în Iran zăpadă, ploaie. Cei sus-puşi, făr' de răgaz,
prinseră să ceară pîne, apă-n poarta lui Kobad,
şi Mazdak le şi răspunse că degrab' al lumii şah
le va arăta o cale a nădejdei. Şi-alergă
la Kobad şi-i spuse-acestea: „O, tu şah plin de virtuţi,
vreau să-ţi pun o întrebare, cred că îmi vei da răspuns.“
Kobad zise: „Agrăieşte! Luminează-mă prin grai!“
Mazdak spuse: „Un om, cică, de un şarpe-a fost muşcat
şi viaţa lui pe ducă-i; altul are-al morţii leac
şi-omului muşcat de şarpe nu-i dă pic de *tariak*¹.
Spune-mi de ce-i vrednic omul cel ce are *tariak*
şi n-atîrnă-n greutate nice douăzeci *derhami*?“
Şahul îi dădu răspunsul: „Omul cel cu *tariak*
e un ucigaş şi trebuie chiar în poarta mea aici
să-lucid spre răzbunarea celui care-a fost muşcat,
de cum neamu-i o să-l prindă²!“

Astea auzind Mazdak,
se şi duse dinaintea celor ce-ajutor cerşeau
şi le zise-astfel: „Vorbindu-i şahului, de-a-fir-a-păr,
i-am pus întrebări. Voi pînă mîine-n zori să aşteptaţi
şi-atunci calea direptăţii am să v-o arăt la toţi.“
Ei plecară dar cu zorii se întoarseră-ndărăpt,
pieptul plin de zbuciumare, gura vorbe spumegînd.
Mazdak încă de departe îi văzu pe-aceşti viteji,
lăsă poarta şi-n seraiul celui şah peste Iran
alergă să-i spună-acestea: „O, tu, şah izbînditor,
dulce grăitor, puternic, falnic şi prevăzător!
Ţi-am spus ieri o întîmplare, şi răspunsu-ţi mi-a deschis
porţile înţelepciunii care zăvorîte-au fost.
Dacă-mi dai îngăduinţă, agrăi-voi azi din nou,
o, tu, ce-mi eşti călăuză!“ Îi dădu răspuns Kobad:
„Cuvîntează-mi şi nu-nchide gura ta; orice cuvînt
va fi numai spre folosu-mi.“ Zise: „O, mărite şah,
să-ţi închipui că în lanţuri cineva e strîns legat

¹ *Tariak*, alifie cu opiu, antidot al veninului de şarpe.

² Adică rudele victimei aveau datoria să-l prindă pe osîndit.

și că viața în mîhnire pentr-o pîine își va da, dar că nimeni nu-i dă hrană pînă moare hămesit; care îi va fi pedeapsa celui care, pîine-avînd, dușmănos, celui ostatic, nu gîndește-un dram să-i dea? Și să-mi spună șahul dacă e-nțelept și virtuos?”

„E un mîrșav — zise șahul — și socoată va să dea pentru moartea săvîrșită fără-a da un ajutor!”
Mazdak, la aceste spuse, buze, de pămînt, lipi, părăsind pe șah se duse subt portaluri la serai și strigă mulțimii: „Mergeți orișiunde-i grîu ascuns, luați fiecare-o parte, și vrun preț de v-o cerea, nimiciți-i totul!” Însuși lăsă jafului ce-avu în cetate; fiecare luînd partea lui de grîu, toți flămînzii năvăliră și-mpărțiră grîul tot, și de-ndată nu rămase prin hambare nici un bob nici acelor din cetate, nici măritului lor șah. Paznicii, văzînd aceasta, alergară val-vîrtej la cel ce veghează lumea, și îi ziseră jălînd că se jăcui grînarul șahului și-aceasta-i doar dintr-a lui Mazdak greșeală.

Kobad îl chemă degrab dinaintea lui pe omul ce-are harul de-a grăi, și-i vorbi mult despre jaful din grînarele domnești. Mazdak îi răspunse: „Fie să fii pururi fericit! Vorbele-ți să fie hrană înțelegerii! Tot-tot ce am auzit din gura șahului, încet-încet, îngînat-am celei gloate de iranieni flămînzi. Șahului i-am spus povestea despre șarpe și venin, despre omul din cetatea asta ce-are leacul bun; șahul mi-a răspuns asupra celui ce-are *tariaḳ* și a celui care-l cere, că de moare omu-acel care-i mursecat de șarpe veninos fără-a primi de la cellalt o cîtime din întregu-i *tariaḳ* — dacă unul o să-i verse singele acestui ins ce-are leacul, nimănuia socoteală nu-i va da. Pîinea-i „*tariaḳul* foamei” pentru cel care-i flămînd, dar nu cere nimeni leacul cînd sătul e, ghiftuit.

Dacă drept ești, o, stăpîne, griul nu-l vei mai cruța prin grînare-ascuns. De foame, mulți muriră pe pămînt, și grînarele sătule-au fost pricina morții lor.” Spusa lui Mazdak mîhnindu-l pe Kobad simți arzînd creieru-i de-aceste vorbe cu-nțeleas atît de drept; zeci de întrebări îi puse, și răspunsuri ascultă; cap și inimă umplute-i fură de cuvinte mari pline de ce-au zis profeții, cei *mubezi* și capii drepti; ale lui Mazdak cuvinte îl stricară-nriurind mîntea-i fără de măsură. Și mulțimi lingă Mazdak se-adunară părăsindu-și calea bună din vechimi pentru calea rea. Le zise: „Cel ce are goale miini e asemenea cu acela care-i putred de bogat, și nu trebuie ca unul s-aibă mult și de prisos; cei bogați să fie natra iar urzeala cei săraci. Trebuie să fie lumea deopotrivă pentru toți, iar prisosul bogăției e nengăduit și rău; case și femei și bunuri trebuie să le-mpărțim, și cel mai sărac să fie deopotrivă c-un bogat. Mă voi strădui acestea toate bine să le-mpac cu neprihănită lege, și atuncea-ntr-adevăr vom vedea ce este mare și ce este de nimic, și va blestema și Domnul calea celor ce-or avea altă cale decît asta !”

Deopotrivă îi primi

ca pe frați pe toți săracii, fie tineri sau bătrîni. Și luă de pe la unul și dădu și celuiilalt, și rămaseră cei ageri la-nțelegere — uimiți; șahul ascultînd vorbirea lui Mazdak, își însuși legea sa crezînd că astfel lumea o va ferici; bucuros fu să-l îmbie să se-așeze-n dreapta lui, și-ncă nu aflase oastea-i cine e *mubed*-ul nou. Toți sărmanii, toți aceia ce-și cîștigă pîinea lor doar prin trudă și sudoare, se-adunară-n jurul lui, și-nflori învățătura-i pretutindenii pe pămînt, și-mpotrivă, s-o doboare, nimeni nu se-ncumetă; cei bogați se lepădară de norocul lor lumesc și la cei săraci dădură toate bunurile lor.

PRINȚUL KESRA ÎL DOBORÎ PE MAZDAK ȘI-L TRIMISE LA MOARTE

Mazdak dis-de-dimineată din palatu-i se-ndreptă către șah zicînd acestea: „O puzderie de capi ai învățaturii noastre și ai noștri credincioși cu neprihănite inimi au venit din patru zări, să-i aduc, să-i fac să plece?”

Auzindu-l pe Mazdak, șahul porunci de-ndată către al său cămăraș să-i primească; Mazdak zise preaputernicului șah: „Locul ăsta prea îngust e pentru gloata celor mulți; cred că n-or să aibă unde sta-naintea lui Kobad, cred că bine e să mergem în cîmpie spre-a-i vedea.” Șahul porunci să-i poarte tronul-afară din serai și din sala de-ascultare-n tron să-l poarte către cîmp. Și ajunseră-n cîmpie treizeci mii *mazdakieni* și se-nfățișară veseli dinaintea lui Kobad.

Mazdak zise către șahul lumii: „O, tu, care ești mai presus de-nțelepciune și de binecuvîntări! Află că doar fu-ți, Kesra¹, legea nu ne-o-mpărtași; cu ce drept se-ndepărtează? Trebuie-va să-i cerem o făgăduială scrisă chiar de însăși mîna sa că se leapădă de calea asta rea. Cinci lucruri fac să ne-abatem de pe calea dreaptă, și-omul înțelept la acestea cinci nici una nu mai poate-adăuga — iată-le: întii e pizma, răzbunarea-n rîndul doi, cea de-a treia e mînia, -a patra-i anevoia grea, și a cincea-i lăcomia ce-nrobește pe-orice om. Dacă birui *divii*-aceștia citeșicinci, abia atunci îți va fi vădită calea Celui peste lumi stăpîn. Doar cinci lucruri fac anume că femei și bogătași sînt perzania credinții-adevărate pre pămînt; trebuie dați în mîna obștii, dreapta lege dacă vrei să nu-ndure vătămare. Numai prin femei se nasc pizma, pofta, trebuința, care, tainic, se-ntrețes cu mînia, răzbunarea, și-atunci *divu*-ntunecat

¹ *Kesra Nușiran* (513–579), fiul lui Kobad, unul dintre cei mai puternici șahi Sasanizi, care a înăbușit răscolul lui Mazdak.

mintea-n cap le-o rătăceşte celor care-s înțelepți;
 deci să-ncapă-n mîna obştii şi femei şi bogătaşi!"
 Glăsuind aceste vorbe prinse mîna lui Kesra,
 faptă ce-l uimi pe prinţul tronului iranian;
 tînăr şi vestit, el, mîna cu minie şi-o smuci
 şi privirea şi-o întoarse de pe ochii lui Mazdak.
 Kobad zise către-acesta surîzînd: „De ce îi iei
 lui Kesra mînia-n seamă?" Îi răspunse-astfel Mazdak:
 „Prinţul urmăreşte-n taină altă cale decît cea
 dreaptă care e a noastră şi de legea noastră nu-i."
 Şahul lui Kesra îi spuse: „Nu e bine să te-abaţi
 de la legea-adevărată." Îi dădu răspuns Kesra:
 „Dacă-mi dai o păsuire, dovedi-voi în curînd
 că părerea asta-i calpă, şi ce-i calp şi ce-i stricat
 cînd ieşi-vor la iveală, ceea ce-i adevărat
 străluci-va chiar sub ochii-ţi!" Glăsui-nter-astfel Mazdak:
 „Şahului, ce luminează lumea, cite zile-i ceri?"
 Prinţul Kesra îi răspunse: „Am nevoie de cinci luni;
 într-a şasea, voi răspunde şahului de-a-fir-a-păr."
 Se-nţeleseră ei astfel şi se-ntoarseră din cîmp,
 iar Kobad cu fruntea-n slavă merse în seraiul său.
 Kesra peste tot trimise oamenii ce şi-i ştia
 învăţaţi şi-avînd putere să îi sară-n ajutor.
 (.....)
 Kesra ascultă bătrînii, şi-apoi merse la Kobad
 şi despre Mazdak îi zise: „Iată vremea a venit
 s-aflu lege-adevărată; dacă e în ea Mazdak,
 dacă şi învăţătura lui *Zardest* e calpă, atunci
 smulge-voi urzica asta din adîncul inimii,
 şi în locu-i însuşi-voi legea sfîntă-a lui Mazdak.
 Dacă nu e bună calea ce-a urmat-o Fereidun,
 lumea trebuie să se scape şi de *Zend-Avesta*-acum,
 căci deajuns e-nvăţătura proorocului Mazdak,
 şi-oamenii drept călăuză va să-l aibă doar pe el.
 Dar vorbirea-i de e calpă, de nu merge-n calea Lui,
 Domnului preasfînt, atuncea tu întoarce-te scîrbit
 de pe calea-i şi credinţa-i, şi zmintitele-i cerinţi
 zvîrle-le cît mai departe, şi mi-l dă în mînă viu,
 şi pre el şi pre aceia care sînt părtaşii lui,
 creierii să li se smulgă şi să fie jupuţi!"
 (.....)

Pe cînd, dis-de-dimineată, Soarele își arătă
 mîndra lui coroană de-aur și pămîntul se făcu
 un ocean de fildeș proaspăt, ful dulce grăitor
 al lui Kobad, șahul lumii, cu *mubezi* și cu cei mari
 merșeră întins și-olaltă la seraiul șahului;
 merșeră-nde-ei șoptindu-și, calea dreaptă căutînd.
 Un *mubed* care din gură inimile fermeca,
 se înfățișă naintea lui Kesra și-a graiului
 poartă și-o deschise-n fața adunării și-agrăi
 lui Mazdak: „O, tu, ce cauți adevărul! Ai adus
 nouă lege-n omenire, și-n devălmășie-ai pus
 și femei și bogăție. Dar cum va cunoaște-un fiu
 cine e al său părinte, și părintele-al său fiu?
 Dacă toți sînt deopotrivă, dacă oameni mici și mari
 nu mai au vreo osebite, care vor mai vrea atunci
 să slujească și cum, oare, lumea se va cîrmui?
 Pentru tine, pentru mine, cine va trebălui,
 cum deosebi-vom, oare, pre cei buni de cei mîrșavi?
 Și cînd răposa-va omul, cine îi va moșteni
 casa din părinți, norocul, cînd un șah și un fierar
 deopotrivă-or fi? O lume s-o schimba într-un deșert;
 nu, nenorocirea asta să n-ajungă în Iran.
 Cînd stăpîni sînt toți, pe unde sînt acei ce-s simbriași?
 Cînd au cîte-o visterie, visternic cine e?
 Niciodată nici un ctitor de credințe n-a grăit
 cum grăiești tu care-n taină, lucru unui *div* făcînd,
 către iad i-ndrumi pre oameni; și-acest rău să nu-l socoți
 singur printr-atîtea rele!”

La cuvintele-i, Kobad
 tulburîndu-se, dreptate îi dădu celui *mubed*!
 Kesra se uni cu-acesta, și de zbcium se umplu
 duhul celui fără lege¹. Adunarea lung răcni:
 „Mazdak să nu mai rămînă lingă cel care-i stăpîn
 pe coroană! El ne strică legea-ntr-unul Dumnezeu!
 Plece din mărta Curte!” Și atunci al lumii șah
 fu scîrbit de-această lege, fruntea grea i se făcu
 de durerea-atîtor fapte care s-au fost petrecut.
 Șahul i-l dădu lui Kesra de îndată pe Mazdak
 și pe cei care urmară legea sa și răul drum,

printre care fură pînă la vreo trei mii de frunzaşi.
 Şahul zise spre fecioru-i: „În această treabă, tu,
 poartă-te cum vrei şi-aminte nu-mi aduce de Mazdak!“
 Kesra-avea-n serai grădina ale cărei ziduri mari
 întreceau în înălţime piscurile unor munţi;
 puse să se sape-o groapă înăuntru, subt pereţi,
 şi-mpărţi pe-aceşti iritici şi-i sădi — trei mii de pomi —
 cu picioarele în aer, cap şi umeri în pămînt,
 straşnic îngropaţi. Pe urmă zise-acestea lui Mazdak:
 „Du-te-n falnica-mi livadă, căci sămînţa ce-ai zvirlit
 a dat roade pentru tine, o, tu, om nesăbuit!
 Ai să vezi acolo pomii plini, cum nimeni n-a văzut
 şi n-a auzit să spună înţelepţii din vechimi.“
 Mazdak merse şi deschise poarta larg nădăjduind
 să găsească în livadă pomii încărcăţi de rod;
 dar cînd a văzut acolo ce e, leşină scoţînd
 un puternic strigăt. Kesra puse să se-nalţe furci,
 şi-atîrnă de ele ştreangul, de picioare-l spînzură
 pe Mazdak nenorocitul şi păgînul de Mazdak,
 viu îl spînzură, l-ucise ciuruindu-l cu săgeţi.
 Dacă minte ai, tu, calea lui Mazdak să n-o urmezi.
 (.....)

RAPSODUL ÎŞI DEPLÎNSE BĂTRÎNETEA

„Vai! tu, *chipreş*¹ plin de-avinturi, care inimi încîntai,
 de ce te-ai mîhnit atîta? Tu, ce-atît de mult erai
 mîndru, falnic şi ferice, inima vîioaie-n piept
 cum ţi s-a umplut de spaimă?“ La aceste întrebări
 chiparosul îmi răspunse: „Fost-am fericit atît
 cît n-am fost bătrîn, dar astăzi, subt puterea-i cad învins
 de duşmanca vieţii mele: vîrsta de şaizeci de ani;
 înţelept fii şi-mpotriva-i nu mi te lupta de loc.

¹ Alegorie pentru trupul tînăr, cu care Firdouşi închipuie un dialog deplîngîndu-şi bătrînetea.

Are-o coadă de balaur, ghiare de puternic leu,
 meliță tot ce doboară, tunet este glasul ei,
 tare e ca o lupoaică; ține într-o mână sus
 oboseala,-n alta moartea; încovoiaie ca pe-un cerc
 chipreșul ce-odinioară inimile le răpea;
*albul crin*¹ îngălbeneste într-un palid chihlimbar,
 în șofran preschimbă floarea roșie de *argavan*²,
 și culoarea șofranie-aduce oboseli de plumb;
 ea încarcă-n grele lanțuri glesnele cu-aripi la mers,
 surpă trupul cel mai mîndru. *Perlele-mi lucioase*³, vai!
 se-nnegrirea; chiparosul mijlocului mi s-a frînt,
 și *narcișii*⁴ mei cei negri și scinteietori azi plîng
 de o lîncedă sfîrșeală. Inima-mi ce-n piept bătea
 fericită-odinioară și lipsită de-orice griji,
 geme de durere-amară. Chiar din clipa cînd un prunc
 suga laptele din țîță, Moartea-l paște și-am putea
 să-l numim *bătrîn*. Domnia șahului Nușiravan
 patru-și-opt de ani durat-a, iar tu ce-ai șazeci trecuți,
 nu rămii deapururi tînăr. Vezi sfîrșitu-n tot ce faci,
 și nu-ți sfîșia în gînduri inima spre-a te-nălța.”

¹ Alegorie pentru albeața feței îngălbenindu-se ca chihlimbarul.

² Alegorie pentru roșeața din obraji devenind galbenă ca șofranul.

³ Alegorie pentru dinții strălucitori.

⁴ Alegorie pentru ochi, frecventă în lirica persană.

XLI

KESRA NUȘIRVAN

(șăhia lui a durat patruzecișiopt de ani)
(.....)

**NUȘIRVAN AVU UN VIS ȘI BOZORDJMER¹
VENI LA CURTE**

Povesti-vă-voi acuma ceva vesel, depășind
a lui *Bozordjmer* poveste. Te ferește să socioți
visurile drept năzbătii; află că proorocesc,

¹ *Bozordjmer* înseamnă în persană *Cel pe care îl iubim mult*; un înțelept care a ajuns vizirul lui Nușirvan și dascălul fiului acestuia, Hormozd.

mai cu seamă cînd le vede însuşi şahul lumii şi duhu-i luminos le-alege; zodiile se-ntrunesc şi țin sfat pe crugul Lunii, şi cuvintele în zbor li se-mprăştie pe cruguri şi senine duhuri văd viitoru-ntreg în vise, cum vedem că se răsfrîng flăcările într-o apă . . . Într-o noapte adormi şahul Nuşirvan; la minte pîrguit era şi treaz, plin de vlagă tinerească; el văzu în vis crescînd lîngă tronu-i, dinainte, un copac împărătesc inima-ncîntîndu-i. Şahul, muzică şi cîntăreţi porunci să i se-aducă; dar în locul hărăzit pentru tihnă şi plăcere se-aşeză un porc mistreţ colţii ascuţiţi sticlindu-şi; vru la praznic să ia loc şi ceru să bea din cupa şahului Nuşiravan. Şi cînd Soarele în semnul Taurului se-nălţă şi-ale ciocîrliei triluri răsunară-n patru zări, şahul se sui pe tronu-i, îngrijat, mîhnit de vis. Fu chemat cel ce dezleagă visele, şi lîngă tron se-aşezară-ai Curţii; şahul povesti la cei *mubezi*, sfetnici buni, ce-n vis văzuse. Meşterul tălmăcitor nu ştiù ce să răspundă, căci nicicînd nu auzi de-un asemeni vis şi omul neştiinţă arătînd, de-orice grea învinuire mi se puse la-adăpost. Şahul, nici o tălmăcire neprimind de la-nvăţat, căută, cuprins de grijă, un alt mijloc. El mină peste tot *mubezi* ce-s oameni chibzuiţi şi iscuşiţi, veşnic treji în al lor cuget; c-o lădiţă de argint şahu-i dăruî în parte, multe de la ei sperînd, cînd din lume s-or întoarce; fiecă lădiţă-avea zece mii *derhami* năuntru să le fie de-ajutor pentru-a căuta în lume-un cărturar ce-i priceput visele să tălmăcească şi-i atosteştiutor, şi va tălmăci şi visul şahului, şi va scotea taina din ascunzătoarea-i, omul căruia-i va da, plină de arginţi, lădiţa, peste-arginţi adăugînd mulţumirile aceluî şah pe lume-atotstăpîn. Cei *mubezi* isteţi porniră-n cele patru zări fiind învăţaţi, la minte ageri. Unul dintre-aceşti trimişi se numea Azad Serv; merse de la curtea şahului pin' la Merv, şi pretutindenî prin cetate cercetă pînă cînd văzu anume un *mubed* ținînd în mîini

Zend-Avesta deslușind-o la cîțiva învățăcei, cu asprime și turbare, și cu izbucniri în glas. Dinaintea lui, un tînăr mai săltat decît ceilalți învăța din *Zend-Avesta*; se numea el *Bozordjmer*. Își ținea cu înfocare ochii-n carte cufundați și-ntrecea-n învățatură pe ceilalți învățăcei; el odraslă-era de oameni cărturari din tată-n fiu. Cel *mubed* și-mpinse calul spre-acest loc și întrebă pe învățător de visul șahului Nușirvan. Dar cel dascăl de scriptură îi răspunse-ntăritat: „Nu e treaba mea aceasta; eu mă țin, spre-a ști ceva, doar de *Zend* și-nvățatura-i o arăt acestor tînci însă nu-ndrăznesc a merge mai departe.” *Bozordjmer* auzind aceste vorbe, se-nciudă și ochi nălțind către dascăl: „Asta este pe măsura-mi; mă pricep viselor să fiu tilmaciul.” Însă al *Avestei* om scoase-un strigăt împotriva-i: „Ai sfișit cu cartea ta? Dacă mi te pui de-acuma visele să tălmăcești, cum îți vei hrăni cu visuri pîntecul infometat?” Dar trimisu-i zise astfel: „O, tu, omule mintos! poate că-n știința asta el este stăpîn și-atunci nu-l disprețui atîta. De rotirea-acestei sorti ce știi oare? Nu veșmintul îl arată pe un om; poate că — mai știi? — norocul ăstui tînăr a-nceput să sporească-n strălucire; nu tu, soarta la-nvățat.” Dar se minie-nvățatul și-i strigă lui *Bozordjmer*: „Zi ce știi!” Învățăcelul îi răspunse: „Voi vorbi numai șahului în față cînd mă va fi așezat lingă tronu-i, dinainte.”

Cel trimis îi dăru cal și-arginți, tot ce se cade pentru drum a-l pregăti și plecară împreună către Merv gonind grăbiți precum potîrnichi prin crîngul tufelor de trandafiri. Și-astfel drumețind ei vorba-aduseră și despre șah, de puterea-i și mărirea-i, de coroană și de tron, și ajunseră în dreptul unde apă au găsit; vremea cum era de masă și odihnă, de pe cai coborîră-ndată, apoi merseră sub un copac. După ce se ospătară, *Bozordjmer* și adormi sub copac, sub umbra deasă, c-o bucată de brocart capu-acoperindu-și. Soțul său de drum rămase treaz,

neputînd dormi de gînduri, cugetu-i fiind mişcat de-acest tînăr ce atîta-i de-nvăţat şi înţelept. Cum privea spre codru,-un şarpe el văzu cum îi săltă adormitului brocartul care faţa-i învelea, şi-l amiroşi cu multă lăcomie de la cap pînă la picioare; apoi, părăsindu-l, se tîri şi se-ascunse printre frunze în copacul rămuros. Pe cînd negrul şarpe-ajunse lunecînd pe trunchi în virf, tînărul deschise ochii, se trezi din somn şi-atunci negrul şarpe de îndată ce-l văzu că-i tulburat, se şi tupilă-ntre ramuri adumbrite. Cel trimis uluit rămase foarte; rugi nălţă spre Cel-de-Sus şi-l rugă să se pogoare-asupra-acestui Bozordjmer, şi în sinea lui îşi zise că âst tînăr înţelept va să urce-n măreţie pîn' la treapta cea de sus.

BOZORDJMER TĂLMĂCI VISUL ŞAHULUI

Părăsind ei codru-acesta, merseră pe drumul lor zornici pînă poposiră la seraiul şahului. Cel trimis intră naintea tînărului şi pe loc se înfăţişă la tronul lui Kesra zicînd astfel: „O, şah Nuşirvan, în vreme ce nepăsător tu dormi, tînăru-ţi noroc veghează! Curtea părăsind spre Merv alergai ca potîrnichea-n tufele detrandafiri. Printre cărturari găsit-am pe-unul tînăr; l-am luat şi grăbitu-m-am cu-ntorsul.“ Şi pe urmă-i povesti toate cite auzise-n gura lui, şi cum văzu o minune: negrul şarpe! Al Iranului stăpîn îl chemă pe învăţatul Bozordjmer şi-i agrăi pe-ndelete despre visu-i. Tînărul îl ascultă pe şah Nuşirvan, şi capu-i de cuvinte se umplu iară limba-i de neastîmpăr şi-âstfel îi dădu răspuns: „În serai şi printre *idli* din haremul tău bogat— e un tînăr ce se-ascunde în veşminte femeieşti. Scoate-i din această sală şi alungă-i pe străini, să nu afle ce vom face. Şi apoi poruncă dă

idolilor tăi să treacă dinaintea ta, din ochi să le numărăm toți pașii ce-i vor face pe podea, și pe urmă nepoftitul îndrăzneț l-om întreba cum ajunsese în culcușul leului." Măritul șah din cea sală-de-ascultare izgoni străinii toți, puse să se zăvorască porți și uși de la-ncăperi. În alai de frumusețe ale șahului femei răsăriră, trupuri mîndre, miresmînd a iasomii, sficioase și semețe, lunecară-n pas ușor lui Kesra pe dinainte; dar astfel nu se ghici vrun bărbat în rînd cu ele; Nușirvan se mîniă ca un leu cînd se-ntărită. Apoi zise cel tilmaci: „Nici că trebuia să fie, dar aici printre femei e un tînăr, și tu visul dacă bine l-ai văzut, o, mărite șah, atuncea trebui-va-n orice chip să-i găsim și tîlmăcirea. Pune-alaiul de femei să mai treacă înc-o dată însă fără vâl pe chip, și-om pătrunde-n adîncimea vicleniei muieresti." Șahul și dădu poruncă eunucului de-ndat' pe toți *idolii* aceștia să-i aducă, și le-a zis: „Trebuie din nou să treceți chipul să vi-l arătați fără vâl de sficiune." Ele mai trecură deci încă-o dată dinainte-i și recunoscără-n cor agerimea minții celui ce de vise e tilmaci, căci și răsări-ntre ele un flăcău mlădiu la trup ca un chîpreș și cu fața unui falnic *ķeianid*; trupu-i tremura ca salca, inima i se zbătea în adîncă deznădejde după dulcea viață-a sa. Nușirvan avea-n haremu-i copilandre, șaptezeci, fiecare s-o asemeni cu un mîndru chiparos. Între ele era fata căpeteniei din Djadj; mijlocu-i era un chîpreș, fildeș obrăjorii ei; un flăcău, ca iasomia chipu-i, miresmat cu mosc, a iubit-o în seraiul părintesc; se aținea dinainte-i ca o slugă; pretutindenii, pas cu pas, el o urmărea ca umbra... Șahul o-ntrebă, domol, cine-i tînărul acesta, cine-i, oare, acest om ocrotit aici de-o sclavă și-aducînd nenorociri, tînăr, însă cu-ndrășneală ascunzîndu-se-n harem printre mîndrele copile ale șahului Kesra.

Idolița zise: „Este frățiorul meu mai mic, tînăr din aceeași mumă ca și mine, dar avem tați deosebiți, dar mumă-aceeași și nimica rău nu s-a întîmplat vreodată între mine și-ntre el. Și-a luat veșmintul ăsta pentru că, cinstind pre șah, nu-ndrăznește să-l privească drept în față.” Cam așa biigui copila ceea care chip de Lună-avea, și se-nfricoșă de șahul Nușirvan îndrăgostit. Ea știu că tot ce spuse-i gînd mișelnic și mîrșav, însă flacăra mîhnirii la minciună o-mbiè. Șahu-și încruntă sprînceana; în adîncu-i tulburat se simți de fapta-acestor tineri, și-ndîrjit răcni către cel ce-nfăptuiește prea înaltele-i porunci: „Țârna rece să-i înghită pe-acești doi învinuiți!” Gîdele-i tîrî afară, pe după perdeaua grea a haremului cu taine, și-n serai îi spînzură pe-amîndoi să nu mai cadă și-alții în păcatul lor. Nușirvan dădu acelu care visu-i tilmăci un sipèt ticsit cu aur, cai, veșminte după plac. Mulțumit fu de știința-i; vorba lui îl îndemnă mai adînc să chibzuiască. Numele lui i l-au scris în împărătești izvoade, printre nume de *mubezi*, bunii tronului său sfetnici; Bozordjmer se pricopsi, și tot cerul ce se-nvirte fața blindă-i arată. Zi de zi, spori norocu-i și Kesra ferice fu ca să-l aibă lîngă tronu-i.

.....

NUȘIRVAN DĂDU UN PRAZNIC ÎN CINSTEA MUBEZILOR. SFATURILE LUI BOZORDJMER

Iată că veni și ziua-n care șahul porunci mesele să se întindă și-i pofti pe cei *mubezi* știutori și-avînd dorința încă de-a mai învăța, și-avînd darul agrării, ageri, vegheteri fiind.

Cei *mubezi* treziți în cuget, oameni care-au cercetat căile atotștiinței, se înfățișară toți, și când se sfârși ospățul ei cerură-n cupe vin bînd să-și mai înveselească duhul lor înseninat. Plin de prevedere șahul zise celor înțelepți: „Dezveliți-mi voi comoara tainicei înțelepciuni; fiecare să-mi arate tot ce-n parte a-nvățat, și plăcere îmi va face.” Dintre cărturari, acei grăitori, plini de-ndrăzneală se porniră-a glăsu dinaintea celui care îi rugase pe-nvățați. Bozordjmer, cînd pe-ndelete cuvîntările-ascultă și văzu că șahu-aminte ia la-nvățătura lor, binecuvîntări i-aduse, se sculă grăind astfel: „O, stăpîn a tot ce este și drept și-adevărat, fie ca întreg pămîntul să ți se aștearnă rob lingă tronul tău de fildeș, fie ca întregul cer să lumine prin lumina dată de coroana ta! Pentru că le dai poruncă mare robilor supuși să-și dezlege limba-n gură, voi vorbi, cu toate că, încă-s neluat în seamă și în cele ce le știu sînt pe cea din urmă treaptă. N-o să fie chiar certat cărturarul ce-și dezleagă limba-n fața lui Kesra.” Șahul îl privi zicîndu-i: „De ce, oare,-ar rămînea tăinuită-nvățătura?” Tînăru-și desfășură marea artă a grăirii, și cuvîntul său făcu lumea și mai luminoasă. Harul său de a grăi, sfaturile-i înțelepte-nlănțuiră pe *mubezi*. Începîndu-și cuvîntarea se-ntrecu-n a-l preamări pe Stăpînu-atotputernic. Zise-apoi: „Strălucitor este duhu-acelui care spune tilcul lui adînc în puține vorbe; însă cel cu duh nechibzuit vorbe multe ne înșiră, și cînd lungi precuvîntări despuiate sînt de tilcuri, oamenii-l disprețuiesc. Împlinește-ți datoria, de ambiții tu să fugi, căci șederea pe-astă tină-i trecătoare și noi toți trecem unii după alții; de-am fi fost nemuritori, mulți s-ar fi făcut stăpînii lumii pe acest Pămînt. Nu-i nimic mai bun în viață decît omenirea și întru-aceasta nici știința nu ți se va-mpotrivi. Începutul de dreptate-i să-l cunoști pe Cel-de-Sus, de-l cunoști atuncea fi-va rău în el de nu te-ncrezi.

Tot ce este-n om lumină vine de la bunul simţ,
şi ar trebui să plîngem bezna-atitor stricăciuni.
Inima oricui e sclavă-a uneia dintre dorinţi
şi de-aici se trage firea fiecărui muritor.
Toţi în lume-au osebite firi, dar trebuie ca tu
să te-obişnuieşti cu toate. Cel ce-n treapta lui e sus,
chinuie-se să se nalţe şi mai sus; dar cel mintos,
înţeleptul şi acela ce-n lăuntru-i mulţumit —
ţin ei de această lume pămînteană doar prin trup,
iar de-ailalta doar prin cuget. Nu te frămînta de loc
după ceea ce n-atîns-ai; asta-i boală pentru duh,
pentru trup e suferinţă. Vlaga naşte cînstea-n om,
iar pierzania, minciuna, doar din slăbiciune-i vin.
Despuiat de-ţi este duhul de ştiinţă,-atuncea fă-ţi
o podoabă din tăcere; dacă te încrezi prea mult
în ştiinţa-ţi, ea-i va smulge minţii tale orice drept
de a-ţi fi cirmuitoare. E bogat acela ce
nu e lacom, şi-i ferice omul care-i cumpătat.
Bunătatea-i sora minţii; mintea e un diadem
pe a sufletului frunte. E mai bine-un înţelept
să ţi-l ai duşman de moarte decît un prieten prost.
E bogat acel ce este mulţumit şi ţine-n friu
lăcomia şi-anevoia. Dacă-atît eşti de umil
încît vrei şi de la alţii să înveţi, atuncea tu
asculta-vei de cuvîntul celor care multe ştiu.
Omul care îşi rosteşte fără şir părerea sa,
nu va izbuti în faptă. Cel ce a uitat ceva
ce ştia, să-i taie dreptul limbii sale de-a grăi.
De-ai în mîină bogăţie, aur şi argint şi cai
cu podoabe aurite, cheltuieşte cumpănit,
nici nu-ţi risipi averea dar nu fi nici prea zgîrcit.
Cînd un om cu judecată ţine-se cît mai ferit
de vrăjmaşul său, şi-l face preaumila slugă-a sa.
Cine-şi face datoria cu al vieţii sale preţ,
află că din lupta vieţii va ieşi învingător.
Nu rosti cuvînt zadarnic, căci acesta e un foc
care-ţi va aduce fumul; să nu-ţi pui în gînd nicicînd
ceea ce-i cu neputinţă, căci nu poţi să găureşti
fierul cu un strop de apă. Şahul care-i cărturar
fi-va şi umil deapururi. Omul ce cunoaşte-adînc
lucrurile zămislite de al lumii Ziditor —

e deasupra sorții rele; preamări-va și mai mult
pe Judecătorul lumii și din pieptu-i va zvîrli
ale *divului* ispite; se va înfrîna la tot
ceea ce nu trebuiește și nicidec n-o tulbura
ceea ce netulburat e. Numai către Cel-de-Sus
pîn' la urmă ne întorcem, căci el, zi de zi, ne dă
piine și ni-i bun părinte ce ne dăruie belșug."
(.....)

www.stere.ro

L

YEZDEGHERD

(șăhia lui a durat șaisprezece ani)

(.....)

SAAD¹, FIUL LUI VAKKAS, COTROPI IRANUL —
YEZDEGHERD² TRIMISE PE ROSTAM³ ÎMPOTRIVA LUI

*Omar*⁴ îi dădu o oaste lui Saad al lui Vakkas,
spre-a se război cu șahul *Yezdegherd*: de cum află,
șahul ridică de-oriunde oaste și dădu porunci
căpetenie să fie însuși fiul lui Hormozd⁵.

¹ Saad fiul lui Vakkas, căpetenie arabă.

² *Yezdegherd* al II-lea (590—651), ultimul șah din dinastia Sasanizilor.

³ Este vorba de un alt Rostam care, față de „*pahlivanul cu trup-de-efant*”, este mai mult un „*pahlivan al spiritului*”, un cititor în stele care prezice înfringerea Persiei de către arabii islamizatori.

⁴ *Omar* (634—644) al doilea calif din cei patru. S-a distins printr-o singeroasă islamizare a Iranului, Siriei și Egiptului, dînd foc bibliotecii din Alexandria ale cărei opere le-a socotit „păgîne”.

⁵ *Hormozd* (Hormisdas al III-lea) (579—590), fiul șahului Nușirvan.

Căpetenia aceasta se numea Rostam; era om clarvăzător și ager la pricepere și brav, bun să cirmuiască lumea; prevestea din zodiac, hărăzit cu-nțelepciune și urechea și-o pleca la ce glăsuiau *mubezii*. *Pahlivanul* cum primi astă grea poruncă, merse lângă şah înseninat, urma-i sărută-n țărână, binecuvîntări cerești aducîndu-i, și-n picioare rămînînd în fața sa. Şahul Yezdegherd cu multe laude îl copleşî:

„O, vlăstar din şahii lumii, o, războinice cu trup cît un elefant, cu ghiare ca de leu, te faci stăpîn peste crocodilul groaznic, și cînd spada, scurt, o tragi, într-o zi de bătălie, tu dobori la căpățîni dintre cele mai semețe! Auzit-am că arabi într-o oaste fără număr, și cu chipuri de catran, năvăliră-n țara noastră pentru a se război, chiar de n-au năvălitorii nici haznă și nici vrun şah. Căpetenie le este Saad, fiul lui Vakkas, omul lacom de putere și averi. O, *pahlivan* credincios, îți dau pe mină al împărăției steag, o haznă și oaste mare. Rinduiește-ți cele oști, pregătește tot de luptă, nici o clipă să nu pierzi. Și cînd vei pleca de-aicea-n bătălie să te-avînti, și cînd oștile în față una pe-alta s-or privi, însuți cercetează-arabii, cugetă-ndelung la tot ce-ar fi în folosul nostru sau ar fi vătămător.“

Rostam zise: „Îți sînt robul, iată-mă naintea ta, la poruncile-ți sînt gata. Capetele voi zbura celor care sînt dușmanii şahului, și voi zdrobi pe acei de rea credință!“ Buze, de pămînt, lipi și se-ndepărtă. O-ntreagă noapte el își petrecu scufundat în cugetare; Soarele strălucitor cînd se arătă pe zare, Rostam, lacom de-a lupta, se porni în mare grabă sub puterea lui luînd oameni tot de mare viță, buni viteji și veghetori. Treizeci luni trecură astfel. Și cînd la Kadesiah vru să deie bătălia, Rostam, marele-nvățat, bunul cititor în stele, drept și binevoitor, pricepînd primejdea, zise: „Bătălia asta vai! nu prea este priincioasă, fluviul şahilor pe-ăst vad

nu va curge niciodată!" Își aduse-un astrolab¹, cercetă cu deamănuntul zodiile,-și prinse-n mâini capul cînd văzu cum vine ziua marelui prăpăd! Fratelui, mîhnit, îi scrise-n mare grabă un răvaș povestindu-i despre toate. După ce îl laudă pe Acel ce-i dătătorul zilelor de-mbelșugări și nenorociri pe care el le presimți, urmă să mai scrie și acestea: „Ale soartei preschimbări sînt în stare să stîrnească zbucium în oricare om care cugetă. Din veacul ăsta-s cel mai vinovat și-*Ahriman* m-a prins în lanțuri, fiindcă neamu-acestui șah este osîndit să piardă tronul, fiindcă noi acum nu mai sîntem într-o vîrstă de izbînzi și străluciri. De deasupra-a patru ceruri, Soarele văzu întii că în bătălia-aceasta se apropie de noi, aprigă, nenorocirea. Marte, Venus rele ni-s; nu putem scăpa de Roata cea măreață de azur; Mercur și Saturn se-nfruntă și Mercur se află-acum chiar în semnul Gemenilor. Asta-i starea:-n ochii noștri se înalță uriașă o lucrare și vom fi toți sături de-această viață. Am cetit în viitor, dar va trebui tăcere să păstrez. Îi plîng amar pe iranieni și-n focul chinului sînt mistuit cînd la *Sasanizi*² mai cuget. Vai! coroană, tron, județ! Vai! putere, dinastie, măreție — toate-or fi sfărîmate de-arăbime, fiindcă astrele din hău se rotesc doar să ne piardă; vreme, patru sute de-ani, nici un plod din stirpea noastră-n lume nu va fi stăpîn! (.....) Lung război porni-va-n care mulți din nenfricații lei vor pieri. Cei mari³ ce luptă bravi cu mine-alătura, pe-ale-arabilor pretenții⁴ nu pun nici un fel de preț: «Cine-s oamenii aceștia și ce drept au în Iran și-n Mazanderan să intre? Cotropirea căilor și-a hotarelor, izbîndă,-nfrîngere, vom hotărî doar cu grele buzdugane, doar cu săbiile-n mâini;

¹ *Astrolab*, strămoșul sextantului, instrument pentru măsurat înălțimea stelelor deasupra orizontului.

² Sub dinastia *Sasanizilor*, și anume la sfîrșitul acesteia, începe invazia arabilor islamizatori în secolul al VII-lea.

³ Cei mari sînt amintiți într-un vers mai jos: Mirui din Tabaristan, Ermeni și Gulbui Suri.

⁴ Propunerile arabilor de a li se da voie a face comerț în Iran.

vom lupta toți bărbătește și dușmanii i-om strivi ! »
 Dar toți nu știau de taina cerului cel schimbător,
 fiindcă pînă-acuma cerul dulce s-a purtat cu noi.
 După ce-mi citești scrisoarea, ia aminte la ce-ți spun
 ale cugetului sfaturi, străduie-te, cot la cot,
 cu mai-marii Împărăției. Strînge laolaltă robi,
 bogății și lucruri scumpe; fugi în Aderbaidjan
 lîngă cei mai mari de-acolo; tot ce ai ca telegari
 dă-i aceluia vistiernic al lui Adergoșasb-șah.
 Dacă vin răzlețe trupe din Zabul sau din Iran
 să se pună sub aripa-ți, să le-ntîmpini bucuros,
 să le-mbraci, fii bun cu ele. Te sfiște de-acest cer
 schimbător ce se rotește; el ne face ca ușor
 de la bucurii să trecem la dureri, și cînd în slăvi
 ne înalță, cînd ne-afundă. Spune-i mamei tot ce-ți scriu,
 căci ea n-o să mă mai vadă; zi-i din parte-mi bun-rămas,
 darnic dă-i a' mele sfaturi, să nu fie-atinsă ea
 de nici o nenorocire. Dacă, mai tîrziu, primești
 despre mine-o tristă veste, nu mi te mîhni prea mult;
 nu uita că-n pieritorul ăst lăcaș n-aduni comori
 decît grija și nimicul. Fii deapururi credincios
 Domnului, din piept alungă păsul trecătoarei lumi.
 Ne va urmări ursita rea iar șahul meu nicicînd
 nu m-o mai vedea la față. Tu și toți acești vlăstari
 dintru seminția noastră, preamărire aducęți
 și pre Domnul lăudați-l în a nopții beznă grea.
 Fiți prevăzători și darnici, și să nu dosiți nimic
 pentru ziua cea de mîine; și aflați: eu, oastea mea
 căreia îi dau poruncă, pradă am căzut înfrînti
 de-oboseală și de zbucium și de-amarnice dureri,
 și la capătul acestor n-am avut niciun liman.
 Fie ca Iranul, dulcea țară să-nflorească-n veci !
 Dacă soarta-l va-ngenunche pe șah, nu precupeți
 nici haznalele-ți, nici trupu-ți și nici însăși viața ta;
 căci din spița lui vestită-ncununată cu noroc,
 acest mîndru șah e totul ce ne-a mai rămas. Să n-ai
 nici un pic de slăbiciune-n orișice îți pui în gînd;
 noi nu mai avem pe lume decît un apărător,
 singurul care-i în viață din toți șahii *Sasanizi* ;
 după dînsul nu găsi-veți nici un alt moștenitor
 al împărătescu-i sînge. Vai ! coroana-i de pe cap,

bunătatea-i și dreptatea-i — toate-acestea vor pieri
 cu împărăteasca-i spiță! Fie mult să viețuiești
 și ferice și puternic, șahului un scut să-i fi!
 Dacă moartea l-amenință, apără-l cu spada ta!
 Dacă va să se înalțe-amvonul¹ mai presus de tron,
 dacă proslăvite fi-vor numele lui *Abu Bekr*²
 și Omar, a noastră trudă veche se va irosi.
 Un nemernic o să vină șah măreț; nu vor mai fi
 frământări cu-mpărăție, tron, coroană, diadem.
 Zodiile dărui-vor toate-acestea-arabilor;
 zile după zile-urma-vor, și-al puterii noastre-apus
 după zorii măreției. Printre-acești străini, un neam
 se va-nveșmînta în negru³, se va-mpodobi pe cap
 c-o tiară de mătasă. N-or mai fi coroană, tron,
 nici botine aurite, pietre-scumpe, diadem,
 și nici flamură în freamăt peste capete de-oșteni.
 Pentru unii numai trudă, pentru alții bucurii;
 nu se va mai zbate nimeni drept să fie și milos.
 Sub aripa nopții negre, dușmanul cel veghetor
 năvăli-va-n casa celui ce se-ascunde. Un străin,
 peste nopți și peste zile, se va-nscăuna stăpîn,
 se va-ncinge-n cingătoarea șahilor, tiară-n cap.
 Se vor terfeli-n picioare: cinste, lege, juruinți.
 Fi-vor prefăcătoria și minciuna-n mare cin.
 Cei războinici or să lupte doar pe jos, ca pedestrași;
 parte-avea-vor cavalerii de batjocuri și ocări;
 iar plugaru-n luptă aprig va să aibă nume rău;
 nașterea din spiță-aleasă va să nu mai poarte rod.
 Unul despuia-va pe-altul și altminteri, rînd pe rînd.
 Binecuvîntări, blesteme — nu se vor mai osebi,
 prefăcutul înaintea omului cînstit va sta.
 Șahul lor avea-va-n locul inimii doar un pietroi;
 fu-l va urî pe tată iar acesta pentru fiu
 va întinde mreji, capcane. Un bicisnic rob în tron;
 viță-aleasă și mărire fără preț vor fi, de rîs.

¹ Alegorie pentru preoțimea Islamului în ascensiune față de îndelunga monarhic persoană.

² *Abu Bekr*, socru și urmașul lui Mahomed, primul dintre califi, mort în 634.

³ Aluzie la dinastia *Abasizilor* a căror culoare oficială era cea neagră. Această dinastie a avut 37 califi arabi și a fost întemeiată de Abul Abbas, care a detronat dinastia *Omeyyazilor* din Damasc (331—750). *Abasizii* au domnit în Bagdad (762—1258).

Lumea nu va mai cunoaşte cinstea, şi va năvăli doar nelegiuirea-n inimi şi pe buzele oricui. O corcită seminţie se va înălta din perşi, tiurci şi-arabi; n-or să mai fie *dihkani*, tiurci şi nici arabi; limbile-or părea o glumă. Fiecare-şi va-ngropa o comoară, şi, la moarte, rodul trudei sale lungi va îmbogăţi pe duşmani. Cei mintoşi, cei credincioşi se vor folosi de-ncrederi să urzească-nşelăciuni; suferinţa şi mihnirea şi-nvrăjbirea vor domni, cum domnit-a bucuria-n vremea lui şah *Bahram-Gur*¹. Nici serbare, nici plăcere, şi nici muncă la-adăpost; pretutindenii viclenie,-nşelăciune,-ntinse mreji. Patima de-arginţi va rupe şi-nvrăjbi: părinţi de fii, s-o mînca doar lapte acru, îmbrăca dulămi de-abă². Fiecare-o vrea ciştigul tot din punga celuilalt, şi credinţa n-o să fie decît vorbe goale-n vînt. N-o mai fi deosebire între primăveri şi ierni, şi nici dulce vin³ la praznic. Mi se-ngroaşă inima de-atît sînge care fierbe, chipul îmi păleşte, alb, gura-mi seacă însetată, buzele-mi s-au vineţit, cînd gîndesc că după moartea unui falnic *pahlivan* cum sînt eu, întreg norocul *sasanid* s-o-ntuneca, şi că sfera schimbătoare ne-o trăda, ne-o urgisi, smulge-va prietenia-i. Ale mele lănci, săgeţi, care pot străpunge fierul, nu pot face nici un rău unui duşman gol la piele; paloşu-mi ce-n bătălii, fără-a se toci, loveşte gîturi de-elefanţi şi lei, nici nu poate să sfişie pielea de pe-aceşti arabi! Nu mi-a spus cetirea-n zodii decît răul peste-alt rău: nu mi-ar fi dat mie Cerul nici priceperea de-acum şi nici grija-acestor zile de noroc şi nenoroc! Capi-de-oşti ce mă-nsoţiră pînă la Kadesiah sînt războinici foarte crînceni, şi duşmani înverşunaţi de-ai arabilor; toţi speră să sfîrşescă-n bine tot, riuri revărsînd, de sînge, preschimbînd acest Iran într-un Djeyhoun⁴ de sînge! Nimeni însă dintre ei

¹ *Bahram-Gur* (421–440) şah *sasanid*. Pasiunea lui pentru vînătoarea de coluni i-a atras porcăla de măgar sălbatic.

² Textual, *camelat*, postav din păr de capră.

³ Vinul fiind oprit de preceptele Coranului.

⁴ *Djeyhoun*, numele persan al fluviului Oxus.

nu cunosc cereasca taină, și nu știu că ăst război nu-i un lucru de nimica. Cînd viața unui neam s-a desăvîrșit, ce-ajută oboseli și bătălii? Cît privește despre tine, o, tu, fratele meu scump, fie să ai viață lungă și să-l mîngii pe-acest șah al Iranului! Căci țara Kadesiah îmi va fi gropniță; și drept armură negru giulgiu voi avea, și drept coif doar o coroană roșie de sînge-cheag! Astea-s tainele ascunse ale Cerului măreț; însă tu să nu-ți înlănțui inima, îndurerat, de sfîrșitul unui frate! Nu-l slăbi de loc din ochi pe stăpînul lumii noastre și jertfește-ți viața-n cîmp și în toi de bătălie! Zilele lui *Ahriman* vor ajunge foarte iute, fiindcă sfera de azur ce se-nvîrte ni-i vrăjmașă." După ce pecetlui epistola sa mai zise: „Binecuvîntări cerești însoțescă-l pe trimisul care duce-acest răvaș fratelui, și să nu-i spună decît ceea ce-i de spus."

SCRISOAREA LUI ROSTAM CĂTRE SAAD, FIUL LUI VAKKAS

Rostam își mină de-ndată la Saad un olăcar iute tocmai ca lumina și ca fulgerul din nori. Puse, pe mătase albă, să se scrie un răvaș luminos cum e-n amiază Soarele; și pe răvaș, într-un colț, acestea scrise: „Fiul șahului Hormozd, *pahlivan* în lumea-aceasta, Rostam preamărinimos scrie către Saad, fiul lui Vakkas, ce-i însetat de război zorind pieirea-și." Și-ncepu cuvîntu-astfel: „Să nu dăm deoparte teama și slăvirea Domnului carele neprihănit e: El e cel ce ține-n mîini sfera pururi mișcătoare; El putere dă și tron. Fie să se răspindească-a' sale binecuvîntări peste șahul¹ plin de faimă, care o podoabă c

¹ Adică șahul Yezdegherd.

a coroanei şi-a pecetei şi a tronului înalt,
 strălucirea măreţiei şi măririi în izbînzii
 şi putere, el, stăpînul spadei, tronului măreţ,
 cel ce poate ţine-n lanţuri şi pe însuşi *Ahriman!*
 Un prilej de mişelie se ivi şi în curînd
 va aduce multe chinuri, multe sterpe încheştări.
 Spune-mi cine-ţi este şahul, şi tu însuţi cine eşti,
 de ce lege, pe ce treaptă? Lîngă cine-ţi cauţi tu
 reazimul? Tu şi-ale tale ordii ce le cîrmuieşti
 sînteţi goi; un pic de piine mi te-ar sătura pe loc,
 dar tu mori, te stingi de foame. N-ai nici tron, nici elefanţi,
 nici hazna. Te mulţumeşte că-n Iran eşti încă viu:
 şi coroana şi pecetea sînt în mîna altcuiva,
 a stăpînului ce are elefanţi, comoară, tron,
 şi putere, şi e şahul cel vestit şi e născut
 dintr-o spiţă domnitoare; Luna-n ceruri nu-i nimic
 lîngă el, şi-ntreg Pămîntul n-are-un crai măreţ ca el.
 La ospăţ cînd se aşează, vesel, arătîndu-şi doar
 într-un zîmbet, albi, toţi dinţii ca argintul lucitor,
 dă în dar mai mult şi-atîta cît nu fac arabii toţi
 laolaltă, fără-a face pagubă-n comoara sa.
 Are el de două-ori şase mii de ciini şi de gheparzi
 şi de şoimi cu zurgălăii pe lăntuguri de-aur fin;
 toată vremea, pe cîmpie, dintr-un capăt în cellalt,
 cei nomazi ce poartă suliţi, din vînat nu pot trăi,
 că-i al şahului ce-l prinde cu ogari şi iuţi gheparzi;
 cheltuiala care-o face c-un alai vînătoresc
 nu-i sub ochii lui nimica. Trebuie într-adevăr
 că n-ai umbră de ruşine, trebuie că-n mintea ta
 nu cunoşti ce-i nalta cinste, nici sfiala nu ştii ce-i;
 tu eşti cela ce cu faţa asta şi-obîrşia ta,
 cu apucături urite, îndrăzneşti să năzui sus
 la şahia persiană? Dacă-ţi cauţi tu cumva
 după merite puterea, dacă vorbele-ţi nu sînt
 niscai glume şi batjocuri, să-mi trimiţi un olăcar
 grăitor, hîrşit de viaţă, nenfricat şi dascălit,
 să pricep mai bine ţinta, ţelul ce ţi-l urmăreşti,
 şi ce cale-ţi va deschide către tronul *keianid*.
 Voi trimite-n goană mare pe un cavaler la şah
 să cunoască şi măritul ceea ce tu îi pretinzi;
 nu căta să dai, tu, pieptul c-un puternic domnitor,

căci mi-i teamă că sfișitul tău va fi de jale plin.
 E stăpînul lumii noastre, de-al lui Nușirvan nepot,
 a cărui dreptate-n țară-ntinerește pe bătrîni;
 un vlăstar de șahi, el însuși șah, nu-și are-n acest veac
 nicăieri asemănare. Vezi să nu mi te preschimb
 într-o groază-a lumii, dușman al credinții-n Cel-de-Sus:
 cel cu cap n-o să rîvnească tronul unor *Keianizi!*
 Bine să-mi cetești răvașul ăsta de povețe plin,
 cugetul să nu-ți împiedici de-a vedea și-a auzi.“
 După ce pecetea-și puse pe scrisoare, i-o dădu
 prințului Pirüz, ce-i fiul lui Șapur. Țst *pahlivan*
 se și duse cu ștáfeta la Saad al lui Vakkas,
 însoțit de căpetenii, toți la inimă senini,
 platoșe de-argint și scuturi, și, de aur, cingători.

RĂSPUNSUL LUI SAAD, FIUL LUI VAKKAS, LA SCRISOAREA LUI ROSTAM

Dăscălit despre sosirea ăstui om vestit, Saad
 îl întîmpină c-o oaste cît nisip e în deșert.
 După ce-l aduse-n cortu-i, îi și puse întrebări
 despre oaste și măritul *pahlivan*, șah, cap-de-oști,
 despre oameni, capi-de-oaste, și ținuturi din Iran.
 O manta zvîrlind subt Piruz îi grăi: „Sîntem născuți
 toți cu sulița în mină și cu sabia de-oțel:
 printre aprigii războinici niciodată vorba nu-i
 nici de-argint, brocart sau aur, nici de hrană sau de somn!“
 Apoi l-ascultă pe Piruz cuvîntînd, și-astfel luă
 cunoștință de ștáfetă, și-i aduse mulțumiri.
 Așternu în scris răspunsul, una și-alta înșirînd;
 scrise-acolo despre genii, despre oamenii de rînd,
 despre vorbele rostite de profetul *hașemit*¹,
 despre dogma unității, de Coran, făgăduinți
 și amenințări, și viața fericită de apoi,

¹ Tribul și neamul din care s-a născut profetul Mahomed se numea *Hașemi*.

de religia cea nouă. Zugrăvi acolo-n scris
smoala-n clocot arzătoare, flăcări, ger, întregul iad;
raiul verde cu piraie și de lapte și de vin,
cu risipa sa de camfor, cu izvoarele-i țîșnind,
pomul său ceresc, și-n șopot vinul, mierea din fîntîni;
și adause la urmă: „Şahul de va-mbrățișa
legea asta-adevărată, pe drept i s-or cuveni
tron și fericire-n cele două lumi; el va avea
pe deapuri diademă și cercei și fel-de-fel
de-avuții și nestemate pentru care-o mijloci
Mohamed, și dobîndi-va iertarea păcatelor,
și neprihăni-va-și trupul ca apa de trandafiri
strecurată.-Ăvînd răsplata raiului făgăduit,
nu mai trebuie sămînța urii-n cîmp s-o azvîrlim,
să dea spic nenorocirea. Ființa lui Yezdegherd,
uriașul glob de tină, și seraiuri cu grădini,
sălile de ascultare, curți și tron împărătesc,
și serbări și mari ospățuri — nu fac cît un fir de păr
al unei *Hurî*¹. Coroana și comorile te-orbesc
în șederea-ți pieritoare; tu încredere îți pui
în ăst tron din colți de fildeș, în acești ogari și șoimi,
în noroc și-n diademă. Și-astă lume prețuind
cît un gît de apă rece — trebuie să-ți nască-n piept
atit zbućium? Înțeleptul nici un ban nu dă pe ea;
leapădă-te de-amăgire și de-ale credinței căi
nu te-ndepărta. Oricine vrea cu mine crunt război,
n-o găsi decît o groapă strîmtă și un loc în iad.
Raiul îți va fi lăcașul, dacă îl vei merita,
cugetă în care parte trebui-va să apuci!”
Saad puse o pecete-arabă peste pergament,
binecuvîntări aduse-n cinstea celui Mohamed;
și apoi dintre războinici pe Șobah Moghairà
îl trimise cu ștáfeta la cel *pahlivan*, Rostam.
Dintre perși un om cu faimă căpetenia-și vesti
că venise o solie: „Este,-i zise, un bătrîn
slăbănog; nici cal nu are și nici platoșă pe el;
cocîrjat, pe umăr poartă-ngustă sabie de-oțel,
și veșmîntul lui arată o mulțime de rupturi.“

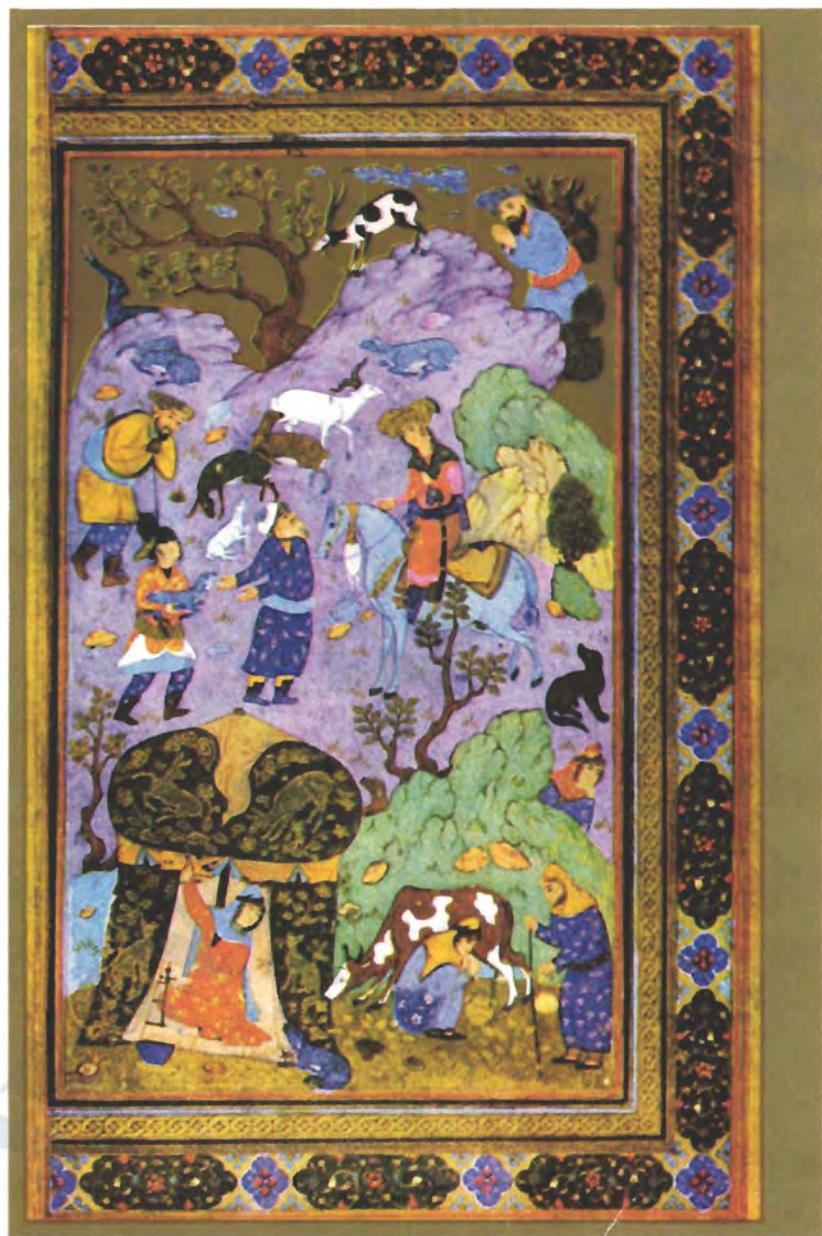
¹ *Hurî*, zînă oacheșă din mitologia și paradisul mahomedan.

De cum auzi acestea, Rostam înălță un cort din brocarturi, căptușindu-l cu pernițe din Kitai. Oastea lui, precum puzderii de lăcuste și furnici, se înșirui. Un scaun de-aur se aduse,-apoi *pahlivanii*-și luă locul; cavalerii perși, șazeci, precum lei de bătălie, în caftane viorii și țesute-n fir de aur, daurite încălțări, git, urechi împodobite-n giuvaere și cercei, se orînduiră-n jurul cortului cel pregătit și gătit împărătește. Când Șobah ajunsese-n prag și intră în cort nu puse pe covor nici un picior, ci, zmerit, doar pe țărină merse și se sprijini doar în spadă-i ca în bită; pe pământ se așeză fără a privi la nimeni, fără-a ridica de jos ochii către cel ce este căpetenie-de-oști. Rostam spuse: „Fii ferice și atotștiința ta să-ți păstreze sănătatea și în cuget și în trup!” Cel arab i-ntoarse vorba: „Omule slăvit de toți, de primești credința nouă, mîntuirea fie-a ta!” Nu-i plăcu aceste vorbe lui Rostam; se încruntă și păli; luă din mîna lui Șobah răvașul scris și-l întinse către scribul care știe-a tălmăci. Rostam astfel îi răspunse: „Zi-i stăpinului arab, zi-i din partea mea acestea: «Nu ești șah și nici nu ești vrun moștenitor de tronuri; dar norocu-mi ți-a părut că se-ntunecă și tronul l-ai rîvnit din inimă. Nu-i ușoară treaba-aceasta-n ochii celor încercați, și-ți lipsește prevederea cînd pornești pe-astfel de drum. De purta Saad coroană, voie-aș fi avut atunci să iau parte la războaie și la praznice cu el, dar de vină-s zodiacii rele. Ce-aș putea adăuga? Sîntem într-un ceas amarnic. Călăuz dacă-mi va fi Mohamed, și dacă legea veche mi-o voi părași pentru o credință nouă, totul se va răsturna sub această-ncovoiată boltă de-nstelat azur, și-mi va fi de toate silă». Mergi în pace, olăcar; nu e vremea de palavre-n ziua cruntei bătălii. Zi-i lui Saad că-i mai bine să sfîrșească-nvingător pe cel cîmp de încheștare, decît să privească viu cum dușmanu-i izbîndește!” Șobah tabăra lăasă, de-ai fi zis că vrea să-ntreacă vîntul iute de picior.

BĂTĂLIA DINTRE ROSTAM ŞI SAAD, FIUL LUI VAKKAS. MOARTEA LUI ROSTAM

Cum plecă Şobah, de-ndată Rostam împărţi porunci oastei pentru bătălie; trîmbiţi răsunară lung şi de pretutindeni pîlcuri se-nclăştară, rînd pe rînd; dintre nouri groşi de pulberi izbucniră lungi strigări, care asurzeau urechea cea deprinsă cu-accest zvon. De-altă parte, cum aduse Şobah vorbe-ameninţînd precum tunetul, viteazul Saad oştilor răcni să se năpustească-n luptă cu-nfocarea unor lei. Oştile cu pasul straşnic naintară, piept în piept, şi se-amestecară-n cîmpul cel de bătălie-ncins: lănci ţepoase scînteiară-n val de neagră pulbere, precum stelele în cerul de-un albastru-ntunecat, şi tăişuri se izbiră cu-ndoite izbituri peste chivăre albastre de oţel călit în foc. Lupta se lungi trei zile-n locul ăsta-nsingerat. Perşii nu avură apă: subt povară de armuri grele şi apăsătoare, piept ţinură unui salt al vrăjmaşilor cu suliţi; setea le secătui bravilor curaju-n luptă şi căzură însetaţi telegari de-aleasă vînă; setea-i arse lui Rostam buze, gură, şi-ăpoi limba în fişii i-o zdrenţui. Chinurile însetării fură-atît de mari încît luptători şi cai mîncară umed lut . . .

Rostam zvîrli ochii pe cîmpia-n singe şi văzîndu-şi cei mai bravi capi-de-oşti ucişi, el scoase răcnete tunînd, precum tunetul. Şi, faţă-n faţă, Saad şi Rostam şezînd, în acelaşi timp ieşiră dintre rînduri amîndoi, şi se-nsingurară unul şi cellalt de oastea lui, îndreptîndu-se călare către poala unui dîmb. Cele două căpetenii se izbiră c-un curaj ce ţi-l dă parcă turbarea; Rostam, răcnetu-i scoţînd precum trăznetul din nouri, fulgeră cu spada-i grea calul lui Saad în ţeastă; telegarul de război îşi rostogoli-n ţărînă capul, şi viteazul Saad fără telegar rămase. Rostam învîrte din nou paloşu-i de-oţel să-i deie duşmanului său de jos

izbitura cea din urmă, căpătina-i doborînd;
 însă pulberea cea neagră îi făcu pe luptători
 unul nevăzut de altul. Rostam și descălecă
 de pe șeaua-i căptușită-n pielea unui leopard,
 și legă de cingătoare capetele friului;
 dar un val de negre pulberi îl orbi. De-ndat' Saad,
 năvălind pe locul luptei, își trăzni dușmanu-n coif
 cu izbirea spadei sale, care țeasta-i despiciînd,
 îi scaldă în sînge fața, și-i orbi și ochii-adînci.
 Plin de rîvnă-arabu-acuma fu învingător; din nou
 capul i-l lovi, grumazul, și-i rostogoli în colb
 trupul de viteaz războinic. Apoi cele două oști
 care pină-acum n-avură despre căpeteniei vești,
 se grăbiră să și-i cate și-alergară, val-vîrtej,
 în cel loc de bătălie. Cînd văzură pe Rostam
 plin de pulberi și de sînge și cu trupul ciopîrțit
 dintr-o parte în cealaltă, perșii prinseră-a fugi.
 Dintre-aceia mai de vază fură toți măcelăriți,
 alții în oblînc pieriră crud de sete chinuți,
 și în chipu-acesta lumea mulți din șahii săi pierdu.
 Oastea cea iraniană fugărită, cînd văzu
 cîmpuri, drumuri înșesate cu uciși dintre ai săi,
 alergă și zi și noapte să se-ntoarne lingă șah.
 Spre Bagdad se scurse oastea-nconjurînd pe Yezdegherd.

YEZDEGHERD ȚINU SFAT CU IRANIENII ȘI SE DUSE ÎN KORASAN

*Farukzad*¹, care e fiul lui Hormozd, se minie,
 lacrimi revărsă, și Tigru îl trecu, intră în Kerk
 și izbindu-l crîncen foarte nu lăsă pe nimeni viu
 din războinicii cu suliți. Și ieșiră din Bagdad
 oști în cîmpul de bătaie; însă cînd al luptei colb
 se împrăștiă, persanii fură iar pe fugă puși.

¹ *Farukzad*, fiul lui Hormozd, este fratele lui Rostam.

Farukzad, călcîndu-şi urma, iar se-ntoarse lingă şah;
plin de pulberi, greu de-armură, de pe cal se coborî
şi aduse dinaintea şahului cinstiri cereşti.

Ochii lăcrimînd doar sînge, pieptul de turbare-arzînd,
şahului îi zise: „Oare, de ce plîngi cu-atîta foc?

Vrei să speli în lacrimi tronul şirului de *Keianizi*?

După tine, nu rămîne os din osul nostru vechi,
să-i dăm tronul şi coroana. Singur eşti şi ai vrăjmaşi
vre o sută mii la număr; cum poţi, oare, să-i înfrîngi
razna străbătînd o lume? Mergi în codrul din Narvan;
doar acolo poporeni se vor strînge-n jurul tău;
de acolo şi asemeni tinăr precum Fereidun
vei putea acum norocul să-ţi întinereşti pe loc!”

Farukzad acestea zise; şahul spusa-i ascultă
şi noi gînduri se iviră.

(.....)

Toţi strigară: „-I bine-aşa!”

Yezdegherd luînd cuvîntul: „Hotărîrea-aceasta nu-i
vrednică de noi şi-n cuget alte planuri mi-am făcut.

Ei! să las eu pe mai-marii din Iran, şi-atîtea oşti,
şi întinsa-mpărătie, tron, coroană, spre-a gîndi

să mă mîntui doar pe mine, şi s-o rup la fugă?—Altcum
măreţia şi curajul şi înţelepciunea spun.

Nu, de loc nu mi-i ruşine să înfrunt aceşti duşmani,
căci ne sfătuie un pîrdos despre-aceasta într-astfel:

«*Nu da dosul unui duşman, dacă soarta-ţi este rea!*»

Cum vitejii-au datoriat să asculte şahul lor

în împrejurări ferice ca şi în nenorociri—

tot asemenea şi şahul n-o să-şi lase oastea-n foc
de primejdii să alerge la comorile-i din veac!”

Toţi cei mari găsiră bune vorbele-i zicînd: „Aşa-i
datina la şahii paznici de credinţă din străbuni!

Spune care ţi-i porunca? De la noi ce vrei? Şi ce
jurămînt ne ceri acuma?” Şahul le dădu răspuns:

„Teama năruie curajul. Lucrul cel mai bun ar fi
toţi în Korasan să mergem, de izbiri să ne ferim.

Oaste-avem acolo multă, numai *pahlivani* căliţi;

căpetenii turcomane şi *hakān*¹-ul din Kitai

ne-or aduce plecăciune. Legătura spre-a-ntări,

¹ *Hakān*, denumirea împăraţilor chinezi şi mongoli. Aici e vorba de Fahtur

soață voi lua pe fiica lui Faghfur și voi găsi
 sprijin: oaste nenfricată și războinici din Turan.
 Mahuī, și el de-asemeni, un puternic cap-de-oști
 are elefanți și oaste și-are bunuri fel-de-fel.
 Cel dintii din toți satrapii¹, căpetenie-de-hotar
 peste toți străjerii noștri. L-am îndepărtat de tron
 fiindcă clevețea și pururi căuta numai gilcevi.
 Lui Mahuī dăruindu-i nume, cinste, cin înalt,
 elefanți, supuși, ținutul, chiar de-i neam umil, de jos,
 l-am făcut un om al Curtii. Auzii de la mubezi
 cugetarea înțeleaptă spusă de acei din vechi:

*« Tu păzește-le de omul ce l-ai vătămat cândva,
 pe nedrept osindă dându-i; dar crede-te în cel
 înălțat de bunătatea-ți din nimicnicie-n cer. »*

Deci, cum n-am făcut nimica rău lui Mahuī nicicind,
 el e cel ce va să-nfrunte pe dușmanii mei de-acum!"
 Farukzad, pocnind din palme, izbucni: „O, șah iubit,
 care îl iubești pre Domnul, mare-ncredere n-avea
 în privința celor mirșavi; căci, după-un proverb de azi,
 în zadar slei-vei vloga farmecelor să preschimbi
 firea-adîncă din ființe; Domnul le-a creat astfel,
 și nu poți pătrunde taina celui care-i Ziditor.

« Numai cailor se cere s-aibă ssi și sînge-ales. »

Fie să te bucuri pururi de puteri și fericiri!"

Șahul îi răspunse-acestea: „Leule neînfricat,
 încercarea ce voi face-o nu mă va primejdui.”

(.....)

SCRISOAREA LUI YEZDEGHERD CĂTRE MAHUÏ SURÏ ȘI CĂTRE MERZEBANȚII DIN KORASAN

Yezdegherd, stăpinul lumii, cînd se îndreptă spre Merv,
 să ajungă la satrapul țării, Mahuī Suri,
 îi trimise o scrisoare plină de mihniri adînci
 și cuvinte mișcătoare. Cu neliniște în piept,

¹ Satrap, guvernator persan care conducea o satrapie (provincie).

ochii înecați în lacrimi, își chemă un scrib dibaci
 dînd friu slobod el simțirii care-adîncu-i frămînta.
 După ce-l slăvi pe-Acela ce-i al lumii Ziditor,
 pe Stăpînul ce-nțelept e și e binefăcător,
 Şahul care-nsufletește Soarele, planeta Mart,
 să alerge în rotire, care-ocîrmuie la fel
 elefantul și furnica, și cînd lui îi e pe plac,
 iscă lucruri din genune fără a avea tipar —
 scrise şahul și acestea: „Nenorocul s-a ivit
 dinainte-ne, și țara noastră vlaga și-a pierdut
 și întreaga-i strălucire. Suferința ne-a-ngustat
 lumea, de pe cînd în luptă Rostam a pierit pe cîmp,
 de-o străină mină-a unui Saad, fiul lui Vakkas,
 om ce n-are neam, nici țară, nu-i mintos și nici vînjos.
 Cîtă vreme oastea-arabă e în porți la Tisifun,
 și vilcelele și codrii ne despart, la luptă mergi
 cu oștenii tăi și-adună neamul pers sub steagul meu!
 Însumi voi urma ştafeta asta și ajunge-voi,
 precum vîntul, lingă tine, o, tu, fiu din neam persan!“
 Își alese din alaiu-i olăcar, un om cu cap
 și bun sfetnic; de-atît sînge inima-ngroșată-n piept,
 chipul palid ca rășina, scrise alt răvaș la Tus:
 „Slavă naltă, preamărire Şahului-judecător
 care-mparte tron, putere, prețuire, și-i Stăpîn
 pe izbîndă, măreție și coroană. Tot ce-i viu,
 de la picioruș de gîză pîn' la aripă de șoim,
 elefantul din țărîna, crocodilul din adînc —
 toți i se supun doar vrerii și doar legilor Lui, toți
 nu răsufală pînă voie nu le dă Stăpînul lor.

(.....)

Domnul de ne dă putere, soarta de ne-o împlini
 dorul inimilor noastre, noi vom recunoaște-atunci,
 darnici foarte,-aceste fapte bune și vom răsplăti
 ajutoarele primite. Dar ați prins de veste toți
 că doar zодii împotriva noastră au dezlănțuit
 pe-acești josnici șerpi cu chipul și cu ochi de *Ahriman*,
 fără de înțelepciune, fără cinste, nici comori,
 fără tron și fără fapte și virtuți, care-au pornit
 să nimicnicească-o lume!

Giuvaeruri și comori
 se împrăștiară-n lume și țărîna de prin gropi

multe hirci umplu; aceasta hotărî măreţul Cer.
 Părăsită-mpărăţia-i la aşti ticăloşi arabi
 care seamănă cu corbii, de pricepere-s lipsiţi
 şi-s lipsiţi şi de ştiinţă şi de nume, cinste, cin.
 Nuşirvan văzut-a-n visu-i: strălucirea-acestui tron
 va pieri, şi mii, o sută de arabi vor năvăli
 ca turbatele cămile-opritoarele rupind —
 şi vor trece fluviul Tigru, şi-un fum negru s-o-nălţa
 pînă la Saturn. Recolte pîrjolite-or fumega
 din Iran şi Babel; lumea va pieri; străbunul foc
 de prin temple se va stinge, şi făclii de *Noo-Ruz*
 şi *Sadè* pâlî-vor toate; mindre creste de serai,
 unde şahii mari şezură, dintr-o izbitură doar
 se vor prăbuşi, pe lespezi, drept în mijloc de *meidan*¹.
 Visu-acela se-mplineşte abia astăzi: schimbător,
 cerul ni se-ndepărtează, şi tot ce în lume-a fost
 mare-i umilit, şi soarta-i nalţă pe acei umili;
 tot ce este rău în lume se împrăştie sub zări,
 sărăcia-nvederată-i, fericirea a pierit.
 Fiecare ţărişoară vrea să-şi nalţe un stăpîn,
 demon hîd şi rău; şi semne prevestesc din zodiac
 noapte-adîncă şi lumina lucitoare pîlpîie
 şi e gata să se stingă...
 (.....)

Sfat ţinurăm în divan
 cu toţi *pahlivanii* noştri; după lungi precugetări,
 am căzut la învoială-asupra ce va mai urma.
 Vom căra cu noi coroană, tron, pecete-inel de şah,
 mântii din Bizanţ aduse, din Kaşmir şi din Kitai,
 lucruri foarte preţioase care-acum ne sînt în mîini,
 precum cele ce-s ţesute în Bizanţ şi Taièf,
 şi brocart în fir de aur, şi bucăţi de stofe şi
 tot ce merită să fie dus, şi toţi cei din serai,
 şi strînsură de merinde pentru cînd nu vom avea.
 Patruzeci de mii, plăvanii la chervane înjugaţi
 vor cărauşii belşugul holdei coapte de susan
 şi pe urmă-n şir vom pune şi cit vor putea căra
 două-ori şase mii de cară scîrţîind sub snopi de grîu.

¹ *Meidan*, piaţa largă, pietruită, cu havuzuri, eleştee şi arene de jocuri din cetăţile Persiei medievale.

Un *mubed* plin de prevèderi va aduce roşu mei,
rodii coapte şi fisticuri; două mii de-ncărcături
dintre-aceste soiuri fi-vor duse pe cămile-n şir,
cămile din Bactriana . . .

Adăstind cerescul glob
vrerile să şi le-arate, pune-vor în carul tras
de plăvani: grămezi de sare,-o mie de încărcături;
şi o mie de curmale, şi o mie de zahăr
fi-vor gata, numărate. Şi din cele patru zări,
robii noştri aduna-vor şi căra-vor în cetăţi
patruzeci de mii de buturi de pastramă, şi-or veni
şi trei sute cară pline cu naft negru,-n două luni."
(.....)

Şahul după ce pecetea-şi puse pe acest răvaş,
căpeteniei-de-oaste i-l trimise; un vestit
cavaler născut sub zodii bune se înfăţişă
dinaintea lor, în mână cu împărătesc răvaş¹.

YEZDEGHERD AJUNSE LA TUS, UNDE ÎL PRIMI MAHUÏ SURÎ

Şahul porunci să bată darabanele vestind
semn că a purces pe cale prin Bust, Nişapur, la Tus.
Mahuï prinzînd de veste că-n ţinutul Tus intră
oastea şahului, de-ndată merse să-l întîmpine
c-o mulţime de războinici înzăuaţi şi-n mâini cu lănci.
De sub zare-n măreţia-alaiului cum răsări
şahul adumbrit de steagu-mpărătesc şi-nconjurat
de războinicii săi falnici, Mahuï descălecind

¹ Adică primise răvaşul şi era gata de drum.

i-arată, cu umilința unui om de rînd, dovezi de cinstire și supuneri. Naintă pe colbu-ncins și simțindu-și ochii-n lacrimi; în genunchi, își alipi buzele de țărână, dîndu-i șahului închinăciuni preaplecate și rămase mult timp dinaintea lui în picioare, pe cînd oastea-i preamări pe șah plecînd în mai multe rînduri fruntea în țărînă. Farukzad, cum văzu pe Mahuî, oastea iute și-o orîndui în strălucitoare rînduri; mult se bucură-n adînc de-a lui Mahuî purtare, și-nțelepte îndrumări îi dădu din plin, și planuri tainice-i desvălui, și-i mai spuse: „Sub aripa ta de mare-ocrotitor, pun pe șahul cel din spița șirului de *Keianizi*, să prinzi spada și viața să i-o aperi, pas cu pas; nici nu trebuie să-adie al nenorocirii vînt peste el și decît tine nu-i vreau alt apărător! Cît privește despre mine, datoria-mi de oștean în ținutul Rey mă cheamă și nu știu de-oi mai vedea diademul tău vreodată, fiindcă mulți din soții mei de-oaste au pierit în lupte cu arabii cei cu lănci. Rostam seamăn n-avea-n lume, nimeni n-a mai auzit de-un asemenea războinic, totuși el se prăbuși sub izbirile acelui dintre cei cu chip-de-corb, și-a fost ziua morții sale pentru noi cumplit prăpăd! Deie Domnul să-l așeze pe viteaz printre aleși și să-i pedepsească aspru pe-nfricoșătorii corbi prin a lăncilor grea caznă!” Mahuî dădu răspuns: „O, tu, *pahlivan*, pricepe: șahul mi-i la fel de scump precum ochii mei și viața; deci primesc ceea ce-mi ceri: iau pe șah și fericirea ta sub aripă-mi de-acum!” Și-apoi Farukzad ce-i fiul lui Hormozd, se-ndepărtă către Rey, spre-a se pune sub înaltele porunci. Dar mai apoi trădătorul Mahuî se lepădă de-orice pregătiri de luptă, tronul îl rîvni în nopți de tăcere prelungită și se preschimbă de tot și la glas și la purtare; și-n sfîrșit se prefăcu bôlnav citva timp, cinstire șahului neaducînd.

MAHUI SURI ÎL AȚIȚĂ PE BIJAN¹ SĂ PORNEASCĂ RĂZBOI
CU YEZDEGHERD. ŞAHUL ÎȘI GĂSI LOC
DE SCĂPARE ÎNTR-O MOARĂ

Fost-a un erou a cărui faimă pînă-n depărtări se-ntindea; era de baștini din Turan, numit Bijan; loc avea pentru ședere în cetatea Samarcand și în juru-i mulți prieteni îl urmau de prin ținut. Mahui, nenorocitul, vrînd să fie neatîrnat², scrisu-i-a aceste rînduri: „Fiule de *pahlivan*, al cărui noroc nu poate fi atins, un bun prilej se ivește pentru tine: șahul lumii este-aici cu-a lui oaste și tiară, cu-al său tron și diadem. Vino, căci coroana-aceasta și-acest tron a'tale-or fi, și haznaua-i, și umbrela lui de soare neagră-corb; te aprinde-acum din ura care i-a însuflețit pe străbunii tăi și crîncen te răzbună pe ăst neam³!” Bijan desluși scrisoarea; chibzui, și-apoi văzînd lumea cum se dăruiește rîvnei lui Mahui Suri, întrebă pe al său sfetnic: „Cap de sfetnici înțelepți, ce gîndești de treaba-aceasta? Dacă oastea mi-o împing s-ajut pe Suri, puterea, oare, nu-mi voi năruși?” Sfetnicu-i răspunse-ndată: „Omule cu piept de leu, bravule-nsetat de lupte, ar fi tare rușinos să-mprumuți un braț puternic lui Mahui Suri și-apoi să te-ntorci călcîndu-ți urma. Dacă un război pornești după-a lui Suri povață, oamenii cei înțelepți de prea multă ușurință toți învinui-te-vor. Lui Barsam⁴ încredințează-i grija de-a mîna-n război oastea cea ajutătoare.” — „Sfatu-acesta-i înțelept, zise iar Bijan; nu-i bine să mă-ndepărtez de-aici.” Lui Barsam dădu poruncă să îndrume către Merv zece mii de-aleși războinici cu hangere într-armați, ținta luptei arătîndu-i, în nădejdea de-a-nhăța tronul-mpărăției perse. Ca aripa de fazan strălucind această oaste iute-ajunse pînă-n Merv

¹ Este vorba de un alt Bijan, turanian.

² Deci era un vasal al șahului din Iran.

³ Aluzie la dinastia șahilor *Keianizi*.

⁴ *Barsam*, hanul din Kitai.

numai într-o săptămână. Într-o noapte de catran, când cutcurigi cucoșul, dobe răsunară-n cîmp. Șahul încă nu aflase de viclenele urzeli ale lui Suri, când, iată, cineva îl și vesti: „Oameni pe cai iuți se-avintă împotriva lui Khosro. Mahuî ne-adeverește că sînt cavalerii *tiurci*: șahul ce ne poruncește? Cap li-i hanul din Kitai, și pămîntul prea strîmt este pentru marea oaste-a lui!” Șahu-și îmbracă armura tulburat, și două oști se porniră împotriva. După ce-și orîndui ăripile: dreapta, stînga, Yezdegherd își avîntă oastea-n rînduri de bătaie, el, la mijloc, lancea-n pumn. Nori de colb întunecară lumea-n cele patru zări. Yezdegherd văzînd puterea și iuțimea celor *tiurci*, duse mîna-n cingătoare, trase spada și-o porni ca un elefant în rîndul bătăliei de pe cîmp. Vălurea pămîntu-n sînge precum Nilul revărsat! De cum își porni izbirea împotriva celor *tiurci*, șahul se văzu deodată de războinici părăsit; dos dădură și-l lăsară printre călăreții *tiurci*. Cînd Suri se trase-n urmă, șahul lumii pricepu viclenia-ntreșută-n taină împotriva sa, și văzu că este planul lui Suri să-l lase prins în încaier cu vrăjmașul. În zadar desfășură marea lui neînfricare, și făcu risipă-n gol de-ndrăzneală, dibăcie, și cu mîna-i doborî căpeteniei cu mari nume; și văzîndu-se-ncolțit, o luă la sănătoasa. Urmărit de-un pîlc de *tiurci*, strîns ținînd în mîna-i tare un jungher kabulian, se pierdu, precum un fulger care sfîșie un nor! Și zăriînd o moară-n malul rîului ce-i zice Zark, adăpost cătă, și caii dușmanilor îndirjiți întehiră urmărirea și ținutul Zark gemu de atita tropotire! Yezdegherd își părăsi telegar cu frîie de-aur, și armuri, și spadă grea împlîntată-n teacă de-aur; și pe cînd cei turcomani, înfocați să-l dibuiască, se-azvirliră-a-i jefui cal și platoșe, pătrunse șahu-ntr-una din odăi în cea moară și pe-un maldăr de fin moale se-așeză. Din păcate, asta este legea-nșelătoarei lumi: cînd i te-ai suit pe creste, dindărătul lor gășești

o prăpastie adîncă ! Şahul cît înlăntuit
 de noroc a fost şi tronu-i se nălţă pînă în slăvi,
 acum are într-o moară adăpost într-un ungher;
 după miere,-acum otravă. De ce inima să-ţi legi
 de-un lăcaş plin de-amăgire unde-ntr-una în urechi
 ropot de plecare sună, sună şi auzi strigînd:
 „Hai, destul cu pregătirea ! Lespedea dintr-un mormînt
 este singurul tău scaun, singurul ce l-ai păstrat?“
 Rupt de foame şi cu ochii plini de lacrimi, Yazdegherd
 adăstă în starea asta Soarele pîn' se trezi.
 Chiar atunci deschise uşa morii cel morar; căra
 sarcina-i de fîn: din neamul celora de rînd era;
 se numea Khosro¹ şi totuşi n-avea tron şi nici comori,
 nici coroană, nici putere; din uiumul morii lui
 traiul şi-l ducea şi altă meserie nu avea.
 Cînd văzu pe-acest războinic la statură, chiparos,
 aşezat umil pe ţarnă, şi pe frunte-mpodobit
 cu coroană-mpărătească, şi cu trupu-nvăluit
 în brocart din fir de aur tocmai din Kitai adus —
 cînd văzu viteazul ăsta cu ochi de gazelă mari,
 chip de leu, de loc privirea nu-şi mai deslipi de el —
 cînd văzu că încălţat e cu botine aurii,
 haina-i scăpărînd pe mîneci fire de-aur şi pe fir
 boabe de mărgăritare — cel morar încremeni.
 Minunîndu-se el foarte îl chemă pe Cel-de-Sus,
 şi rosti: „O, şah cu faţa cum e Soarele-n amiaz',
 fă-mă să pricep cum, oare, ai pătruns în moara mea?
 Oare,-i loc bun de şedere vrednic pentru cinul tău
 moara plină de grăunţe, şi de pulberi, şi nutreţ?
 Cine eşti tu, oare,-al cărui trup mlădiu şi mîndru chip
 au astfîl de măreţie cum o lume n-a văzut?“
 „Sunt iranian — răspunse şahul — şi-am scăpat fugind
 de turaniana oaste.“ Cel morar cu glas mişcat:
 „Soaţă mi-i doar sărăcia; dacă poţi fi mulţumit
 doar cu pîine de-orz şi-umilul năsturel de-aici din mal,
 bucuros ţi-aduc şi-ţi dărui: asta este tot ce am,
 şi săracu-ntotdeauna să se vaite e silit.“
 De trei zile-n bătălie, şahul nu mîncă nimic
 şi nici nu dormi o clipă; zise spre morar: „Să-mi dai

¹ Adică purta numele şahului Kei Khosro.

ceea ce ai de-ale gurii și voi fi-voi mulțumit, numai pe *Barsom*¹ mi-l cată." Cel sărman morar întii puse șahului nainte: lapte acru, năsturel și o piine de-orz, și merse să-l aducă pe *Barsom*. Colo-n locul de-ascultare, starostelui de la Zark îi aduse-ndată știrea că-ntrebat e de *Barsom*. Mahui minase-n grabă tainici soli în patru zări șahului să-i iee urma. Starostește spre morar zise: „Om brav, despre-acesta pentru cine mă întrebi?” Cel morar dădu răspunsul: „Este colo-n moara mea un războinic care șade pe un pat de fin cosit, trupu-i plin de măreția unui verde chiparos, fața-i e strălucitoare precum Soarele-n amiază: sub sprincene arcuite ochii-i sint pecetluiți de-o tristețe fără margini, și pe buze-i izbucnesc gemete, și de mîhnire pieptu-și simte apăsăt. I-am dat, veche rămășiță, lapte acru într-un hirb și o piine de orzoaică pentru-ntregul său tain, dar el pe *Barsom* îl cheamă rugile spre-a-i cuvînta. Toate astea îți ațiță-ntr-adevăr uimirea ta.” Starostește îi răspunse: „Du-te la Mahui Suri grabnic să-i spui aste lucruri, fiindcă mă înfricoșez de-ăst bicisnic din sămință spîrcată că ar putea rele-apucături s-arate, alții știrea de-i vor da!” Și degrab' mină morarul c-un isteț insoțitor la Suri s-ajungă-ndată. Zise-aceasta către cel meșter fără de ciștiguri: „Oare, pentru cine-ntrebi de *Barsom*? Zi-mi adevărul!” — „Cînd cu sarcina de fin mă-ntorceam, izbind în laturi ușa morii, am văzut înainte-mi mindrul Soare, un bărbat ai căruu ochi semănau cu ochii unui cerb de moarte îngrozit, părul negru cum e bezna-n veghea doua-a unei nopți: îmi străluminase moara precum Soarele; ședea pe nutreț și piine goală ronțăia. Cin' n-a văzut a lui Dumnezeu mărire, să-l întrebe pe morar. Diadem de mărăgărinturi fruntea i-o împodobeă, și tunica-i de brocarturi din Kitai lucea pe piept; ai fi zis că-i primăvara-n cer; nicicînd vre un *dihkan* n-a sădit pe o moșie un mai falnic chiparos!”

¹ Yezdegherd presimțindu-și sfîrșitul apropiat, îl chemă pe duhovnicul său *Barsom*, nume asemănător cu al hanului din Kitai, *Barsam*.

Mahui la-aceste vorbe chibzui și pricepu
 că necunoscutul nu e altul decît Yezdegherd.
 „Tu, morarule — îi zise — du-te și acestui om
 zboară-i capul de pe umeri; dacă nu, îți va cădea
 căpățîna, și în viață pe ai tăi nu-i voi lăsa!“
 (.....)¹
 Depărtîndu-se *mubezii*-acea de prevèderi plini,
 cei războinici pe-a lor urmă și veniră. Mahui
 se-așeză cu toți olaltă și cam astfel i-ntrebă:
 „În această-mprejurare pe ce drum vom apuca?
 Dacă Yezdegherd rămîne-n viață, de sub patru zări
 oști veni-vor să-l ajute; tainuitele-mi urzeli
 date-or fi pe față lumii. Dușmănia ăstui șah
 va fi pricina ruinii mele și voi pierde-atunci
 și viață și putere.“ Îi răspunse-un înțelept:
 „N-ar fi trebuit tu astfel să te porți de la-nceput:
 sau dușman îți va fi șahul din Iran, și vor ieși
 niscai pierderi pentru tine, sau din vine-i vei vărsa
 sîngele, și Cel din ceruri grijă va avea ici, jos,
 să-l răzbune. De-orice parte vād doar păsuri și dureri;
 chibzuie cu mintea coaptă la ce trebuie să faci!“
 Dar luînd apòi cuvîntul fiul lui Suri rosti:
 „O, tu, bunule părinte cu ferice plănuii,
 cînd pe față te-ai dat dușman, scapă-te de el acum!
 Dacă nu, cu oaste-adusă din Madjin și din Kitai
 el ne va izbi și lumea ne-o va strîmtora sub pași.
 Nu privi această treabă ca pe-un lucru de nimic;
 de l-ai biruit tu astăzi, mergi la capăt hotărît,
 pentru că, dacă părtașii șahului își vor nălța
 flamură din cea tunică-mpărătească, oastea lor,
 pas cu pas, din lumea asta, mi te va vîna pe loc.“

YEZDEGHERD FU ÎNJUNGHIAT DE CĂTRE MORARUL KHOSRO

Mahui Suri, vicleanul, cînd acestea auzi
 de la fiul său, și zise spre morar: „Dă fuga, ia
 călăreți cu tine,-aleargă, sîngele acum să-i verși

¹ Mahui Suri ceru sfatul *mubezilor* săi.

dușmanului meu de moarte, că pe veci îmi va scăpa dacă taina-acestor vorbe-n lume se va răspîndi!"
 Auzi moraru-această aprigă poruncă, dar nu-nțelese tilcul trebii. Și în noaptea de treizeci din *Hurdad-mah*¹ se întoarse-n moară lângă Yezdegherd. Cum lăsă morarul casa lui Surî, cu ochii plîși, pieptul îngroșat de sînge, Surî puse-n urma lui călăreții iuți ca norul și le zise: „Grijă-aveți: diadem, cercei, pecete și tunica șahului să nu se mînjească-n sînge; de veșminte-l despuiati!"
 În estimp morarul merse-n drumu-i, ochii lăcrimați, chipul galben cum e Luna și strigînd: „O, luminos Ziditor, ce ești deasupra preschimbării-acestei sorti, chinuiește-i de pe-acuma trup și duh al celui ce mi-a dat crîncenă poruncă!" Cînd ajunse lângă șah, în adîncu-i de rușine și de teamă-adînc gemînd, chipul înecat în lacrimi, gura arsă de-nsetat, se apropiè cu multă prevedere, ca un om care vrea să spună-o taină în ureche șopotind, și-i înfipse-n piept jungherul. Vai! de moarte-njunghiat, șahul un suspin mai scoase, cap, coroană la pămînt prăbușindu-se pe piinea cea de orz din fața lui.

(.....)

Călăreții piezei rele de Surî văzînd pe șah cum zăcea precum copacul falnic, depărtat de tron și de cîmpul bătăliei, mai de-aproape și plecați îi ghiciră de pe față trăsături-mpărătești; deznodară-apoi tunica viorie, adunînd: grea coroană, șir de perle, și botine aurii.
 Trupul șahului lăsîndu-l jos în pulbere întins, năclăit în sînge, coasta sfișiată de jungher — blestemînd se-ndepărtară: „Fie ca și hoitul lui Mahuî s-ajungă-asemeni pe fața pămîntului: năclăit să-noate-n sînge!"

Repede înștiințat

¹ *Hurdad-mah*, luna iunie, deci 30 iunie 651 e.n.

că și tronul și războiul și plăcerea-acestei vieți, nu mai sînt de-acum nimica pentru prea-măritul șah, Mahuî dădu poruncă-n ceasul nopții liniștit cînd se odihnește totul, să-i azvîrle hoitu-n rîu. Două slugi cu inimi crude trupul șahului tîrînd prin cel sînge, neștiindu-i mortului înaltul rang, îl zvîrliră în vârtejul rîului ce-i zice Zark, și plutea la vale leșul, cînd pe față, cînd întors. Ziaua cînd urmă în tronul Noptîi, și-oamenii în zori cînd ieșiră din bîrloguri, două fețe dintre cei ce-s aleși să fie preoți pentru slujbe juruiți — poposiră-n dreptu-acesta; unu-n mal se-apropie și văzu plutind pe apă leșul gol, împărătesc. Zguduit de groază, iute se întoarse-n pașii săi și-alergînd la templu-ndată povesti la cei monahi ce văzu și le mai spuse că stăpînul ăstui veac despuiat zăcea pe valuri, val-vîrtej, pe rîul Zark. Preoții, de pretutindeni, tineri și bătrîni olalt' alergară și-acest vaiet se-nălță din rîndul lor: „Șah vestit, din spiță-aleasă, cine-a mai văzut cîndva șah ajuns în chipu-acesta? Cine-a auzit cîndva să se spună despre-aceasta (mai nainte ca astfel să ți se întîmple ție) ca un muritor viclean, mîrșav ciine, care după ce stăpînu-și linguși, trupu-i sfirtecă în zdrențe? Merită cel Mahuî blestemat să fie vecinic. Vai! de trupul tău și vai! de statura-ți arătoasă, de înțelepciunea-ți, vai! de gîndirea ta înaltă! Plîngem ultimul vlăstar al lui *Ardeşir*¹! Și plîngem pe-un războinic preamărit și preadarnic! Și mai plîngem tronul celor *Sasanizi*, strălucirea lor, puterea și coroana celor șahi! Tu erai odinioară încă-n viață și-nțelept: mergi acum să dai de știre șahului Nușiravan, mergi să-i spui că tu, urmașu-i, care mîndru mai erai precum Luna, tu, născutul pentru a domni în tron, spintecat ai fost în moară de un jîngher ticălos și zvîrlit în pielea goală în al rîului virtej!” Patru din monahii-aceștia de veșminte despuiați coborîră-n rîu să prindă trupul șahului măreț,

¹ Ardeşir, Artaxerxes I, fiul lui Xerxes.

care este strănepotul șahului Nușiravan,
 și îl traseră afară. Toți, și tineri și bătrâni,
 înginară-un cînt de jale; și-nălțară după zid
 gropniță al cărei creștet nourii îi întrecea.
 După ce-astupară rana cu clei, smoală, camfor, mosc,
 trupul i-l înveșmîntară într-un auriu brocart,
 din subțire lînă, giulgiu-i puseră pe dedesubt,
 iar deasupra țesătură precum lapis-lăzuli¹;
 preoții îi răspîndiră în adîncul gropniței:
 camfor, mosc și vin și apă limpede de trandafiri.

(.....)

Și apoi, purtînd coșciugul și cîmpia străbătînd,
 îl lăsară-afund în groapă; șahul cel nenorocos
 duseră-l în cîmpu-odihnei, neavînd coroană, tron,
 iară noi, noi vrem dreptate pentru șahul Yezdegherd!
 Și strigăm, noi, răzbunare împotriva tuturor
 celor șapte mari planete!² Dacă ură ele n-au
 și n-au ele nici iubire, atunci bietul filosof
 n-o să-mi deie niciodată despre viață lămuriri;
 de-a grăit acel cucernic, ghicitori doar ne-a-nșirat,
 și răspunsul la-ntrebare a rămas în taină-ascuns.
 Omule-nțelept, comoară dacă jos aicea nu-i,
 strînge-n inimă comoară și nu mi te bizui
 pe ce va aduce mîine: lumea-i fulger pe sub ochi,
 vremea facea răsuflet ni-l socoate; cumpătat
 te deprinde-a fi în cuget; de trăiești, cel ce-ți dădea,
 îți va da încă și încă. Despre mine un cuvînt:
 de-mi sta-n cumpănă ciștigul cu ceea ce cheltuiesc,
 soartei i-aș fi fost un frate; dar în ăst an grindina
 s-a fost abătut ca moartea; însăși moartea mai puțin
 este decît plaga asta. Codri, grîne și cirezi,
 ăstor bunuri pentru mine sfera cerului măreț
 poarta le-a închis. Paharnic, adu-mi vin: mult n-om trăi;
 asta-i legea neschimbata-a schimbătoarei noastre lumi,
 unde nimeni n-o rămîne. Fiîndcă sîntem covîrșiți
 de a lumii nedreptate,-nțelepciunea e să bei
 fără să îngîni vrun vaiet, fără să reverși vrun strop.
 (.....)

¹ Adică de culoare albastră.

² Izbucnirea ateistă a lui Firdouși cere răzbunare împotriva întregului Univers al evului mediu persan.

BIJAN DĂDU BĂTĂLIA CU MAHUÏ ŞI-L UCISE

Bijan, după ce oştirea pe cîmpie-şi rîndui,
 vru în plin iranienu să-i izbească; Mahuï,
 din al oastei sale mijloc, planul iute i-l ghici
 şi, gemînd, de printre rînduri se îndepărtă. Bijan
 văzu steagul vălurindu-i şi-nţelese fuga lui;
 lui Barsam atunci îi zise: „lute îţi împinge-n cîmp
 toate oştile din mijloc; trebuie ca Mahuï
 dos la luptă să nu deie, nici să mi se tragă-n grab'
 peste Oxus. Nici o clipă din privire să nu-l pierzi,
 şi te poartă-astfel să creadă că noi urmărim alt plan,
 în alt chip să dăm izbirea.“ Barsam, omul *ķitaiot*¹,
 zărind flamura persană, grosul oastei şi-l mişcă
 şi-l împinse grabnic pînă-n preajma tirgului Farab;
 cu privirile-ncreţite de mînie, spumegînd
 blăsteme cumplite,-ajunse în nisipul din Farab
 pe Suri; şi-n scări deodată se-ntări şi-l încolţi-n
 partea dreaptă; se aduse-n faţa duşmanului său,
 şi-n loc de-a-l izbi cu spada, se-arătă şi mai viteză:
 de sub cingătoare-l prinse, lesne îl smuci din şea
 şi-l rostogoli-n ţărînă; de pe cal descălecă,
 mîinile-i legă la spate, şi încălecînd din nou,
 îl împinse dinainte-i. Soţii lui Barsam venind
 îl ajunseră şi cîmpul se umplu de larma lor;
 căpetenia-şi rugară să nu-l ducă pe cel prins,
 ci din bardă să-i reteze căpăţîna. Dar Barsam
 le răspunse: „Nu se poate astfel noi să ne purtăm,
 cît Bijan încă nu ştie că duşmanu-i, Mahuï,
 e făcut de-acum ostatic.“

Bijan şi află de-ndat'
 că-l prinseseră pe sclavul cel nelegiuit şi plin
 de ambiţii, cu duh spûrcat, mîrşav şi necredincios,
 pe Suri care-l ucise pe stăpînul său, pe şah.
 Vestea-aceasta minunată pe Bijan îl bucură,
 şi zîmbi gonindu-şi plînsul. Se înfipse în pămînt
 nisipos şi moale-o lance; Mahuï veni în trap
 mai zorit decît simunul; ticălosul îl zări

¹ Adică omu din Kitai, din China, chinezul.

pe Bijan și căpățina lui de minte se goli;
frînt de groază și asemeni unui trup fără de duh,
țărna-și răspîndi pe creștet. Astfel îi grăi Bijan:
„Om mișelnic, nimănuia nu-i doresc asemeni rob
cum ești tu. Pentru ce, oare, l-ai ucis pe șahul drept,
pe stăpînul plin de lauri, pe al tronului stăpîn,
fiul șahilor, el însuși șah și ultimul vlăstar
al lui Nușirvan în lumea pămîntească de aici?”
Mahui dădu răspunsul: „De la omul cel mirșav
ce-aștepți alta decît moartea și ocara pentru veci?
Pentru ispășirea morții ce-am făcut-o, iată-acum
capu-mi ia, rostogolindu-l dinaintea-acestei oști!”
Adevăru-i că-i fu groază să nu fie chinuit,
tîrît chiar într-al său sînge, osîndit de-omorul său;
dar viteazul Bijan iute-i înțelese gîndu-ascuns,
și-l făcu s-adaste-o vreme un răspuns, și-i zise-apoi:
„Vreau să-ți dărui o pedeapsă care o să-mi stingă-n piept
vîlvătăile mîniei, pentru că, un despuiat
de curaj și-nțelepciune, și de minte și vîrțuți,
precum ești, rîvni coroana de pe fruntea unui șah!”
Și c-un fulgerat de spadă mîna-i reteză strigînd:
„Mîna-aceasta niciodată n-avu geamănă-n omor!”
Apoi îi tăie țurloaie să rămînă nemișcat,
și urechile, și nasul, i le smulse; și-l sui
pe un bidiviu, poruncă dînd să-l țină pînă cînd,
pe-a nisipului dogoare, în rușine s-o sfîrși.
Și-n sfîrșit și căpățina-i doborî și-o azvîrli
subt picioare și se puse la cea masă de ospaț.
Iar un crainic dînd ocolul taberei strigă din prag
celor de prin corturi astfel: „O, voi, robi și ucigași
de stăpîni, nu vă împingeți duhu-n vise de nebuni!
Cel ce-a șahului viață nu o cruță, va avea
soarta lui Suri și tronul n-o să-l aibă el nicicînd!”
Mahui avea în oaste trei feciori și cîteșitrei
aveau tronuri, diademuri; în deșert, pe-același loc,
un rug mare se aprinse unde arseră tustrei
împreună cu-al lor tată. Nu rămase nici un plod
din această seminție, iar cîteva dintre lăstari
de se mai văzură-n viață, cei ce-i întilniră-n drum
îi și puseră pe goană; blestemară și cei mari
neamu-acesta urmărindu-l cu aprinsa ură-a lor

şi în gînd avînd omorul şahului, grăiră-astfel:
 „Blăsteme asupra-i cadă! Fie ca nicicînd subt cer
 oamenii să nu lipsească, să-l tot blăsteme în veci!”
 De-azi nainte ne ajunse califatul lui Omar;
 el ne-aduse o credință nouă întru Mohamed,
 el înlocui şi tronul şahilor cu bietul jilt.

DATA DESĂVÎRŞIRII « CRONICII ŞAHILOR », ADICĂ « ŞAH-NAMĚ »

Peste creştetu-mi trecură vreo şaizeci şi cinci de ani,
 mintea mea-n nelinişti multe şi-n mîhniri adînci căzu,
 cu cît căutam cu rîvnă vechi istorii despre şahi,
 cu-atît steaua mea pe crugu-i mersul şi-l încetini.
 Oameni mari cu multă vază prin ştiință şi prin neam,
 mulți, vestiți, semeți, cu faimă datorată-acestei cărți,
 pe degeaba şi-o-nsuşiră, eu deoparte stînd uitat,
 şi privindu-i cum iau còpii, pentru ei fiind un scrib,
 om plătit în a lor slujbă. Laude, atît primii,
 şi în ploaia-atîtor vorbe, vloga mi se vlăgui.
 Strălucitele sipături rămaseră sub zăvor,
 şi găsindu-le închise pururi, mă mîhnii adînc.
 Totuşi, printre ai cetății oameni luminoşi, vestiți,
 Abu Dolaf, Deilemitul, drept, cu duh înalt, măreț,
 mi-arătă lărgimi de suflet. Abu Nasr Warrāk, la fel,
 pe cei de pe trepte nalte i-aplecă spre cartea mea;
 şi-altul, Husein, preadarnic, al lui Kotaila fu,
 nu primi a' mele stihuri fără a mă răsplăti.
 El îmi dărui veşminte, hrană, aur şi argint,
 el, mijlòace la-ndemînă-mi puse să îmi pot mişca
 şi piciorul şi aripa. Nu mă mai neliniştii
 în Kharadj şi restul vieții în belşug l-am petrecut.
 Şi cînd am ajuns şi anii şaptezeci şi unu-n cap,
 dinaintea cărții mele ceru-ngenunchè, umil.
 Ani, treizeci şi cinci în lumea pieritoare de aici,
 mă sleii de-atita trudă, o răsplată să primesc;

dar strădania-mi fu stearpă și-acești ani lipsiți de rod.
 Isprăvii istorisirea despre șahul Yezdegherd
 azi, în ziua *Ard* numită, luna lui *Sefandarmed*¹.
 Când s-au scurs de la Hegiră de cinci ori optzeci de ani²,
 îmi desăvârșii această carte vrednică de șahi.
 Fie-nfloritor deapururi tronul șahului Mahmud,
 capu-i tinăr să rămână, inima voioasă-n piept!
 Fie cu înțelepciune și știință și măreț!
 Fie-a perșilor Făclie, Soarele arabilor!
 Laudele mele-aduse lui, în lume-or rămînea:
 laude primii, mulțime, laudele celor mari,
 însă laudele mele—pe-ale tuturor le-ntrec!
 Fie ca-împăratu-acesta înțelept să fie-n veci,
 faptele-i să se-mplinească după-al inimii lui dor!
 Spre aducere aminte, prin diătă i-am lăsat
 epopeea-aceasta care numără de șase ori
 zece mii distihuri. Iată-mi dusă pînă la sfîrșit
 strălucita epopee, și-ale slavei străluciri
 lumina-vor lumea-ntreagă; nu, nu voi muri și-n veci
 numele meu fără moarte va trăi, c-am semănat
 boaba vorbelor de bine. Orice om de pre pămînt
 ager, înțelept, cucernic, îmi va binecuvînta
 amintirea, cînd în lumea pămîntească n-oi mai fi.
 Mii de laude împrăști, mii de binecuvîntări
 peste *Mohamed*, Profetul, și alesul lui Allah,
 laude pe-atîtea încă mai aduc și la *vlăstari*³
 dintru stirpea lui preasfîntă, rob supus și credincios.

**SFÎRȘITUL «CRONICII ȘAHILOR»,
 ADICĂ «ȘAH-NAMÈ» A LUI FIRDOÛSI,
 DE BAȘTINĂ DIN CETATEA TUS**

25 Făurar, 1010.

¹ Adică la 25 februarie, anul 1010 e.n.

² Adică de la începutul Hegirii (era mahomedană), anul 622.

³ Aluzie la proorocul Ali. urmașul lui Mahomed, uzurpat de ceilalți califi.

Cuprinsul

	Pag.
<i>Cuvînt înainte</i>	V
<i>Cuvîntul tălmăcitorului</i>	I
SATIRA ÎMPOTRIVA ȘAHULUI MAHMUD PREDOSLOVIA LUI FIRDOÛSI	3 15
Laudă înțelepciunii	15
Cum a fost creat Soarele	17
Cum a fost creată Luna	17
Cum a fost creată « <i>Cronica Șahilor</i> »	18
Despre rapsodul Dakiki	19
Cum a fost începută epopeea	19

I KAIUMÒRS

Cel dintii șah	21
----------------------	----

II HUȘANG

„Sărbătoarea focului”	23
-----------------------------	----

IV GEAMȘID

Șahul Geamșid	25
Povestea lui Zohhak și a tatălui său	29
Eblis se înfățișă ca bucătar	31
Moartea lui Geamșid	33

Pag.

V

ZOHhak

Şahul Zohhak	35
Zohhak îl văzu în vis pe Fereidun	37
Povestea cu Zohhak şi faurul Kavè	40
Fereidun văzu fetele lui Geamşid	43
Fereidun îl puse-n lanţuri pe Zohhak	45

VI

FEREIDUN

Fereidun îşi încercă feciorii	49
Ştafeta lui Salm şi Tur către Fereidun	52
Răspunsul lui Fereidun către feciorii săi	53
Iradj purcese către fraţii săi	57
Iradj este ucis de fraţii săi.....	59
Fereidun primi vestea morţii lui Iradj.....	61
Naşterea lui Manucehr	64
Feciorii lui Fereidun îi trimiseră o ştafetă	65
Răspunsul lui Fereidun către feciorii săi	66
Fereidun îl trimise pe Manucehr să lupte cu şahii Tur şi Salm	68
Manucehr izbi oastea lui Tur	70
Tur este ucis de mina lui Manucehr	71
Karen luă cetăţuia lui Alen	72
Izbirea lui Kakui, nepotul lui Zohhak.....	75
Salm fugi şi muri de mina lui Manucehr	76
Moartea lui Fereidun	77

VII

MANUCEHR

Naşterea lui Zal	79
Sam văzu în vis pe fiul său	82
Zal în oşpeţie la Mihrab, şahul din Kabul.....	86
Rudabè se sfătuie cu slavele sale	88
Sclavele lui Rudabè merseră să-l vadă pe Zal-Zar..	92
Întorcerea sclavelor la Rudabè	96
Zal merse s-o vadă pe Rudabè	98

	Pag.
Naşterea lui Rostam	102
Rostam ucise elefantul alb	106

X

GARŞASB

Rostam şi-l însuşi pe Rakş	109
----------------------------------	-----

XII

KEI KÄVUS

Kävus ispitit de Eblis zbură spre cer	113
Rostam îl aduse pe Kävus	115
<i>Povestea lui Sohrab — Predoslovie</i>	117
Rostam merse la vînătoare	118
Rostam ajunse în cetatea Semangan	120
Tehmimè, fata şahului din Semangan, merse să-l afle pe Rostam	121
Naşterea lui Sohrab	123
Afrasiab trimise două căpetenii la Sohrab	125
Kävus se mîniè pe Rostam	127
Sohrab întreabă pe Hedjir de numele căpeteniilor din Iran	132
Sohrab înfruntă oastea lui Kävus	138
Lupta dintre Rostam şi Sohrab	141
Sohrab îl zvîrli pe Rostam la pămînt	144
Sohrab fu ucis de Rostam	147
Jalea lui Rostam la moartea lui Sohrab	153
Întoarcerea lui Rostam în Zabulistan	154
Maica lui Sohrab află despre moartea acestuia	156

XIII

KEI KHOSRO

<i>Povestea lui Bijan şi Manijè — Predoslovie</i>	159
Bijan porni să înfrunte mistreţii	162
Gurguin îl înşelă pe Bijan	164
Bijan merse s-o privească pe Manijè	165
Bijan se duse la Manijè în cort	167
Manijè îl duse pe Bijan în seraiul său	168

	Pag.
Guersivez îl aduse pe Bijan dinaintea lui Afrasiab ..	171
Afrasiab îl zvîrli pe Bijan în temniță	175
Kei Khosro îl văzu pe Bijan în cupa care răsfringe lumea	176
Rostam își alcătui convoiul	178
Rostam merse în cetatea Khotan la Piran	179
Manijè veni să-l vadă pe Rostam	181
Bijan ghici venirea lui Rostam	183
Rostam îl scoase pe Bijan din temniță	186
Rostam izbi în miezul nopții seraiul lui Afrasiab	189

XV

GOȘTASB

Firdoûsi îl văzu pe Dakiki în vis	191
Zardošt apăru și Goștasb îi îmbrățișă credința	192
Firdoûsi e nemulțumit de Dakiki	194
Lupta lui Rostam cu Esfandiar	195
Feciorii lui Esfandiar sînt uciși de Zevarè și Faramurz	199
Rostam fugi pe culmea unui munte	202
Rostam se sfătui cu cei din neamul său	205
Pasărea <i>simorgh</i> îi arătă lui Rostam mijlocul de scăpare.....	206
Rostam ținti o săgeată în ochiul lui Esfandiar	210
Isprava lui Rostam și a lui Șeghad — Predoslovie ..	212
Rostam plecă în Kabul pentru a-l ajuta pe fratele său, Șeghad	213
Șahul din Kabul săpă gropile pe locul de vînătoare. Rostam și Zevarè căzură în ele	217
Rostam îl ucise pe Șeghad și muri	219
Zal află despre moartea lui Rostam. Faramurz aduse coșciugul lui taică-său și-l puse într-un mor- mînt.....	221

XL

KOBAD FIUL LUI PIRUZ

Kobad își însuși credința lui Mazdak	225
Prințul Kesra îl doborî pe Mazdak și-l trimise la moarte	229
Rapsodul își deplinse bătrînețea	232

XLI

KESRA NUŞIRVAN

Nuşirvan avu un vis şi Bozordjmer veni la curte ..	235
Bozordjmer tâlmăci visul şahului	238
Nuşirvan dădu un praznic în cinstea <i>mubezilor</i> . Sfaturile lui Bozordjmer	240

L

YEZDEGHERD

Saad, fiul lui Vakkas, cotropi Iranul. Yezdegherd trimise pe Rostam împotriva lui	245
Scrisoarea lui Rostam către Saad, fiul lui Vakkas	251
Răspunsul lui Saad, fiul lui Vakkas, la scrisoarea lui Rostam	253
Bătălia dintre Rostam şi Saad, fiul lui Vakkas. Moartea lui Rostam	256
Yezdegherd ţinu sfat cu iraniienii şi se duse în Korasan	257
Scrisoarea lui Yezdegherd către Mahui Suri şi către merzebanţii din Korasan	259
Yezdegherd ajunse la Tus, unde îl primi Mahui Suri	262
Mahui Suri îl aţîţă pe Bijan să pornească război cu Yezde- gherd. Şahul îşi găsi loc de scăpare într-o moară	264
Yezdegherd fu înjunghiat de către morarul Khosro	268
Bijan dădu bătălia cu Mahui şi-l ucise	272
Data desăvîrşirii « CRONICII ŞAHILOR », adică « ŞAH-NAMÊ ».	274

INTREPRINDEREA POLIGRAFICĂ
„ARTA GRAFICĂ“

Lei 15,50

5

www.stere.ro

EDITURA PENTRU LITERATURĂ UNIVERSALĂ